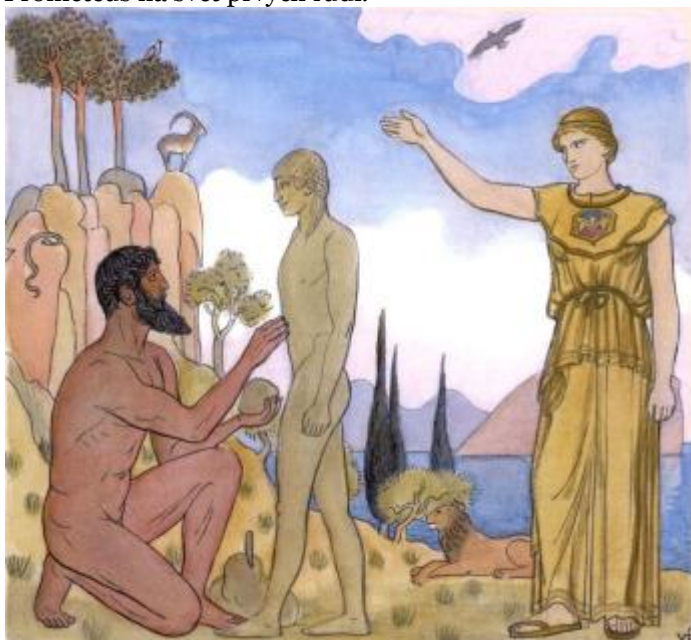

Eduard Petiška: Staré grécke báje a povesti

▪ Prométheus	2
▪ Potopa	4
▪ Faethón	6
▪ Orfeus	8
▪ Založenie Théb	10
▪ Pentheus	12
▪ Midas	14
▪ Tantalos	16
▪ Pelops	17
▪ Nioba	19
▪ O zlatom rúne	21
▪ Iasón a Médea	23
▪ Hérakles	30
▪ Perseus	38
▪ Daidalos a Ikaros	42
▪ Théseus	44
▪ Sifyfos	47
▪ Bellerofontes	48
▪ Oidipus a Antigona	50
▪ Filemon a Baukis	55
▪ Erós a Psyché	57
▪ Gyges a prsteň	62
▪ Trójska vojna	64
▪ Orestes	68
▪ Odysseove cesty	71
▪ Posledný príbeh, ktorý nie je ani bájou, ani povestou	85

Prométheus

Belasá obloha so zaľúbením hľadala na seba vo vodách a vody boli plné rýb. V povetrí lietali krdle vtákov a na zemi sa pásli na lúkach čriedy. Ale čriedy nik nestrážili, ryby nik nelovili a nik nepočúvali spev vtákov. Na zemi chýbal človek. Smutne blúdil po zemi Prométeus, potomok božského rodu Titanov a márne hľadal živé bytosti, ktoré by chodili vystreté ako on a ktoré by sa mu tvárou podobali. Ale videl hlinu, dávajúcu život tráve, rastlinám a stromom, a uzel husté dažde, znášajúce sa na zem. Dažďová voda udržiavala v prírode život, a tam, kde nepršalo, umierali stromy i kry a narastala púšť. Keď Prométeus pochopil silu zeme a vody, zmiešal hlinu s dažďovou vodou a vytvoril sochu prvého človeka. Ponášala sa na bohov. Palas Aténa, bohyňa jasného rozumu a múdrosti, vdýchla neživej soche ducha a sivastá hlina zružovela, začalo v nej búšiť srdce a dovedy nehybné nohy a ruky urobili prvé pohyby. Tak poslal Prométeus na svet prvých ľudí.

Dlho ľudia nevedeli, ako používať ducha — dar Palas Atény. Žili ako malé deti. Videli, ale nepoznávali, počuli, ale nerozumeli, chodili po zemi ani vo sne. Nevedeli páliť tehly ani pritesávať drevené hrady, ani stavať domy. Ako mravce hemžili sa na zemi i pod zemou v temných kútoch jaskýň. Ba nevedeli, že sa jar strieda s letom, leto s jeseňou a jeseň so zimou.

Vtedy sa Prométeus vybral medzi ľudí a učil ich stavať domy, učil ich čítať, písať a rátať a rozumieť prírode. Naučil ľudí priať zvieratá do jarma a zostrojovať vozy, aby ľudia nemuseli nosiť bremená na chrbtoch. Ukázal im, ako sa stavajú lode a ako plachty uľahčia veslárom prácu. Viedol ich do hlbín zeme za skrytými pokladmi. Meď, železo, striebro i zlato začali opúšťať pod pracovitými rukami baníkov podzemné ložiská.

Prv ľudia nepoznali liek, nevedeli, čo im

osoží a čo škodí. Ale Prométeus im poradil, ako miešať hojivé masti a uzdravujúce lieky. Odhalil užasnutým ľuďom všetky umenia a ľudia sa všetko horlivo učili.

Bohovia, zhromaždení na vrchu bohov, na Olympe, pozorovali s nedôverou pokolenie ľudí na zemi, ktoré sa priučilo od Prométea práci, vede i umeniu. Najmä vládca všetkých bohov Zeus sa mračil zo dňa na deň väčšími a väčšími. Zavolať si Prométea a povedal mu:

“Naučil si ľudí pracovať a myslieť, ale ešte si ich poriadne nenaučil, ako si majú ctiť bohov a ako im obetovať, ako sa im klaňať. Vieš predsa, že od bohov závisíš, či bude rok úrodný alebo chudobný, či zem navštíví mor alebo blahobyť. Bohovia vládnu nad osudmi ľudí. I ja vrhám svoje blesky, kam sa mi zachce. Chod' k ľuďom a povedz im, aby nám obetovali, lebo ich stihne náš hnev.”

“Ľudia budú prinášať bohom obete,” odpovedal Prométeus, “ale ty, Zeus, si príď vybrať, čo majú obetovať.”

A Prométeus zabil býka, mäso ukryl do býčej kože a navrch položil žalúdok. Na druhú kopu dal kosti, ale obalil ich tukom tak, že ich nebolo vidieť. Hromada kostí obalených tukom bola väčšia a zdala sa aj lepšia. Len čo Prométeus všetko pripravil, zacítil Zeus príjemnú vôňu chystanej obete a zostúpil z nebies na zem.

Prométeus, vidiac Dia, zvolal:

“Bohovia, vyberte si, ktorý diel je vám milší. To, čo vyberieš, vládca bohov, to budú smrteľní ľudia obetovať.”

Zeus videl, že ho chce Prométeus oklamať. No nedal najavo hnev a zámerne si vyvolil kopy lesknúcu sa masťou.

Prométeus pristúpil s úsmevom ku kope a odhrnul tuk. Ukázali sa holé kosti. Keď odkryl býčiu kožu, zavoňalo čerstvé mäso. Od tých čias obetovali ľudia bohom tuk a kosti, mäso si nechávali pre seba.

Zeus nenechal smelý Prométeov čin bez trestu. Rozhodol sa, že vezme ľuďom oheň. Dostala sa im lepšia časť — mäso, nech ho teda jedia surové. Vládca bohov ihneď prikázal mračnám, aby lejakom zahasili všetky ohniská. Divý vietor rozmetá horúci popol a odniesol ho do mora. Tak ľudia stratili oheň, ktorý potrebovali, aby mohli žiť a pracovať. Nemohli piecť chlieb ani variť, vyhne spustli a dielne osireli. Za chladných dní a mrazivých nocí nebolo sa kde ohriať.

Prométeus videl nešťastie zoslané na ľudí, cítil s nimi a neopustil ich. Vedel, že v Diovom paláci blokoce dňom i nocou jasný oheň. Vkradol sa preto za nočnej tmy na vrch Olymp, do zlatého paláca vládcu bohov.

Potichu, nikým nepozorovaný, vzal trochu ohňa z Diovho kozuba a ukryl ho v dutej palici. S ohňom sa veselo vrátil späť k ľuďom. Priniesol im to, čo tak veľmi potrebovali.

Opäť vzbĺkli plamene na ľudských ohniskách i v dielnach a vôňavarených pokrmov a pečeného mäsa stúpala k nebesám a dotkla sa aj nosa vládcu bohov.

Zeus pozrel na zem a zbadal dym stúpajúci z komínov. Rozhneval sa zlým hnevom bohov. Ihneď určil ľuďom nový trest. Zavolať si chromého boha Hefaista, ktorý bol chýrnym umelcom. Býval pod dymiacimi sopkami, kde mal svoje dielne.

Zeus mu prikázal, aby urobil sochu krásneho dievčaťa. Hefaistos poslúchol a onedlho stála pred Diom nádherná socha, akú svet nevidel. Bohyňa Aténa jej dala skvostný závoj, belostné rúcho a skvelý pás, bohyňa krásy Afrodita jej dala nadpozemský pôvab a Hermes, posol bohov, jej daroval živú reč a milý, zaliečavý hlas. Potom ju ovenčili. Zeus jej vložil do rúk zlatú skrinku a nazval dievča Pandorou, všetkým obdarovanou. Istimý Hermes odviedol Pandoru na zem k Prométeovmu bratovi Epimeteovi.

Prométeus často brata varoval, aby neprijímal od bohov nijaké dary. Ale Epimeteus pri pohľade na krásnu Pandoru zabudol na všetky varovania a na všetky rady. Vľúdne ju prijal do domu i so zlatou skrinkou. Bol zvedavý, čo mu bohovia v skrinke posielajú, a požiadal dievča, aby zodvihlo veko. Pandora ochotne otvorila skrinku. So svišťaním, kvílením a nárekom vyleteli zo zlatej skrinky choroby, bolesti, bieda a strasti, zakrúžili nad domom a rozleteli sa po celom svete, ktorý dovtedy nevedel nič o takomto zle. Aj Pandora sa naľakala a rýchlo veko prichlopila. Všetko zlé však zo skrinky už bolo vyletelo a ostala v nej iba nádej. Choroby a strasti pritísli ju až na dno, preto z nej vyrazilo do sveta tak málo.

Choroby a bieda začali obchádzať ľudské obydlia a v pätách im prichádzala smrť. Ťažké myšlienky budili ľudí zo spánku, zlé sny im ťažili hrud'. Len nádeje bolo medzi ľuďmi málo. Temer všetka ostala v Pandorinej skrinke. Diov hnev sa zniesol aj na Prométea. Vládca bohov vyslal Hefaista s pomocníkmi, aby prikuli odbojného Prométea najťažšími a najmocnejšími reťazami k vysokej skale v pohorí Kaukaz. Iba nerád poslúchol Hefaistos rozkaz vládcu bohov a prikul Prométea ku skale tak tesno, že sa nemohol

ani pohnúť. Vysoko nad priepasťou, v ktorej plávali útržky hmiel, visel Prométeus medzi nebom a zemou, ale sa nepokoril, neprosil Dia o milosť.

Keď Zeus videl, že Prométeus neprosí o milosť a hrdo nesie svoj údel, vyslal za Prométeom na Kaukaz obrovského orla. Orol prilietal každý deň k pripútanému Prométeovi, trhal mu ostrým zobákom pečeň z tela a živil sa ňou. Cez noc pečeň Prométeovi znova dorastala a orol mal ráno pripravenú novú potravu. Na takéto trápenie odsúdil Zeus Prométea naveky. Uplynulo veľa rokov, ale Prométeus sa nepodrobil.

Po storočiach, ktoré Prométeus prežil v mukách a osamelosti, zbadal hrdinu pripútaného ku kaukazskej skale Herakles, syn Dia, vládcu bohov. Ubral sa tadiaľ na výprave za zlatými jablkami Hesperidiek. Práve prilietal orol, že sa nasýti. Herakles odložil kyjak, napäl luk, zacieliť a jediným výstrelom zabil dravca. Potom rozdrvil Prométeove putá a daroval mu slobodu. Aby však bol Zeus udobrený i aby sa jeho kliatba splnila, musel Prométeus nosiť železný prsteň, v ktorom bol zachytený kúsok kameňa z kaukazskej skaly. Takto bol Prométeus naveky pripútaný, ako určil Zeus.

A od tých čias nosia ľudia prstene s kameňom na pamiatku Prométeovho činu. Nosia ich podnes, i keď už dávno zabudli na Prométea, ktorý sa nechcel pokoriť pred bohmi a v nešťastí stál verne pri ľuďoch.

Potopa

Vládcovi bohov Diovi sa doniesli chýry, akí sú ľudia skazení a ako sa neštítia ani zločinov. Povedal si, že zostúpi na zem. Chcel sa na vlastné oči presvedčiť, či ľudia vsutku lúpia a vraždia a uctieajú lož namiesto pravdy a posmievajú sa bohom.

S ľútosťou a rozhorčením videl všade, kde sa na svojej púti dostal, že ľudia sú ešte horší, ako o tom zvestovali chýry. Jeden druhého okrádal a pritom mu luhal do očí, hostitelia prepadali svojich hostí v spánku a zabíjali ich, deti sa tešili na smrť svojich rodičov a s túžbou očakávali dedičstvo, ženy varili jedy svojim mužom a brat napínal luk proti bratovi. Zeus sa cítil lepšie, keď prechádzal skalnatými, pustými končinami, ako v mestách a dedinách medzi ľuďmi.

Raz večer došiel Zeus k palácu arkádskeho kráľa menom Lykaon. Ľudia poznali, že sa blíži boh, a začali sa modliť. Kráľ Lykaon sa však ľuďom posmieval. Uvidíme, myslel si Lykaon, či ten pocestný je bohom. Vyskúšam ho. Mal v paláci ako rukojemníkov mužov z kmeňa Molossov. Jedného z nich zabil a dal uvariť. Keď sa pocestný nasýti ľudským mäsom a upadne do hlbokého spánku, chcel Lykaon zavraždiť aj jeho.

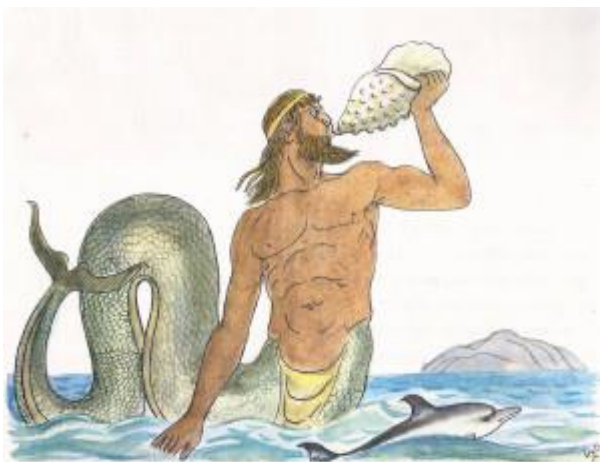

Služobníci predložili Diovi misy s pariacim sa pokrmom. Zeus poznal, akú nechutnú hostinu mu kráľ prichystal, a vzbĺkol hnevom. Zoslal na palác zločinného kráľa Lykaona blesk a ohlušujúci hrom sa rozľahol po celom kráľovstve. Odvšadiaľ vyšľahli plamene a lačno hltali kráľov majetok. Lykaon sám vyrazil v smrteľných úzkostiach z horiaceho domu a utekal pred Dioovým hnevom. Otváral ústa, ale onemel od údesu. Keď sa mu napokon vrátil hlas a chcel kričať, vydralo sa mu z úst vytie. Padol na všetky štyri a cítil, ako mu nohy a ruky i celé telo zarastá srstou, ako sa mu preťahuje tvár. Z Lykaona sa stal vlk, večne bažiaci po krvi. Od tých čias obchádza čriedy pasúce sa na lúkach a oči mu divo iskria ako prv, kým ešte bol kráľom.

Zeus sa vrátil na nebesá a zvolal snem bohov. Bohovia sa ponáhľali po Mliečnej ceste do mramorovej siene,

kde na tróne sedel Zeus, rozhnevaný a zamyslený. Len čo sa zhromaždili, zahrmel hlas vládcu bohov. Rozprával im, čo na zemi videl a zažil.

“Jeden palác som rozdrvil bleskom,” povedal, “no treba potrestať všetkých ľudí. Chcel som spáliť zem ohňom svojich bleskov, obávam sa však, že by sa od takého obrovského požiaru chytilo ovzdušie i širšie nebesá. Veď všetci poznáme veštbu, že príde čas, keď zem, more i nebesá vzbĺknu a svet zanikne.

A tak sa stalo: voda sa prevalila nad vrcholce hôr a spláchla ľudí do hĺbín nového nekonečného mora. Mnohí ľudia nasadli do člnov a do lodí a zápasili na vzdutých vlnách o holý život. Stroskotávajú na skalnatých plytčinách, ktoré ešte nedávno boli hrebeňmi najvyšších pohorí. Zvedavé ryby plávajú hlboko pod hladinou v korunách stromov a prehánajú sa v domoch a chrámoch, ktorých okná a dvere vylomili rozbúrené vlny. Jelene, kance a vlky márne zápasia s vlnami a lesy obývajú delfíny. Zem sa stala morom. A ne jeden vták, unavený letom, padol do vody, keď si nemal kde odpočinúť. Koho nepohltili vlny, umrel od hladu.

V krajine Fokis sa nad vodnou pláňou dvíhal ešte vrch Parnas. K tomuto vrchu sa pustil malý čln, v ktorom sa plavil Deukalion, syn Prométeov, s manželkou Pyrrhou. Prométeus ich včas varoval a dal im pevný čln. Len čo Zeus spozoroval, že z celého ľudstva ostáva iba Deukalion a Pyrrha, ľudia spravodliví, statoční a bohabojní, rozptýlil mračná a ukázal nebesám zem a oblohu na zemi. Aj Poseidon odložil trojzubú vidlicu, ktorou čeril more, zavolať svojho

syna Tritona a rozkázal mu, aby zatrúbil na obrovskú lastúru. Triton vedel na nej trúbiť tak mocno, že naplnil trúbením ovzdušie celého sveta. Zatrúbil a vody začali ustupovať, rieky vstúpili do riečisk a more dostalo opäť brehy.

Deukalion s Pyrrhou pristáli pri vrchu Parnas, padli na kolená a ďakovali bohom za záchranu. Potom sa obzreli okolo seba a videli iba pustú zem. Lesy mali ešte v konároch kusy bahna a celá krajina bola tichá, bez života. Deukalion si povzdychol:

“Milá Pyrrha, ostali sme jediní z celého ľudstva. Čo si počneme? Keby som vedel, tak ako môj otec Prométeus, dať hline tvar človeka a vdýchnuť do nej život!”

So slzami v očiach sa modlili Deukalion a Pyrrha na stupňoch polorozpadnutého, machom zarasteneho chrámu bohyně Temis, matky Prométeovej. Prosili ju, aby im pomohla opäť vzkriesiť na mŕtvej zemi život. Dojatá bohyňa im poradila:

“Vydite z chrámu, zahaľte si hlavy a hádžte za seba kosti veľkej matky.”

Zamyslení vyšli z chrámu. Nevedeli pochopiť, že by od nich bohyňa žiadala, aby rušili pokoj mŕtvych predkov. Dlhو rozmýšľali. Odrazu Deukalionovi zišlo na um, že veľkou matkou mienila bohyňa zem.

“Zem je veľkou matkou nás všetkých,” povedal Deukalion, “a kosti veľkej matky môžu byť iba kamene v hline.”

Pochyboval však, že by kamene mohli oživiť zemský povrch. Ale aj tak nazbieral s Pyrrhou kameňov a hádzali ich za seba. Stal sa zázrak. Len čo im kamene za chrbtami dopadli na zem, začali strácať svoju tvrdosť, a čo v nich bolo vlhké, stalo sa mäsom a začalo narastať do tvaru ľudského tela. Čo bolo v kameňoch tvrdé a nepoddajné, zmenilo sa na kosti, čo bolo v kameni žilou, dalo vznik žilám v ľudskom tele. Kamene, ktoré hodil Deukalion, brali na seba podobu mužov, kamene, ktoré hodila Pyrrha, premenili sa na ženy.

Tak vznikol nový ľudský rod, húževnatý v práci a odolávajúci útrapám a strastiam. Zrodil sa z kameňa a ako kameň bol nepoddajný a tvrdý.

Faethón

Mladý Faethón pribehol jedného dňa s plačom k matke: “Nikto mi neverí, že môj otec je boh,” vzlykal. “Hral som sa s chlapcami a vysmievali sa mi. To sa vraj iba chválim.” Matka ho objala a utešovala: “Tvojím otcom, synček môj, je vskutku boh. Pozri hore na oblohu. Slnko, ktoré na nebi horí, svieti a žiari, to je tvoj otec. Vidí, ako sa hráš s chlapcami, ako sa kúpeš v rieke, vidí všetko, čo sa na zemi deje. Tvoj otec je boh slnka Helios.”

Faethón pozrel na oblohu a zatúžil po otcovi.

“Pôjdem k nemu,” povedal matke, “chcem ho navštíviť.”

Matka mu nebránila.

“Len choď,” pohladkala ho po vlasoch, “isto ťa rád uvidí. Treba sa ti pustiť rovno na východ, až prídeš k vysokej skale. Na skalu vedie chodník a na konci chodníka, na vrcholci skaly, vypína sa slnečný hrad tvojho otca Hélia.”

Nedočkavý Faethón sa rýchlo pripravil a vyrazil na cestu. Išiel, išiel stále na východ, až prišiel k vysokej skale. Hrad boha slnka sa trblietal do diaľky a vysoké zlaté stĺpy, na ktorých stál, vyšľahovali do oblohy ako plamene. Dvojkridla brána hradu,

vytepaná zo strieborných lúčov, svietila Faethónovi v ústrety, hoci na zem pod vysokou skalou sa už dávno zniesla noc.

Faethón vstúpil do slnečného hradu a musel sa zastaviť a prižmúriť oči pred tolľkou záplavou svetla. Uprostred siene sedel na tróne posádzanom drahými kameňmi sám boh Helios. Okolo neho stáli Hodiny, Dni, Mesiace, Roky a Storočia. Keď si Faethón trochu zvykol na trblietanie a žiaru, rozoznal pri otcovom tróne zvláštne postavy. Stála tam usmievajúca sa mladá Jar s venčekom vo vlasoch, Leto s vencom klasov, Jeseň pofrkaná šťavou z hrozna a ľadová Zima so sivými a rozstrapatenými vlasmi. A vtom zaznel hradom hlas boha Hélia ako zvon: “Vítam ťa, syn Faethón. Prečo si prišiel za mnou až sem?”

Faethón premohol ostych a odvážne pokročil k otcovi:

“Na zemi sa mi posmievajú. Vraj iba luhám a chvascem sa. Mojm otcom vraj nie je boh. Prosím ťa, ak môžeš, ukáž všetkým, že som naozaj tvojím synom.”

Helios sňal z hlavy iskriace lúče, vyzval Faethóna, aby prišiel bližšie, objal ho a pobozkal.

“Si mojm synom, Faethón,” povedal, “a chcem ti to dokázať. Želaj si, čokoľvek chceš, a ja ti to splním.” Faethón sa pyšne usmial:

“Viem, že sa každý deň prevážaš po oblohe od východu na západ v zlatom voze, ktorý ťahajú zázračné kone. Želal by som si aspoň raz viesť ten voz.”

Helios sa naľakal a ľutoval svoj sľub.

“Iba to nie,” dohovárať synovi, “želaj si niečo iné. Si mladý a neudržíš uzdu divých koní. Cesta slnečného voza je ťažká. Ráno stúpa voz strmo na oblohu a keď sa dostane na vrchol nebies, dostávam i ja závrat z tej poludňajšej výšky. Potom sa pred vozom prestiera zrázna cesta nadol do morských vln. Treba mať silnú ruku, aby sa voz s koňmi i s jazdcem nezrútil strmhlav do hlbiny.”

Nech vravel slnečný boh, čo chcel, Faethón sa nedal odhovoriť. Dychtil dokázať svojim priateľom a všetkým ľuďom na zemi, že je synom samého slnka. A boh nemohol sľub zrušiť.

S povzdychom chytil Helios syna okolo pliec a odviezol ho k zlatému vozu, ktorý vrhal na všetky strany osľňujúcu žiaru. Kým Faethón žasol nad nádherným divadlom, otvorila Zornička na východe nachovú bránu a nastal čas zapriať ohnivé kone do slnečného voza.

Slnečný boh natrel Faethónovi tvár čarovnou masťou, aby ho chránil pred žiarou, a dal mu posledné rady:

“Milý synku, keď sa už nedáš odvrátiť od nebezpečnej jazdy, aspoň daj pozor, aby si nešiel s vozom príliš vysoko, spálil by si nebo, ak pôjdeš príliš nízko, spáliš zem. Preto sa drž uprostred medzi nebom a zemou. Nepoužívaj bič, kone sa ženú samy vpred. Cestu poznáš ľahko, uvidíš stopy mojich kolies, drž sa ich.”

Faethón kýve hlavou, ale ani nepočúva, čo otec hovorí. Už-už sa vyhupne na voz, uchopí liace a radostne vyrazí cvalom z otcovho hradu. Ligotavý voz roztrhne hmlu a pod kopytami slnečných koní zaiskrí vzduch. Sprvu kone cválajú navyknutou cestou, že Faethónovi vlasy len tak vejú okolo hlavy. Potom poznajú, že ich vedie cudzia, nepevná ruka a že voz je ľahší ako inkedy. Vymknú sa mladému veliteľovi a opustia vychodené koľaje. Rozkývú v prudkej jazde voz a ženú sa, kade sa im chce. Zdesený Faethón pozrie z nebeských výšin dole na zem. Hlboko pod ním ležia vrchy, rieky a mestá ožiarené svetlom jeho voza. Faethón sa zachvie a zmocní sa ho závrat. Liace mu vyklznú z rúk a padnú voľne na chrbty koní. Kone sa vzpínajú a vrážajú do hviezd a potom sa rútia pomedzi dymiace mračná k zemi. Všade tam, kde sa slnečný voz priblíži k povrchu zeme, vyšľahnú plamene. Pôda vysychá a puká, v hline sa otvárajú čierne trhliny. Kráľ podzemných hlbín s úzkosťou pozoruje svetlo, ktoré sa mu valí rozpukanou zemskou kôrou do jeho kráľovstva večnej tmy. Tráva, obilie a stromy horia, mestá sa premieňajú na popol. So

sykotom sa vyparujú rieky, aj vrchy sa rozžeravia do biela a rozpadajú sa na prach. Faethón vidí trosky horiaceho sveta. Rozpálený vzduch ho bodá do úst a do pľúc, voz pod ním je celý žeravý. V Afrike, kde sa slnečný voz nakloní k zemi, očernie pleť celým národom a vzniknú obrovské púšte. Aj more sa varí a ryby sa ukrývajú na dno. Zmučená zem vysielá prosby k vládcovi bohov Diovi, aby ju zbavil utrpenia. Zeus vyslyší prosby matky zeme, vymrští blesk a zrazí Faethóna zo slnečného voza. Kone sa splašia a vytrhnú z jarma, voz sa pustí inam a kone tiež inam. Faethón sa zrúti bez ducha rozžeraveným priestorom na zem.

Mŕtveho Faethóna našli vodné víly a pochovali ho. Otec Helios si zahalil v hlbokom smútku tvár a uprostred dňa nastala noc, ožarovaná iba požiarimi šľahajúcimi zo zeme do nebies. Faethónova matka dlho putovala po svete a hľadala hrob svojho syna. Keď ho našla, s plačom objímala hlinu, pod ktorou ležal jej syn. Veľký žiaľ padol na Faethónove sestry. Horekovali a nariekali celé mesiace. Náhle pocítili, že sa nemôžu pohnúť z miesta, nohy im vrastajú do zeme, trhajú si v smútku vlasy a namiesto vlasov im šušť pod prstami lístie. Obrastajú snietkami a menia sa na jelše. Matka ich chce chrániť a strháva z nich pučiace ratolesti. Z čerstvých rán vystreknú kropaje a tuhnú na slnku na jantár. Sestry sa od žiaľu premenili na jelše.

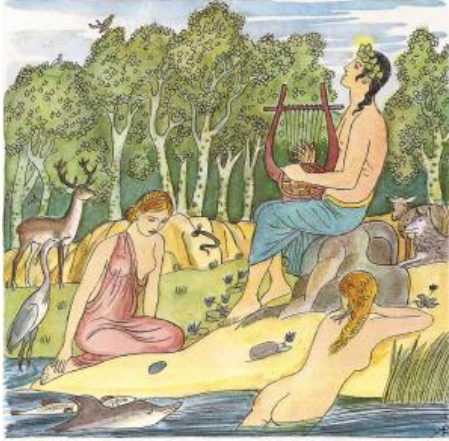
Slnečný boh trúchlil podnes za svojím synom. Večer po západe slnka padajú z hviezd, zo strieborných očí nočnej oblohy, slzy. Ľudia ich nazývajú rosou.

Orfeus

V gréckom kraji nazývanom Trácia, žil pred dávnymi rokmi slávny pevec Orfeus. Hrával na lýre a vedel k tomu tak krásne spievať, že jeho spevu nik neodolal. Aj vtáky zmlkli a načúvali jeho piesňam a zvieratá opúšťali les a tiahli za ním. Vlk bežal popri barančekovi, liška so zajacom, a nikto nikomu neublížil. Aj hady vyliezali z dier a načúvali a kamene uhýbali spievajúcemu Orfeovi z cesty. Rieky na jeho spev ostávali stáť a ryby sa vynárali nad hladinu, aby lepšie počuli pieseň.

Ľudia ho načúvali, smiali sa i plakali, podľa toho, aký bol jeho spev. Zabúdali na starosti a museli robiť to, čo chcela jeho pieseň. Na miesta a na hostiny, kde Orfeus spieval, prichádzali aj bohovia. Zostupovali po Mliečnej ceste na zem za jeho hlasom.

Aj vodné víly Najady vystupovali z vln, len čo začuli Orfeov spev. Do jednej z nich sa Orfeus zalúbil, odviezol si ju domov a oženil sa s ňou. Víla sa volala Eurydika a bola ľúbezná ako Orfeove piesne. Krátky čas žili spolu šťastní. Jedného dňa musel Orfeus odísť z domu a Eurydika ostala sama. V samote zatúžila po zelených hebkých lúkach, kde zurčia pramene a riečky. Tam bývali v trblietajúcich sa vodách jej družky Najady. Ustavične na ne spomínala a zmyslela si, že ich navštívi.

Vybehla von a tešila sa, ako svoje priateľky prekvapí. Ponáhľala sa najkratšou cestou cez lúky. Tu ju v nohe prudko zabolelo a bodavá bolesť sa jej rozliala po celom tele. Pozrela na zem a zbadala mihnúť sa v travinách jedovatého hada. V mdlobách klesla na lúku. Hádí jed bol krutý, zastavil jej srdce. Eurydika umrela a neprebudil ju ani plač jej družiek, vodných

víl, ani Orfeovo zúfalstvo, keď ju opäť zazrel.

Orfeus pochoval mŕtvu Eurydiku a s ňou všetky radostné piesne. Smutno blúdil po svete a ľudom sa pri jeho nových piesňach už iba slzy rinuli po líkach. Lístie na stromoch vzdychalo a divé šelmy vychádzali z lesných húštín s vlhkými očami.

Nikde na svete nenachádzal Orfeus pokoj. Ustavične myslel na Eurydiku a na šťastie, ktoré stratil. Čas nedokázal zmierniť jeho bolesť a smútok. Po dlhom, nepokojnom putovaní odhodlal sa zostúpiť pod zem do podsvetnej ríše, kam odchádzajú tieň zomrelých. V podsvetí vládol boh Hádes s manželkou Persefonou ľudským dušiam, ktorých telá na zemi umreli. Podsvetných bohov chcel Orfeus prosieť, aby mu vrátili Eurydiku, aby jej dovolili porušiť zákon smrti a navrátiť sa na zem medzi živých ľudí.

Orfeus sa pustil na západ, lebo tam sa kdesi v diaľke v čiernych skalách skrýval vchod do podsvetia. Šiel, a keď sa mu videlo, že zabľúdil, začal smutnú pieseň o mŕtvej Eurydike. Pieseň obmäkčila aj stromy. Ukazovali mu konármi cestu a milosrdná tráva klonila stebľa na stranu, kadiaľ viedla cesta do podsvetia. Konečne zočil Orfeus rad nehybných cypusov a množstvo čiernych skál, strácajúcich sa v sivej mlčanlivej hmle. Vnoril sa do tej mŕtvej hmly. Odrazu sa pred ním rozsvietili tri páry ohnivých očí a ozval sa divý štekot. To vítal Orfea trojhľavý pes Cerberus, strašný strážca v bráne vedúcej do podsvetia. Ucítiteľ živého človeka. Ale Orfeus sa dal do spevu a vo všetkých troch krvavých pyskoch zmlkol štekot. Obrovský pes si ľahol a prepustil Orfea do kráľovstva smrti. Spievajúc kráľom Orfeus zráznou cestou nadol, vyhýbal sa miestam, z ktorých šľahali plamene, ale aj plamene zmeraveli a ich žiara sa zmiernila, len čo k nim doľahol jeho hlas.

Orfeus sa vmiešal do tichého zástupu vzdušných tieňov. Všetky sa náhlili na breh temnej rieky Styx. Čoskoro prišiel čln so starcom Cháronom, ktorý prevážal sivé postavy do podsvetia. Orfeus skočil do loďky za dušami mŕtvych, ale Cháron poznal, že do loďky vstúpil živý človek. Nechcel Orfea previezť na druhý breh. Nešťastný Orfeus začal spievať a rozplakal aj starého Chárona. Už Orfea nevyháňal.

Loď prirazila k brehu a duše mŕtvych odchádzali pred súd. Ale Orfeus sa pustil hľadať vládcu podsvetia. Prešiel cez lúku, po ktorej blúdili tieň tých, čo na svete neboli ani dobrí, ani zlí, uzel Elýzium, končinu blažených, kde sa radovali duše dobrých ľudí, i chmúrny Tartaros. Tam si v trápení a mukách odpykávali duše zomrelých zlé činy, ktoré spáchali za života na zemi. Kamkoľvek v Tartare Orfeus so spevom vstúpil, mizlo utrpenie, kým znel jeho hlas. Týrané duše zabúdali na útrapy a iba načúvali. Tieň mŕtveho kráľa Tantala zabudol na večný hlad a smäd, ktorými ho bohovia potrestali, tieň kráľa Sisyfa si na chvíľu odpočinul od namáhavej a márnej práce.

Uprostred kráľovstva mŕtvych sedel na čiernom tróne vládca podsvetia, zamračený Hádes. Čierne vlasy mu spĺvali na čelo a v bielej tvári svietili chladné oči. Pri ňom sedela Persefona v čiernych šatách a jej tvár z nich vystupovala ako bledý mesiac z nočného mraku. Orfea zamrazilo pri tom pohľade, ale jeho ľúbošť bola silnejšia ako strach. Zaspieval pred mocnými vladármi. Spieval o svojej ľúbosti k Eurydike a o smrti, ktorá predčasne odvieďla jej dušu do ríše snov. O svojej bolesti spieval, o smútku bez konca a bez hraníc. Prosil bohov podsvetia, aby mu dovolili odviesť Eurydiku späť na zem. Veď aj tak nik zo smrteľníkov neujde poslednej ceste do ich panstva. Aj Orfeus s Eurydikou prídu raz do ríše mŕtvych.

Hádes i Persefona dojatí počúvali Orfeov spev. “Splním ti želanie,” povedal Hádes, keď Orfeus dospieval, “Eurydika sa môže vrátiť medzi živých ľudí. Ty sa však cestou z podsvetia za manželkou neobzeraj. Ak sa za ňou obzrieš, kým vyjdete na zemský povrch, zmizne ti, vráti sa medzi tieň a už ju neuvidíš.” Orfeus radostne poďakoval a na pokyn vládcu podsvetia sa pomaly priblížil Eurydikin tieň, aby nasledovala manžela hore na svet.

Išli známou cestou, vstúpili na Cháronovu loď a dali sa previezť.

Kráčali krajinou nesmierneho ticha. Orfeus šiel napred a načúval, či nepočuje za sebou Eurydikin krok. Počul iba svoje kročaje a zachvátila ho strašná úzkosť. Možno sa Eurydika oneskorila, nepozná cestu a zablúdila v podsvetí, možno sa jej prihodilo niečo zlé. V strachu zabudne Orfeus na sľub a obráti sa. Pred zrakom sa mu rozplynie Eurydikin obraz a milovaná žena umiera po druhý raz. Ľahký vánok sa dotkne Orfeovho čela ako posledný bozk a potom stojí na ceste uprostred ticha sám a sám. Zúfalstvo prepadne Orfea, beží po ceste nadol ako šialený, volá Eurydiku a bez dychu dobehne k Cháronovmu člnu. Ale tentoraz márne prosí prievozníka, aby ho previezol na druhý breh.

Sedem dní blúdil Orfeus po brehu podsvetnej rieky a skúšal dostať sa znova do kráľovstva smrti. Sedem dní mu boli pokrmom iba slzy. Všetko bolo márne. Smutno sa vrátil späť na zem a odišiel do pustých vrchov. Na holej horskej planine spieval skalám a vetru o svojom nešťastí. Stromy v údolí ho počuli a dali sa do pohybu za jeho hlasom. Kým Orfeus dokončil pieseň, stál okolo neho hustý háj. Holý svah vrchu sa zazelenal húštinami a vtáctvo a zver sa usadili v mladom poraste. Orfeus spieval a jeho pieseň krúžila nad vrchovcami stromov a vietor ju roznášal k ľudským príbytkom. Kdekoľvek ju ľudia počuli, zmĺkli a s pohnutím načúvali.

Vtedy sa po kraji potuloval zástup bakchantiek, ctiteľiek boha vína a Bakchovej bujne veselosti. Opité a pološialené vtrhli ženy do hája, v ktorom Orfeus spieval žalostné piesne. Jeho smutný spev podráždil rozjarené ženy a jedna z nich doňho hodila tyrzos, palicu obkruženú viničom; iná zodvihla kameň a hodila do pevcu. Ale tyrzos i kameň dopadli pred Orfeom, zrazené mocou jeho spevu. Zdivené ženy začali zdvíhať kamene jedna za druhou a v ich krikú zánikal Orfeov spev. Až potom zasiahli kamene cieľ a sfarbili sa Orfeovou krvou. Spev zamĺkol a zhasol s jeho životom. Bakchantky, opojené zlým skutkom, pobili aj zver, ktorá Orfeom obklopovala a ešte sa neprebrala z očarenia.

Zvesť o Orfeovej záhube sa rozniesla po celej zemi. Netrúchlili za ním iba ľudia, oplakávala ho celá príroda. Stromy na znak smútku odvrhli lístie, skaly slzili a hladiny riek vystúpili, ako do nich stekal plač celej zeme. Lesné a vodné víly si rozpustili vlasy a obliekli čierne rúcha.

Orfeova duša zostúpila do podsvetia. Teraz sa už prievozník Cháron nezdráhal previezť pevcu do ríše mŕtvych. Tieň prichádzal medzi tieň. Už z diaľky poznal Orfeus svoju Eurydiku a ponáhlal sa k nej. Mohol sa na ňu dívať i obzerať sa za ňou, nestrácala sa mu.

Boh Bakchus nenechal zlý čin bez trestu. Premenil nohy zločinných žien na korene a ich telá na kmene a vetvy, stále zmietané vetrom.

Orfeovo telo pochovali Múzy, bohyne umenia a múdrosti. Hlava, ktorú bakchantky Orfeovi odtrhli, plávala s lýrou na vlnách rieky Hebra a doplávala do mora až na ostrov Lesbos. Od tých čias spievali aj sláviky na ostrove krajšie ako inde a ostrov rodil slávnych pevcov. Aj najslávnejšia grécka poetka Sapfo sa tam narodila.

Orfeova lýra plávajúca po rieke ešte ticho znela a mŕtva hlava naposledy ticho spievala. Vlny a brehy opakovali jej tichý spev. Podnes spievajú rieky, čo si zapamätali z piesne mŕtveho Orfea.

Založenie Théb

Vo fenickom meste Sidone panoval kedysi kráľ Agenor. Jeho dcéra Európa bola široko-d'aleko známa krásou nielen medzi ľuďmi, ale aj u bohov. Sám vládca bohov Zeus si ju zamiloval.

Jedno ráno prechádzala sa krásna Európa s družkami po rozkvitnutých lúkach na morskom brehu. Dievčatá trhali kvety a potom si posadali do tieňa košatých stromov a vili vence. Keď zdvihli od vitia vencov zraky, vydýchli od prekvapenia. Pred nimi stál nádherný belostný býk s malými rohmi, priezračnými ako krištál. Tváril sa tak mierne, že sa Európa i dievčatá skoro prestali báť. Európa mu podala k ružovému pysku hrst' kvetov a jej družky mu ovenčili rohy. Býk sa s dievčatami hral, pritancoval na lesklých kopytách k Európe, sklonil šiju a kľakol na predné nohy, akoby ju volal na prechádzku. Európa si so smiechom sadla na podivuhodného býka a zavolala na družky, aby si sadli k nej. Lenže býk nepočkal, kým k nemu pristúpia ostatné dievčatá, zdvihol sa a dal sa s Európou na chrbte na útek rovno do morských vln. Zdesená Európa nariekala a plakala. Nič jej to však nepomáhalo. Býk plával na šire more a breh s bedákajúcimi dievčatami sa jej o chvíľu stratil z očí. Na všetky strany sa prestierala iba hladina belasého mora. Zapadlo slnko, na nebi i na vlnách sa zatrblietali prvé hviezdy a býk s Európou stále ešte plával. V temnote pred nimi sa ukázal čierny tieň neznámeho pobrežia. Býk doplával k pevnine a vystúpil s omdlievajúcim dievčaťom na suchú zem. Jemne položil Európou na mäkký trávnik a zmizol. Z teplej nočnej tmy sa vynorila bohyňa lásky Afrodita. Naklonila sa nad vystrašené dievča a utešovala ho.

„Neboj sa,“ povedala ticho, „nič zlé sa ti nestane. Sám vládca bohov Zeus sa premenil na býka a uniesol ťa, pretože si ťa zamiloval. Tvoje meno bude nesmrteľné. Svetadiel, ktorý ťa prijal, bude sa naveky nazývať tvojím menom, Európa.“

Tak žila Európa s Diom, ukrytá v d'alekej krajine. Jej otec, kráľ Agenor, hlboko za ňou smútil. Vysielal poslov, aby mu o zmiznutej dcére priniesli aspoň nejakú správu. A poslovia sa vracali a mlčali. Žiaden z nich

nepotešil kráľa ani len malou nádejou. Preto si dal zavolať svojho syna Kadma.

„Choď,“ povedal mu, „vyhľadaj a priveď mi svoju sestru Európou. Prekutaj celý svet a utíš môj zármutok. Ale bez nej, bez nej sa mi nevracaj!“

Kadmos zavolať najsmelších bojovníkov, vybral si z nich družinu a vydal sa do sveta za svojou sestrou. Putoval cez známe krajiny do krajín menej známych a cudzích, stále d'alej a d'alej. Cestou sa vypytoval na Európou, ale nik o nej nevedel. Mnoho pobreží prešli, mnoho riek prebrodili, a všetko bolo márne.

Jedného dňa Kadmos zabľúdil aj so sprievodom a dostal sa na neznámu cestu. Šli po nej a po dlhom čase stretli počestného. Vypytovali sa ho, kam cesta vedie, a dozvedeli sa, že sa po tej ceste dostanú do Delf.

„Vidím, že ste zďaleka,“ povedal počestný, „možno ste sa vydali za dobrodružstvom, možno niekoho hľadáte. Či tak, alebo onak, keď ste už na ceste do Delf, spýtajte sa delfskej veštiarne na radu. Možno vám sami bohovia ukážali túto cestu.“

Kadmos sa zaradoval. Už dávno počul o Delfách. V chýrečnej delfskej veštiarni sedela nad skalnou rozsadinou na vysokej trojnožke veštica Pýtia. Vdychovala pary vystupujúce z rozsadliny a opojená vykrikovala nezrozumiteľné veštby, ktoré kňaz zapisoval a zostavoval z nich prosebníkom odpovede.

Kadmos poďakoval počestnému, a keď dorazili do Delf, zašiel do veštiarne a spýtal sa na radu. Kňaz dal Kadmovi túto veštbu:

„Nepátraj po stratenej sestre a nevracaj sa do vlasti. Na osamelej lúke nájdeš jalovicu, ktorá ešte nenosila jarmo. Choď za ňou a tam, kde si odpočinie, postav mesto a nazvi ho Tébamí.“

Kadmos poslúchol vôľu bohov. Šiel s druhmi hľadať osamelú lúku, aby splnil, čo veštba predpovedala. Onedlho našiel lúku i mladú kravu, pasúcu sa na šťavnatej tráve. Išiel za ňou a v jej stopách prebrodil riečku a prešiel rozľahlé lúky. Konečne krava zastala, obzrela sa na Kadma a jeho sprievod, zdvihla hlavu a ľahavo zabučala. Pomaly si ľahla a Kadmos padol na kolená a radostne pobozkal cudziu zem, ktorá sa mu teraz mala stať domovom. Svojmu sprievodu prikázal, aby doniesli čistej pramenitej vody na obeť. Les, do ktorého Kadmovi druhovia vstúpili, nepoznal ešte ostrie sekery. Predierali sa hustými húštinami za šumením prameňa. Vyvieval zo skaly, bol bohatý a čirý, preskakoval vlhké kamene a šíril okolo seba príjemný chlad. Kľakli si, že si naberú vody.

Vtom sa ozval v skalnej jaskyni hrmot a fučanie. Krovie nad prameňom sa rozhrnulo a ohromení mužovia uvideli obrovského šupinatého draka s krvavým hrebeňom od hlavy až po chvost. Oblude šľahali z očí plamene a celá bola plná jedu. Roztvorila pysk s tromi kmitajúcimi sa jazykmi a s tromi

radmi zubov a vydýchla na nich otravný mrak svojho dychu. Koho nezasadila dychom, toho rozmiaždila šupinatým telom a roztrhala v pazúroch.

Slnko vystúpilo na vrchol svojej cesty a skrátilo tieň, ale Kadmovi druhovia sa nevracali. Kadmos sa začal obávať, či sa im neprihodilo niečo zlé. Vzal preto meč a oštep a šiel ich hľadať. Našiel v húštinách presekaný chodníček a dostal sa až ku skale s prameňom. Tam ležala jeho družina pobitá a nad mŕtvymi zlovestne kýval hlavou hrozný drak. Kadmos sa pozrel drakovi neohrozene do očí podliatych krvou a zvolal:

„Alebo budem vašim pomstiteľom, verní druhovia, alebo vašim druhom i v smrti!“

Zohol sa po veľký balvan a hodil ho do draka. Takýto balvan by iste preboril aj pevné mestské hradby, ale drakovi neublížil. Odrazil sa mu od šupinatého panciera a len rozpálil jeho hnev. Drak sa vzopál proti útočníkovi. Ale Kadmos vrhol oštep a prerazil ostrým hrotom drakov pancier. Drak stočil hlavu k chrbtu, zahryzol sa do oštepov a prelomil ho. Hrot nemohol vytrhnúť, zaviazol pevne v rane. Bolesťou rozzúrený drak sa obrátil na Kadma, rozťahal smrtiaci pýsk a chcel čiernym jedovatým dychom hrdinu usmrtiť. Kadmos postihol včas drakov úmysel a uskočil za mohutný strom. Pripravil si druhý oštep a vrazil ho drakovi do hrdla s takou silou, že prebodol draka i blízky dub. Drak sa zatriasol a vytrhol dub aj s koreňmi. Z hrdla sa mu vyrinula prúdom krv a vo chvíľke bolo všetko dookola červené, traviny, mach i konáre stromov. Umierajúca obluda udrela posledný raz chvostom, prelomila s praskotom niekoľko stromov a stíchla.

Zatiaľ čo si Kadmos obzeral zabitého draka a žasol nad jeho obrovitým telom, zniesla sa k nemu bohyňa Pallas Aténa.

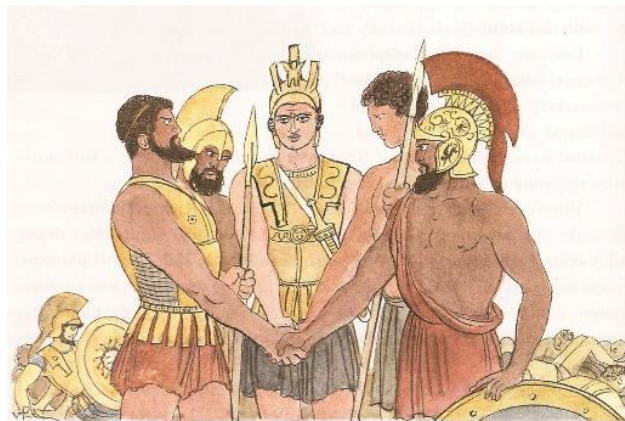
„Zasej zuby mŕtveho draka,“ rozkázala mu.

Kadmos skypril pôdu oštepom a do vyrytých brázd zasial dračie zuby. Odrazu sa začali hrudy nad dračím osevom pohybovať, z hlíny vyrazili hroty mečov a oštepov, chocholy, prilby, hlavy, hrdlá a hrude, ruky držiace zbrane. Celé pole zaplavili bojovníci s pozdvihnutými zbraňami. Kadmos sa naľakal vojska a chytil sa meča. Ale jeden z bojovníkov na neho vykrikoval:

„Nemiešaj sa do nášho boja! To je naša vec!“ a už sa rozohnal mečom na najbližšieho bojovníka. Ten ho prebodol dobre miereným oštepom. Kadmovi pred zrakom prepukla bitka a bojovníci sa navzájom zabíjali. Nemohlo to byť inakšie. Veď sa zrodili zo zubov draka, ktorý bol synom Area, boha vojny.

Pláň sa pokryla padlými mužmi. Len päť ich ostalo z celého množstva a tí uzavreli medzi sebou mier. Boli mocní a udatní, lebo si ubránili život v tuhom boji.

S nimi založil Kadmos hrad a mesto Téby.

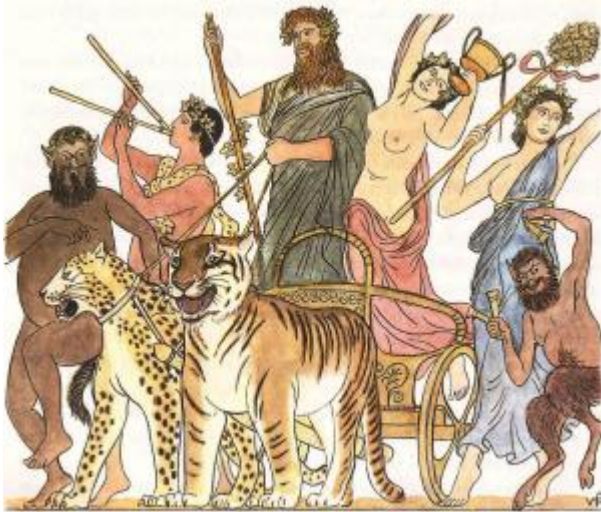

Pentheus

Tébsky kráľ Pentheus bol synom Kadmovej dcéry a jedného z piatich víťazov, ktorí ostali nažive z dračieho osevu. Nezaprel krv bojovného otca. Tešil ho iba pohľad na dobre vyzbrojených bojovníkov. Zo všetkých ľudí najradšej mal tých, ktorí vedeli najďalej vrhať oštep, a zo všetkých vecí mal najradšej meč, na ktorom neobsýchala krv. Rinčanie zbraní bolo preňho najsladšou hudbou. Všetkým ostatným opovrhoval. Poznal radosť, ale iba radosť z boja, poznal veselosť, ale iba krutú veselosť bojovníkov a vedel dožičiť ľuďom voľnosť, ale iba na nepriateľskom území, kam prišli so zbraňou v ruke. Neuznával bohov, pohŕdal veštiami a spoliehal sa iba na zbroj a na mocné ruky.

Ale aj do tejto chmúrnej krajiny vojnových príprav a násilia došiel so sprievodom veselý boh radosti, voľnosti a vína. Nazývali ho Bakchus alebo Dionýzos. Prišiel do blízkych hájov na vozíku, ktorý ťahali tigre, obklopený družinou mužov a žien a všetci chválili spevom a tancom radosti života. Medzi nimi poskakovali satyrovia, bôžikovia s ľudskou hlavou a špicatými ušami. Kozľacie nohy s kopýtkami im cupotali do taktu veselej piesne.

Mnoho tébskych žien si rozpustilo vlasy a ponáhľalo sa za Dionýzovou družinou do lesov. Aj mužovia, ovenčení brečtanom, opúšťali mesto a odchádzali k Dionýzovi vzdať chválu životu.

Keď sa o tom dozvedel Pentheus, vybuchol v hneve. Nechápal, ako môžu mužovia zabudnúť na zbrane a pridávať sa k Dionýzovi. Pre neho nebol Dionýzos bohom, ale zbabelým podvodníkom, ktorý nevie narábať mečom, nevie jazdiť na koni ani bojovať. Nenávidel voľnosť a veselosť a spev a tanec považoval za zoženštenosť. Aké tam oslavy života, rozmýšľal zlostne, život má cenu iba vtedy, ak ho môžeme nasadiť za víťazstvo v bitke. Zavolať služobníkov:

“Bežte do lesov! Akýsi Dionýzos chce dobyť Téby spevom a tancom. Bolo by mi vskutku milšie, keby ich niekto dobyl ohňom a železom. Bežte a priveďte mi toho Dionýza v putách!”

Zdesili sa starci, keď počuli tú reč, a slepý veštec Teiresias varoval nerozumného kráľa. Pentheus neustúpil. Jeho hnev sa rútil s hukotom a bez

rozvahy ako prudký horský potok, a kde sa mu niekto postavil do cesty, vzkypel a spenil sa, ako keď potok narazí na kameň, ktorý mu prekáža v toku.

Sluhovia sa onedlho vrátili a vliekli so sebou neznámeho muža s rukami sputnanými na chrbte.

“Toto že má byť Dionýzos?” rozkríkol sa Pentheus.

“Dionýza sme nenašli,” pokorne sa ospravedlňovali služobníci kráľovi, “vedieme iba jedného z jeho sprievodu.”

“Nech si ktokoľvek,” rozhodol Pentheus, “umrieš na výstrahu tým druhým. Najprv mi však povedz, prečo si oslavoval Dionýza.”

“Som Akoites,” rozprával bez strachu mladý človek, “otec mi nezanechal pole ani býky. Bol iba chudobným rybárom, more mu dávalo živobytie. Aj mne poručil iba tú vodu. Ale mne sa nechce rybáriť stále pri tom istom brehu. Pustil som sa na more, naučil som sa viesť lode podľa hviezd a stal som sa lodníkom. Raz sme pristáli na neznámom pobreží nabrať si čerstvej pitnej vody. Vystúpil som na návršie a prezeral si kraj. Tu som zbadal lodníka, ako vlečie k našej lodi nejakého cudzieho pekného chlapca.

Chlapec sa tackal ako zmožený spánkom alebo vínom. Oblek i tvár mal ten chlapec také zvláštne, že som ani na chvíľu nepochyboval, že je to nejaký boh. Ale plavci sa mi vysmievali a tešili sa, že chlapca predajú do otroctva. Za takú peknú korisť vraj iste dostanú kopu peňazí. Dostal som sa s nimi do škriepky a na krik sa zobudil aj chlapec, ktorý do tej chvíle spal na palube. Pretrel si oči a spýtal sa:

„Kde som? Kam ma veziete?”

„A kde by si chcel ísť?” posmievali sa mu lodníci. „Len povedz, kam chceš ísť, a my ťa ta odvezieme.”

„Odvezte ma na ostrov Naxos,” odpovedal chlapec, „tam bývam.”

Pustil som sa teda v tú stranu, kde ležal Naxos. Ale plavci ma odstrčili. Sami sa chytili kormidla a viedli loď na opačnú stranu. Nechceli splniť sľub a viezli chlapca do otroctva.

Prosil som ich, aby nerušili daný sľub. Smiali sa a povedali mi, aby som sa staral o seba, o kormidlo že sa postarajú sami. Aj chlapec videl, že sa loď pustila inam, a predstieral plač a znovu ich žiadal, aby ho odviezli na Naxos. Plač a prosby akoby len poháňali vesla ďalej od chlapcovho domova.

Náhle sa však prihodila podivuhodná vec. Prisahám ti, kráľ, že hovorím pravdu. Odrazu loď zastala, hoci nebola zakotvená, a lodníci sa opierali do vesiel zo všetkých síl. Spustili plachty a znova veslovali, až sa

z nich lial pot. Rozmýšľam, prečo to asi je, a uzriem div. Z vín vyrážajú výhonky brečtanu a ovijajú vesla ako hady, držia ich pevne a plazia sa po veslách hore. Brečtan už drží všetky vesla a pnie sa po stožiari do výše, celá loď obrastá listím. Na prove stojí chlapec v celej sláve, ovenčený viničom, obklopený tigrami a pantermi. Bol to sám boh Dionýzos.

Pozriem na vydesených lodníkov a vidím, že im začínajú telá tmavieť, ruky sa im skracujú a na koži im narastajú šupiny. Menia sa mi pred očami na delfíny a ich hladké telá padajú z paluby jedno za druhým do morských vín. Z dvadsiatich lodníkov som ostal na lodi sám a s úzkosťou som čakal, kedy sa aj mne premenia ruky na plutvy a kedy ma prijme more.

Ale Dionýzos na mňa pozrel s úsmevom a vyzval ma, aby som sa chopil kormidla. Zamierili sme na Naxos a tam som vstúpil do jeho služieb.”

“Dost!” ozval sa kráľ Pentheus. “Už mám dosť tvojich táranín. Ta s tebou do väzenia a na mučidlá!”

Strážcovia odviekli zajatca do väzenia a šli prichystať nástroje na mučenie. Ale zatiaľ čo ich chystali, otvorili sa dvere na žalári a neviditeľné ruky zbavili väzňa okov. Keď sa strážcovia vrátili po svoju obeť, väzenie bolo prázdne.

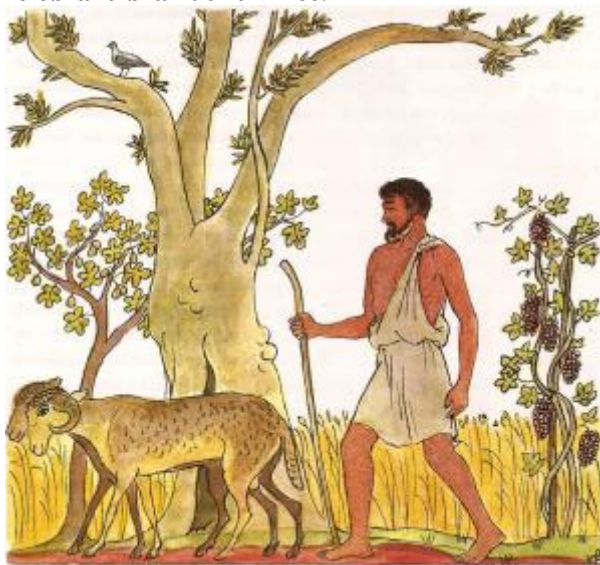
K Dionýzovi potom odišla aj kráľova matka a iné ženy z paláca. Nazlostený Pentheus sa vyrútil z paláca za nimi. Chcel vlastnou rukou potrestať Dionýzových prívržencov. Cestou ho postihlo podivné šialenstvo. Uzrel na oblohe dve slnka, a keď sa obzrel, uvidel za sebou dve mestá namiesto jedného. Stromy, lúky, skaly — všetko sa mu mihalo pred očami. Počul smiech a spev veseliacej sa Dionýzovej družiny, ale nerozoznal, kde sú ľudia, ktorí spievajú. Dotackal sa k vysokej borovici, roztrasenými rukami sa chytil haluzí a vyšplhal sa hore. Myslel, že zhora bude mať lepší rozhľad.

Vzduchom sa rozľahol hromový hlas:

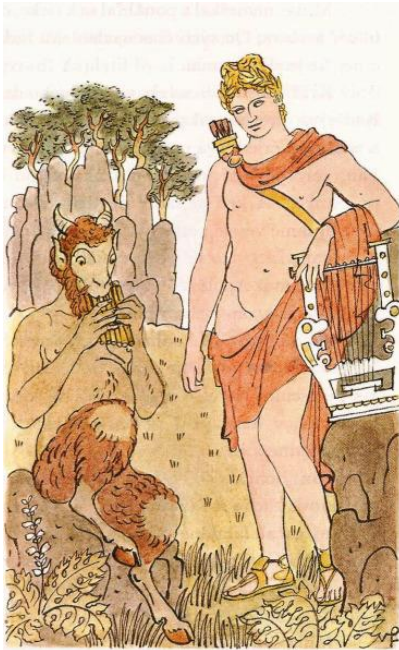
“Pozrite, tam na borovici sedí náš najväčší nepriateľ.”

Celá Dionýzova družina pozrela hore. Opojení vínom a očarení Dionýzom nepoznali kráľa a nazdávali sa, že v haluziach borovice sedí nejaký dravec. Začali hádzať do koruny borovice kamene a paty kým a tak dlho ryli palicami okolo stromu, až obnažili korene a borovica spadla na zem aj s kráľom Pentheom.

Všetci sa na neho vrhli s palicami a správali sa, akoby kráľ bol divá šelma. Aj kráľova matka, zaslepená Dionýzom, bila svojho syna. Tak zahynul kráľ Pentheus a ľudia ho neľutovali. Vrátili sa k jednoduchému spôsobu života a iba na jeho obranu brali do rúk meč.

Midas

Vo Frýgii v Malej Ázii vládol pred dávnymi časmi kráľ Midas, veľký ctiteľ boha Dionýza. Býval vo skvelom hrade a bol nesmierne bohatý. Sám si o sebe myslel, že je aj nesmierne šikovný, že všetkému rozumie a o všetkom vie najlepšie rozhodnúť iba on. A ako to už býva, pretože bol kráľom a mal moc, nik mu jeho namyslenosť nevyvracal.

Raz priviedli roľníci ku kráľovi opitého starca, ktorý sa sotva držal na nohách. Žalovali na neho, že ho vraj našli v kráľovských viniciach, ako trhá najkrajšie a najväčšie strapce. Nemuseli ani žalovať.

Holohlavý, od pitia hrubý starec mal bradu i ruky poffkané štavou zrelého hrozna, i na zelenom venci na hlave mal tmavé kropaje a veniec bol celý dokrkvaný.

Midas ihneď poznal v starcovi Dionýzovho druha Silená. Silenos patrila do družiny veselého boha. Kedysi Dionýza ako malého chlapca vychoval a od tých čias ho neopúšťal. Kráľ Midas slávne a s radosťou privítal vzácného hosta. Rozkázal pripraviť najlepšie jedlá, doniesť mechy najznamenitejšieho vína a zvolal pevcov a hudobníkov, aby na slávnostnej hostine spievali a hrali.

Desať dní a desať nocí hodoval Silenos s kráľom a pozvanými hosťami. Strieborné čaše za celý ten čas nevysýchali a namiesto vína miešaného s vodou pilo sa nemiešané a to nútilo všetkých hostí do

smiechu a veselosti. Služobníci udržovali po desať dní plamene na ohniskách a ražne nemali čas vychladnúť. Stoly sa prehýbali a praskali pod ťarchou plných mís a celý palác bzučal ako úľ a vo dne i v noci sa niesli z kráľovského sídla zvuky píšťal a lýry a veselý spev.

Na jedenásty deň zostavil kráľ z rozjarených hodovníkov sprievod. Silenovi daroval osla, lebo vedel, že Silenos najradšej jazdí na oslovi. Ostatní sprevádzali milého hosta na koňoch, na vozoch i pešky a s jasotom a so spevom vyšli do susednej krajiny, kde sa vtedy Dionýzos zdržiaval.

Stretli boha Dionýza, vezúceho sa na zlatom voze, ktorý ťahali tigre. Hľadal svojho pestúna Silená. Potešilo ho, keď zbadal Silená v takom slávnom sprievode na oslovi ovenčenom listím a kvetmi.

“Želaj si, čo chceš,” zvolal boh na kráľa, “za túto službu ti splním želanie. Aký dar by si chcel?”

Midas sa poklonil Dionýzovi a zatváril sa, ako najprefikanejší vedel. “Ach, urob, nech sa všetko, čoho sa dotknem, premení na zlato.” Dionýzos sa usmial kráľovmu želaniu a povedal:

“Mohol si si, kráľ, zvoliť lepší dar. Splní sa ti, čo si si želal.”

Midas sa vracal šťastný domov. Chválil si svoju prefikanosť. Nikdy nebude na svete bohatšieho kráľa ako on. Nedočkavo skúša už cestou, či je pravda, čo mu boh sľúbil. Ulomí zo stromu snietku, a sotva verí očiam. Snietka aj s lístkami žltá zažiarí, je z rýdzeho zlata. Zodvihne zo zeme kameň, a v dlani drží trblietajúce sa zlato. Dotkne sa hrudy hliny, a hruda je zo zlata. Ide okolo poľa, utrhne niekoľko zreých klasov, a medzi prstami mu zazvoní zlato. Prechádza kráľovskou záhradou, natiahne ruku za jablkom, a do dlane mu vklízne zlaté jablko.

Bez seba od šťastia beží Midas do hradu, a sotva sa dotkne dverí, zalesknú sa zlatom. Odhrnie záves, a záves stuhne v zlatú stenu.

Prikáže vystrojiť bohatú hostinu. Omýva si ruky a s blaženým úsmevom pozoruje, ako mu pomedzi prsty preteká tekuté zlato. Sadne si za stôl a vezme do ruky chlieb. Ale kým donesie krajec k ústam, drží v prstoch namiesto chleba kúsok rýdzeho zlata. Siahne na pečienku, pečené mäso sa zatrblieta a premení sa na zlato. Nuž zavolá si kráľ služobníkov a chce sa dať nimi kŕmiť. Služobníci mu dajú pokrm k ústam, a keď sa mu pokrm dotkne perí, už mu medzi zubami zazvoní zlato. Aj víno mu hustne v ústach na zlato. Uprostred množstva zlata sa kráľa zmocní des. Hrozí sa svojho želania a vidí, ako ho obchádza číhajúca smrť. Umrie od hladu a smädu.

Chveje sa od strachu a rýchle dá osedlať koňa. Letí cvalom za Dionýzom a zdesený pozoruje, ako sa mu uzda v prstoch mení na zlato.

Veselý spev mu označil miesto, kde spočinul Dionýzos so svojím zástupom. Midas zoskočil z koňa a padol pred bohom na kolená: “Odpusť mi, milostivý Dionýzos, moje želanie,” nariekal pred bohom, “a zbav ma utrpenia!”

Dionýzos sa nad nešťastným kráľom zľutoval a poradil mu:

“Choď k rieke Paktolu a ponor sa celý do jej vln. Tak zmyješ zo seba nešťastné želanie.

Midas nemeškal a ponáhlal sa k rieke, celý sa do nej pohrúžil a umyl si aj hlavu a vlasy. Od tých čias nachádzali ľudia v rieke zlatý piesok a hovorili o nej, že je zlatonosná.

Kráľ bol rád, že sa zbavil hrozného daru, a zlato už nechcel ani vidieť. Radšej sa prechádzal po lúkách a hájoch a načúval, ako Pán, boh pastvín a ochranca čried, hrá na syrinx, na trstinovú píšťalu. Kozonohý, rohatý boh Pán, celý pokrytý srstou, poskakoval po lesoch, naháňal Nymfy a plašil pcestných. A keď si sadol do tieňa stromu, pískal si na sedempíšťalový nástroj samé veselé pesničky. Tie sa kráľovi nadovšetko páčili.

Pán videl, ako sa jeho pesničky páčia, a začal si namýšľať, že hrá lepšie než vodca múz Apolón. Vyzval preto božstvo pohoria Tmolos, aby rozsúdilo, kto hrá lepšie, on, alebo Apolón.

Tmolos privolil a odhrnul si z obrovských uší vetvy prastarých stromov. Najprv zahral boh Pán divú pesničku. Na okraji lesa stál kráľ Midas a s potešením načúval zvukom píšťal, ktoré sa prekrikovali ako štebotavé hlasy vtákov, hvízdali ako vietor v skalách a poskakovali vzduchom ako vlnky riek po kameňoch.

Pán dohral a Tmolos vyzval boha Apolóna. Apolón si odhrnul purpurové rúcho a ľavicou uchopil nádhernú lýru. Mätko udrel do strún a struny začali lahodne spievať. Stíchnutým večerom sa niesli k nebu sladké tóny, akoby sa vynášali na jemných strieborných perutiach.

Dojatý Tmolos vyzval Pána, aby sklonil pred Apolónovou lýrou svoj syrinx. Apolónove nebeské pesničky zvíťazili nad Pánovými pesničkami.

Midas s nevôľou prijal rozsudok. Pretože si myslel, že všetko rozumie a že je povolaný o všetkom rozhodovať, vyhrkol: "To nie je možné. Pánova pesnička je stokrát krajšia. Mne sa páči. A keď sa páči, iste je lepšia. Nemám azda uši?"

Popudený Apolón pristúpil ku kráľovi a chytil mu uši do prstov. Uši hneď začali meniť tvar, pretiahli sa a pokryli belavou srstou.

"Teraz máš uši, aké ti patria," povedal rozhnevaný boh a zmizol.

Midas si siahol na hlavu a nahmatol si dlhé oslie uši. Neskoro ľutoval, že sa plietol do sporu, ktorému nerozumel. Bežal domov a oslie uši ho tlkli po hlave. Doma si zaviazal na hlavu veľký turban a schoval pod ním uši. Ale po čase mu narástli také dlhé vlasy, že ich nemohol zložiť pod turban. Tu si zavolať služobníka, ktorý mu vždy strihal vlasy, a odhalil mu svoje tajomstvo.

"Teraz vieme o tom smutnom tajomstve iba my dvaja," povedal Midas služobníkovi. "Nikomu to neprezrad! Zaplatil by si mi za to životom."

Služobník sa triasol na celom tele, bál sa niekomu prezradiť, čo videl kráľovi na hlave. Ale tajomstvo ho ťažilo, priveľmi ťažilo, než aby ho mohol uniesť. Uvažoval a uvažoval, ako by sa tej ťarchy zbavil, a potom mu v noci, keď nemohol spať, prišlo čosi na um. Zrána si vyšiel za mesto k rieke a na osamelom mieste vyhlbil do zeme jamku a zaseptal do nej:

"Kráľ Midas má oslie uši."

Jamku zase prikryl hlinou a nazdával sa, že tak naveky pochoval svoje tajomstvo. Odľahlo mu. Spokojne sa vrátil do mesta a od tej chvíle ho už nič neťažilo. Kráľa chodil strihať ako prv.

Do roka na tom mieste pri rieke vyrástla hustá ťachorina, a keď sa do nej oprel vietor, ťumela a ťeptala: "Kráľ Midas má oslie uši."

Tak sa o kráľovom tajomstve dozvedeli všetci ľudia. Konečne raz označili bohovia hlúposť zjavným znamením, mysleli si ľudia s uspokojením. Ale, žiaľ, nie každého hlúpeho namyslenca obdarí Apolón takým veľkolepým darom.

Tantalos

V Lýdii, v kraji, ktorý dnes patrí Turecku, panoval za starých čias kráľ Tantalos. Nebolo bohatšieho kráľa ako Tantalos. Vrch Sipylos mu dával zlato, jeho polia sa tiahli na dvanásť dní cesty a klasy na nich boli dva razy také ťažké ako na ostatných poliach. Na trávnatých stranách strážili húfy pastierov obrovské čriedy dobytky. Aj bohovia obdarili Tantara priazňou. Dovolili mu, aby s nimi zasadol na Olympe za stôl a účastnil sa na ich hostinách a počúval, o čom nesmrteľní bohovia rozprávajú.

No aj tak bol Tantalos obyčajný smrteľník. Aj jemu priadla sudička Kloto niť života, sudička Lachesis ju rozvíjala a tá tretia, Atropos, čakala, kedy mu ju odstrihne. Ale na smrť Tantalos nemyslel.

“Chodím na hostiny bohov,” vravel si, “a ničím sa od nich nelíšim. Nalievajú mi do pohára božský nektár, jem s nimi božskú ambróziu a viem, o čom sa rozprávajú. Nik z ľudí nemôže pochybovať, že som i ja bohom.”

Nie si všedúci — ozvalo sa v Tantalovi svedomie.

“Nie som veru,” pripustil Tantalos, “ale ktovie, či sú všedúci bohovia. Vyskúšam ich a presvedčím sa o tom.”

Vtedy práve ukradol nejaký smelý chlapík v Diovom chráme na Kréte drahocenného zlatého psa. Priniesol ho Tantalovi, lebo vedel, že kráľ sa nebojí bohov. Kráľ Tantalos ukryl ukradnutý predmet u seba. Onedlho prišiel do paláca rozhorčený kňaz.

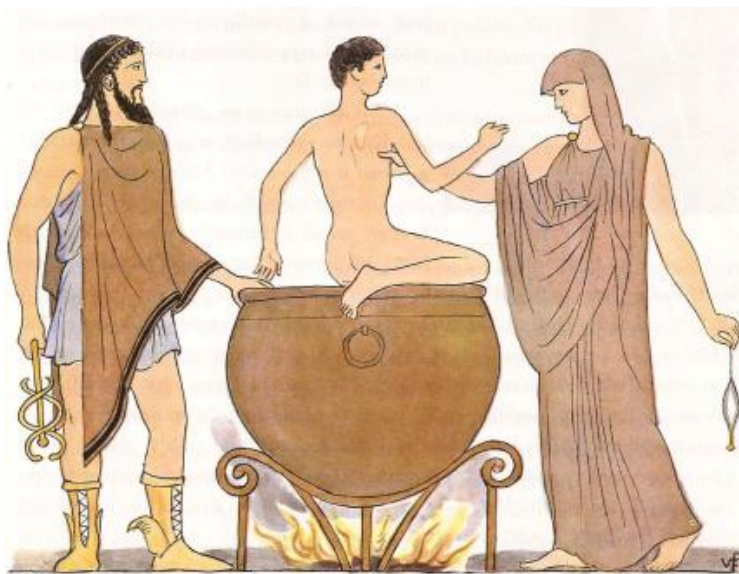
“Kráľ,” povedal, “nebýva zvykom vladárov, aby sa spriahali s rúhavými zlodejmi. Vráť do chrámu, čo ti nepatrí.”

“Neviem, o čom rozprávaš,” odpovedal kráľ.

“Len si ukrývaj kradnutú vec,” blysol kňaz očami, “seba pred hnevom bohov neskryješ.”

“Keby som bol vykonal niečo zlé,” usmieval sa Tantalos, “iste by už o tom všedúci bohovia vedeli a potrestali by ma.”

A kráľ Tantalos odprisahal, že zlatú sošku nemá. Kňaz odišiel s prázdnyimi rukami a kráľ bol presvedčený, že sa bohovia iba tak tvária, akoby boli všedúci. V skutočnosti nevedia o nič viac ako obyčajní ľudia.

Zatiaľ bohovia vedeli dobre o každom Tantalovom čine, ale čakali, či zaslepený kráľ predsa len nedá prednosť pravde pred lžou, statočnosti pred zlodejsvom a spravodlivosťou pred krivdou.

Tantalova spupnosť rástla a rástla. Už mu nestačilo, že sám smel piť nektár a jesť ambróziu. Kradol božský nápoj a pokrm zo stola bohov a nosil ho z Olympu na zem, ľuďom. Každým skutkom sa vysmieval božím i ľudským zákonom a nakoniec si vymyslel hrozný a neslýchaný čin.

Zabil svojho syna Pelopa a pozval bohov na hostinu do svojho paláca. Pri hostine im predložil mäso z vlastného syna. Demeter, bohyňa roľníctva, zjedla v zamyslení kúsok z predloženého pokrmu, ale ostatní

bohovia zdesene vyskočili od slávnostného stola.

Aj Tantalos sa zľakol, spoznal, že bohovia sú všedúci, a začal sa im klaňať a prosiť o zľutovanie. Ale novým zločinom dovŕšil mieru zlých skutkov. Zeus, vládca bohov, zrazil neľudského Tantara do najhlbšieho podsvetia, do Tartaru. Za zlé činy, spáchané za živa, odsúdil Tantara na večné trápenie.

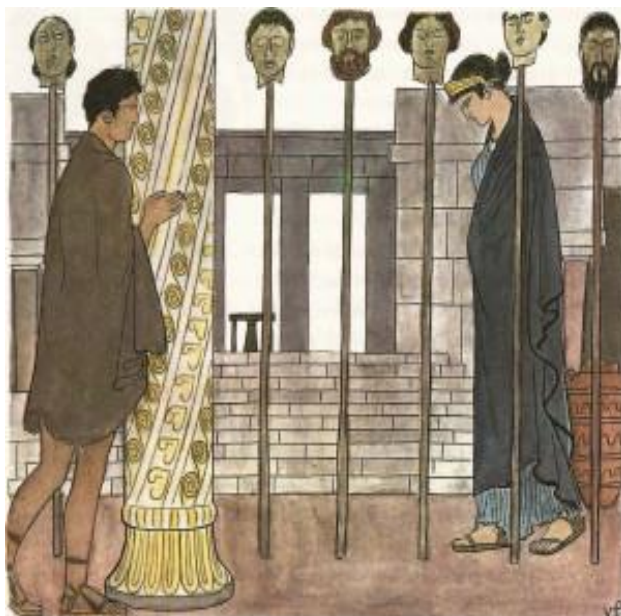
V ríši mŕtvych stojí Tantalos v čistej sviežej vode a trýzni ho krutý smäd. Vždy keď sa zohne, že si zvlaží vysušené, dopukané pery, voda mu zmizne pod rukami a on nahmatá suchý piesok. Na dosah rastie na vetvách nádherné ovocie, a Tantalos nemôže utíšiť mučivý hlad. Len čo natiáhne ruku za hruškou, figou alebo granátovým jablkom, zdvihne náhly vietor vetvy a ovocie zmizne vo výške.

Tantalovi nad hlavou visí obrovský balvan a každú chvíľu sa môže zrútiť. Večná smrteľná úzkosť stíska Tantalovi hrdlo. Trojakými mukami trpí kráľ Tantalos v ríši tieňov.

Pozostatky Tantalovho syna Pelopa vhodili bohovia do kotla. Kloto vybrala z kotla Pelopa ešte krajšieho, ako býval, a vzkriesila ho k životu. Chýbal mu iba kúsok na lopatke, ktorý zjedla roztržitá Demeter. Zjedený kúsok nahradili bohovia kúskom slonovej kosti. Všetci z tohto rodu mávali potom bielu škvrnu na lopatke.

Pelops

Keď Zeus poslal Tantala do ríše tieňov, osirel kráľovský trón. Vlády sa ujal mladý Pelops, ale dlho nevládol. Kráľ susednej zeme dychtil po Tantalovom bohatstve, vtrhol do zeme a vyhnal Pelopa z otcovho paláca. Pelops sa vydal s verným sluhom na cestu. Putovali, až sa dostali do Grécka. Prechádzali chudobnými krajinami, kde polia rodili iba kamene, i bohatými mestami s bielymi domami a mramorovými sochami. Jedného večera zastali pred mohutnými hradbami veľkého mesta. Prešli bránou a obzerali sa, kde by dostali nocľah. V posledných lúčoch dohasínajúceho slnka došli až ku kráľovskému palácu. Stúpili hrôzou nad tým, čo videli. Pred palácom stálo trinásť kolov a na každom z nich bola narazená ľudská hlava.

Akýsi starec zastal blízko nich, spozoroval ich zdesenie a oslovil ich.

“Čudujete sa?” povedal. “Týchto všetkých pripravila o život jedna jediná veštbá.”

“Nepoznám boha, ktorý by vydal takú ukrutnú veštbu,” namietol Pelops.

“Smrť sa ti teda vidí ukrutnou?” usmial sa starec. “Ale ukrutnou sa vidí aj nášmu kráľovi, a preto radšej usmrcuje, než by bol sám usmrtený.”

“Rozprávaš, akoby si veštil ako Pýtia,” povedal namrzené sluha starcovi, “povedz radšej rovno, čo sa u vás v meste deje.”

Zhovorčivý starec prikývol a rozvravel sa:

“U nás v Pise vládne kráľ Oinomaos. Má krásnu dcéru. Volá sa Hyppodamia. Oinomaos sa raz spýtal veštiarne na svoj osud a dostal veštbu: Muž, ktorý si vezme tvoju dcéru za ženu, bude príčinou tvojej smrti. Kto by sa nebál o svoj život? Aj Oinomaos sa bojí. Preto núti každého nápadníka krásnej Hyppodamie do pretekov. Preteká sa na vozoch ťahaných koňmi. Oinomaos

má kone rýchlejšie než severák. Nápadníkovi dá náskok, ešte vykoná obeť Diovi a až potom sa pustí za cudzincom. Trať pretekov vedie z Pisy až k Poseidonovmu oltáru v Korintskej úžine. Keby ta nápadník došiel prv, dostal by Hyppodamiu za ženu. Ale keď Oinomaos nápadníka dohoní, smie ho prebodnúť oštepom. Dosiaľ kráľ každého nápadníka dohonil. Tie hlavy na koloch sú hlavy nápadníkov. Kráľ chce takto zastrašiť všetkých, čo by sa chceli pokúsiť o preteky. A možno sa mu to podarí. Už dlhší čas sa nik neprihlásil.”

“To si myslím,” povedal Pelopov sluha, “na život si musí dať každý pozor. Raz ho stratíš a viac ho nenájdeš.”

Zamyslený Pelops mlčal.

“Idete iste zďaleka,” prezeral si starec Pelopa a sluha.

“Ak hľadáte nocľah, môžem vám ponúknuť pohostinstvo.”

“Počuješ, pane,” obrátil sa sluha na Pelopa a rozveselil sa, “už si čoskoro odpočinieme.”

Pelops sa prebral zo zamyslenia a všetci sa pobrali k starcovmu domu.

V tú noc nemohol Pelops zaspáť. Vykradol sa z domu a zvláštna túžba ho vábila ku kráľovskému palácu. Na nebi plával veľký biely mesiac, palác sa leskol v jeho lúčoch a koly s lebkami nebohých nápadníkov vrhali dlhé smutné tieň. Pelops rozmýšľal, aká asi Hyppodamia je, keď pre ňu už toľko nápadníkov umrelo. Vtom sa otvorili v palácovom múre dvierka a zjavila sa deva v tmavom rúchu. Pelops sa pritisol za výstupok domu a pozoroval ju. Jej bledá a krásna tvár súťažila s krásou iskriacich hviezd na nebi. Prešla popri koloch a dlho si vzdychla. Potom zmizla tou istou cestou, akou prišla. Pelops rozrušený podivnou príhodou vrátil sa do domu a prevaľoval sa na lôžku až do rána. Slnecné lúče poštekli sluha na tvár, prebudil sa a začal nahlas uvažovať:

“Pane môj, urobíme najlepšie, keď vyrazíme hneď ráno na cestu. Celú noc sa mi snívalo o popravených. Myslím, že tu nie sme bezpeční. Poďme, rozlúčime sa a odídeme z mesta.”

“Dnes v noci,” povedal Pelops, “som videl Hyppodamiu. Je krásna a smutná. Pôjdem ku kráľovi Oinomaovi a požiadam ju o ruku. Budem sa s ním pretekať a musím preteky vyhrať. Zbavím Hyppodamiu smútku a odídem s ňou zo zeme, aby sa veštbá nesplnila. Netúžim po kráľovej smrti.”

“Azda sa na nás rozhnevali bohovia,” bedákal sluha, “že ti, pane, vnukli takúto myšlienku?” Vyskočil z lôžka a bežal po starca, aby Pelopa prehovoril. Márne. Pelops bol rozhodnutý.

Slniečny voz ešte len začal stúpať na oblohe, a Tantalov syn už stál pred kráľom Oinomaom. Oinomaos vypočul Pelopa, a pretože sa mu urastený a smelý mladík páčil, odhovárať ho od jeho úmyslu. Ale Pelops neustúpil. Po prvý raz bolo Oinomaovi ťažko vykupovať si život smrťou cudzieho mladíka.

“Keď nechceš inak, priprav sa,” skončil Oinomaos rozhovor, “zajtra sa budeme pretekať.”

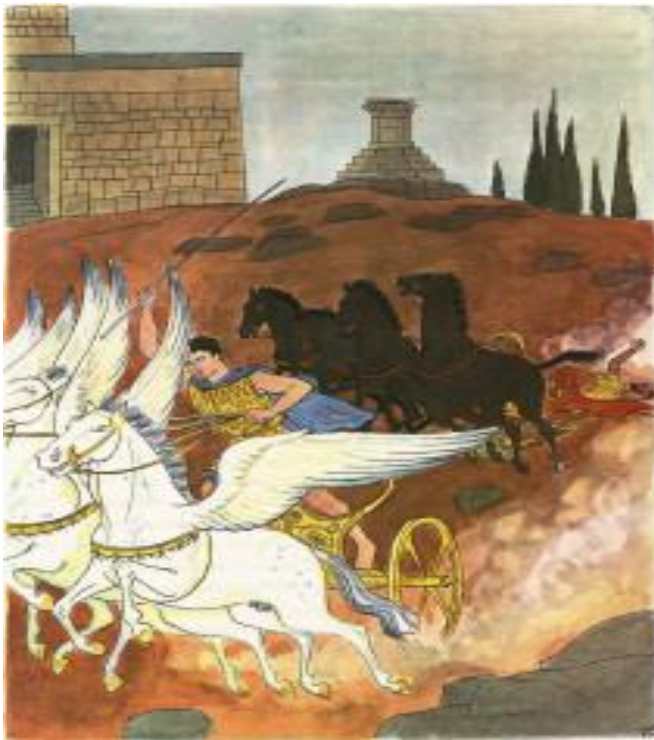
V sieni paláca uvidel Pelops Hyppodamiu. Za denného svetla videla samu ešte krajšia než pri svite mesiaca. Pozrela na Pelopa trúchlivo a hneď si zakryla tvár. I jej sa cudzinec páčil ako doteraz ani jeden z nápadníkov.

Sluha čakal na Pelopa pred palácom. Len čo sa dozvedel, že jeho pán sa bude zajtra pretekať, oplakával svojho veliteľa, akoby už bol mŕtvy. Aj Pelops pochyboval o víťazstve. Kone, s ktorými Oinomaos pretekal, mu daroval sám boh vojny Ares. Ťažko ich predhoniť koňmi z pozemských stajní. Zmietaný úzkosťou odišiel Pelops na breh rieky, tečúcej do mora. Tam vzýval boha morí Poseidona a prosil ho o príspevok. Prosil Poseidona tak vrúcne, že ho boh vyslyšal.

Rieka zahučala ako búrka a z rozbúrených vín vyrazili s rehtaním okrídlené kone a od kopýt im sršali iskry. Za sebou ťahali ľahký voz, trblietajúci sa ako pena na hrebeňoch vín. Pelops užasol, ďakoval Poseidonovi a sľúbil mu bohatú obeť.

V novom voze s nezvyčajným záprahom pustil sa na druhý deň ku kráľovi Oinomaovi. Oinomaos už vyzeral súpera. Z diaľky poznal Poseidonove kone a v rozrušení zabudol aj na obeť, ktorú vždy vykonával, prv než vyrazil. Nedožičil Pelopovi taký veľký náskok ako jeho predchodcom, nasadol netrpezlivo do voza a začal Pelopa prenasledovať.

Pelopov záprah letel dopredu a iba obláčiky zvířného prachu ukazovali, kadiaľ Pelops prešiel. Pred očami mal obraz smutnej Hyppodamie a túžba vyslobodiť ju zo zármutku niesla ho k cieľu čoraz rýchlejšie. Za ním sa hnali voz kráľa s koňmi rýchlejšími než severák. Kráľ mal pred očami vlastnú smrť a vedel, že jej unikne iba vtedy, ak Pelopa dohoní. Preto poháňal kone, koľko mal sily. Vzdialenosť medzi obidvoma vozmi sa zmenšovala, v kráľovi rástla nádej a v Pelopovi zúfalstvo. Už bol Pelops celkom blízko cieľa, keď ho kráľ dohonil a zodvihol ruku s oštepom. Vtom narazilo koleso kráľovského voza na kameň a rozsypalo sa. Voz sa nahol, prevrhol, kráľ padol hlavou na kameň a rozrazil si lebku. Zomrel práve vo chvíli, keď Pelops prechádzal s vozom popri cieľi.

Víťazný Pelops sa vrátil do Pisy. Radostne ho uvítal verný sluha a ľud v ňom pozdravoval nového kráľa. Pelops dal slávne pochovať kráľa Oinomaosa a oženil sa s Hyppodamiou. Stal sa presláveným kráľom. Polostrov, na ktorom vyhral preteky s kráľom Oinomaom, dostal po ňom meno. Nazývame ho Peloponéz. V meste Olympii založil na pamiatku víťazstva slávne olympijské hry.

Ale Pelops nebol šťastný. Po víťazných pretekoch sa dostal do hádky s Oinomaovým sluhom Myrtilom.

“Keby nie ja,” kričal Myrtilos, “bola by tvoja hlava pred palácom na kole ako štrnásta. Ja som uvoľnil Oinomaovi na voze zákolesníky, a preto kráľ spadol a zabil sa. A ty mi teraz vypláť odmenu!”

Pelops rozhorčený, že sa Myrtilos chvasce vraždou a dožaduje sa za ňu odmeny, zvrhol neverného sluhu zo skaly do mora. Umierajúci Myrtilos Pelopa preklial. Tak postihla nešťastný Tantalov rod nová kliatba.

Nioba

Nioba bola kráľovnou v Tébach a široko-d'aleko nebolo šťastnejšej ženy ako ona. O jej manželovi, kráľovi Amfionovi, a o tom, ako vie hrať na lýre, rozprávali ľudia po celom Grécku od jedného morského brehu k druhému. Keď stavali v Tébach mestské hradby, stačilo, aby kráľ Amfion zahral na lýre jednu zo svojich krásnych piesní, a skaly sa začali samy trhať a balvany putovali za sladkým zvukom lýry až k Amfionovi. Pred ním sa ukladali samy bez cudzej pomoci do hradby. Niobiným otcom bol Tantalos. Aj na jeho priateľstvo s bohmi bola Nioba pyšná. Kráľovské sýpky boli plné, čriedy tučné a pokladnice v paláci pretekali zlatom a striebrom. Niobe nič nechýbalo. Ale zo všetkého najväčšmi bola pyšná na svojich sedem urastených synov a sedem krásnych dcér.

Raz si zbožné tébske ženy vplietli do vlasov vavrín a chystali obety bohyni Leto a jej deťom Apolónovi a Artemis. S hnevom pozorovala Nioba prípravy na obeť a hnev ju vyhnal z paláca. Vyšla so sprievodom do ulíc. Jej nádherné rúcho, pretkávané zlatom, a husté lesklé vlasy splývajúce na pleciah pripomínali skôr bohyňu než smrteľnú ženu. A ako bohyňa sa aj uberala pomedzi zástup modliacich sa Tébaniek, ktoré sypali do posvätných ohňov kadidlo.

“Zošaleli ste?” zavolala na ne. “Obetujete bohom, ktorých ste vôbec nevideli! Prečo neobetujete mne? Poznáte ma predsa lepšie ako Leto. Môj manžel je slávny kráľ Amfion. Mojm otcom bol kráľ Tantalos, chodieval na hostiny bohov a jedol s nimi ambróziu a pil nektár. Pokladov mám viac, než hociktorá bohyňa vôbec videla. Aj detí mám viac než Leto. Mám sedem synov a sedem dcér a Leto iba syna Apolóna a dcéru Artemis. Pochádzam zo vznešeného rodu. Som bohatá a mám mnoho detí. Nech sa mi vyrovná šťastím niektorá bohyňa! Aj keby mi šťastia ubudlo, vždy by som ho mala dosť. Choďte preč od oltárov a prestaňte s obetami! Modlite sa k tej, ktorá si to zaslúži!”

Ženy sa naľakali hnevu kráľovnej, odložili vavrín z vlasov a opustili oltáre, ale cestou domov odprosovali tichou modlitbou bohyňu Leto. Leto stála na vrcholci hory a jej božské oči videli, čo sa v Tébach stalo. Srdce jej začalo prudko biť, keď videla, ako Nioba odháňa zbožné ženy od oltárov.

“Deti,” povedala bohovi Apolónovi a bohyni Artemis, “mňa, vašu matku, potupila obyčajná smrteľníčka. Smelá Nioba odohnala od mojich oltárov tébske ženy. Svojich dvakrát sedem detí stavala nad vás a posmievala sami!”

Leto chcela v nárekoch pokračovať, ale Apolón zvolal: “Prestaň nariekať, matka, tým by si iba odkladala trest.”

Apolón a Artemis zahalili sa do mraku ako do plášťa a skrytí ľudským očiam zniesli sa blankytným vzduchom až do blízkosti tébskych hradieb.

Pred hradbami cvičilo sa v zápasoch a bojových hrách sedem Niobiných synov. Najstarší z nich cválal stále v kruhu na statnom koni a pevne pridržoval spenenému zvieraťu uzdu. Odrazu bolestne vykrikoval a zrútil sa z koňa. V hrudi sa mu chvel Apolónov šíp.

Druhý syn začul zarínanie tulca a svišťanie šípu. Obzrel sa a naľakal sa tmavého mračna, nehybne stojaceho na oblohe. Popustil uzdu a pohnal koňa. Na úteku ho zastihol Apolónov šíp a preklal mu šiju. Dvaja mladší synovia zápasili hrud' o hrud'. Napätá tetiva vymrští smrtonosný šíp. Obidvaja prebodnutí tou istou strelou padnú na zem a spoločne vydýchnu dušu. Piaty syn im beží na pomoc, a prv než sa dotkne ich tiel, zasiahnutý zrúti sa mŕtvy na zem.

Šiesteho syna zasiahol šíp do nohy. Zatiaľ čo sa snažil vytiahnuť si ho z rany, prešiel mu iný šíp hrdlom a s krvou mu unikol z tela aj život.

Najmladší syn zdvihol ruky k nebu a prosil bohov, aby ho ušetrili. Apolón bol dojatý, ale strelu už odvolať nemohol. Zahynul aj najmladší syn.

Správa o hroznom vraždení sa rozletí do Téb ako zlá víchrica. Kráľ Amfion, šialený od žiaľu, uchopí meč a prebodne si hrud'. Nioba vybehne z paláca a uteká pred hradby, kde leží sedem mŕtvych synov. Objíma ich so slzami v očiach, zasypáva ich ostatný raz bozkami, a pýcha v nej znovu vzplanie. Obráti vlhké oči k nebu a vykrikuje:

“Ukrutná Leto, len sa pas na mojej bolesti a raduj sa, že so siedmimi synmi pochovám aj svoj život. Ale aj tak mi ostáva viac než tebe! Ešte mám sedem krásnych dcér!”

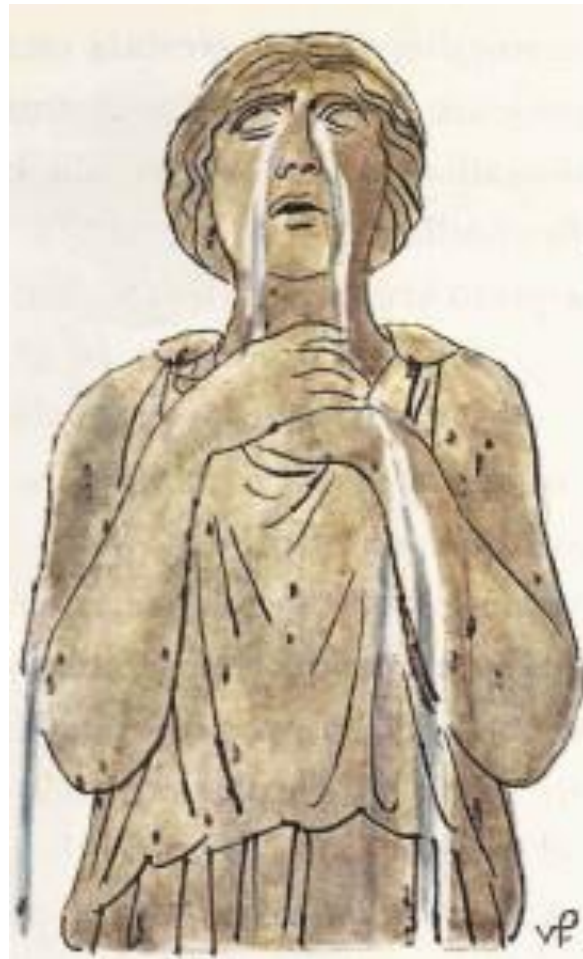
Sotva to dopovedala, zadrnčala napätá tetiva luku a jedna zo siedmich dcér, ktoré stáli okolo matky, padla zasiahnutá šípm na chladnúcu mŕtvolu bratovu. Bohyňa Artemis znovu napne luk, a už sa druhá dcéra lúči so životom. Darmo utekajú,

darmo sa skrývajú, všade ich zastihne šíp trestajúcej bohyne. Ostala iba posledná, najmladšia dcéra a Nioba ju zakryla telom a prikryla rúchom. Po prvý raz vystrela ruky na prosbu, aby jej bohyňa nechala aspoň jednu jedinú dcéru. Zatiaľ čo prosila, umrela jej dcéra v náručí.

Nioba ostala sama medzi mŕtvymi deťmi. Iba tráva okolo nej sa ticho spytovala: Kto zo smrteľných ľudí môže sa pred smrťou spoliehať na šťastie, ktoré ho stretlo?

Bez pohnutia, ponorená do žiaľu, hľadela Nioba pred seba. Z líc jej zvolna ustúpila krv, vlasy sťaželi, nijaký vánok ich nerozstrapatil. V kamennej tvári sa oči premenili na kameň. Aj ruky a nohy skameneli, i telo a krv a žily v tele sú kameňom.

Ohromný víchor sa skrúti pred Téby, objíma skamenenú Niobu a odnesie ju do jej lýdickej vlasti. Tam sa k novej, podivnej skale zbiehajú ľudia. Skala má podobu ženy a z kamenných očí sa jej neprestávajú rinúť dva pramienky nevysychajúcich slz.

O zlatom rúne

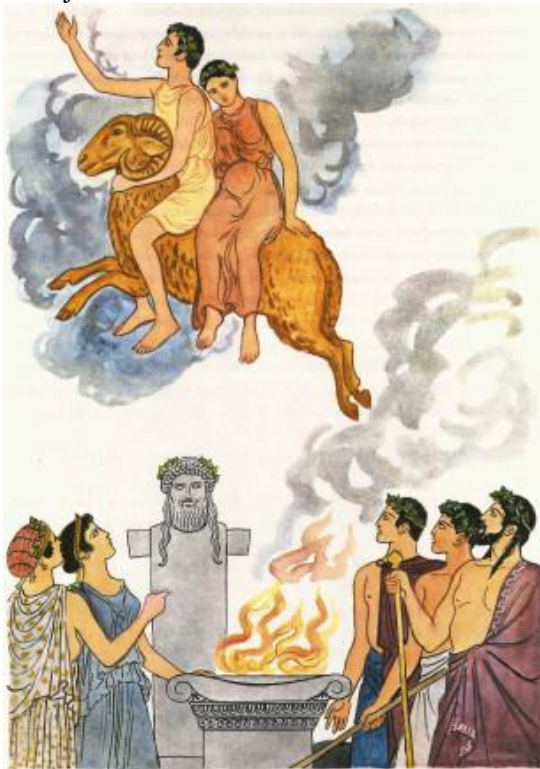
Žil kedysi v Grécku kráľ, ktorý mal manželku božského pôvodu. Narodil sa im chlapec a dievčatko. Chlapcovi dali meno Frixos a dievčatko nazývali Helle. Deti boli pekné a zdravé a kráľ mohol nesmrteľným bohom ďakovať, že mu dožičili pokoj a šťastie uprostred rodiny. Nevážil si však šťastie, ktoré mal, a túžil po inom. Vyhnal manželku z domu a znovu sa oženil. Tak dostali Frixos a Helle macochu. Macocha chlapca a dievčatko nenávidela, hrešila ich od rána do večera a týrala. Deti pred ňou utekali a radšej sa schovávali v záhrade za kráľovským palácom. Keď ich macocha nemohla nájsť, zlostila sa tým väčšmi a žalovala kráľovi, aké sú to túlavé deti. Ešte horšie časy deťom nastali, keď sa macocha narodili dvaja synovia. Nevedela, čo najhoršie by si na Frixa a Helle vymyslela a čo by o nich kráľovi nacígánila. Trestala ich a žiadalo sa jej, aby ich aj kráľ trestal, a ešte prísnejšie, ako ich trestala ona. Bála sa, že sa jej synovia budú deliť o kráľov majetok s nenávidenými deťmi, a rozmýšľala, ako zariadiť, aby jej vlastné deti dostali celé kráľovstvo. Za bielym čelom jej narastali čierne myšlienky. Rozhodla sa, že deti zahubí. Vedela, že by jej kráľ nedovolil deti zahubiť, a preto krutý čin ľstivo a dlho pripravovala. V Zvolala tajne ženy tej krajiny a povedala im:

“Viem, aké ste pracovité, a predsa nie ste bohaté. Pracujete vy a vaše rodiny, a sotva si naplníte sýpky obilím. Dozvedela som sa spôsob, ako si strojnásobíte úrodu na poliach. Ochotne vám to kúzlo prezradím. Prv než vyjdete s osivom na pole, musíte zrno upražiť. Uvidíte, že vám sýpky nebudú stačiť na úrodu. Kúzlo nikomu neprezradíte, ani svojim mužom. Keby ste o tom niekomu povedali, nič by sa vám nevydarilo a za vyzradené tajomstvo by vás stihol trest nesmrteľných bohov.”

Ženy poďakovali kráľovnej a rozišli sa do svojich domovov. Videli už, ako sa k nim blíži bohatstvo na zlatom voze, plnom zlatých klasov. Nikomu sa s tajomstvom nezverili. Pred siatím tajne obilie upražili a tešili sa na úrodu. Polia sa čoskoro veselo zazelenali, lenže z hlíny nevyrážali štíhle zelené jazyky siatiny, ale iba burina a bodľačie. V celej krajine bolo po úrode. Ženy mlčali a nik nevedel, prečo zasiat polia neprebúdzajú osivo k životu ako každý rok.

V krajine vypukol hrozný hlad.

Ľstivá kráľovná poradila kráľovi, aby vyslal do delfskej veštiarne posla spýtať sa, prečo bohovia zoslali na jeho krajinu taký neslýchaný hladomor. Usužovaný kráľ určil posla. Prv než sa vydal posol na cestu, zavolať si ho kráľovná a nasýpala mu do hrsti zlata. Pritom povedala: “Tu máš prvú čiastku odmeny, a keď dobre vykonáš, čo ti uložím, dostaneš ešte raz toľko. Nechoď do Delf. Pusť sa iba tým smerom, ale zdržuj sa v lesoch. Až uplynie čas, keď by si sa mal vracat' z Delf, vráť sa k nám do paláca a oznám kráľovi túto veštbu: Hlad z tvojej krajiny odíde a polia budú zase rodiť, keď sa bohom dostane obety. Tou obetou nech je Frixos a Helle.”

Posol, opojený pokladom, ktorý držal v hrsti, horlivo všetko sľúbil. Predstieral odchod do Delf, a zatiaľ sa túlal po lesoch. Z lesa sa vrátil do kráľovského paláca a predniesol kráľovi hroznú veštbu. Kráľ nechcel o splnení takejto veštby ani počuť. Macocha dostala strach, že by kráľ mohol pred činom cúvnuť, a pošťovala hladujúce ženy.

“Choďte,” volala, “prinúťte kráľa, aby splnil, čo veštba prikazuje, inak všetci pomrieme od hladu. Chceta som vaše dobro, nech chce vaše dobro aj kráľ. Pokým Frixos a Helle žijú, hnev bohov nebude udobrený.”

Po takejto reči sa zbehli pred palácom zástupy ľudu a žiadali od kráľa, aby sa nezdráhal poslúchnuť božský výrok. Davy sa búrili, volali a hrozili. Kráľ musel ustúpiť.

Macocha dala deti na noc zatvoriť do komory, aby azda pred obradom neušli. Na druhý deň ráno mali byť obetované.

Všetkým sa noc videla dlhou. Macocha nemohla spať od radosti, že sa jej už zajtra ukrutné dielo podarí, kráľ nemohol zaspáť od žiaľu a deti sa tisli k sebe v nočnej tme a od úzkosti ledva dýchali.

Sotva sa raňajšie lúče dotkli obzoru, hrnuli sa k miestu obety zástupy ľudí. Ľud sa tešil, že obeta sníme prekliatie z polí a že bude koniec hladu a núdzi.

Frixa a Helle vyviedli z komory, ovenčili ich a odvedli

k oltáru. Zástupy utíchli. Frixos sa ostatný raz poobzeral a zdvihol zrak k belasému nebu. Uzrel tam trblietajúci sa oblak. Oblak rástol a rástol, zniesol sa k zemi a zahalil zástupy i oltár a skryl obidve deti.

Z belostnej hmly vyskočil zlatý baran a kľakol si pred ustrašeného Frixa a Helle. V hmle sa ozval tichý hlas ich božskej matky: „Deti moje, prišla som vás zachrániť. Len si sadnite na barana a nebojte sa.“

Frixos sa osmelil, siahol na zázračné zviera, z ktorého vychádzala žiara, sadol si naň a chytil sa ho za rohy. Za neho si sadla na zlatú barančiu vlnu jeho sestra Helle. Len čo si sadli baranovi na chrbát, baran sa vzniesol k nebu. Odnášal ich preč od zlej kráľovnej a obetného oltára.

„Držte sa pevne,“ počuli deti ako z veľkej diaľky hlas svojej matky.

Leteli veľkým tichom raňajšej oblohy. Zlatý baran plával vzduchom ako vták. Nejednen počestný zdvihol ruku k očiam a zahľadel sa do výšky. Žasol a myslel si, že vychádza nové slnko. Zlaté barančie rúno žiarilo na všetky strany.

Deti preleteli pevninu a pod nimi sa rozprestrela more so skalnatými ostrovmi a bodkami lodí. Frixos objímal pevne barana okolo krku a radil sestre: „Daj pozor, sestra, nepozerať sa do hĺbky pod seba, aby si nespadla.“

Helle počúvla brata a hľadela pred seba na obláčiky letiace okolo nich. Dlho hľadela dopredu, až sa jej videlo, že baran stojí na mieste, že visí medzi oblohou a zemou a obláčiky plávajú okolo neho. Chcela sa presvedčiť, či vskutku letia, a pozrela dolu, do hĺbky. Zakrútila sa jej hlava z výšky a rýchlosti, akou baran letel. Ruky sa jej zošmykli zo zlatej vlny, skĺzla zo zlatého chrbta a padala dolu do mora. Frixos za ňou natiahol ruky a bol by skoro aj on spadol. Rýchle sa spustil na baranovi nižšie, ale sestru pohltili vlny. Už ju neuzrel. More, v ktorom našla Helle smrť, dostalo po nej meno, more Hellino, Hellespont. Smutne letel Frixos ďalej sám a sám. Navečer zbadal na obzore vrchy. Vyzerali ako rad obrov a biele snehové čiapky na vrcholcoch ohnivo žiarili v zapadajúcom slnci. Pod vrchmi sa rozkladala úrodná zem. Zlatý baran sa pustil k najkrajšiemu mestu tej krajiny a zniesol sa na hebký trávnik pred mramorovým palácom. Frixos zišiel z barana a obzeral sa.

Vinič ovíjal štíhle mramorové stĺpy paláca a pod štyrmi tienistými podlubiami šumeli štyri vodomety. Ale nebola v nich iba voda. Z prvej nádrže striekalo do výšky čerstvé chladné mlieko, z druhej striekalo sladké víno, z tretej drahocenný olej a až štvrtá vysielala k nebu prúd krištáľovej vody. Ani voda nebola obyčajná. V lete bola ľadovo chladná a v zime teplá.

Zatiaľ čo Frixos obdivoval zázračné pramene, vyšiel na nádvorie kráľ Aietes a pozval chlapca do paláca. Pohostil ho a vypytoval sa, odkiaľ prichádza. Frixos mu porozprával o macoche, o zlej veštbe, o baranovi i o tom, ako stratil sestru Helle. Len čo kráľ počul o zlatom baranovi, zatúžil vidieť ho. Frixos vyviedol kráľa pred palác, kde na trávniku baran odpočíval. Vychádzala z neho žiara

a zlátila stromy, trávu a húštiny. Kráľ si musel zatieniť oči dľaňou.

„Barana obetujem Diovi za svoju záchranu,“ povedal Frixos, „ale zlaté rúno ti, kráľ, darujem.“

Kráľ mal zo vzácneho daru veľkú radosť. Po skončení obety sám doniesol zlaté barančie rúno do hája zasväteného bohovi vojny Areovi a pribil ho zlatými klineciami na vetvu obrovského duba. Svoju dcéru Medeu, ktorá sa vyznala v kúzelníctve, požiadal, aby mu z hĺbín zeme vyvolala strážcu zlatého rúna. Medea začala pospevovať čarodejné zarietanie a do hája priliezol veľký jašter s ostrým dračím hrebeňom na chrbte a s plamennou papuľou, v ktorej sa zvíjali tri jedovaté jazyky. Drak sa poslušne ovinul okolo duba a dňom i nocou bdel nad zverejným pokladom.

Frixos ostal u kráľa Aieta a neskoršie sa oženil s jednou z jeho dcér. Roky sa míňali. Frixos umrel, ale sláva zlatého rúna sa rozniesla po celom svete. Starý kráľ Aietes chodieval k dubu a tešil sa pohľadom na žiariace rúno. Veštba mu predpovedala, že jeho rodinu stihne nešťastie, ak príde o rúno. Preto bol rád, že mu jeho poklad stráži taký netvor. Mnoho odvážlivcov sa pokúšalo vziať kráľovi zlaté rúno. Ale tí, čo prichádzali pešky, umierali v horúcom piesku púšte, oddeľujúcej Aietovu ríšu od ostatného sveta. A tí, čo sa predsa len dostali do kráľovstva, neušli dravému a bdelému jašterovi.

Zlaté rúno žiarilo stále v Aietovej krajine, vo dne ako slnce a v noci ako mesiac. Poň sa vydali hrdinovia, ktorých viedol Iason.

Iasón a Médea

Zomrel starý kráľ a zanechal po sebe dvoch synov. Starší sa volal Aison a mladší Pelias. Starší syn mal podľa práva nastúpiť na trón. Ale sotva dozneli pohrebné spevy a starého kráľa spálili na hranici, ľstivý a krutý Pelias zbavil Aisona trónu a vyhнал ho z mesta. Mierny Aison žil od tých čias na vidieku. Ani tam nenachádzal pokoj. Báľ sa, že ľstivý Pelias sa bude pokúšať o smrť jeho syna Iasona. Preto dal vystrojiť pohrebnú hostinu, akoby Iason bol umrel, a tajne poslal syna do hôr k múdremu a ušľachtilemu kentaurovi. Kentaurovia boli bytosti do pol tela ľudskej a druhou polovicou tela sa podobali koňovi. Mali aj štyri nohy s konskými kopytami. Kentaurus, ku ktorému Aison poslal syna, bol múdry a silný. Vycvičil a vyučil už nejedného gréckeho hrdinu.

Iason býval u kentaúra v jaskyni a otužoval sa vo vrchoch a lesoch. Cvičil si hybnosť a silu, zápasil, behal, strieľal z luku a učil sa od kentaúra múdrosti. Pestoval telo i ducha rovnakou mierou, a keď mal dvadsať rokov, opustil vrchy a vydal sa ku kráľovi Peliovi požiadať ho o trón.

Cestou do mesta prišiel Iason k rozvodnenej rieke. Na brehu sedela zhrbená starenka, nariekala a prosila Iasona:

“Ach, môj milý pocestný, buď taký dobrý a prenes ma cez rieku. Si mladý a silný, ja som už stará a vechá.”

Iason vzal starenku súcitne do náručia a preniesol ju na druhú stranu. Pri brehu sa mu zaborila noha hlboko do bahna. Až na brehu si všimol, že stratil jednu črievicu. Nezdržoval sa hľadaním črievice a ponáhľal sa k mestu. Márne sa obzeral za starenkou. Zmizla. Nevedel, že starenka bola bohyňa Héra, manželka vládcu bohov Dia. Zmenila podobu, aby zistila, či má Iason dobré srdce. Hére sa dobrosrdečný mladík zapáčil a od tej chvíle ho chránila na jeho cestách. S jednou črievicou na nohe, oblečený do leopardej kože a s dvoma oštepami v ruke prišiel Iason do mesta. Na trhovisku uzrel zástupy ľudu. Všetci sa chystali na slávnosti na počesť boha Poseidona. Keď sa medzi nimi zjavil urastený hrdina s tvárou ako mladý boh, domnievali sa, že sa na slávnosť dostal niektorý z nebesťanov. Iba Pelias sa zdesil. Všimol si, že prichodzí má len jednu črievicu. Spomenul si na starú veštbu. Varovala ho pred mužom s jednou črievicou. Ten muž mu vraj prinesie záhubu. Ľstivo prekryl zdesenie a spýtal sa:

“Kto si, cudzinec, a koho hľadáš v našom meste?”

“Som Aisonov syn,” povedal Iason, “a idem k tebe, kráľ. Nechcem ti brať majetok, ktorý patril môjmu otcovi, ale prichádzam ťa požiadať, aby si mi po práve postúpil trón.

“Rád ti vyhoviem,” odpovedal Pelias bez rozmýšľania, “len mi splň jedno želanie. Vyplnil by som si ho sám, keby som nebol taký starý. Každú noc sa mi zjavuje tieň nášho príbuzného Frixu a žiada ma, aby som išiel do Kolchidy ku kráľovi Aietovi a priniesol od neho do Grécka zlaté rúno. Skôr vraj nenájde Frixova duša pokoj, kým sa rúno nevráti do vlasti. Choď a prines ho. Presláviš sa a mŕtvy Frixos nájde v hrobe pokoj. Až sa vrátiš s rúnom, prepustím ti trón a odovzdám ti vládu.”

Iason súhlasil. Nevedel, do akého dobrodružstva sa púšťa. Pelias sa usmieval nad jeho ochotou a bol si istý, že nevítaný uchádzač o trón na ceste do Kolchidy zahynie.

Iason vyslal hlásateľov do všetkých končín Grécka, aby zvolali najväčších gréckych hrdinov na výpravu za zlatým rúnom. Okolo Iasona sa zhromaždili najsmelší mužovia. Aj Herakles a Teseus boli medzi nimi. Nechýbal ani pevec Orfeus. Skúsený staviteľ postavil hrdinom pevnú loď. Dali jej po ňom meno Argo a sami sa nazývali Argonautmi.

Pred odchodom slávne obetovali bohu Poseidonovi a všetkým morským božstvám. Po obete nasadli na loď. Päťdesiat veslárov sa oprelo do vesiel a čoskoro mali prístav za chrbtom.

Prechádzali neznámymi vodami, plavili sa popri neznámych ostrovoch a pevninách. Za priaznivého vetra napli plachty a loď letela rýchlo dopredu. Za bezvetria namáhavo veslovali a pot im stekal z tváří. Neznáme more bolo plné nástrah. Búrky a víchrice vrhali loď naspäť. Blúdili v lejakoch uprostred hromov a bleskov. Zlí obri, sídliači na brehoch ostrovov, vrhali za loďou balvany, až sa vlny prelievali cez palubu.

Ale bohyňa Héra chránila Iasona. Jej pomoc, smelosť hrdinov a Heraklove šípy prekonávali všetky nebezpečenstvá. Silák Herakles Argonautov skoro opustil. Raz s nimi vystúpil na pevninu aj s priateľom. Priateľ sa stratil v lese, hrdina ho šiel hľadať a už sa nevrátil. Vládca bohov Zeus ho povolal na iné úlohy. Loď už plávala dlho, a krajina zlatého rúna bola ešte ďaleko. Slnko páľilo, Argonautov trápil smäd a na lodi nebolo pitnej vody. Preto pristáli s loďou pri najbližšom pobreží. Breh bol skalnatý a nehostinný. Niekoľko plavcov išlo hľadať prameň. Zatiaľ čo nosili na loď pitnú vodu a hasili smäd, priblížila sa k hrdinom smutná chudá postava. Slepý starec sa potácal medzi balvanmi a v slabej ruke držal palicu. Na brehu padol od vysilenia. Plavci vyskočili a pomohli mu na nohy.

“Som Fineus,” ticho povedal starec chvejúcim sa hlasom, “bohovia ma obdarili vešteckým duchom a ja som zneužil veštbu. Pozrite na mňa. Tak trescú nesmrteľní. Bohyne pomsty ma zbavili zraku a denne posielajú ku mne Harpye, aby mi trhali jedlo od úst. Azda práve vy ma oslobodíte od utrpenia a zbavíte večného hladu. Podľa starého proroctva pripláva k týmto brehom loď, ktorá mi prinesie vyslobodenie z útrap.”

Argonauti už počuli o hroznom osude kráľa Finea. Po celom Grécku spievali o ňom pevcí. Ochotne mu sľúbili pomoc. Naplnili misu pečeným mäsom a podali mu ju, aby sa najedol. sotva si starec sadol a chystal sa zdvihnúť hit k ústam, zašumeli vo vzduchu krídla Harpyí, ohyzdných vtákov s hlavami starien a telom šupa. Vzťahovali za starcovým pokrmom paprče so zahnutými pazúrmí a trhali mu jedlo od úst. Plavci spustili krik, ale Harpye sa nedali vyrušiť. Až keď na ne vytasili meče, zľakli sa lesklého ostria. Obrátili sa, odkiaľ prileteli, a už sa nevrátili.

Potom nasýtili Argonauti starčeka novým jedlom. Fineus hltavo poprežieral, čo mu predložili, a nahlas ďakoval svojim osloboditeľom. Za odmenu im povedal, čo ich čaká, a dal im rady na cestu.

“Priplávate k dvom obrovským skalám,” riekol, volajú sa Symplegady. Tie skaly nie sú pripútané k morskému dnu, plávajú v mori a každú chvíľu sa zrážajú. Rozdrvili by vás ako obilné zrnko. Pustte sa pomedzi ne, až keď vypustíte holubicu. Ak preletí holubica, zaberte veslami a rýchle prejdite pomedzi skaly. Potom sa dajte rovno na východ. Tam leží Kolchida, zem zlatého rúna.

Aietov palác poznáte ľahko. Vypína sa nad ním mnoho veží. Pri hrade je háj zasvätený bohu vojny Areovi a v háji stráži zlaté rúno drak, ktorý nepozná spánok. Vaša úloha bude ťažká, ale na svojej strane máte bohyňu Hérú. Keď vám bude najhoršie, bohyňa lásky Afrodita vám pomôže.”

Starec zmĺkol a zadíval sa slepými očami do diaľky, akoby na obzore videl veže Aietovho sídla a háj, nad ktorým sa vznáša v belasom vzduchu zlatá žiara, vychádzajúca zo zázračného rúna.

Plavci sa s Fineom rozlúčili a nedočkavo nasadli na loď. Mocnými zábermi vesel blížili sa k Aietovej zemi.

Neplávali dlho, keď začuli z diaľky ohromné dunenie a údery. Pred nimi sa vynorili dve obrovské skaly, Symplegady. Narážali na seba s ohlušujúcim rachotom a vzduté vlny sa rozbíjali po mori až k lodi Argonautov. Plavci zastavili rozhojdanú loď a vypustili holubicu. Skaly sa práve od seba vzdialili a holubica zmizla medzi nimi. Symplegady sa s treskotom zrazili, a keď sa opäť od seba oddelili, uzreli plavci holubicu, veselo mávajúcu krídlami na druhej strane skál. Smerovala k najbližšiemu brehu, smerovala do Kolchidy. Na spenenom mori ostalo iba niekoľko pierok, ktoré skaly vytrhli holubici z chvostíka.

Vtedy vyrazili hrdinovia s loďou. Mohutný vír ich vtiahol medzi skaly. Veslovali zo všetkých síl, aby sa dostali z nebezpečného miesta. Symplegady sa už opäť hnali proti sebe a zdvihli obrovskú vlnu. Na vrcholci vlny sa kolísala loď Argonautov. Veslári sa zúfalo opreli o vesla, div ich neprelomili, a loď zbehla z vlny dolu. Za chrbtami hrdinov zahrmeli skaly, zrazili sa a ulomili ozdobu kormidla.

Pred loďou ležalo opäť voľné more. Všetci si zhlboka vydýchli, bolo im, akoby sa z brány ríše mŕtvych vrátili opäť do života.

Kým doplávali do Kolchidy, našli ešte sprievodcov, akých sa nenazdali. Na brehu osamelého ostrovčeka stáli štyria mladíci v rozodraných šatách a volali na ich loď. Argonauti sa k nim priblížili a Iason s niekoľkými hrdinami vystúpil na breh.

Mladíci sa k nim rozbehli a prvý z nich volal: “Dobří ľudia, pomôžte nám. Stroskotali sme a vlny nás doniesli na tento pústy ostrov.”

“Pomôžeme,” povedal Iason, “ale kto ste vy a kam vás máme odviezť?”

“Zaiste ste počuli o Frixovi,” rozprával mladík, “o Frixovi, ktorý priletel na zlatom baranovi do Kolchidy. Kráľ Aietes mu dal za ženu dcéru Chalkiopy. My sme synovia Frixu a Chalkiopy. Frixos umrel a Chalkiopa žije pri kráľovi Aietovi. Vybrali sme sa na more, zastihla nás búrka a rozbila nám loď. More nás vyvrhlo na ostrov.”

Iason sa zaradoval, že môže v núdzi pomôcť príbuzným. Frixovi a Iasonovi predkovia pochádzali z toho istého rodu. Vyzval mládencov, aby vstúpili na loď. Majú tú istú cestu ako oni. A rozprával, že plávajú do Kolchidy po zlaté rúno.

Frixovi synovia dostali od plavcov nové rúcha a viezli sa s Iasonom

“Aietes je krutý a mocný kráľ,” vraveli. “Vládne nad početným národom a ťažko sa vzdá pokladu.”

Argonauti sa nepodesili. Už vedeli, že úloha nebude ľahká, a boli rozhodnutí vziať si rúno násilím, ak im ho kráľ nedá podobom.

Frixovi synovia dostali od plavcov nové rúcha a viezli sa s Iasonom k brehom Kolchidy. Deň a noc udierali vesla do rozčerenej hladiny. V ten deň, keď mali doraziť do Kolchidy, počuli odrazu nad hlavami šum obrovských krídel. Nad loďou preletel orol a uberal sa nasýtiť na Kaukaz k pripútanému Prométeovi. Pohyby mohutných perutí tak silne rozvírili vzduch, že sa plachty napli ako vo vetre. Zanedlho počuli Argonauti z diaľky stonanie týraného Prométea. Vzdychy utíchli a orol sa vracal. Na chvíľu zatienil krídlami slnko, preletel ponad loď a zmizol za obzorom.

Navečer sa ukázalo pobrežie Kolchidy. Veže Aietovho sídla sa črtali v zorách zapadajúceho slnka. Hrdinovia, unavení dlhou plavbou, zakotvili loď a ľahli si spať.

Len čo na druhý deň vstúpil Helios do slnečného voza, zhromaždil Iason Argonautov na poradu. Dohodli sa, že k Aietovi pôjde najprv Iason s dvoma hrdinami a s Frixovými synmi a pokúsi sa prosbou a miernym spôsobom získať od kráľa rúno. Ihneď sa vydali na cestu.

Prišli k mestu a s úžasom si zvonku prezerali nádhernú stavbu kráľovského paláca. Na nádvorí uzreli štyri zázračné studne. Ešte stále z nich striekali prúdy mlieka, vína, oleja a nezamrzajúcej vody. Žasli, ako pred mnohými rokmi žasol Frixos.

Prvá zbadala príchodzích kráľova mladšia dcéra Medea. Vykríkla od prekvapenia. Výkrik začula Chalkiopa a vybehla z paláca. Vrhla sa k svojim nezvestným synom s otvorenou náručou a radostne sa s nimi objímala. Aj kráľ Aietes vyšiel návšteve v ústrety a pozval cudzincov do domu. Ako tieň išla Medea za nimi a nespúšťala oči z Iasona. Urastený hrdina s tvárou mladého boha sa jej na prvý pohľad tak zapáčil, že ťažko skrývala vzrušenie. Nik si to nevšimol. V paláci bolo rušno. Služobníci nosili na stoly misy s pokrmami a hrdinovia jedli a pili. Pri hostine rozprávali Frixovi synovia dedovi Aietovi o svojich dobrodružstvách, o stroskotaní a zachránení. Keď dorozprávali, spýtal sa ich Aietes ticho, čo sú to za cudzinci.

Jeden z Frixových synov mu pošeptal:

“Sú to Gréci, vedie ich Iason. Prišli do Kolchidy, aby získali od teba zlaté rúno nášho otca Frixu. Ľstivý kráľ sa zmocnil Iasonovho trónu a nechce sa ho vzdať, kým nedostane rúno. Dúfa, že Iason príde cestou o život alebo že ho o život pripravíš ty. Najudatnejší hrdinovia plavia sa s ním a zakotvili loď pri našich brehoch.”

Aietes pri tej správe očervenel a potom hnevivo vybuchol:

“Ďakujte bohom,” zvolal na Grékov, “že som vás prijal pod strechu ako hostí, ináč by som vás dal umučiť! Idete si po zlaté rúno a tajne sa iste pokúšate získať vládu v Kolchide. Nevedel som, že sedím pri stole so ľstivými zradcami!”

Gréci vyskočili a chceli odpovedať tak isto rázne. Ale Iason ich zadržal a odpovedal mierne:

“Odpusť nám, kráľ. Neprišli sme do tvojho domu ako lupiči. Poslúchli sme iba príkaz svojvoľného kráľa a prichádzame ťa požiadať o zlaté rúno. Ak nám ho dáš, pripravení sme dokázať ti svoju vďačnosť. Ak ti hrozí vojna, budeme sa biť ako tvoji spojenci, ak potrebuješ mocných mužov a ostrý meč, po-núkame ti svoje ruky a zbrane.”

Aietes zamračene sledoval Iasonovu reč a uvažoval, ako by sa nepohodlných cudzincov najlepšie zbavil. Ovládol sa a povedal pokojným hlasom:

“Načo veľa slov? Keď ste takí smelí hrdinovia, môžete si zlaté rúno odviezť. Smelosť mám rád. Ale najprv ju musíte dokázať v skúške. Mám dva býky s kovovými kopytami, z nozdier im šľahá oheň. Oravám s nimi pole. Do zoranej zeme zasievam dračie zuby a z nich vyrastajú bojovníci. S nimi sa dávam do boja. Ráno začnem orať a večer odpočívam po víťaznom boji. Ak to dokážeš, Iason, tak ako ja, môžeš odplávať do svojej vlasti so zlatým rúnom.”

“Neostáva mi nič iné,” odpovedal Iason, “než sa o to pokúsiť. Viem, kráľ, že mi dávaš veľmi ťažkú úlohu, ale bez zlatého rúna sa vrátiť nemôžem.”

“Ako chceš,” povedal kráľ, “bolo by pre teba rozumnejšie, keby si pred tou úlohou cúvol a odplával s loďou.”

Iason sa zdvihol so svojimi druhmi od stola a odišiel z paláca. Pobrali sa k Argonautom a povedali im, ako ich kráľ Aietes privítal a aké im dal podmienky.

V obloku paláca bolo vidieť zastretú tvár. Medea odprevádzala pohľadom Iasona, kým nezmizol medzi starými stromami kráľovskej záhrady. V samote dala sa do plaču. Ľutovala ho a bojovala sama so sebou, či má mladému hrdinovi pomôcť proti svojmu otcovi Aietovi, alebo má hrdinu ponechať osudu. Zatiaľ Aietes zvolal popredných mužov Kolchidy na poradu. Radil sa s nimi, ako cudzincov zahubiť. Len čo divé býky roztrhajú Iasona, Aietovi poddaní sa majú vrhnúť na grécku loď a zapáliť ju. Cudzincov, ktorí nezhoria na lodí, pobijú na brehu.

Frixovi synovia sa báli o osud svojich záchrancov a vyhľadali matku Chalkiopu. Prosili ju, aby sa prihovarila u Medey. Iba Medea by mohla Iasonovi pomôcť. Pozná kúzla a čary, po ktorých človeka nezraní ani oheň, ani zbraň. Chalkiopa neodolala prosbám svojich synov a sľúbila im, že prehovorí s Medeou.

Medea mala zlý sen. Snívало sa jej, že sama zvíťazila nad býkmi v boji s dračími ozbrojencami. Aietes však nechcel vydať Iasonovi rúno, lebo namiesto neho bojovala Medea. Vznikol prudký spor a Medea v ňom dala prednosť Iasonovi pred otcom. Aietes bolestne vykrikoval a Medea sa prebudila. Podsená bežala k sestre Chalkiope. Zlá predtucha zblížila sestry. Medea sa bála o Iasona, Chalkiopa o synov. Aietes zanevrel na Chalkiopiných synov, domnieval sa, že sú spojení s Grékmi, a preto ich priviedli do Kolchidy. Ak stihne trest cudzincov, neminie potrestanie ani jej synov.

“Pomôž cudzincom nejakým kúzlom,” prosila úpenlivo Chalkiopa Medeou, “nech Iason v hroznom zápase zvíťazí. Jeho víťazstvo ochráni aj moje deti.”

Sestrina prosba iba posilnila tajnú Medeinu túžbu pomôcť hrdinovi, ktorý sa jej zapáčil. A tak sa splnilo Fineovo proroctvo, že s hrdinami bude držať bohyňa lásky Afrodita.

“Neboj sa, Chalkiopa,” povedala Medea, “život tvojich synov mi je tak isto drahý ako môj. Pomôžem cudzincovi.”

Noc zostúpila z kaukazských hôr. Argonauti spali, iba Iason bdel. Prechádzal sa po brehu a rozmýšľal o zápase, ktorý ho čaká na druhý deň. Vtom začul v nočnej temnote kroky. Z obozretnosti siahol na meč. V slabom svite hviezd sa zjavili postavy Frixových synov. Niesli mu dobrú správu od matky Chalkiopy. Zajtra, za ranného šera, bude Medea očakávať Iasona v odľahlom chráme a prinesie mu kúzlo, ktoré ho ochráni.

Medeu celú noc zmietal nepokoj. “Je správne, že chcem pomáhať cudzincovi proti vlastnému otcovi? Nestihne ma kliatba celého národa?”

S rodiacim sa dňom vzrastala v nej odvaha. Ukryla pod šaty nádobku s kúzelnou masťou a ponáhľala sa do chrámu, kde už na ňu Iason čakaí. Keď uzrela v rannom šere tmavú hrdinovú postavu, cúvla.

“Prečo sa ma bojíš?” povedal Iason ticho. “Neboj sa, prichádzam si po sľúbenú pomoc a naozaj neviem, ako sa ti za ňu poďakovať.” Medea sa placho usmiala. Chvíľu mlčali, kým sa odhodlala prehovoriť.

“Iason,” povedala, “v nádobke je masť. Potri si ňou celé telo a neublíži ti ani oheň, ani zbraň. V masti je ukrytá sila, staneš sa mocným ako nesmrteľný boh. Ale iba na jeden deň. Potom kúzlo stratí moc. Nevyhýbaj sa preto zápasu a neodkladaj ho. Ešte jednu radu ti dám. Keď dračia sejba vzíde, vrhni medzi bojovníkov kameň. Pobijú sa oň ako psi o kus mäsa. Tvoj meč bude mať potom ľahkú prácu. Dostaneš zlaté rúno a môžeš odísť z Kolchidy.”

Rozprávala a slzy jej stekali po tvári.

“Spomeň si v svojej vlasti na Medeou. I ja budem rada na teba spomínať.”

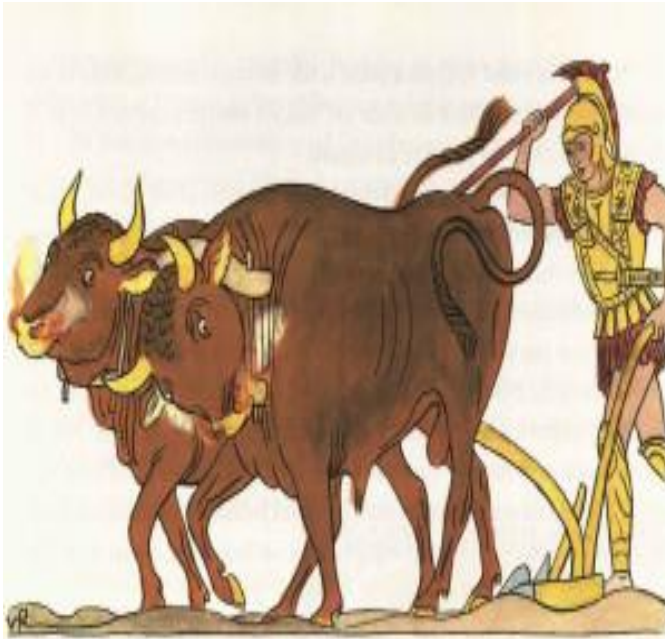
“Nikdy na teba nezabudnem,” odpovedal Iason, “a keby si chcela z Kolchidy odísť a pobrať sa so mnou do vlasti, všetci by ňu u nás doma uctievali ako bohyňu. Nič by nás nerozlúčilo, len smrť.”

Medea počúvala Iasonove slová s radosťou. Túžila odísť z Kolchidy a odplávať s Iasonom do Grécka. Len nerada sa s ním rozlúčila. Ale slnko už jasne žiarilo na oblohe.

Kráľ Aietes vyšiel za mesto na určené miesto v zlatej prilbe a s ťažkým štítom, vyzbrojený ako do boja. Za ním išlo veľké množstvo ľudu. Všetci zvedavo čakali na Iasona.

Hrdina sa zatiaľ vykúpil a natrel si telo kúzelnou masťou. Ruky sa mu naplnili nadľudskou silou a do hrude mu vstúpila nesmierna odvaha, že sa až chvel od nedočkavosti pustiť sa do zápasu. Argonauti odviezli Iasona loďou pozdĺž pobrežia až na miesto, odkiaľ bolo vidieť pole vrúbené zástupmi ľudí. Iason vyskočil so zbraňou v ruke na breh a davy stíchli očakávaním.

Z podzemnej jaskyne vyrazili neočakávane dva ohromné býky. Kovovými kopytami rozrývali pôdu a z nozdier chrlili oheň a dym. Gréci zatajili vzrušením dych. Býky sklonili rohy a chystali sa Iasona zraziť a rozdupať. Ale Iason im nastavil štít a odrážal ich útoky, akoby vrástol do zeme. Necítil žiaru, ktorú vydychovali, chránila ho kúzelná masť. Odrazu odhodil štít, chytil býky za rohy a ohromnou silou im vnútil jarmo. Boli teda zapriahnuté do pluhu, nehýbali sa však z miesta. Hrdina zdvihol oštep, pichal do býkov a prinútil ich, aby začali orať.

Zem pukala a otvárala sa pod ťažkým pluhom. Na poli narastali hlboké brázdy. Keď Iason pole dooral, vypriahol býky a tie opäť zmizli v podzemnej jaskyni.

Pribehol otrok a doniesol Iasonovi prilbu s dračími zubmi. Hrdina prešiel niekoľkokrát po poli pripravenom na siatie a zasial zuby. Potom si šiel k svojim priateľom odpočinúť, uhasiť smäd a posilniť sa jedlom. A už sa z brázd začali vztyčovať bojovníci, ako keď na jar zelená siatina vyráža zo zeme. Namiesto stebiel sa nad prstou zjavili oštep, meče, štíty a prilby, urputné tváre a svalnaté ruky. Pole sa hemžilo ozbrojenými chlapmi.

Iason, chránený štítom, vbehol na pole a hodil doprostred ozbrojencov kameň. Ihneď sa zhŕkli okolo kameňa, tasili meče a dali sa do bitky. Do najbesnejšieho boja sa vrhol Iason a kosil bojovníkov ako vysokú trávu. Netrvalo dlho a brázdy sa naplnili mŕtvymi bojovníkmi. Na poli stál vzpriamený jediný muž. Iason. Z čela mu

stekal pot, ale oči mu žiarili. Dobyl víťazstvo.

Kráľ Aietes sa mlčky a zlostne vrátil do mesta. Bol presvedčený, že Iasonovi pomáhala Medea, a prisahal, že ju za ten opovážlivý čin potresce. Rýchle zvolal popredných mužov a začal sa s nimi znovu radiť, čo urobiť s Argonautmi.

Zatiaľ sa deň opäť stretol s večerom. Aietes ešte neskončil poradu. Medea chodila po komnate so srdcom zovretým úzkosťou. Tušila, že otec pripravuje Argonautom nástrahy. Konečne ju túžba premohla, kúzelnou zarietkou si otvorila palácovú bránu a vybehla nepozorovane do nočnej tmy. Na morskom pobreží oslavovali Gréci Iasonovo víťazstvo a urobili veľkú vatru. Svit ohňa priviedol Medeu k Argonautom.

“Zachráňte seba i mňa, otec vám chystá skazu. Zlaté rúno ti obstaraní, Iason. Len mi sľúb, že ma nikdy neopustíš.”

“Bohovia sú mi svedkami,” odpovedal Iason, “že si ťa odvediem do otcovského domu ako riadnu manželku.”

Medea vstúpila na loď a Gréci za veslovali do blízkosti hája, v ktorom viselo na starom dube zlaté rúno.

Žiara vychádzajúca z rúna a rozlievajúca sa po korunách stromov pretekala sa s mesačnou žiarou na oblohe.

Medea a Iason vystúpili a ponáhľali sa do hája. Drak začul kroky a všetko lístie v háji sa rozochvelo jeho sykotom. Medea sa blížila k nemu so spevom a ukolísala draka, že sa upokojil. Dotkla sa drakovej hlavy čarovnou bylinou. Zo stonky byliny vystreklo niekoľko kropají uspávajúcej šťavy. Drak zavrel oči i papuľu a po dlhom rade rokov po prvý raz zaspal. Medea kývla Iasonovi a hrdina sňal z vetvy zlaté barančie rúno. Vrátili sa s ním šťastne na loď a Gréci ich nadšene privítali. Čudovali sa zlatému rúnu a každý sa ho chcel aspoň dotknúť. Ale Medea vyzývala hrdinov, aby sa ponáhľali. A tak si posadali k veslám a vyšli na ranné more.

Aietes skoro zbadal, že mu cudzinci ušli so zlatým rúnom a že majú so sebou na palube Medeu. Vyrázil so synom Absyrtom a húfom kolchidských bojovníkov na morský breh. Zazreli iba hrot stožiara a kus plachty na obzore, no aj tá sa im zakrátko stratila. Červený od zlosti vohnal Aietes svojich bojovníkov do rýchlych člnov a velenie zveril na smelého Absyrta.

Mračno kolchidských lodí hnalo sa za loďou Argonautov, ako sa ženie po oblohe krdel vtákov. Predišli hrdinov a zastúpili im cestu. Žiadali, aby Iason vysadil Medeu na ostrove bohyně Artemis. Kráľ susednej zeme vraj rozhodne, či sa má Medea vrátiť k otcovi, alebo odplávať s Grékmi.

S nárekom prijala Medea správu, že cudzí kráľ sa má stať jej osudom. Obávala sa, že ju Argonauti vydajú, a pripomenula Iasonovi jeho prísahu a prosila ho, aby ju

neopúšťal.

“Neopustím ťa,” povedal Iason, “ale bez ťsti sa z tejto nástrahy nedostaneme. Všetky kmene pozdĺž pobrežia sú spriatelnené s kolchidským kráľom a nepustia nás ďalej. Keby sa nám podarilo zničiť kolchidského vodcu Absyrta, stratilo by loďstvo vedenie a v zmätku by sme mohli ujsť.”

Vtedy sa zúfalá Medea rozhodla:

“Nemôžem sa vrátiť,” bedákala, “musím dovŕšiť dielo skazy. Tuším, že zrada, ktorú som spáchala a spácham, dopadne mi raz na hlavu, ale cúvnuť sa už nedá. Dohovorím si s bratom Absyrtom tajnú schôdzku a vydám ti ho do rúk.”

A Medea oznámila tajne Absyrtovi, že sa s ním chce v noci zísť na Artemidinom ostrove a poradiť sa s ním, akou ľstou získať naspäť zlaté rúno. Absyrtos netušil zradu. Priplával v noci k ostrovu iba s hŕstkou bojovníkov. Na ostrove sa stretol s Medeou. Zatiaľ čo sa s ňou rozprával, vyrútil sa z húštiny Iason s mečom v ruke. Medea vykrikla a odvrátila tvár. Iason zabil Absyrta a zo všetkých strán sa vyrojili Argonauti. Obklúčili Absyrtov sprievod a pobili jeho členov.

Kým sa kolchidské vojsko spamätalo, unikli Gréci na šíre more. Kolchidčania sa už domov nevrátili. Strach pred Aietovým hnevom ich prinútil usídlieť sa na pobreží, pri ktorom kotvili.

Argonauti sa vracali do Grécka so zlatým rúnom, tušili v diaľke pred sebou vlasť a túžba im poháňala vesla. Tentoraz preplávali pomedzi Symplegady bez nehody. Odo dňa, keď skaly prepustili ich loď na ceste do Kolchidy, prestali sa pohybovať a ostali stáť na mieste.

Pri ostrove Sirén by boli plavci temer stroskotali. Sirény, víly s krásnymi hlasmi, sedeli na pobrežnom skalisku, a keď zbadali loď, začali tak sladko spievať, že omámení veslári i kormidelník nevedojak sa pustili k nim. Pod vodou sa však skrývali ostré útesy, o ktoré sa už rozbila nejedna loď. Orfeus zbadal hroziace nebezpečenstvo. Začal spievať a hrať na lýre, až spevom a hrou prehlušil hlas Sirén. Kormidelník dal lodi opäť správny smer a loď bola zachránená. Plavci unikli Sirénam, a už na nich číhali iné útrapy a nebezpečenstvá. Smelo odolávali búrkam a slnečnej páľave, hladu i smädu. A bohynia Héra ich neopustila.

Po dlhej a namáhavej plavbe uzreli opäť vlasť. Zakotvili a poslali do mesta kráľovi Peliovi s rýchlym poslom správu, že sa Iason vracia z ďalekej výpravy a prináša zlaté rúno. Keď sa to kráľ Pelias dozvedel, rozkázal zatvoriť mestské brány a hradby dal obsadiť ozbrojencami. Hrdinovia sa nesmeli vrátiť domov.

“Pomohla som ti, Iason, získať zlaté rúno a pomôžem ti získať aj trón, ktorý ti patrí,” povedala Medea. Vyslovila kúzelné zaklínanie a ihneď sa premenila na starenu s košíkom v ruke. Čarovné sily ju preniesli do mesta.

Pustila sa ku kráľovskému palácu a na nádvorí začala nahlas vychvaľovať drahé masti, líčidlá a vonné oleje, ktoré vraj má v košíku na predaj.

“Chod’ von,” prikázali kráľovské dcéry slúžke, “akási starena tam vychvaľuje svoj tovar. Prived’ nám ju.” Slúžka priviedla preoblečenú Medeou do paláca. Kráľovské dcéry sa hneď začali preberať v košíku a Medea im lichotila:

“Škoda, že ste také krásne a mladé. Poznám vzácne čary. Viem vracaať mladosť. Ale vy ste také svieže ako vychádzajúce hviezdy.”

“Aspoň nám tie čary ukáž,” prosili zvedavé kráľovské dcéry.

“Dajte mi priviesť starého barana a rada vám ukážem, čo viem,” povedala Medea.

Vo chvíľke stál pred Medeou najstarší baran z kráľovskej čriedy. Medea dala nanosiť vody do veľkého kotla a pod kotlom zakúriť. Do vriacej vody vsypala hrst bylin z košíka. Sieňou zavanula opojná vôňa. S pomocou kráľovských dcér vhodila Medea do vriacej tekutiny starého barana. Čoskoro sa ozvalo zabečanie a z pary nad kotlom vyskočil do siene mladý bielučký baranček.

“To sú vskutku mocné čary,” čudovali sa kráľovské dcéry a zavolali otca. Kráľ Pelias nechcel ich rozprávaniu uveriť. Ale keď Medea predviedla čary aj jemu, užasol a uveril.

“Vieš čo, starena,” povedal Pelias, “skús to aj so mnou. Som už starý, a ak

sa omladím, nedostane Iason nikdy môj trón. A urob ma poriadne mocným, aby som sa mohol pustiť s Iasonom do boja.”

Dychtivý kráľ Pelias sám skočil do kotla a hrozne vykrikoval. Nenašiel vo vriacej vode stratenú mladosť. Našiel v nej smrť.

Kráľovské dcéry sa zdesene obzerali za starenou. Ale Medea zmizla. Rozhlásila po meste, že kráľ Pelias je mŕtvy, a občania mali zo správy radosť. Nemali krutého kráľa radi. Sami pootvárali brány a so slávou vpustili Argonautov do mesta.

Na Medeou nečakal v novej vlasti ani pokoj, ani šťastie. Aj Iason zabudol na sľub a našiel si inú nevestu. Tak sa naplnila predtucha nešťastnej dcéry kolchidského kráľa, že zradou a zločinom si nemožno vydobýť na zemi šťastie. Zúfalá od žiaľu zahubila aj mladú Iasonovu nevestu. Iason Medeou po hroznom čine hľadal, ale už ju nenašiel. Zdrvený vyšiel z paláca. Tu sa mu nad hlavou ozval podivný hrmot. Zdvihol zrak a uzrel vo vzduchu lietací voz ťahaný drakmi. Na voze stála Medea a vlasy jej viali. Utekala s čarodejným záprahom ďaleko od Iasona. Od tej chvíle o nej už nikto nepočul.

Hérakles

Najslávnejší grécky hrdina Herakles bol synom nesmrteľného vládcu bohov Dia a smrteľnej ženy Alkmeny.

Už za detstva mal Herakles väčšiu silu než dospelý muž. Raz sa priplazili k lôžku malého Herakla dva veľké hady a začali spiacie dieťa ovíjať a okrucovať sa mu okolo hrdla. Herakles sa s výkrikom prebudil, zovrel hady v pästiach a zahrdúsil ich jediným stisnutím.

Všetok ľud si rozprával o tom čude, ktoré sa v Tébach prihodilo. Slepý veštec Teiresias prorokoval malému chlapcovi hrdinský život plný práce a na konci života nesmrteľnosť.

Herakles vyrástol a do Téb sa zišli najlepší učители a cvičitelia. Učili mladého hrdinu najdôležitejším vedám a umeniu, cvičili ho v zápase, v zaobchádzaní so zbraňami i v jazde na ľahkých rýchlych vozoch. Herakles bol chápatý žiak a to, čo sa druhí učili dlhý čas, naučil sa za niekoľko dní. Ale už od mladého veku bol zlostný a prchký. Raz ho pokarhal učiteľ hudby a Herakles mu hodil do hlavy lýru tak prudko, že stariec klesol mŕtvy na zem. Herakles ľutoval svoj čin, plakal za svojím učiteľom, ale neskoro bolo ľutovať: za trest musel odísť do hôr k pastierom.

V horách pásol čriedy a dorástol na mocného mladého človeka. "Poďte, budeme sa pasovať," vyzýval často svojich druhov. A čoskoro nebolo medzi nimi nikoho, koho by v zápase nebol porazil. Dravá zver pred ním utekala, akoby vedela, že jeho šípy sa nikdy neminú cieľa. Kde stál Herakles, boli stáda v bezpečí. Času na rozmýšľanie mal na osamelých horských pastvinách veľa. Spomínal si na detstvo a uvažoval o Teiresiovej veštbe a o budúcnosti. Zamyslený, s hlavou v dlaniach zbadal, ako sa k nemu blížila dve ženy. Prvá, oblečená do bieleho rúcha, išla pomaly a pokojne. Druhá, v nádherných šatách obšitých zlatom a drahými kameňmi, kráčala tanečným krokom, cestou sa upravovala, obracala a obzerala. Predbehla prvú a ihneď Herakla oslovila: "Nevieš, Herakles, aký život si vybrať? Vyvol' si mňa za sprievodkyňu. Poznám najpríjemnejšiu cestu. Nebude ťa trápiť nijaká práca a nijaká námaha a každý večer ťa bude očakávať mäkké lôžko. Cudzí ľudia budú pracovať, a ty budeš užívať výsledky ich usilovnosti."

"Kto si, že môžeš toľko sľubovať?" spýtal sa prekvapený Herakles.

"Nazývajú ma Rozkoš," odvetila žena, "a mám priateľov po celom svete."

Pristúpila žena oblečená v bielom a povedala:

"Nič z toho, čo je dobré a za čím sa oddá túžiť, nedávajú bohovia ľuďom bez práce. Ak chceš zberať úrodu, musíš najprv zasiať. Ak chceš vyniknúť, musíš veľa pracovať a odoprieť si, čo si oni neodopierajú. Ak si zvolíš mňa, nesľubujem ti ľahkú cestu. Nazývajú ma Cnosť."

"Nehanbíš sa ponúkať prácu a námahu?" posmievala sa Rozkoš Cnosti.

"Ak pôjdeš za Rozkošou," povedala Heraklovi Cnosť, "budeš ješť bez hladu a piť bez smädu a nebudeš vedieť, po čom by si mal túžiť. Prejdeš životom ako lenivý tieň a nezanecháš za sebou nič, iba prázdny mech od vypitého vína. Ak sa rozhodneš pre mňa, vykonáš veľké činy."

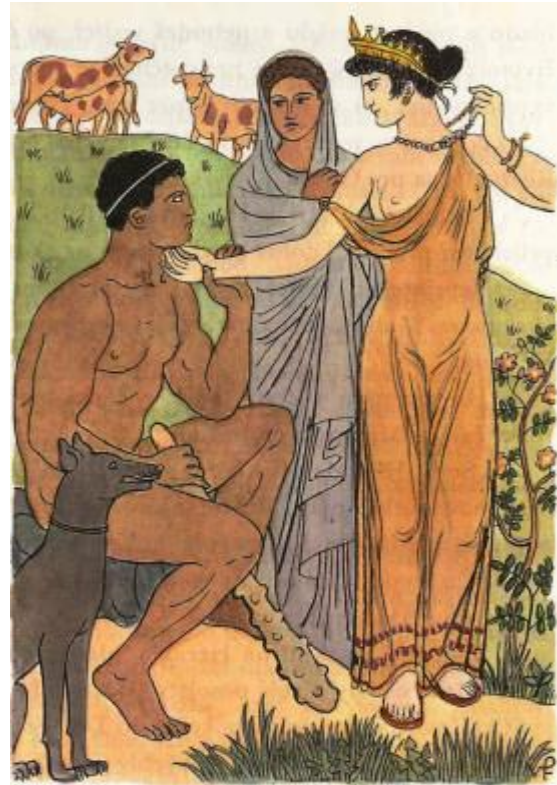
Postavy sa rozplynuli. Hrdina neváhal ani chvíľu, akú cestu si vyvoliť. Rozhodol sa pre cnosť. I nadišiel čas, aby sa Herakles vrátil do Téb. Tešil sa, že sa mu naskytne príležitosť premeniť dobré predsavzatia na skutky.

Nepriateľský kráľ Minyov posielal v tom čase, ako každý rok, do Téb vyslancov. Mali od Tébanov vybrať nespravodlivý poplatok. Cestou stretli Herakla.

"Ustúp nám z cesty, sme vyslanci a ideme do Téb po poplatky," rozkričali sa Minyovia na hrdinu. "Som Herakles, v horách som zanechal stáda, aby som mohol ochraňovať utláčaných. Vráťte sa k svojmu kráľovi a povedzte mu, že Téby už poplatky platiť nebudú," zavolať hrdina na vyslancov.

"Čo stojíte?" oboril sa vodca Minyov na svojich bojovníkov. "Jeden jediný muž nás nemôže zastaviť."

Bojovníci sa vrhli na Herakla, ale ten ich zo seba striasol ako perie. Polámal im oštepky a celé posolstvo pochytil a sputnal. Zviazané ho poslal späť kráľovi. Potom došiel pokojne do Téb. Ešte sa v meste ani nerozhliadol, a už dorazil k tébskemu kráľovi rýchly posol kráľa Minyov. Nepriateľský kráľ žiadala Tébanov, aby vydali Herakla trestu. Bojazlivý tébsky kráľ by bol Herakla vydal, keby nebol narazil na odpor hŕstky smelých tébskych mladíkov. Zašli za Heraklom a povedali mu:

“Nechceme sa poddať vôli nepriateľského kráľa. Pod’ a veď nás proti Minyom. Budeme bojovať podľa tvojho príkladu.”

“Ako chcete bojovať proti nepriateľskému vojsku, keď nemáte zbrane?” odpovedal Herakles.

V Tébach vtedy vskutku nebolo zbraní. Nepriateľskí Minyovia odniesli z Téb všetku zbroj, aby mali istotu, že mesto proti nim nepovstane.

Nadšenie mladíkov neochladlo.

“Budeme bojovať holými rukami,” volali, “nazbierame si kameňov a utlíeme nepriateľa!”

“Máme zbrane,” vyhrkol odrazu jeden z nich, “v chráme bohyně Atény visia staré zbrane, zasvätené Aténe. Ukoristili ich naši predkovia vo víťazných vojnách.”

Všetci sa rozbehli k chrámu bohyně Atény. Chvatne snímali staré zbrane z chrámových stien a so zbraňou v ruke sa zhromaždili okolo Herakla. Herakles odišiel s nimi do hôr oproti ohlásenému vojsku kráľa Minyov. Vybral na boj priesmyk, kde nepriateľom ich presila nedávala nijakú výhodu. Nečakali dlho. Mračná zvířného prachu čoskoro ohlásili tébskym pozorovateľom, že sa blíži mocné vojsko. Už rozoznávali lesklé prilby a začuli hluk vozov. Heraklovi oznámili príchod Minyov a hrdina sám zostavil bojovníkov. Ako keď sa v horách utrhne balvan, rúti sa do údolia, strháva všetko živé a ničí, čo mu príde do cesty, tak sa vrhli Tébania v priesmyku na nepriateľov. Zdesení Minyovia sa bránili len chabo, a keď Herakles zabil aj ich kráľa, začali zahadzovať zbrane a zmätene utekali späť do svojej krajiny. Tébania nepriateľa prenasledovali až do jeho hlavného mesta a mesto rozborili. Slávne sa vracali s bohatou korisťou domov do Téb.

O Heraklovom víťazstve rozprávalo celé Grécko a šťastní rodáci ani nevedeli, akými poctami by hrdinovi prejavili vďačnosť. Aj olympskí bohovia mali z Herakla radosť a obdarovali ho. Apolón mu dal luk a šípy, Hefaistos tulec a Hermes meč. Také nádherné zbrane ešte nikto nikdy nevidel.

V Mykénach vládol Heraklov príbuzný, kráľ Eurysteus. Zbabelý a slabošský Eurysteus závidel Heraklovi slávu a túžil ho pokoriť. Bol rodom starší, a preto žiadal, aby k nemu po práve vstúpil mladší Herakles do služby. Herakles sa vzpíeral a spýtal sa na radu delfskej veštiarne. Veštba mu ohlásila, že musí prvorodenému Eurysteovi vykonať desať prác. Potom bude voľný a môže od svojho príbuzného odísť. Herakla veštba ťažko ranila. Od žiaľu strácal rozum a nevedel, čo robí. Iba dobrotivý čas, ktorý plynie a zmýva aj bolesti hrdinov, zmiernil Heraklov žiaľ. S povzdychom nastúpil cestu do Mykén.

“Konečne sa veľkému Heraklovi uráčiło navštíviť ma?” privítal ho posmešne Eurysteus. Ešte chcel niečo pridať, ale radšej zmĺkol.

Hrdinovi horeli oči ako plameň. So sklopeným zrakom určil kráľ Heraklovi prvú prácu.

“Najprv mi prines kožu nemejského leva,” povedal a ukradomky sledoval odchádzajúceho hrdinu. Želal mu v duchu všetko najhoršie.

Nemejský lev bol strašná šelma. Mnoho lovcov sa za ním už vydalo, a nevrátil sa ani jeden. Herakles úlohu neodkladal a ihneď vyrazil. Cestou stretával ľudí, vedeli už, kam sa hrdina uberá, a šepkali si:

“Herakles ide zabiť nemejského leva. Je silák, ale ktovie, či sa mu to podarí. Nemejského leva doteraz neporanila nijaká zbraň. Je nezraniteľný.”

Hrdina si nič nevšimál. Mlčky putoval s lesklou olympskou zbrojou do lesov, v ktorých žil obávaný lev. Mečom si presekával v húštinách cestu, až prišiel na miesto, kam sa ani vtáci neodvažovali a kde sa prestieralo mŕtve ticho. Zdalo sa, že aj lístie na stromoch bojzливо šumí. Tam sa černala levia jaskyňa. Herakles si pred ňu sadol a čakal. Za súmraku sa ozval v lese praskot. Lev sa vracal z lovu a mocnými labami drvil vetvy. Herakles zdvihol luk a zaciľil do krovia. Zjavil sa obrovský lev, potriasajúci hrívou skropenou krvou. Vzduchom zasvišťal šíp a odrazil sa od levej kože ako od skaly. Hrdina zaciľil znovu, ale aj druhý šíp sa zošmykol po srsti nezraniteľného zvieraťa. Keď siahol po treťom šípe, obrátil lev pomaly hlavu a zbadal strelca. Prikrčil sa a chystal sa skočiť. Herakles uhol, a keď lev dopadol pred ním na zem, mocne ho udrel kyjom po lebke. Omráčený lev sa zatackal. Herakles k nemu priskočil, zovrel mu hrdlo dlaniami a zahrdúsil ho. Z mŕtveho leva stiahol kožu. Leviu lebku si dal na hlavu ako prilbu, predné laby si prehodil cez plec a do kože sa zahalil.

Keď vstúpil v levej koži do mykénskeho paláca, vypadla Eurysteovi od ľaku čaša z ruky.

“Lev, lev!” zabadákal a letel z hodovnej siene, akoby pred ním stál živý nemejský lev. “Zatvorte dvere do siene,” vykrikoval na sluhov, “je tam a otvára papuľu!”

Skoprcol sa po schodoch do pivnice, schoval sa v sude a prikryl vekom. Dlho trvalo, kým služobníctvu uveril, že lev je vskutku mŕtvy a že Herakles priniesol iba jeho kožu. Až potom sa odhodlal, nadvihol veko a ukázal sluhom bledú vystrašenú tvár. Vyliezol zo suda a prikazoval:

“Herakles nesmie už vstúpiť do môjho hradu. Rozkazy mu budem posilať cez sluhu.”

Herakles sa s chuťou zasmial kráľovmu strachu a leviu kožu si nechal. Chránila ho po celý život ako najpevnejšie brnenie.

Ešte si po ceste neodpočinul, a už tam bol kráľov posol a oznamoval:

“Herakles, kráľ ti rozkazuje, aby si zabil hydry, ktorá pustoší krajinu pri meste Lerny.”

Heraklovi neostávalo iné ako sa vybrať na cestu. Hydra bol hrozný šarkan, had s deviatimi hlavami a stredná z nich bola nesmrteľná. Neďaleko Lerny stretol hrdina mladého pastiera.

“Počuj, priateľ,” zavola na pastiera, “ukáž mi cestu, kadiaľ sa dostanem k hydre. Idem ju zabiť.”

“Neradím ti to,” povedal pastier, “mne hydra zadusila celú čriedu oviec a brata mi odtiahla do močiara. Vedel by si s ňou poradiť azda iba Herakles.”

“Som Herakles,” odpovedal hrdina, “a šarkana zahubím.”

Keď pastier počul, že pocestný je Herakles, prebudila sa v ňom odvaha a neohrozene odpovedal hrdinu na okraj močiara, kde mala hydra brloh. Herakles tak dlho vystreľoval do brloha horiace šípy, kým netvora nevylákal na denné svetlo. Vyliezol supiac a syčiac a jeho deväť vztýčených krkov sa besne kývalo nad močiarom. Hrdina sa rozohnal mečom a začal mu stínať hlavu za hlavou. Bola to márna práca. Namiesto sťatej hlavy naskočili dve nové. Veľký morský rak sa priplazil hydre na pomoc a zovrel Heraklovi nohy. Hrdina rozdrvil raka kyjom a zavola na pastiera, aby mu priniesol horiace polená. Smelý pastier

privliekol vetvy, zapálil ich a podával bojujúcemu Heraklovi. Herakles stínal hydre hlavy a pretáhal ich plameňom. Na spálenom mieste už nová hlava nenarástla. Tak sa mu podarilo zničiť všetkých deväť hláv. Nesmrteľnú hlavu zahrabal do zeme a privalil na ňu balvan. Celý močiar sa naplnil čiernou jedovatou krvou z hydry. Herakles si namočil do krvi šípy. Koho takým šípm zasiahol, neušiel smrti. Potom sa rozlúčil s pastierom a vrátil sa do Mykén. Eurysteovi odkázal, že úlohu splnil. Ale Eurysteus už o tom vedel. Chýr o Heraklovom čine sa rozletel po celom Grécku.

Kráľ zamračene rozmýšľal, akú novú úlohu by Heraklovi dal. Poslal Herakla do hôr, aby priniesol obrovského diviaka, ktorý ničil roľníkom v údoliach úrodu. A Herakles priniesol diviaka živého na chrbte do Mykén. Poslal ho po laň bohyně Artemis. A Herakles priviedol nádherné zviera pred kráľovský palác. Poslal Herakla, aby zahnal z Grécka stymfalské vtáky, ktoré mali kovové pazúry a zobáky a vedeli vystreľovať svoje tvrdé perá ako šípy. A Herakles stymfalské vtáky z Grécka vyhnal. “Dávam Heraklovi veľmi ľahké úlohy,” povedal si kráľ Eurysteus. “Chytiť alebo zahnať zviera, aj keď je to zviera podivuhodné, sa predsa dá. Musím si vymyslieť úlohu, ktorú nieje možné splniť a ktorá Herakla zosmiešni.”

Poslal k Heraklovi sluhu s rozkazom:

“Choď ku kráľovi Augiášovi a vyčisti mu za deň chlievy.”

Augiáš mal tritisíc kusov dobytky, a keď počul, načo k nemu Herakles prichádza, iba sa usmial. “Ak sa ti podarí vyčistiť mi chlievy za deň, rád ti dám ako odmenu tristo kusov zo svojej čriedy,” povedal hrdinovi. Myslel si, že takúto úlohu Herakles nikdy nesplní.

Herakles neodkladal robotu a šiel sa na kráľove chlievy hneď pozrieť. Augiáš choval statok za vysokým múrom a celé roky nedal obrovské chlievy vyčistiť. Hrdina si všetko dobre prezrel a vyhnal stáda z chlievov. Strhol časť múru a zaviedol zaň vodu z dvoch blízkych riek. Kalný prúd vypúšťal opäť cez vráta a zavádzal ho do pôvodných riečisk. Tak vyčistil chlievy a nepoužil nijaký nástroj, vôbec sa nezašpinil. Kráľ Augiáš neveril očiam, keď navečer videl chlievy čisté. Sľúbenú odmenu však Heraklovi odoprel. Eurysteus rátať tentoraz celkom naisto, že Herakles uloženú prácu nevykoná. Ale Herakles stál pred mykénstym palácom, prácu vykonal a čakal na novú úlohu.

Zmätenému kráľovi Eurysteovi neprišlo na um nič iné než poslať Herakla na Krétu po divého býka. Hrdina privliekol do Mykén aj divého býka. Eurysteus ho poslal po zúrivé kone kráľa Diomeda, ktoré sa živili ľudským masom. A keď sa Herakles vrátil aj s koňmi živý a zdravý, Eurysteus si vzdychol. Nevedel si spomenúť na nijakú úlohu. Tu ho objala jeho dcéra a povedala:

“Posielaš Herakla iba po škaredé zvery. Pošli ho raz po niečo krásne. Tak rada by som mala pás kráľovnej Amazoniek. Je vraj nádhernejší než najskvostnejší pás vyrobený u nás v Mykénach. Nech mi ho Herakles priniesie. Aj to je veľmi ťažká úloha.”

Kráľ sa zaradoval tej rade a rozkázal Heraklovi, aby sa vybral k Amazonkám po vzácny pás. Amazonky boli kmeň bojovných žien. Narodených chlapcov dávali preč a vychovávali iba dievčatá. Neučili ich tkať plátno a pripravovať pokrm. Cvičili ich na ihriskách bojovať a jazdiť na koni. Herakles tušil, že sa s nimi bude ťažko bojovať.

Eurysteus želel Heraklovi ako vždy záhubu. Ale kráľova dcéra si túžobne želala, aby sa Herakles vrátil s pásom. Dočkala sa. Po ťažkých bojoch sa Herakles zmocnil drahocenného pásu a priniesol ho kráľovi Eurysteovi.

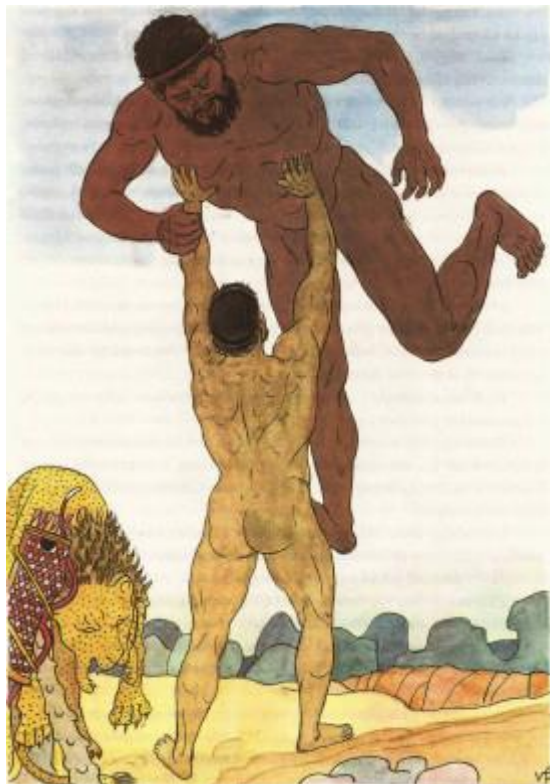
“Už mu ostáva iba desiata robota,” nariekal kráľ a rozhodol sa, že za desiatou úlohou pošle Herakla čo

najďalej. "Nech mi zájde po stádo obra Geryona," prišlo mu na myseľ. "Geryon má tri telá, šesť rúk a šesť nôh a stáda mu stráži divý dvojhlavý pes." Zavolať služobníka a dal ohlásiť rozkaz Heraklovi. Zem, kde sa pásli Geryonove čriedy, ležala ďaleko na západe. Herakles sa musel plaviť po mori a putovať po súši. Po dlhom čase sa dostal do Afriky. V Afrike žil obor Antaios, syn matky Zeme. Len čo zazrel Herakla, vyšiel mu naproti.

"Zastaň, pútnik," oslovil Antaios hrdinu. "Nepúšťam nikoho ďalej na západ, kto si so mnou nezmeria sily."

Herakles videl, že obrovi neunikne. Prijal teda zápas. Obor i hrdina sa snažili jeden druhého zvaliť na chrbát. Zem im dunela pod päťami, prudko oddychovali a čelá sa im leskli od potu, ale ani jeden z nich nezvífazel. Každý raz, keď sa podarilo Heraklovi zvaliť Antaia na zem, obrova sila iba vzrástla a hravo striasol zo seba hrdinu. To matka Zem vždy vdýchla svojmu synovi nové sily. Herakles pochopil, že obor je neporaziteľný, kým sa dotýka zeme. Uchopil preto Antaia v páse, vyzdvihol ho do vzduchu a nad zemou ho zahrúdúsil.

Po víťaznom zápase prešiel vysušenou africkou pevninou a zastal na brehu mora, nad úžinou, ktorá sa dnes volá Gibraltárska. Na obidvoch stranách úžiny postavil na pamiatku svojej cesty obrovské stĺpy z kameňa. Starí Gréci ich nazvali Heraklovými stĺpmi. Slnko v tej končine neznesiteľne páliło, ožihalo kožu a Herakles mal pred sebou ešte veľký kus cesty. Tu sa nad trpiacim hrdinom zmlouval boh slnka Helios. Požičal mu loďku, v ktorej sa boh každú noc plaví od západu na východ, kde vstupuje opäť do slnečného voza a vychádza s novým dňom na oblohu. V Héliovej loďke Herakles doplával k zemi obra Geryona. Sotva vystúpil na breh, už sa proti nemu rozbehol so zúrivým štekotom dvojhlavý Geryonov pes. Herakles ho zahlušil kyjom a zohnal do čriedy obrova stáda rozptýlené po lúkach. Stáda potom hnali v smere vychádzajúceho slnka, lebo tam kdesi ležalo Grécko. Statok sa nerád lúčil so šťavnatými

pastvinami. Zastavoval sa a žalostne bučal. Bučanie začul Geryon a prihnal sa ako búrka na šiestich nohách. V každej zo šiestich rúk držal zbraň. Hrozivo mával oštepami a mečmi a podobal sa celému oddielu bojovníkov. Herakles napäl tetivu luku a vypustil na obra šíp. Zasiahnutý obor bežal ešte kus cesty, kým padol. Jedným boli šíp napustený, začal účinkovať. Jeden jediný šíp zabil mocného obra. Jedného večera sa pred kráľovským palácom v Mykénach ozvalo bučanie obrovského stáda. Pred kráľom Eurysteom sa zjavil Herakles:

"Kráľ, prihnal som Geryonov dobytok. Splnil som desiatu úlohu, a teraz ma prepust' zo služieb!"

Potmehútsky Eurysteus mal už pripravenú výhovorku: "Ešte ťa nemôžem prepustiť," povedal, "poriadne si zatiaľ splnil iba osem úloh. Dve úlohy ti neuznávam. Azda si lernejského šarkana zahubil sám? Pomáhal ti pastier. A za vyčistenie Augiášovho chlieva si si zjednal plat."

"Ale kráľ mi sľúbené kusy nedal," namietal Herakles.

"Keby ti ich bol dal, bol by si ich vzal," povedal Eurysteus, "a preto ti nemôžem uznať ani vyčistenie chlieva."

"Rob, ako myslíš," odpovedal namrzene Herakles, "splnil som desať úloh, splním aj dvanásť."

Eurysteus si v duchu vrazil: Len počkaj, Herakles, konečne mám pre teba prácu, proti ktorej všetko, čo si

vykonal, vôbec nič nie je. Pošlem ťa po zlaté jablká zo záhrady Hesperidiiek.

Keď Herakles počul, čo od neho kráľ žiada, rozhneval sa :

"Ako môžem ísť po zlaté jablká Hesperidiiek? Nik z ľudí nevie, kde záhrada leží."

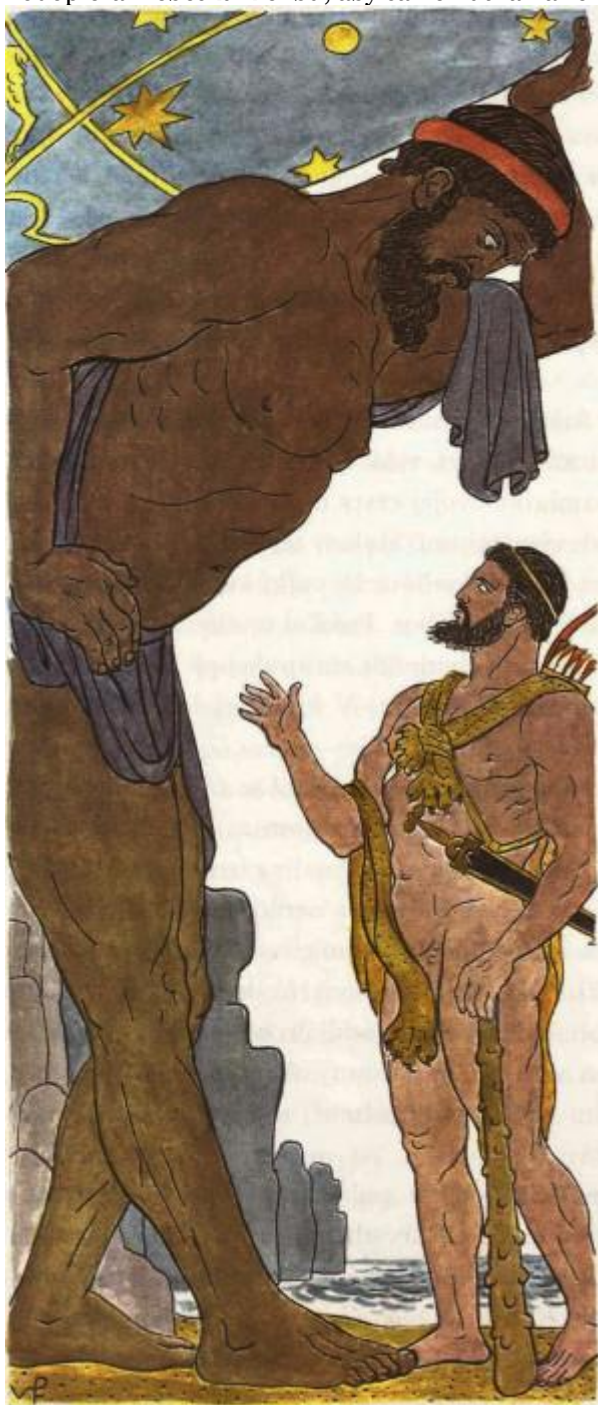
"Preto môže tú úlohu splniť iba Herakles," usmieval sa kráľ, ale Heraklovi sa do očí nepozrel.

Hrdina opustil palác, vydal sa do sveta a všade sa vypytoval na cestu k Hesperidkám. Nik mu nevedel poradiť. Cestou jeho sláva ešte väčšmi rástla. Kdekoľvek sužoval ľudí nejaký zlý obor alebo dravé zviera, Herakles bol vždy ochotný pomôcť. Jeho kyj, meč a otrávené šípy nezaháľali. Tak sa dostal na svojej púti až na Kaukaz. Medzi vrchmi sa temne rozliehalo stonanie pripútaného Prométea. Hrdina šiel za tým hlasom. Orol týrajúci Prométea sa práve chystal odletieť. Herakles napol luk a dobre cieleným šípom orla zabil. Raz-dva vyliezol na skalú, rozbil Prométeovi putá a oslobodil ho. Vďačný Prometheus objal svojho záchrancu, ďakoval mu a spýtal sa ho, ako by sa mu mohol odmeniť. Herakles rozpovedal Prométeovi o svojej bludnej púti za zlatými jablkami a Prométeus mu poradil:

“Musíš prejsť africkou krajinou, až sa dostaneš k obrovi Atlasovi. Požiadať ho, aby ti priniesol zlaté jablká. Sám po ne nechod’. Záhradu strážia štyri víly Hesperidky a strašný stohlavý drak Ladon. Drak nikdy nezaspí a každá hlava mu hučí a syčí iným hlasom. Ale obor Atlas si už s ním poradí.” Prometeova rada Herakla potešila. Cestu do Afriky už poznal. Ponáhlal sa pod horúcim africkým slnkom k obrovi Atlasovi. Nezdržoval sa hľadaním nocľahu, spával pod šírým nebom. Raz zase takto zaspal, zahalený iba do levej kože, a v tom pocítil ľahké šteklenie na rukách a na tvári. Otvorí oči a vidí záľahu drobných trpaslíkov Pygmaiov. Jedni niesli povrazy a snažili sa hrdinu spútať, druhí sa stavali ako vojsko do útoku. Liezli Heraklovi po hrudi, ohmatávali mu tvár a ťahali sa mu hore po vlasoch. Hrdina sa nemohol ubrániť smiechu nad vážnym počínaním drobunkých Pygmaiov. Rozosmial sa a trpaslíci z neho padali ako z vrchu, v ktorom vypuklo zemetrasenie. Herakles ich pochytil do levej kože a zobral ich so sebou.

“Vás si odnesiem do Grécka,” smial sa a prehodil si leviu kožu s trpaslíkmi cez plece.

Tak putoval ďalej do krajiny Hesperidiiek, kde žil obor Atlas. Atlasovi určili bohovia ťažkú prácu. Podopieral nebeskú klenbu, aby sa nezrútila na zem. Ohromného obra bolo vidieť už z diaľky.

“Koho tu hľadáš?” zahučal obor na Herakla.

“Kráľ Eurysteus ma posielal po zlaté jablká Hesperidiiek,” povedal Herakles, “preto idem k tebe s prosbou, či by si mi ich nemohol priniesť.”

“Rád ti ich prinesiem,” odpovedal obor, “ale vidíš, že držím nebesá. Nemôžem opustiť svoje miesto.”

“Podržím nebeskú klenbu za teba,” ponúkol sa mu Herakles a vzal nebo na mohutné plecia.

Atlas zatiaľ uspal v záhrade Hesperidiiek draka, zabil ho a vrátil sa k Heraklovi s tromi zlatými jablkami.

Stál pred hrdinom, díval sa, ako sa prehýba pod ťarchou nebies, a zdráhal sa vziať si ich opäť na plecia.

“Zachutila mi voľnosť, Herakles,” povedal Atlas, “vskutku nemám chuť niesť oblohu.”

“Dobre,” povedal ľstivo Herakles, “no aspoň mi dovoľ položiť si niečo na hlavu. Bojím sa, že mi bremeno rozmliaždi lebku.”

Atlas nepostihol lešť a podoprel plecami nebesá, aby si mohol Herakles natrhať trávy a machu. Len čo sa hrdina zbavil ťarchy nebies, zohol sa po zlaté jablká a utekal odtiaľ, ako najlepšie vedel.

Kráľ Eurysteus si už dlhší čas myslel, že cestou prišiel Herakles o život. A odrazu, po toľkých rokoch, zjavil sa pred ním hrdina živý a zdravý. Podal mu tri zlaté jablká Hesperidiiek a vysypal z levej kože trpaslíkov Pygmaiov. Kráľ žasol.

Zlaté jablká dal Eurysteus uložiť v chráme bohyně Atény. Bohyňa ich však opäť zanesla do záhrady Hesperidiiek, ako ustanovil božský zákon.

Kráľ čím ďalej, tým viac poznával, že namiesto toho, aby hrdinu prácami pokoril, získal mu nesmiernu slávu. Ľud videl v Heraklovi ochrancu a osloboditeľa. Nebolo kraja, v ktorom by obyvatelia neboli Heraklovi vďační za nejaký hrdinský čin. Už jeho meno prebúdzalo nadšenie a odvahu v srdciach ostatných Grékov.

“Kráľ,” oslovil Herakles Eurystea, “očakávam tvoju poslednú úlohu.”

Chod’, povedzme ...” hútal kráľ, “do podsvetia a prived’ mi pekelného psa Cerbera!”

Trojhlavý pes Cerberus strážil vstup do ríše mŕtvych. Dovoľoval tieňom zomrelých ľudí vojsť do podsvetia, ale nikoho už nepúšťal späť na zem. Eurysteus mal z nápadu veľkú radosť. Takú nebezpečnú úlohu ešte Heraklovi nedal.

Herakles sa vydal na západ a túžba zbaviť sa služby u kráľa nútila ho ponáhľať sa. Na západe sa skrývala v čiernych skalách jaskyňa, kadiaľ sa vstupovalo do podsvetia.

Sám vládca ríše mŕtvych Hádes zastúpil hrdinovi cestu.

“Stoj, Herakles!” zvolal. “Prečo chceš zostúpiť medzi tieňmi? Žiješ a nepatríš do kráľovstva smrti.”

“Prichádzam z rozkazu kráľa Eurystea,” povedal Herakles, “dal mi poslednú úlohu. Mám priviesť do Mykén Cerbera, strážcu podsvetia. Ak sa mi to podarí, zbaví ma kráľ služby a budem voľný.”

“Cerbera chceš odviesť?” začudoval sa Hádes. “Ak sa na to odvážiš, odveď si ho. Ale pod jednou podmienkou. Nesmieš sa ho zmocniť zbraňami.”

Herakles súhlasil. Cerberus ho privítal hrozným štekotom a z troch párov ohnivých očí mu vyšľahli plamene. Zlostne sa vrhol na Herakla. Hrdina sa rozkročil a stisol netvora v pästiach. Cerberus sa zmietal a dusil, ale Herakles nepovoľoval, kým pekelný pes neskrotol. Skroteného psa vyviedol na zemský povrch. Cerberus po prvý raz uzrel denné svetlo. Z papule mu od úzkosti začala striekať jedovatá pena. Kam dopadla, tam vyrástla jedovatá bylina.

Ľudia v Mykénach utekali pred Heraklom, vlečúcim podsvetnú obludu. Eurysteus počul vonku pred palácom hluk a zo zvedavosti vyšiel von. Pri pohľade na trojhlavého psa ustrnul a celé telo sa mu roztriaslo. Vbehol do paláca, pribuchol dvere a pevne ich zamkol. Za dverami kričal na Herakla, aby psa vrátil, odkiaľ ho zobral, a viackrát mu už nechodil na oči.

Herakles odišiel spokojný z Mykén, psa vrátil do podsvetia a bol voľný. Služba sa mu skončila. Neskončil sa mu však nepokojný život, plný dobrodružstiev. Nikdy sa neusadil na jednom mieste. Chodil po svete, kde sa mu zachcelo a kam ho zavolali, aby pomohol silou a dôvtipom.

Na cestách prišiel na hrad mocného kráľa, ktorý mal krásnu dcéru. Nazývali ju Iola. Kráľ práve konal chýrne preteky v lukostreľbe. Víťaz pretekov mal dostať krásnu Iolu za ženu. Aj Herakles sa prihlásil na preteky a s húfom nápadníkov skúšal šťastie. Medzi nápadníkmi boli skúsení lukostrelci a najlepšie strieľal sám kráľ a jeho synovia. Už sa zdalo, že kráľ zvíťazí nad všetkými a nápadníci odídu naprázdno. Vtom predstúpil Herakles s povestným lukom a šípmi. Všetci utíchli a napäto pozorovali hrdinu. Vyzeralo to, akoby cieľ priťahoval Heraklove šípy. Nechybil ani raz a namrzený kráľ ho musel vyhlásiť za víťaza. Ale dcéru mu nechcel dať. Vždy si našiel výhovorku, odkladal svadbu zo dňa na deň, až sa Herakles rozhneval a v hneve odišiel z kráľovho hradu.

Roztrpčený krivdou, ktorá sa mu stala, rozhodol sa, že navštívi svojho priateľa kráľa Admeta. Admetovo mesto našiel v hlbokom smútku. Zdrvený kráľ mlčky privítal hrdinu v paláci a odviezol ho k ležadlu, na ktorom ležala mŕtva kráľovná Alkestis. Celá bola zahalená do bieleho rúcha, len tvár mala odhalenú a bola pôvabná ako za živa.

“Na pohrebnú hostinu si prišiel, milý priateľ,” ozval sa Admetos a slzy mu zaliali oči. “I ja som bol ťažko chorý,” rozprával nešťastný kráľ rozochveným hlasom, “a Smrť už obchádzala palác, že si ma odvedie do podsvetia. Ale boh Apolón, môj ochranca, vyprosil od bohyně osudu, aby mi ešte neprestrihovala nič života, ak sa nájde niekto, kto by dobrovoľne umrel za mňa. Moja nešťastná manželka, moja krásna Alkestis, sa o tom dopytala a obetovala za mňa život. Chcela mi zachovať život, a darovala mi dvojakú smrť. Svoju i moju. Od jej skonu blúdím po paláci ako tieň zomrelých podsvetím a pokrmom i nápojom sú mi len slzy a slzy.”

Herakla dojala kráľova bolesť a smútok a ticho vyšiel z paláca. Admetos, pohrúžený do žiaľu, ani nezbadal, že Herakles odišiel. Hrdina si vybral najlepší voz a najrýchlejšie kone a cvalom sa pustil k jaskyni, kadiaľ sa vstupuje do podsvetia. Cestu už dobre poznal.

S kňučaním stiahol Cerberus chvost medzi nohy a cúvol pred hrdinom. Herakles sa vrátil do ríše mŕtvych, pod krokmi mu dunela zem a v skalách sa zjavovali trhliny. Hádes sa naľakal nezvyčajného huku a vyšiel vo svojom nemom kráľovstve Heraklovi v ústrety.

“Kráľ mŕtvych,” oslovil Herakles vládca podsvetia, “duša pôvabnej Alkestis odišla dobrovoľne do tvojej ríše, aby zachránila manžela. Dovoľ, aby sa zase vrátila do svojho tela.”

Hádes znepokojený pozoroval trhliny v skalách a premýšľal si hlučného votrelca. Chvíľu uvažoval a usúdil, že bude lepšie, ak dušu kráľovnej Alkestis pošle späť, než aby mu silák Herakles boril steny podsvetnej ríše.

“Vrátim dušu kráľovnej jej telu,” povedal neochotne, “ale ty sa pober rýchle z môjho kráľovstva a sľúb mi, že sa tu už neukážeš.”

Herakles to rád sľúbil a vyšiel z podsvetia von do slnečnej žiary. Nasadol do voza a cvalom sa vracal do paláca.

Zatiaľ plačúci Admetos uvidel, ako kráľovnej ružovej líca. Dych jej začal dvíhať hrud', mihalnice sa zachveli a Alkestis otvorila oči. Usmiala sa na manžela. Admetos si pretieral oči, myslel, že nejaký dobrý boh sa zľutoval nad jeho žiaľom a zoslal mu lahodný sen. O to nemilosrdnejšie bude prebu-denie. Alkestis sa ozvala a kráľ videl, že to, čo považoval za sen, je skutočnosť. Rozprávala mu, kto jej vyprosil “život, a iba teraz si Admetos všimol, že Herakles odišiel.

Šťastní manželia privítali Herakla ako svojho najväčšieho dobrodincu. Na jeho počesť usporiadal kráľ veľkú slávnosť. Celé mesto sa radovalo, smialo a spievalo. Po siedmich dňoch sa nepokojný hrdina rozlúčil s pohostinným Admetom a vernou Alkestis a opustil palác i mesto.

Na ceste ho dohonal brat krásnej Ioly, o ktorej ruku sa pred časom pretekal v lukostreľbe.

“Nehnevaj sa na mňa, Herakles,” povedal hrdinovi, “musíš sa však očistiť z nepekneho podozrenia. Keď si odišiel z otcovho hradu, stratili sa z kráľovských maštali kone a muly a otec si myslí, že si ich odviedol. Pod’ mi pomôcť nájsť zlodēja a tak sa zbavíš podozrenia.”

Nespravodlivé obvinenie prebudilo v Heraklovi zlú prchkosť. Chytil v zlosti kráľovského syna cez pás a hodil ho do priepasti. Neblahý posol si pádom zlomil väzy.

Heraklova prchkosť rozhnevala vládcu bohov Dia, jeho otca. Obdaril ho silou, aby pomáhala tam, kde treba pomôcť, a nie preto, aby v zlosti vraždil. Potrestal hrdinu zlou horúčkou. Silný Herakles odrazu zoslabol a tackal sa ako vechý stavec. Horúčka mu spaľovala všetky sily. Utýraný chorobou navštívil delfskú veštiareň. Veštba mu prikázala: “Daj sa predať na tri roky do otroctva, tak udobříš bohov.”

Sklúčený Herakles vstúpil s niekoľkými priateľmi na loď plávajúcu do Ázie a dal sa tam nimi predať do otroctva. Silný, statný hrdina našiel skoro vznešeného kupca. Kúpila ho kráľovná Omfale. Herakles vyzdravel a nezaháľal. Pomohol kráľovnej vyhubiť v jej krajine zbojníkov a správal sa tak smelo, že ho kráľovná obdivovala. Keď sa dozvedela, že ten otrok je slávny silák Herakles, darovala mu slobodu a zahrnula ho v svojom paláci pohodlím. V pohodlí a prepychu začal pomaly zabúdať na hrdinské cnosti. Mužnú odvahu zamenil za zoženšenosť, obliekal sa ako ženy a slávny luk a kyjak odpočívali. Ale tri roky predpísané veštbou uplynuli a Herakles sa opäť vzchopil. Rozpomenul sa na svoje činy a opustil kráľovnú i rozkošnický záľahčivý život.

Ešte raz sa Herakles uchádzal o ruku kráľovskej dcéry. Tentoraz sa mu zapáčila krásna Deianeira. Nebol jediným nápadníkom. O Deianeiru sa uchádzal aj riečny boh Acheloos, ktorý vedel meniť podobu. Prichodil k Deianeirinmu otcovi ako býk, inokedy ako pestrý drak a potom zase ako človek s býčou hlavou. Deianeire sa boh hnusil a plakala od úzkosti, že šiju odvedie. Herakles prišiel v pravý čas. Mocný, urastený, s vejúcou levou kožou na pleciach sa Deianeire ihneď zapáčil a vrúcne si želala, aby sa stal jej mužom

namiesto Acheloa. Kráľ sa bál niektorého z mocných nápadníkov odmietnuť, a preto Heraklovi i Acheloovi navrhol, aby o jeho dcéru bojovali.

Nápadníci výzvu prijali a pustili sa do boja. Herakles vystreľoval šíp za šípom, a keď to bolo márne, chytil kyjak a búsil do nezničiteľného Acheloa, až sa údery rozliehali po celom paláci. Riečny boh naopak prenasledoval Herakla a snažil sa ho nabodnúť na svoje býčie rohy. Herakles radšej odhodil kyjak, objal Acheloa cez pás a začal s ním zápasiť. Opreli sa hrudou o hrud', na sluchách im vystúpili žily, ale nepovolili. S prepletenými údmi spadli na zem a tu sa Heraklovi podarilo dostať navrch. Pritisol boha o zem. Acheloos sa premenil na klzkého hada a snažil sa Heraklovi vyšmyknúť. Hrdina neuvoľnil železný stisk a bol by hada rozmiaždil, keby sa nebol odrazu premenil na býka. Býk sklonil hlavu a

chystal sa zaútočiť. Herakles uchopil býka za roh a hodil ním tak mocne o zem, že mu ulomil roh. Tu Acheloos uznal porážku a zmizol z paláca.

Slávila sa veľkolepá svadba. Herakles si vzal Deianeiru za ženu a po dlhom čase našiel pokoj. Narodil sa im synček, dali mu meno Hyllos a Deianeira si myslela, že nič nemôže ohroziť jej šťastie. Ale starý nepokoj v Heraklovi iba driemal a z času na čas sa prebúdzal vždy mocnejšie. Nevedel vydržať stále na tom istom mieste. Prišlo mu na um, že by mohol aspoň navštíviť starého priateľa. Na návštevu sa vybral s manželkou. Cestou prišli k širokej rieke, cez ktorú prenášal pocestných kentaurus. Boli dobrí a múdri kentaurowia, taký bol aj kentaurus, ktorý učil Iasona, ale boli aj zlí a zlomyseľní kentaurowia. Taký bol aj kentaurus, ktorý prenášal pocestných cez riek. Herakles nepotreboval pomoc, vkročil do prúdu sám, kentaurowi zveril manželku, aby ju za odmenu preniesol na druhý breh. Kentaurus niesol Heraklovu manželku cez riek a krásna Deianeira sa mu zapáčila. Poponáľal sa, a keď videl, že Herakles ostal vzađu, chcel mu Deianeiru uniesť. Herakles ihneď videl, že ide o zradu, a vystrelil za utekajúcim kentaurom jedovatý šíp. Zasiahol ho na veľkú diaľku a kentaurus padol. Z hrude sa mu valila krv. Slabnúcim hlasom povedal Deianeire: “Rád by som ti, krásna Deianeira, niečo dal, prv než umriem, aby si vedela, že nie som taký zlý, ako si Herakles myslí. Rýchle si nachytaj do nádoby krv, ktorá mi vyteká

z rany. Keby Herakles na teba niekedy zabúdala alebo ťa chcel opustiť, nafarbi mu tou krvou odev a nikdy ťa neopustí. Ale sa neprezrad', čaro by stratilo moc."

Kentaurus dohovoriť a vydýchol posledný raz. Deianeira mu uverila, nachytala teplej krvi a nádobku rýchle ukryla, lebo Herakles sa už blížil veľkými krokmi. Cesta k hrdinovmu priateľovi im potom ubehla pokojne a bez dobrodružstiev.

Onedlho po tejto príhode vydal sa Herakles na vojnovú výpravu proti Iolinmu otcovi. Nemohol mu zabudnúť dávne porušenie sľubu i to, že sa ho opovážil obviňovať z krádeže koní. Pritiahol s vojskom ku kráľovmu mestu, obliehal ho a dobyl. Mesto i hrad pohltili plamene a kráľ našiel v sutinách smrť. Jeho dcéru Iolu Herakles zajaľ a poslal s ostatnými zajatcami domov k manželke.

Deianeira netrpezlivo čakala v paláci na správy. S veľkou slávou pritiahlo pred palác posolstvo od Herakla s prúdom zajatcov.

"Dobyli sme víťazstvo," hlásili poslovia Deianeire, "podsvetie sa naplnilo našimi nepriateľmi. Tuhľa ti posiela Herakles zajatcov a čoskoro príde s vojskom aj on."

Deianeira si prezerala zajatcov a zastala pred pôvabným dievčaťom.

"Kto je to?" spýtala sa jedného z poslov a ukázala na plačúce dievča.

"To dievča je kráľovská dcéra Iola," odpovedal posol, "Herakles sa kedysi o ňu uchádzal. Vyhrala vtedy preteky v streľbe z luku, ale kráľ porušil sľub a nechcel mu ju dať za ženu."

Na Deianeiru padol smútok a úzkosť. Bála sa, že ju Herakles zavrhne, keď si priviedol do domu Iolu. Bála sa, že pre cudziu kráľovskú dcéru zabudne na ňu, na Deianeiru. Neradostné myšlienky ju prenasledovali na každom kroku. V úzkostiach jej prišla na um kentaurova rada. Zobrala z úkrytu nádobku s kentaurovou krvou a odišla s ňou do pivnice pod palácom, aby ju nik nevidel. V pivnici ofarbila krvou nové rúcho, ktoré Heraklovi prichystala. Nádherne ofarbený odev odovzdala služobníkovi. Mal ho odniesť s pozdravom ako dar víťaznému Heraklovi.

Dni sa mýlili a Herakles sa nevracal. Syn Hyllós sa mu vybral naproti. Chcel priniesť nedečkavej matke najnovšie správy. Domov sa vrátil s plačom a bez otca. Vzlykajúc rozprával matke, čoho bol svedkom. Herakles chystal po skončení boja obeť nesmrteľným bohom. Na slávnosť si obliekol nové rúcho od Deianeiry. Odrazu uprostred obradov, keď už dym obety stúpala k nebesiam, padol Herakles na zem v ukrutných bolestiach. Kričal, akoby ho driapali a trhali zúrivé šelmy, a jeho prvým slovom bolo manželkino meno:

"Deianeira! Šaty, ktoré si mi poslala, mi spálili krv i kosti v tele . . . Rýchle ma odneste na loď, odveďte ma, aby som nezomrel v cudzine!"

Deianeira zdesená počúvala syna, v zúfalstve vybehla zo siene do svojej komnaty a prebodla sa mečom. Neskoro jej prišiel Hyllós na pomoc. Jej duša už bola na ceste do ríše tieňov.

Umierajúci Herakles priplával do vlasti a dal sa odniesť na vrchol hory. Tam priatelia postavili hranicu, hrdina si na ňu sadol a prosil, aby hranicu podpálili. Ale ani jeden z priateľov sa na to nechcel odhodlať. Po dlhom zdráhaní zodvihol napokon Filoktetes horiacu fakľu. Umierajúci hrdina mu za tú službu poručil luk a smrtiace šípy. Len čo vyšľahli plamene, zbehli z oblohy ohnivé blesky a zaburácal mohutný hrom. Hustý mrak plný svetla sa spustil na hranicu a odniesol hrdinu na Olymp. Palas Aténa odvieďa Herakla do nebeskej ríše medzi bohov. Tak sa naplnili slová slepého veštca Teiresia. Po hrdinskom živote plnom práce čakala Herakla nesmrteľnosť. A na zemi žila jeho nesmrteľná pamiatka. Všade tam, kde ľuďom pomáhal, kde ich chránil a bránil a zbavoval zla, kde hájil právo proti krivde, vďačne naň spomínali a ctíli ho. Od úst k ústam išla povest' o smelom Heraklovi, prechádzala stáročiami až do našich čias. A my ju odovzdáme dnešku a zajtrajšku.

Perseus

Kráľovi Akrisiovi predpovedala veštba, že ho zabije jeho vlastný vnuk. Kráľ sa bál o život a rozmýšľal, ako by tomu zabránil. Dal zavolať všetkých otrokov, ktorí uňho pracovali, a prikázal im, aby vyhlbili pod kráľovským hradom pivnicu a uzavreli ju železnou bránou. Do pivnice odviezol svoju dcéru Danae a bránu starostlivo zamkol. Posielal jej do väzenia jedlo, ale nepúšťal ju von, aby sa hrozná veštba nesplnila. Nárek a vzdychy väznenej kráľovskej dcéry doniesli sa až k sluchu vládca bohov Dia. Zeus sa nad osamelým dievčaťom zľutoval, zniesol sa do pivnice ako zlatý dážď a rozžiaril podzemnú temnotu. Zamiloval si Danae a netrvalo dlho a princeznej sa narodil synček. Dostal meno Perseus. Raz sa kráľ Akrisios prechádzal po hradnom nádvorí a začul detský plač. Najprv si myslel, že narieka vietor okolo hradných veží. Plač sa však niesol z podzemia. Prekvapený a naľakaný Akrisios sa rozbehol k železnej bráne a odomkol pivnicu. S plačom sa mu vrhla Danae okolo krku a prosila ho, aby zachoval život malému Perseovi i jej. Kráľ ju odstrčil a ponáhlal sa späť do hradu. Príliš sa bál smrti a nepoznal zľutovanie.

Prikázal strážam dcéru i vnuka vsadiť do veľkej debny, debnu zatíčiť a hodiť do mora. Stráže poslušne vykonali rozkaz. Prv než sa zišiel deň s nocou, pohrávali sa morské vlny s debnou, v ktorej sedela nešťastná Danae, objímajúca malého Persea. Štrbinou v debnení videla iba vzdúvajúcu sa hladinu mora a penu na hrebeňoch belasých vín.

Zniesol sa večer a debna sa stále kývala na nekonečných vodách, víry ju obracali a vietor hnal k neznámemu brehu. Po nepokojnej noci, plnej strachu, zjavil sa na obzore ostrov, rástol a blížil sa. Vietor hnal debnu rovno k nemu. Na pobreží ostrova chystali rybári sieť na lov a zbadali na vlnách čudný predmet. Naskákali do člnov a pritiahli debnu na piesčinu. Zvedaví, aký poklad debna skrýva, chvatne vypáčili veko. Od úžasu stúpili. Z debny vystúpila mladá pôvabná žena so spiacim chlapcom v náručí. Bledá a chvejúca sa od prežitého utrpenia a zimy ďakovala záchrancom a povedala im, aký osud ju priviedol až tu.

Súcitní rybári sa čudovali a dali žene a dieťaťu jesť a piť. Keď sa zachránení spamätali a trochu si odpočinuli, odviezol ich najstarší rybár do mesta ku kráľovi ostrova.

Kráľ ponúkol cudzej kráľovskej dcére i jej synovi pohostinstvo. Tak žila Danae s Perseom na kráľovskom hrade a nič jej nechýbalo. Po čase šiju vzal kráľ za ženu a Perseus vyrastal v paláci ako kráľovský syn. Na mori bežala vlna za vlnou a v kráľovstve na ostrove bežal rok za rokom. Perseus sa už dávno nehral na trávniku v záhrade, pretekal sa s ostatnými mladíkmi na cvičisku, jazdil na koni a hádzal oštep. Kráľ znepokojene pozoroval, ako Perseus mocnie. Obával sa o trón. Bolo by najlepšie, uvažoval, keby Perseus odišiel do sveta. Preto mu rozprával o drakoch a obroch a o hrdinských činoch. Perseus nadšene počúval. “Boli slávni hrdinovia,” rozprával kráľ Perseovi, “ale ani jeden z nich sa doteraz neodvážil priniesť hlavu Medúzy.”

“A čo je to Medúza?” vyzvedal Perseus.

“Ďaleko na západe,” povedal kráľ, “tam, kde sa už začína večná noc, žijú tri sestry Gorgóny. Sú obľudné, krídlaté a namiesto vlasov majú hady. Dve sú nesmrteľné a tretia je smrteľná. Smrteľná Gorgóna sa volá Medúza. Kto sa pozrie Gorgónam do nehybnej, ohyzdnej tváre, skamenie. Keby som mal hlavu Medúzy, stačilo by ju ukázať nepriateľom, skameneli by a vyhral by som každú bitku.”

Od tohto rozhovoru nemyslel Perseus na nič iné ako na Gorgóny. Lákalo ho odvážiť sa na dobrodružstvo, na aké sa ešte nijaký hrdina neodvážil. Ďalej cesty sa nebál, a ak je Medúza naozaj smrteľná, môže nad ňou zvíťaziť ostrým mečom a pevnou rukou. Perseus nemyslel na nebezpečenstvo, myslel iba na víťazstvo.

“Pôjdem do sveta,” povedal matke, keď si všetko rozvážil, “pôjdem do sveta a prinesiem hlavu Medúzy.” Matka sa rozplakala. Obávala sa, že sa jej Perseus z nebezpečnej cesty nevráti. Ale kráľ schvaľoval Perseovo rozhodnutie a chválil jeho silu a odvahu. V duchu sa radoval, že Perseus odíde. Perseus neotáľal. Pripravil sa na cestu a dychtiac po dobrodružstve, ihneď vyrazil. Zapadajúce slnko mu ukázalo smer putovania. Plavil sa po mori a cestoval po súši. Razil si cestu cez ohromné lesy, plné zveri a vtáctva, prechádzal cez pohoria a brodil sa cez rieky. Dlho, predlho putoval stále na západ. Bohyňa Palas Aténa sledovala jeho cestu. Bola vždy ochrankyňou smelých mužov a Perseova odvaha sa jej páčila. Zjavila sa Perseovi a oslovila ho:

“Si smelý, Perseus, ale iba smelosť by ti nepomohla. Treba ti vedieť, ako sa máš správať, aby si sa vrátil domov živý a zdravý. Poradím ti. Na Gorgóny nesmieš pozrieť. Ťažko by si však s Medúzou bojoval, keby si na ňu nehládel. Dám ti preto kovový štít. Leskne sa ako zrkadlo a v ňom budeš môcť Gorgóny dobre pozorovať. Ich obraz ti neuškodí. Obyčajným mečom by si Medúze hlavu neodfál, vezmi si preto tento oceľový kosák. No predovšetkým ti treba získať od Nýmf okrídlené črievce, čarovnú kapsu a prilbu, ktorá robí ľudí neviditeľnými. Poď, ukážem ti cestu k trom starenám. Sú to sestry Gorgón a vedľa, kde Nymfy žijú.”

Perseus poďakoval bohyni, zobral lesklý štít a kosák a šiel, kam mu ukázala.

V pustej kamenistej končine stála špinavá chatrč. Bývali v nej tri stareny, sestry Gorgón. Perseus už z diaľky počul, ako sa stareny vadia. Dovedna mali iba jeden zub a jedno oko. Nikdy sa nemohli dohodnúť,

ktorá z nich si má zobrať oko a zub. Sotva si jedna starena zobrala oko a rozhladla sa, už sa na ňu vrhla druhá a chcela sa aj ona pozrieť. Len čo sa oka zmocnila druhá starena, už jej ho brala tretia. A o zub sa preli tak isto.

“Kto ide?” volali stareny. Začuli Perseove kroky, ale nevideli ho, lebo sa dohadovali o oko a ani jedna sa ho nemohla zmocniť. “Nech si ktokoľvek,” kričala prvá starena, “pod’ sem a rozsúd’ nás!” “Rozsúd’ nás, aby som dostala oko!” volala druhá starena. “Never,” jačala tretia, “ja som teraz na rade. Oko mám dostať ja!”

Perseus prijal z rúk starien oko a zub a povedal:

“Prečo by som vás nerozsúdil? Oko i zub si vezmem a bude po zvade.”

Stareny začali nariekať, tápali okolo seba rukami a chceli Persea chytiť. Ale bez oka boli slepé a hmatali do prázdneho vzduchu. Pochopili, že Persea nechytia, a začali prosiť:

“Vráť nám oko. Splníme ti želanie, keď nám oko a zub vrátiš.”

“Povedzte mi,” riekol Perseus, “kadiaľ sa dostanem k Nymfám, ktoré ukrývajú okrídlené črievice, čarovnú kapsu a prilbu. Keď sa to dozviem, vrátim vám oko i zub.”

“Želaj si niečo iné,” prehovárali stareny Persea. Perseus nechcel nič iné a nepovolil. Stareny sa naľakali, že by im Perseus mohol odísť a oko i zub odniešť. S bedákaním a nárekom mu prezradili cestu k Nymfám. Perseus im vrátil oko a zub a odišiel z pustého kraja cestou, ktorú mu stareny ukázali. Čím väčší sa od starien vzdľaloval, tým krajší bol kraj. Sprvu sa ukázal len tu a tam chumáč trávy a potom sa už rozbehla na všetky strany zelená lúka. Osamelé a pokrútené stromy vystriedali nádherné voňavé háje a v najväčšom háji s vonnými kvitnúcimi krami tancovali na lúčke bosé Nymfy. Perseus ich požiadal o črievice, kapsu a prilbu a dobré Nymfy mu ochotne všetko priniesli.

Perseus si pripol okrídlené črievice, nasadil prilbu, ktorá ho urobila neviditeľným, a prehodil si cez plece čarovnú kapsu. Päťou sa odrazil od zeme a vzniesol sa do vzduchu. Každý Perseov krok bol ako mávnutie krídel a prenášal ho rýchle dopredu. Nič mu v lete neprekážalo. Putoval nad korunami stromov a ponad vrcholky hôr. Voňavé háje pod ním sa začali strácať, svieže lúky mizli a Perseus opäť plával nad nehostinným krajom. Černeli sa v ňom menšie a väčšie balvany zvláštnych tvarov. Niektoré mali podobu zvierat, iné mali podobu ľudí. Všetky tie balvany boli kedysi živými bytosťami. Pohľad na Gorgóny ich premenil na kameň. Aj zabľúdené vtáky padali pred Gorgónami na zem. Stali sa z nich kusy čiernej skaly.

Perseus odvrátil tvár od smutného kamenitého kraja a zahľadel sa do lesklého štítu. Videl v ňom taký istý neutešený obraz a o chvíľu objavil aj Gorgóny. Spali pri mŕtvej hladine jazera. Hrozné hlavy Gorgón s kľbkami hadov namiesto vlasov naháňali úzkosť aj v spánku.

“Neváhaj,” povzbudzoval Persea tichý hlas bohyne Atény, “stredná Gorgóna je Medúza.”

Perseus sa zniesol nad spiace obludy. Hady im na hlavách začali syčať, zacítili votrelca. Perseus sa pozrel do štítu ako do zrkadla a pustil sa rovno na Medúzu. Zodvihol ostrý kosák a na jediný raz jej usekol hlavu. Z Medúzinho hrdla vyskočil okrídlený kôň Pegas, zamával krídlami a stratil sa prevrpenému Perseovi v mračnách.

Teraz bolo treba Medúzinu hlavu odniešť. Bola taká veľká, že Perseus pochyboval, či sa mu zmestí do kapsy, aj keď je kapsa čarovná. Ale kapsa prijala bremeno ako skalku a neťažila o nič viac, než dokiaľ bola prázdna. S naplnenou kapsou vykročil Perseus okrídlenou črievicou do vzduchu a vzlietol.

Šum prebudil druhé dve, tie nesmrteľné Gorgóny. Poobzerali sa, uvideli mŕtvu sestru a rozzúrili sa. Zdvihli dračie krídla, zakrúžili nad jazerom a hľadali vinníka. Hady na hlavách sa im zvjali a výhražné sa vztyčovali. Ale Perseovi nemohli uškodiť. Bol neviditeľný, mal na hlave prilbu.

Nadarmo Gorgóny zlostne brázdili ovzduším. Perseus im unikol.

Letel a tešil sa cestou, ako prekvapí matku i kráľa. Na okrídlených črieviciach bude o chvíľu doma. Vtom sa prihnal búrlivý vietor, uchopil letiaceho Persea a niesol ho opačným smerom. Perseus sa bránil, ale vietor bol mocnejší než on. Zavial ho až nad africkú pevninu.

Unavený Perseus sa zniesol do trávy. Oči ho od vetra pálili a celé telo bolelo. Bol by si rád odpočinul. “Co tu robíš?” ozval sa nad ním hromový hlas. Na kraji lesa stál ohromný obor Atlas a nohy sa mu borili hlboko do zeme.

“Nechaj ma tu,” prosil unavený Perseus, “trochu si odpočiniem a zase poputujem ďalej.”

“Len choď, odkiaľ si prišiel,” zahučal obor Atlas. Nedôverčivo si prezeral Persea. “Možno si ideš po zlaté jablká, ktovie? Už aby si bol preč.”

Perseus sa rozhneval a zvolal:

“Za také milé pohostinstvo ťa musím obdarovať!” Odvrátil tvár a vytiahol z kapsy Medúzinu hlavu. Len čo obor Atlas uzrel Medúzinu rozšklábenú tvár, premenil sa na skalnatý vrch. Brada a vlasy sa mu zachytili na horských svahoch ako húštiny a les. Vrch sa rozrástol, zmohutnel a podoprel svojím hrebeňom nebesá. Podnes stojí v Afrike pohorie a volá sa Atlas.

Perseus schoval Medúzinu hlavu do kapsy, ľahol si do trávy a usnul. Spal tvrdým spánkom hrdinov, kým ho neprebudili lúče horúceho afrického slnka. Nevial ani vetrik a Perseus dúfal, že sa ešte toho dňa stretne s matkou. Pokračoval vo vzdušnej ceste. Ako letel nad zemou, kvapkali z Medúzinej hlavy kropaje krvi, presakovali kapsou a dopadali na zem. Len čo sa dotkli pevniny, menili sa na jedovaté hady. Odvtedy je v Afrike toľko nebezpečných hadov.

Urazil už pekný kus cesty, keď pod sebou uvidel zástupy ľudí. Všetci sa ponáhľali od morského brehu, akoby utekali pred zemetrasením. Perseus zostúpil z ovzdušia na zem, vmiešal sa do náhliaceho sa davu a pypytoval sa, prečo a kam utekajú.

“Nešťastie postihlo našu krajinu,” zverovali sa usužovaní ľudia Perseovi. “Naša kráľovná Kasiopea sa chválila, že je krajšia než všetky morské Nymfy. Rozhnevaný boh Poseidon poslal na celé kráľovstvo trest. Každý deň vystupuje z mora strašná obluda, ničí nám stáda a hltá ľudí. Dnes má byť obluda obetovaná aj kráľovná dcéra Andromeda. Už ju odvedli ku skale na pobreží. Odprevadili sme ju ta, ale teraz sa náhlime preč, aby sme nevideli jej záhubu. O chvíľu sa netvor vynorí z vln.”

Keď to Perseus počul, bežal k pobrežiu a vzniesol sa nad more. Pri skalisku stála sputnaná Andromeda a na konci piesčiny jej kráľovskí rodičia. Kráľ s kráľovnou sa nemohli od milovanej dcéry odlúčiť. Odrazu sa more rozčérilo a začalo vriieť. Obrovský netvor sa zdvihol od morského dna, rozbúrila hladinu a ukázal Perseovi šupinaté slizké telo. Andromeda vykrikla a jej zdrvení rodičia na brehu začali nahlas nariekať. Netvor hrnul pred sebou spenenú vlnu a plával ku skale, pri ktorej si Andromeda zakrývala bielymi dlanami zdesené oči.

Perseus sa zniesol nad netvora a netvor zúrivo chňapol za jeho tieňom, keď dopadol na hladinu. Vtom sa už pohrúžil do tela obrovského morského hada Perseov meč. Netvor vyskočil nad hladinu, ale Perseus mu na okrídlených črieviciach unikol. Znova a znova ťal Perseus do obludy, až more sčervenelo jej krvou. Had sa zmietal a bránil. Zdalo sa, že mu Perseov meč neškodí. Krvou podliate oči striehli na každý Perseov pohyb. Tie oči pripomenuli Perseovi Medúzu. Rýchle vytiahol z kapsy jej hlavu a ukázal ju netvorovi.

Obrovský had sa premenil na kameň a more ho pohltilo. Vodný vír, strmý a priepastný, označil miesto, kde sa netvor zrútil na morské dno.

Andromeda si sňala dlane z tváre a Perseus pocítil, akoby po nočnej búrke zažiarila, zornička. Odložil kapsu s Medúzinou hlavou, štít a zbrane na breh a ponáhľal sa k dievčaťu zbaviť ho pút. Nikdy nevidel krajšie dievča, ako bola Andromeda.

Už sa blížil i kráľ s kráľovnou a ďakovali smelému Perseovi.

“Želaj si, koľko chceš, zlata, striebra a drahých kameňov,” povedal kráľ, “dám ti všetko, čo budeš chcieť, a pridám otrokov a kone ušľachtileho chovu.”

“Viac než zlato, striebro a drahé kamene znamená pre mňa tvoja dcéra Andromeda,” odpovedal Perseus.

“Daj mi ju za ženu, ak ma bude chcieť.”

Andromeda sa mladý hrdina páčil a rada prisvedčila.

“Som rád,” povedal kráľ, “že sa o ruku mojej dcéry uchádza taký odvážny muž. Traja sme vyšli z hradu v zármutku a štyria sa ta šťastní vraciame.”

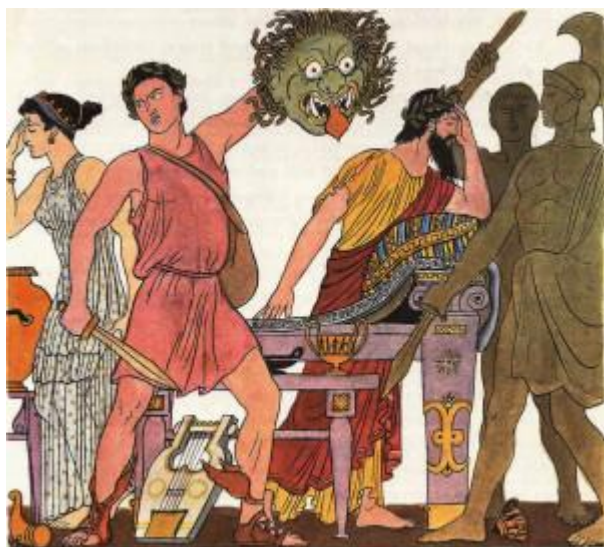
Perseus zobral zbrane a kapsu a začudoval sa. Rastliny a vetvičky, na ktorých kapsa s Medúzinou hlavou ležala, skameneli. Premenili sa na koral. Niektoré z nich offkala Medúzina krv a sfarbili sa na červeno. Koral sa rozrastali a morské Nymfy rozmnožovali ten div pod hladinou. V morských hĺbinách sa rozrástli na koralové kry.

Perseus odišiel s kráľom, kráľovnou a Andromedou na hrad a chystala sa nádherná svadba. Kráľ usporiadal pre svoj ľud slávnú hostinu a ktokoľvek prišiel do mesta, našiel plný stôl a najedol a napil sa dosýta. Na hrade hodovali poprední šľachtici s kráľom a kráľovnou a medzi nimi šťastný Perseus a Andromeda. Strieborné čaše veselo zvonili, po dome rozváňalo kadidlo a kvety a zneli zvuky lýry. Do

družného hovoru, smiechu a spevu sa náhle ozvalo na nádvorí rinčanie zbraní a huk a krik boja. Do hodovnej siene vpadol so zástupom bojovníkov bývalý Andromedin nápadník Fineus. Uchádzal sa kedysi o Andromedu, ale keď jej hrozila záhuba, nechal ju napospas netvorovi. Teraz stál proti Perseovi s oštepom v ruke a kričal:

“Idem pomstiť lúpež Andromedy! Ja som jej skutočný ženich!”

Celou silou vrhol oštep, ale netrafil Persea a oštep sa zabodol do podušky. To bol povel do boja. Fineovi bojovníci rozpútali ukrutné krviprelievanie a presila obkľúčila Persea a zatišila ho k múru. Perseus smelo odrážal nepriateľov mečom, až sa mu zbraň v dlani rozpálila. Keď videl, že sa neubrání, zvolal:

“Kto je môj priateľ, nech odvráti tvár,” a vytiahol Medúzinu hlavu. Nastavil ju nepriateľom a odvrátil hlavu. Všetci Fineovi prívrženci odrazu znehybneli. Ruky so zdvihnutými oštepami stuhli na kameň a skameneli aj ruky s vystretými mečmi. Perseus prešiel húfom kamenných bojovníkov a vyhľadal Finea. Zbabelý nápadník sa skrýval, odvracal tvár a prosil Persea o milosť.

“Bol si dosť smelý prelievať cudziu krv a hubiť pokojných ľudí,” povedal Perseus, “taká smelosť si zaslúži pomník.”

Nastavil Medúzinu hlavu Fineovi a Fineus zmlkol a znehybnel. Aj kamenný Fineus mal v tvári bojazlivý výraz a zbabelo sa krčil v kúte. Perseus dlho nepobudol v ďalekej krajine. Túžil uzrieť matku. Vstúpil s Andromedou na loď a odplával na ostrov, odkiaľ pred časom vyrazil za dobrodružstvom.

Kráľ iba ťažko skryl rozmrzenosť, keď uvidel, že sa Perseus vrátil z cesty zdravý a že si priviedol mladú ženu.

“Azda si nepriniesol aj hlavu Medúzy?” privítal ho s posmechom.

“Priniesol,” odpovedal Perseus s úsmevom.

“Vedel som, že si odvážny,” povedal kráľ jedovato, “ale nevedel som, že si taký smelý luhár.”

“Kráľ, chceš vidieť hlavu Medúzy?” spýtal sa Perseus. “Neradím ti to. Kto ju uzrie, skamenie.”

“Bohovia vedia, komu si hlavu usekol,” posmieval sa kráľ, “možno baranovi alebo ovci.”

Kráľova reč rozhnevala Persea. Odvrátil hlavu, otvoril kapsu a ukázal kráľovi hlavu Medúzy. Neveriaci kráľ skamenel.

Matka sa dozvedela od služobníctva, že sa Perseus vrátil, a bežala mu naproti. Radostne objala syna a privítala sa s jeho ženou.

“Daj si pozor na kráľa,” varovala Persea, “chce ňu zničiť.”

“Už sa nemáme čoho báť,” povedal Perseus a porozprával matke, čo sa stalo.

Perseus sa stal kráľom. Žil s milovanou Andromedou a matkou na ostrove, ale starej veštbe predsa neušiel.

Spriatelnený panovník pozval Persea na slávnostné hry do svojho mesta. Perseus sa na nich zúčastnil a hodil disk tak nešťastne, že padol medzi divákov a rozrazil lebku akémusi starcovi. Usmrtený stariec bol Perseov ded Akrisios, ktorý dal pred rokmi vhoďť dcéru a vnuka v debne do mora. Zo strachu pred veštbou ušiel ded z hradu a blúdil v prestrojení po svete. Ale osud ho našiel a veštba sa naplnila. Hlboko sklúčený Perseus pochoval nešťastného deda a vrátil sa do svojho kráľovstva.

Múdro vládol kráľ Perseus. Čarodejné dary vrátil bohyni Aténe, iba kapsu s hlavou Medúzy si ešte nejaký čas nechal. Nijaký nepriateľ sa neopovážil vtrhnúť do jeho krajiny. Hlava Medúzy bránila sladký mier.

Daidalos a Ikaros

V tých dávnych, pradávnych časoch nebolo v Aténach ani v celom Grécku väčšieho umelca ako Daidalos. Bol staviteľom i sochárom a vedel podivuhodne spracúvať kov i drevo. Kto uzrel jeho stavby, pochyboval, či je to dielo človeka, alebo nesmrteľného boha. O jeho sochách sa vravelo, že žijú ako ľudia. Často bolo Daidala vídať medzi stĺpmi rozostavaných chrámov, obklopeného húfom učeníkov z najvznešenejších aténskych rodín. Ale najšikovnejší z jeho učeníkov nemal vznešených a mocných rodičov. Najnadanejším bol chudobný syn Daidalovej sestry Talos. Zatiaľ čo ostatní chlapci mali po otcoch zvučné a slávne mená, Talos si vedel presláviť meno sám. Nemal viac ako dvanásť rokov, a už vynášiel hrnčiarsky kruh. Všimol si zubatú chrbticu v tele rýb a podľa jej vzoru zhotovil prvú pílu. Podarilo sa mu aj spojiť klobom dve rovnako dlhé železné ramená a zostrojiť tak kružidlo. Raz si Daidalos prezeral stavbu nového paláca a vypočul, čo si rozprávajú robotníci na druhej strane steny.

“Veríš, že Daidalos je najväčší umelec na svete?” povedal jeden.

“Talos bude väčší umelec než Daidalos, len počkaj, až dorastie,” povedal druhý.

Daidala roztrpčil rozhovor robotníkov. Bol zvyknutý, že o jeho prvom mieste medzi umelcami nik nezapochyboval. Od tej chvíle sa nemohol na Tala ani pozrieť. Učenlivý chlapec vedel už toľko, že Daidalos tušil bezpečne jeho nadchádzajúcu slávu. V duchu videl aj žiariacu hviezdu svojej slávy a zdalo sa mu, že pohasína.

Talos nechápal, prečo sa strýko naňho zlostí a prečo ho karhá. Preto bol rád, keď ho Daidalos navečer vyzval na prechádzku. Ale strýc iba na chvíľu skryl nenávisť, aby mu mohol vykonať hrozný skutok. Vylákal Tala na aténsky hrad a v hustnúcej tme ho zrazil z hradieb.

Po čine zostúpil pod hradby a chcel Talovu mŕtvolu zahrabať, aby zahladil všetky stopy. Márne ju hľadal. Bohyňa Aténa zachytila padajúceho chlapca, ktorého si pre jeho šikovnosť a usilovnosť obľúbila. Zachytila ho v lete a premenila na vtáka, na čajku. Dodnes sa čajka bojí výšok, lieta nízko a hniezdi na zemi, na lúkach v malých jamkách. Je opatrná a varuje pred nebezpečenstvom aj okolitých vtákov. Daidalov zločin neostal utajený. Nejaký neskorý chodec uvidel, čo sa stalo, a udal páchatel'a. Daidalos vedel, že neujde trestu, preto včas ušiel aj so synčekom Ikarom na ostrov Krétu.

Krétsky kráľ Minos uvítal s radosťou na svojom hrade slávneho umelca. Hľadal práve staviteľa, ktorý by mu postavil mimoriadne väzenie pre obludu Minotaura. Minotauros mal hlavu býka a telo obrovitého človeka. Ukrutný kráľ ho živil ľudskými obeťami.

Daidalos vymyslel pre Minotaura nevídanú stavbu, bludisko. Zástupy otrokov lámali kameň, pritesávali trámy a vztyčovali múry. Stavali od skorého rána do noci. V obrovskom bludisku sa chodby križovali, zahýbali, stáčali a rozvíjali ako kľbko hadov. Uprostred týchto temných a kľukatých ciest mal byť netvor zatvorený. Posledný sa do spleti chodieb vybral Daidalos odstrániť značky, podľa ktorých mohol človek nájsť východ z bludiska. Vo svojej podivuhodnej stavbe temer zablúdil.

Kráľ Minos vystrojil na počesť staviteľa veľkú slávnosť. Ale sláva a pocty i dary nebudili v Daidalovi túžbu ostať na ostrove. Nepáčilo sa mu u krutého a panovačného kráľa. Túžil po vlasti. Denne chodieval večerami so synom Ikarom na pobrežie a díval sa cez šire more až na obzor, kde v súmraku splývala obloha s vodnou hladinou. Tam, kdesi v diaľke, ležala Daidalova vlasť. Spočiatku dúfal, že sa na vlnách ukáže loď, ktorá ho odvezie domov. Nijaký koráb sa však neodvážil odviezť z ostrova niekoho, komu kráľ nedovolil odplávať. Namiesto lodnej plachty prinášajúcej spásu vídal Daidalos stále ten istý obraz: púste more, skaly a krdle vtákov vznášajúcich sa nad vodou.

Slávny staviteľ závidel vtákom ich slobodu. Nepoznajú hraníc a prekážky, preletia hory i more. Dňom i nocou myslel na vtáky a nemohol spať.

Kreslil si ich krídla, sledoval ich let a tajne pripravoval útek. Obstaral si perá rôznej veľkosti a jednej noci, ukrytý pred ľudskými zrakmi, dal sa do práce. Lanovou niťou zväzoval k sebe perá od najkratšieho po najdlhšie. Spájal ich voskom a vosk s perím máličko zahol. Daidalov výtvar tým dostal tvar perutí. Dvoje veľkých krídel vyrobil pre seba a dvoje menších pre Ikara.

S uspokojením si prezeral hotovú prácu. “Kráľovi patria koráby,” pomyslel si, “ale mne patrí vzduch.” Na druhý deň včasráno Daidalos prebudil Ikara. Najprv si sám pripäl krídla, rozvíril peruťami vzduch a vzniesol sa do výšky. Učil Ikara používať krídla, ako skúsené vtáky učia lietať mladé. Ikaros sa pokúšal lietať ako otec a radostne sa smial, keď sa mu podarilo ľahko krúžiť nad vysokými stromami a strmými skalami.

Daidalos poučoval syna:

“Daj pozor, Ikaros, nelietaj veľmi vysoko. Slnko by ti roztopilo na krídlach vosk a opálilo by ti perie. A nelietaj ani nízko, aby ti morské vlny nezmáčali krídla. Oťaželi by ti a stiahli by ťa do hlbiny. Nelietaj ani vysoko, ani nízko, leť uprostred ako ja a nestrácaj ma z očí.”

Daidalos pobozkal Ikara a otec a syn sa vzniesli. Ako prvý letel Daidalos a neprestajne sa obzeral na Ikara. Syn letel, ako mu otec prikázal.

Pod nimi si pastieri zacláňali dlaňou zrak, dívali sa do neba a vraveli si:

“Zaiste to bohovia z Olympu letia pozrieť na zem, ako ľudia žijú.”

Rybárom na brehu sa zachveli ruky zvierajúce siete, keď uzreli vzduchoplavcov v povetrí.

Potom sa pod Daidalom a Ikarom rozprestrela morská hladina. Stretávali lode a veslári zabúdali veslovať. Udivení hľadeli za okrídlencami. Ostrov Krétu už mali ďaleko za sebou, deň bol jasný a Daidalos, upokojený zdareným letom, začal spomínať na vlasť. Ikaros s rozkošou mával ľahkými krídlami v teplom vzduchu. Rád by sa bol vzniesol trochu vyššie, ale kým sa otec obzeral, neopovažoval sa nepočúvať. Tentoraz zabudol zamyslený otec na Ikara dozerať a Ikaros to využil.

Vznášal sa vyššie a vyššie a bol by sa od radosti nad tou výškou dal do spevu. Priblížil sa k žiariacemu

záprahu slnečného boha tak blízko, že mohol obdivovať jeho zlatý voz. A slnko sálo a rozhrievalo na krídlach vosk. Veľké žlté kvapky rozpusteného vosku kanuli do hĺbky, do mora. Voľné nite a perie, ktoré už nič nedržalo pospolu, prepustili vzduch. Ikaros mávol ešte raz holými rukami a zrútil sa s výkrikom do morských hĺbín. Voda mu umlčala ústa a iskriace hrebene vln si podávali hrst bieleho peria. Daidalos začul výkrik, ihneď sa obrátil a volal na syna. Nik mu neodpovedal. Obrovské vzdušné priestory okolo neho boli prázdne a more pod ním pusté. Daidalos sa zniesol až nad vlny, volal a hľadal. Našiel iba roztrúsené vlhké perie.

Zdrvený otec sa pustil k blízkemu ostrovčeku, sňal si krídla a sadol na pobrežie. Presedel v zármutku celý deň a večer, keď slnko končilo dennú púť, vynieslo more na breh mŕtveho syna. Pod hviezdou vyhlíbil Daidalos Ikarovi hrob. Na čerstvo navŕšený rov zlietol osamelý vták. To čajka prestala byť na chvíľu plachá a krikom pripomínala Daidalovi jeho dávny čin.

Ako štvaný ušiel Daidalos na krídlach z ostrova a odletel ďaleko od svojej vlasti, na Sicíliu. Tam vybudoval ešte veľa podivuhodných stavieb, aj umelé jazero a mocný kráľovský hrad na vrcholci skál, ale do smrti nenašiel šťastie a pokoj.

Ostrov, kde pochoval syna, podnes pripomína svojim menom Ikarov osud. Volá sa Ikaria.

Théseus

Syn aténskeho kráľa Aigeus vydal sa pred rokmi do sveta a nevracal sa. Keď Aténam začala hroziť vojna, vyslal starý kráľ poslov, aby hľadali syna. Chýr o Aigeových chrabrych činoch ich doviedol do cudzieho kráľovstva, kde sa syn aténskeho kráľa oženil s kráľovskou dcérou. Mladým manželom sa nedávno narodil synček Teseus.

Aigeus pohostil cudzích poslov a potom sa dozvedel, prečo prichádzajú.

“Aigeus,” povedali, “tvoja aténska vlasť je vo vojnovom nebezpečenstve. Otec je už starý a neodolal by vojnovým útrapám. Posiela nás po teba, aby si viedol Atéňanov k víťazstvu.

Aigeus sa zarmútil, ale otcovi nemohol odprieť. Prv než vstúpil na loď, zodvihol na pobreží veľký balvan a ukryl pod ním svoj meč a črievce. Manželke prikázal:

“Neviem, ako dlho ma vojna zdrží v Aténoch, a neviem, kedy sa zase uvidíme. Keby som sa nevrátil, kým náš syn Teseus dorastie, zaveď ho k tomuto balvanu. Ak bude mať dosť sily kameň podvihnúť a vziať si môj meč a črievce, nech sa poberie za mnou do Aténu.”

Aigeus sa rozlúčil s manželkou i so synčekom a lodná plachta sa čoskoro stratila za obzorom. Míňali sa dni a míňali sa roky. Teseus vyrastal u matky na kráľovskom hrade. Cvičil si rozum i silu, a keď dospel a zosilnel, odvieďla ho matka k balvanu, pod ktorým ležal otcov meč a črievce.

“Ak zodvihneš kameň,” povedala matka, “budem mať radosť, že mám takého mocného syna, ale ak ho zodvihneš, budem aj žiaľiť, lebo sa rozlúčime.”

Teseus sa oprel pätami o piesok a vyvalil kameň. Obul si črievce a opásal sa mečom a vrátil sa so sklúčenou matkou na hrad prichystať sa na cestu. Matka ho nahovárala, aby sa vybral do Aténu po mori. Cesta cez vrchy je príliš nebezpečná, lesy sa hemžia lúpežníkmi a dravou zverou. Ale Teseus sa nedal prehovoriť.

“Co by na to povedal otec,” namietal, “keby vedel, že si vyberám ľahšiu cestu?”

Túžil po hrdinských činoch ako Herakles. Preto vyrazil do Aténu peši a sám. Cesta viedla hornatým krajom, skalami a hustými lesmi. V zákrute lesnej cesty číhal v kroviskách hrozný lúpežník. Prepadal pocestných kyjom pobitým železom. Aj na Tesea sa vyrútil z úkrytu.

“Prichádzaš mi práve vhod,” zvolal na neho Teseus, “tvoj kyjak sa mi pridá. Vyčistím ním kraj od takých podliakov, ako si ty!”

Zodvihol meč, uhol sa lúpežníkovmu úderu a prebodol ho. Kyjak si zobral. V rozľahlých lesoch a horských pustatinách sa stretol ešte s niekoľkými lúpežníkmi a všetkých pobil. Kde mu nestačil meč, použil kyj ako Herakles. Siroko-d'aleko si ľudia oddýchlí. Opäť mohli voľne cestovať a nemuseli sa báť, že ich niekto prepadne.

Najhoršie stretnutie Tesea ešte len čakalo. Posledným lúpežníkom na ceste do Aténu bol obor Prokrustes. Nevrhoval sa na pokojných pocestných s krikom a so zbraňou v ruke, ale vľúdne ich pozýval do svojho príbytku. Aj na Tesea sa usmial a pozval ho, aby si po dlhom putovaní odpočinul. Posadil ho za stôl a pohostil jedlom a pitím.

Po jedle Prokrustes povedal:

“Si unavený, pútnik, poď, lôžko už čaká na teba.”

Mal dve lôžka, malé a veľké. Pocestných ukladal na lôžko, ktoré sa pre nich nehodilo. Veľkých ľudí ukladal na malé, malých na veľké. Veľkým skracoval údy, malým naťahoval. Tak ich trápil, pokým nevypustili dušu.

Veľkého Tesea chcel obor zvaliť na malé lôžko. Teseus videl, aký osud mu Prokrustes chystá, a predišiel obra. Sám ho zrazil na malé lôžko a odťal mu mečom hlavu.

Teraz už nehrozilo Teseovi nijaké nebezpečenstvo. Zanedlho prešiel aténskou bránou. Prechádzal sa po uliciach a prezeral si nádherné stavby. Ľudia, ktorí ho stretávali, si zase prezerali jeho zaprášenú postavu, ohorenú tvár a dlhé vlasy. Obdivovali obrovský kyjak, no murári opravujúci Apolónov chrám sa mu začali posmievajúť. Teseus neodpovedal. Mlčky vypriahol voly od voza stojaceho pri chráme, chytil voz a vyhodil ho na lešenie za posmešníkmi. Všetkých, čo to videli, naplnil úžas a zmlkli. Pred kráľovským palácom bolo živo. Davy rozčúlených mužov rokovali a reptali proti kráľovi Aigeovi. Znovu nadišiel deň, keď Atéňania mali poslať na Krétu netvorovi Minotaurovi sedem mladíkov a sedem dievčat. To bola krvavá daň krétskemu kráľovi.

Kedysi sa konali v Aténoch slávne hry a zápasy. Krétsky kráľ Minos vyslal na ne aj svojho syna. Jeho syn zvíťazil nad všetkými Atéňanmi a popudil tým proti sebe aj kráľa Aigea. Aigeus dal kráľovského syna zradne usmrtiť a medzi Krétou a Atéňami vypukla ukrutná vojna. Minos priplával k aténskym brehom s veľkým loďstvom, spustošil celú krajinu a Atéňanov porazil. Od tých čias museli Atéňania každý deviaty rok odvádzať na Krétu sedem chlapcov a sedem dievčat. Minos ich zatváral do bludiska, kde ich pohlcoval obludný Minotaurus.

Atéňania sa búrili proti kráľovi Aigeovi, že sa nebráni strašnej dani.

“Čoby sa bránil,” podnecovali niektorí muži nepokoj, “Aigeovi na tom nezáleží. Na smrť idú naše deti, a nie jeho. Nemá deti a nepochopí našu bolesť.”

Búrili sa, ale hádzali lós, koho na Krétu pošlú. Tí, ktorých nešťastie nepostihlo, už sa do zvady nemiešali. Vylosovaní začali nariekať.

Teseus prechádzal hučiacim davom a všetko vypočul. Dal sa ohlásiť kráľovi. Aigeus prijal syna ako cudzieho hosťa, nepoznával ho.

“Prišiel si k nám, cudzinec, v smutnom čase,” privítal Tesea, “prichádzaš asi zďaleka a nevieš o našom nešťastí. Inak by si sa Aténam radšej vyhol.”

“Kráľ, prichádzam vskutku zďaleka,” odpovedal Teseus, “viem o vašom smútku a rád by som vám pomohol. Chcem odplávať s obeťami, ktoré posielate Minotaurovi, ako jedna z nich. Kráľ, sľúb mi, že splníš moje želanie, nech sa robí čokoľvek.”

Aigeus si prekvapený premeral Tesea: “Ty chceš ísť dobrovoľne k Minotaurovi? Ktože si, že neváhaš stratiť život?”

“Život stratí Minotaurus, nie ja,” smelo povedal Teseus, “kráľ, sľúb, že mi splníš želanie, a ja ti poviem, kto som.” Aigeus prikývol ako vo sne. Teseus ukázal kráľovi meč a črievice. Aigeovi sa zaliali oči slzami a roztvoril náruč. “Sotva som sa zvitl so synom,” nariekal, “už ho mám zase stratiť.”

Ale kráľovský sľub nemohol zrušiť. Celé Atény sa rozšumeli touto novinou ako strom v závane vetra. Na hrade sa nečakane objavil kráľov syn Teseus a chce sa pokúsiť zabiť Minotaura. Nehovorilo sa o ničom inom.

Dav odprevádzal vybrané dievčatá a chlapcov do prístavu. Ženy bozkávali Teseovu zbraň a muži mu nadšene prevolávali na slávu. Aigeus sa ťažko lúčil s Teseom. Povedal mu:

“Som už starý a starci sú nedočkaví ako deti. Preto som dal uložiť na lodi aj bielu plachtu. Vyplávate ako vždy s čiernou, ale ak sa ti podarí zabiť Minotaura, vyveste bielu plachtu. Tak uvidím z diaľky, či sa mám radovať z víťazstva.”

Loď vyplávala a ľud sa s kráľom vrátil do mesta. Vo všetkých rástla nádej a zmenšovala bolesť z rozchodu. Na Kréte už kráľ Minos čakal so sprievodom na aténsku loď. Do prístavu priplával koráb s čiernymi plachtami a na breh vystúpilo sedem dievčat a sedem mladíkov, medzi

nimi Teseus. Mladý hrdina sa odlišoval od ostatných Aténčanov vzrastom i hrdým pohľadom. Aj Minos naňho pozrel so zaľúbením.

Teseus mu pozrel rovno do tváre a oslovil ho:

“Nemysli si, kráľ, že som prišiel, aby som sa stal Minotaurovou potravou. Prišiel som zabiť netvora a oslobodiť vlasť od strašnej dane.”

Kráľ sa usmial:

“Ak budeš taký smelý v činoch, ako si v reči, mohlo by sa ti to podariť. Keď zabiješ Minotaura, dám tebe i tvojim druhom slobodu a zbavím Atény poplatku.”

Kráľova dcéra Ariadna stála v otcovom sprievode a počúvala ako omámená. Nemohla spustiť zrak z urasteného hrdinu. Dávno už prešiel okolo nej a stratil sa z dohľadu, ale jeho obraz ju neopúšťal. Bolo jej ho ľúto a vedela, že bez jej pomoci pôjde v ústrety istej smrti.

Túžba zachrániť Tesea vyhnala v noci Ariadnu z lôžka. Zakrádala, sa stíchnutým palácom k väzeniu, v ktorom hrdina so svojimi druhmi vyčkával ráno. Všetci usnuli nepokojným spánkom, iba Teseus ešte bdel. Ariadna odomkla tajné dvierka a tíško zavolala na zamysleného hrdinu. Teseus očakával pomoc od bohov, a namiesto boha mu prinášalo pomoc mladé a krásne dievča.

“Viem, že chceš zabiť Minotaura,” chvatne šeptala Ariadna Teseovi, “ale samému by sa ti to sotva podarilo. Priniesla som ti kľbko nití. Len čo vojdeš do bludiska, priviaž koniec nite k štípu a cestou odvíjaj niť z kľbka. Obyčajným železom by si Minotaura nezabil. Preto som ti priniesla čarovný meč. Ak vyjdeš zo zápasu ako víťaz, cestu späť nájdeš popri niti odvinutej z kľbka.”

Teseus chcel Ariadne poďakovať, ale kráľovská dcéra už zmizla v nočnej tme. Keby nebol držal v ruke kľbko a meč, bol by si myslel, že sa mu snívalo.

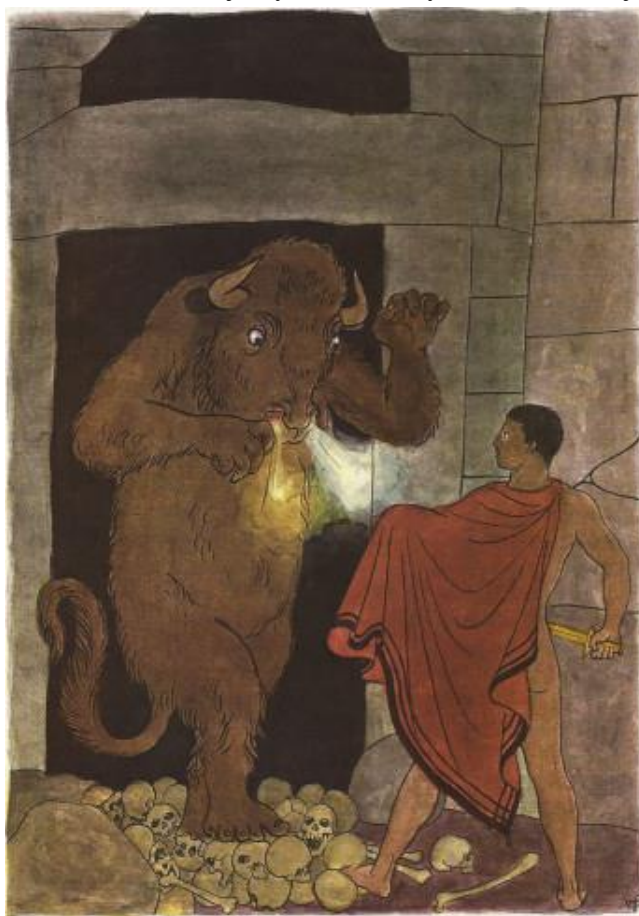
Na druhý deň ráno otvorili dozorcovia bránu väzenia a vyhnali mladých Aténčanov k bludisku. Mladíci kráčali s ovisnutými hlavami, dievčatá plakali.

Iba Teseus kráčal s hlavou smelo vztýčenou a všetkých obodroval a povzbudzoval. Pod šatami ukrýval čarovný meč a Ariadnino kľbko.

Vstúpili do bludiska, plného križujúcich sa chodieb, temných jaskýň a spletitých siení. Teseus prikázal krajanom, aby ostali v chodbách blízko východu, a sám sa pobral za Minotaurom. Niž priviazal na prvý stĺp a cestou ju odvíjal z darovaného kľbka. Rozľahlá Daidalova stavba bola nemá ako hrob. Teseus tápal po tmavých chodbách a poplašené netopiere mu bili krídlami do hlavy, prechádzal sieňami, kde murivo praskalo na prudkom slnku, a noril sa do vlhkých jaskýň, z ktorých vanula pleseň a hniloba. Všade bolo ticho, iba myši občas prebehli chodbou, ukrývali sa pred hrdinom do dier a pavúky utekali z roztrhaných sietí. Teseus si utrel pot z čela a pustil sa dlhou chodbou. Svietilo do nej slnko a odhaľovalo na múroch zaschnuté škvrny od krvi. Náhle prerazil ticho burácajúci rev. Teseus zovrel v dlani čarovný meč a pustil sa k miestu, odkiaľ sa rev ozýval. Rev rástol, podobal sa hukotu rozbúreného mora i ťahavému hromobitiu. Stĺpy v chodbách sa chveli ako vo víchrici.

Za ohybom chodby uvidel Teseus Minotaura. Stál nad hromadou vybielených kostí a potriasal obrovskou býčou hlavou. Telo mal ľudské, ale obľudne veľké. Z nozdier mu šľahali žlté a zelené plamene a z papule vypúšťal otravný dych. Natiahol za Teseom ohromné chlpaté ruky, chcel ho rozmiaždiť. Teseus uskočil pred jeho labami a netvor sa pomaly a sťažka obracal za ním. Hrdina sa obratne rozohnal čarovným mečom a zasiahol Minotaura rovno do srdca.

Zem zadunela, ako na ňu obluda padla a zaryla sa do hlíny. Ozvena pádu niesla sa s rachotom do všetkých zákutí chodieb, do jaskýň a do všetkých siení. Počuli ju aj dievčence a mládenci, ktorí prišli do bludiska s Teseom.

“Teraz prepadol Minotauros Tesea a zmámil ho,” vraveli si s úzkosťou.

Trúchľivo očakávali aj svoj koniec.

Zatiaľ Teseus tápal temnými chodbami naspäť k východu. Starostlivo sa pridŕžoval nite Ariadninho kľbka a bezpečne sa dostal popri niti k svojim.

Objímali ho a od radosti ho bozkávali na líca a ruky. Vtom sa pred nimi zjavila Ariadna, akoby vystúpila zo zeme.

“Poďte rýchle za mnou,” volala, “môj otec sa dozvedel, že som vám pomohla, hnevá sa a nechce dodržať sľub. Kým po vás pošle strážu, utečieme na pobrežie a nasadneme do vašej lode.”

Rozbehli sa za ňou. Vyviedla ich z bludiska cestou, ktorú poznala iba ona. Cesta viedla na breh mora a k aténskej lodi. Kým sa kráľ Minos spamätal, čo sa stalo, bola už Teseova loď tak ďaleko, že sa na prenasledovanie nedalo ani pomyslieť. Plavbu prerušili len pri ostrove Naxe. Vystúpili na ostrov, nabrali pitnej vody, jedli a odpočívali.

Ariadna tam zaspala a mala živý sen. Zjavil sa jej boh Dionýzos a prikazoval jej, aby ostala na ostrove. Osud mu vraj prisúdil Ariadnu za manželku.

Ariadna počúvla boha Dionýza, a keď Aténčania vstúpili na loď, odmietla ísť s nimi.

Teseus sa neodvážil odporovať božskému

rozhodnutiu a zanechal Ariadnu na Naxe. Teseus i lodníci ľutovali, že sa krásna Ariadna neplaví s nimi do Atén, a v zármutku zabudli na želanie kráľa Aigea. Nevy-menili čierne plachty za biele.

Aigeus netrpezlivo očakával príchod lode a prístav bol plný vzrušených ľudí. Konečne sa na obzore zjavila loď, blížila sa a už bolo možno rozoznať plachty. Len čo Aigeus zbadal na sťažni smútočnú farbu, vrhol sa v zúfalstve z vysokého brehu do mora a vlny sa za ním zatvorili.

Víťazný Teseus odovzdal zachránených mladíkov a dievčatá rodičom, ale sám sa s otcom nezvítal. Keď more vyplavilo mŕtveho kráľa, dal ho slávne pochovať a na jeho pamiatku založil slávnosť, ktorá pripomínala potomkom radostnú i smutnú udalosť Teseovej výpravy. More, v ktorom kráľ našiel smrť, nazývalo sa od tých čias po ňom Aigejským, Egejským.

Ľuď sa radoval, keď Teseus nastúpil na trón a stal sa aténskym kráľom. Nevládol iba mečom, ale aj rozumom. Povešť rozpráva, že zjednotil roztrieštené obce a ustanovil svojej vlasti nové zákony. Obmedzil vraj kráľovskú moc a dával si radiť zhromaždením najmúdrejších a najušľachtilejších mužov. Tak oslobodil Teseus vlast a postavil pevné základy slobode a právu.

Sizyfos

Za starých čias sa ľudia báli bohov. Kto sa bohov nebál, mal strach aspoň zo smrti. Ľstivý kráľ Sizyfos sa nebál ani bohov, ani smrti.

Založil bohaté mesto Korint a postavil Korintský hrad. Hrad nemal prameň a Sizyfos rozmýšľal, ako prinútiť bohov, aby hradu prameň darovali. Pomohla mu šťastná náhoda.

Osud, ktorý vládne nad ľuďmi i nad nesmrteľnými bohmi spôsobil, že sa riečny boh Azopos dostal do sporu s vládcom bohov Diom. Hľadal Dia, ale nemohol vypátrať, kam sa Zeus ukryl. Sizyfos sa dopočul o Azopovom spore a ľstou sa dozvedel, kde Zeus žije. Ihneď sa poponáhľal k Azopovi a povedal mu:

“Viem, v ktorej končine sa ukrýva vládca bohov, a ochotne ti to poviem, ak mi pomôžeš v ťažkostiach. Postavil som hrad, a nemám v ňom vodu. Služobníci ju musia donášať zo vzdialených studní. Pomôž mi a ja pomôžem tebe.”

Azogos prikývol. Navštívil Sizyfov hrad a dotkol sa na nádvorí skaly. Zo skaly vystrekol priezračný prúd chladnej vody. Vďačný Sizyfos mu za tú službu prezradil Diov úkryt. Rozhorčený Azopos začal prenasledovať Dia. Zabudol, že Zeus je vládcom bohov i ľudí, a zabudol, že rozkazuje bleskom. Zeus s hnevom pozoroval blížiaceho sa Azopa. Hodil doňho blesk a spálil ho. Popálený boh sa zrútil do rieky a rieka, ktorá ho prijala, prinášala od tých čias vo svojom prúde aj kúsky uhlia.

Keď Zeus zahubil Azopa, obrátil hnev aj na Sizyfa.

“Chod’,” prikázal Smrti, “odveď Sizyfa do ríše tieňov, tam nebude môcť prezrádzať tajomstvá.”

A Smrť išla.

Kráľ Sizyfos stál na hradbách svojho hradu a hľadel do kraja zaliateho slnkom. V poludňajšej žiare života tráva a na omarených stromoch sa nepohol ani lístok. V krajine nebolo človeka, všetci odpočívali v tieni príbytkov. Iba kráľ nehľadal tieň. Mal zlú predtuchu, že sa blíži Diov trest. Vtom zbadal, ako po zaprášenej ceste kráča k hradu Smrť. Zbehol z hradieb do hradu, zobral dva mocné povrazy a postavil sa k dverám.

Nič netušiac Smrť vstúpila do siene. Sizyfos prehodil cez ňu povraz a zatiahol ho, druhým povrazom ju pozväzoval a sputnanú zatvoril do komory. Oddýchol si. Teraz mu nemohla Smrť ublížiť. Sizyfos neumrel a nik na svete neumieral. Smrť ležala sputnaná na hrade. Bolesti a choroby navštevovali ľudské príbytky ako prv a nemali konca. Ľudia starli a neumierali. Aj vtáci zasiahnutí šípmi leteli ďalej a divá zver utekala s oštepom v chrbte do hlbok lesa. Statok starnul a nik ho nemohol zbaviť života.

Zeus zachmúril tvár a zavolał boha vojny Area.

“Sizyfos zvrátil na zemi všetok poriadok,” povedal vládca bohov, “a iba ty, boh vojny, môžeš oslobodiť Smrť a poslať ju na ľudí.”

Boh Ares zostúpil na zem, rozrazil dvere komory, v ktorej Sizyfos väznil Smrť, a oslobodil svoju priateľku. Len čo sa Smrť dostala na slobodu, chytila Sizyfa a odvliekla ho do podsvetia. Smrť začala opäť navštevovať príbytky, plávala s loďníkmi na koráboch, sprevádzala lovcov do lesov a bojovníkov do vojen. Ľstivý Sizyfos vedel, že smrť nad ním nakoniec zvíťazí, a preto sa už vopred na to prichystal. Prikázal manželke, aby po jeho smrti nerobila nijakú pohrebnú obeť.

Ale v podsvetí si ťažkal na manželku:

“Zabudla na mňa,” vravel, “nestará sa o posvätné obrady.”

Všetci ho v ríši tieňov ľutovali, ba vládkyňa tej trúchlivej končiny Perse-fona mu dovolila, aby sa vrátil na zem a pripomenul manželke jej povinnosť.

Sizyfos vyšiel z ríše večnej tmy na denné svetlo a predstieraný zármutok sa mu stratil z tváre. Radostne sa ponáhľal na hrad. Na oslavu svojho návratu medzi ľudí vystrojil veselú hostinu. O návrat medzi tieň sa nestaral, ani naň nepomyslel. A manželku nevedel vynachváliť, že počúvla jeho bezbožný príkaz. Už rozvoniavali hodovnou sieňou pečené volské stehná a čaše sa plnili sladkým vínom. Sieň zvučala hovorom a k ohnisku si sadol slepý pevec s lýrou. Kráľ Sizyfos zdvihol časú na slávny prípitok. Ale víno mu už nezmočilo pery. Smrť stojaca za ním mu odtrhla časú od úst a po druhý raz ho odvieďla do ríše mŕtvych.

Kruto trestali bohovia smrteľníkov, ktorí si nevážili bohov a božské zákony. Aj Sizyfa postihol zlý trest. Musí v podsvetí váľať do kopca ohromný balvan mramoru, a keď ho konečne dovalí na kopec, kameň mu sklzne a zletí dolu svahom. Znova a znova opakuje Sizyfos márnú robotu a jeho utrpenie sa stále obnovuje a nikdy sa nekončí.

Bellerofontes

Nešťastný bol Sisyfov rod. Sisyfovho syna roztrhali kone a jeho vnuk Bellerofontes musel ujsť z vlasti. Podozrievali ho z vraždy. Bellerofontes sa na úteku dostal ku kráľovi Proitovi, ten ho vľúdne prijal a ponúkol mu pohostinstvo. Host bol mladý a urastený ajeho pohyby, reč i zmýšľanie nezapreli, že pochádza zo vznešeného rodu. Aj mladej kráľovnej sa zapáčil a vyznamenávala ho pred všetkými domácimi šľachticmi. Keď si to nevšimol, nahnevala sa a uvažovala, ako by ho pred kráľom Proitom očiernila.

“Bellerofontes je pyšný,” vravievala kráľovi, “a vôbec si nevšima pocty, ktorých sa mu dostáva. Iste bude aj zlý.”

“Kto si nevšima pocty, môže byť aj skromný,” odpovedal kráľ, S Bellerofontom zaobchádzal ako s priateľom.

Kráľovná sa zlého zámeru nevzdala. Neskoršie podplatila služobníka a zašla za kráľom.

“Bellerofontes sa spojil s tvojimi nepriateľmi,” luhala manželovi, “chce sa zmocniť tvojho trónu. Ak sa ho včas nezbavíš, zabije ťa. Sluha vypočul jeho rozhovor a môže ti to dosvedčiť.”

A kráľovná zavolała podplateného sluhu. Kráľ jej dlho nechcel uveriť, ale keď ho kráľovná i sluha presviedčali, napokon uveril. Na hosťa sa neopovážil vzťahnuť ruku. Načrtol na tabuľku tajné znamenia a vyslal Bellerofonta k svojmu príbuznému, kráľovi Iobatovi. Jemu mal Bellerofontes tabuľku odovzdať. Dôverčivý mladík nevedel, že znaky na tabuľke znamenajú pre doručiteľa smrť. Ohotne sa vybral s odkazom k Iobatovi.

Iobates bol starý a dobromyseľný kráľ. Bellerofonta prijal láskavo, ani sa nepýtal, odkiaľ prichádza, a hostil ho deväť dní. Mladíkovo vznešené správanie kráľovi postačilo, aby v ňom videl urodzeného hosťa. Po deväť dní usporadúval na jeho počesť hostiny, slávnosti a hry a až na desiaty deň sa spýtal mládenca na jeho pôvod a účel cesty.

Bellerofontes mu povedal, odkiaľ je, a podal mu zloženú tabuľku. Iobates si prezrel znamenia a zdesil sa. Poznal znamenia smrti. Hosťa si obľúbil a nerád by mu bol ublížil. Rozmýšľal, ako by sa vyhol ukrutnej službe, ktorú od neho požadoval jeho príbuzný. Bude najlepšie, rozhodol sa, keď mladíka pošlem na nebezpečnú cestu. Ak bude Bellerofontes chrabrý, môže sa vrátiť nezranený. V krajine vtedy žila podivná obluda. Volala sa Chimaira. Spredu vyzerala ako lev, vzadu ako drak a uprostred sa ponášala na divú kozu. Aj hlavy mala tri: leviu, koziu a dračiu. Soptila oheň a dusivý dym. “Bellerofontes,” povedal Iobates, “si mladý a mocný, a predsa si ešte nevykonal nijaký hrdinský čin. Vyber sa za Chimairou, zabijú a vráť sa ako slávny hrdina.”

Odvážneho mladíka nebolo treba ponúkať. Bellerofontes zobral meč, oštep a luk so šípami a vyrazil ta, kde stúpil k oblohe stĺp dymu. Dym označoval roklinu, v ktorej obluda žila. Bellerofontes cestou uvažoval: “Chimaira je mocná a rýchla, ak sa ubránim jednej hlave, napadnú ma ostatné dve. Ak uskočím pred ohňom, ktorý obluda soptí, zadusí ma dym.”

Nezastal však a šiel rovno k rokline. Odrazu stúpil od prekvapenia: pri prameni pod skalou stál okrídlený kôň Pegas. Bol to ten istý kôň, ktorý vyskočil z hrdla zabitej Medúzy. Pegas skláňal hlavu k prameňu a pil. “Keby som mal okrídleného koňa,” Prišlo Bellerofontovi na myseľ, “zaútočil by som na Chimairu zo vzduchu a bol by som rýchlejší než ona.” Potichu a krytý húštinami blížil sa k Pegasovi. Už bol od neho iba na niekoľko krokov, vtom však Pegas ucítil cudzinca, zodvihol krídla a odletel. Rozmrzený Bellerofontes si ľahol do trávy pri prameni a zaspal. V sne sa mu zjavila bohyňa Aténa, podala mu nádhernú uzdu, zdobenú zlatom, a vyzvala ho:

“Prebuď sa, Bellerofontes, a obetuj bohu Poseidonovi býka. Uzdu, ktorú ti darujem, ľahko skrotíš okrídleného koňa.”

Bellerofontes sa prebudil, siahol rozospato za zlatou uzdu a vskutku — uzda, o ktorej sa mu snívalo, ležala vedľa neho v tráve. Pevnejú zovrel v ruke.

Od radosti, že bohovia sú mu priaznivo naklonení, ponáhľal sa urobiť, čo mu Aténa poradila. Zabil býka, obetoval ho Poseidonovi a bohyni Aténe z vďačnosti zasvätil nový oltár.

Navečer sa vrátil k prameňu a čakal, až Pegas opäť priletí. Vo večernom vzduchu čoskoro zašumeli krídla a Pegas sa zniesol k prameňu napiť sa. Bellerofontes pristúpil k nemu so zlatou uzdu. Tentoraz sa okrídlený kôň nebránil a dal sa pokojne osedlať.

Bellerofontes sa na neho vyšvihol a prikázal mu, kam má letieť. Pegas mávol krídlami, a už sa vznášali nad lúkami a lesmi. Nad roklinou zakrúžili okolo mračna tmavého dymu, ktorý obluda vydychovala. Bellerofontes vyňal z tulca šíp a zniesol sa na Pegasovi nad revúcu Chimairu. Napol tetivu a z výšky obludu zasiahol. Všetky tri hlavy doňho dorážali, ale Bellerofontes im na okrídlenom koni unikol. Šíp za šípom stíhal obludu, kým v nej nezhasli tri životy. Naposledy vydýchla chuchvalce dymu a ohňa a zrútila sa na dno rokliny.

Bellerofontes stiahol z mŕtvej Chimairy kožu, vysadol na Pegasa a vrátil sa k Iobatovi. Kráľ užasol nad okrídleným koňom i nad kožou obludy. Teraz už bol presvedčený, že jeho hosť je pod ochranou bohov a že nie je zločincom. Dal mu svoju dcéru za ženu a Bellerofontes sa stal kráľom.

Ale aj Bellerofontes sa po čase začal nazdávať, že prejde bohom cez rozum. Nie nadarmo bol vnukom Ištivého Sifyfa.

“Keď mám okrídleného koňa,” myslel si, “kto mi môže zabrániť, aby som nenavštívil nesmrteľných bohov na Olympe?”

Nasadol na Pegasa a hnal ho do nadoblačných výšok. Pegas sa vzoprel takému úmyslu. Vo výške sa vzopäl a zhodil namysleného jazdca z chrbta. Bellerofontes preletel vzduchom a dopadol do močiara. Zachránil si tak síce život, ale medzi ľuďmi sa už neukázal. Hanbil sa pred bohmi i ľuďmi, blúdil po pustatinách a v pustatinách našiel aj smrť.

Okrídlený kôň doletel na Olymp sám a vstúpil do služieb vládcu bohov Dia.

Oidipus a Antígona

V Tébach vládol kedysi kráľ Laios s kráľovnou Iokastou. Nemali detí. Túžili po synovi, ktorý by raz prevzal vládu, a túžili márne. I vyslal kráľ do Delf posla spýtať sa vo veštiarni, čím udobrí hnev bohov. Posol sa vrátil s hroznou veštbou a kráľ pri nej stratil dych: “Narodí sa ti syn a s ním ti vstúpi pod strechu nešťastie. Sám prijmeš z jeho ruky smrť.”

Zdrvený kráľ oznámil veštbu manželke a kráľovná preplakala celé noci, zlá predtucha ju skľučovala. Po čase sa Iokaste narodil synček. V paláci zavládlo namiesto radosti zdesenie. Kráľ Laios nechcel dieťa ani vidieť a zavolať starého pastiera, aby dieťa odniesol do divých vrchov a nechal tam napospas šelmám. Pastierovi bolo nevinného dieťaťa ľúto. Nenechal ho vo vrchoch. Odniesol ho k svojmu starému známemu, k pastierovi, ktorý pásol stáda korinského kráľa. Potom sa vrátil do Téba a tváril sa, akoby bol svedomitý splnil, čo mu tébsky kráľ prikázal.

Laios sa upokojil, a keď prešlo niekoľko mesiacov, aj kráľovnej Iokaste oschli slzy a zabudla na hroznú veštbu i na neboráčika syna. Kráľovskí manželia sa zmierili s tým, že trón nebude mať následníka. Pastier korinského kráľa nazval chlapčeka Oidipom a zobral ho so sebou do mesta Korintu. Aj kráľ tamjšej krajiny bol bezdetný. Dieťa v pastierovom náručí sa mu zapáčilo. Prijal ho k sebe do paláca a vychovával ho ako vlastné. Oidipus rástol a mocnel a netušil, kto sú jeho rodičia. Všetci pred ním tajili, že ho priniesol pastier z vrchov.

Keď Oidipus dospel, konal jeho pestún v paláci veľkú hostinu. Dobré víno rozpálilo veselým bojovníkom líca i mysle. Rozprávalo sa o tom, čo sa stalo i nestalo, a prchkejší hostia sa dostali do hádky. Aj Oidipus mal prudkú povahu a zamiešal sa do sporu. Hašterivý hosť hľadal možnosť, ako sa Oidipa najväčšími dotknúť, a preto zvolal:

“Už ma omrzelo hádať sa s tebou. Bohovia vedia, či si ty syn. Nášho kráľa iste nie.”

Oidipus skrotil hnev a zmĺkol. Podivná myšlienka ho obrala o pokoj. Ihneď ráno zašiel za kráľom a kráľovnou a vypytoval sa, či je pravda, čo sa dozvedel. Upokojovali ho a hnevali sa na opitého táraja. Oidipus sa iba smutne usmieval a neveril im. Podozrenie ho zbavovalo pokoja. Bez vedomia pestúnov vybral sa na cestu do Delf. Dúfal, že mu veštba ukáže pravdu. Z Delf odchádzal zmätenejší, než do nich prichádzal. Veštba mu odhalila strašnú budúcnosť:

“Utekaj pred otcom! Ak sa s ním stretnieš, stihne ho smrť z tvojich rúk a oženiš sa s vlastnou matkou.”

Oidipus si predsavzal, že sa vyhne mestu, kde žili jeho pestúni, ktorých pokladal za svojich rodičov. Pustil sa na opačnú stranu, chodil neznámymi krajinami a držal sa hviezd, aby ho cesta nevedla späť do vlasti. Báľ sa, že by sa v Korinte mohli splniť slová veštby.

Jedného dňa sa za svojho putovania stretol na úzkej ceste s vozom. Na voze bol akýsi starec a dvaja služobníci. Chceli rýchle prejsť a volali na Oidipa:

“Ustúp nám z cesty!”

Oidipus neustúpil a dostal sa s pohoničom do prudkej hádky. V hádke zrazil pohoniča z voza. Starec na voze sa rozhneval a uderil Oidipa bodcom po hlave. Prchký Oidipus zabil starca a pobil aj ostatných služobníkov. Tak si vylial hnev a pokračoval v púti.

O krátky čas uzrel Oidipus hradby mesta Téba. Unavený sadol si na kameň pri ceste a odpočíval. Vtom sa na zákrute cesty zjavil pocestný ponáhľajúci sa z Téba. Zarazil sa pred Oidipom a vyhrkol:

“Kto si, že si tu tak pokojne vysedávaš? Ani svojmu nepriateľovi by som neradil odpočívať v tomto kraji.”

Oidipus si prichodzieho udivene prezeral.

“Niektorý odpočíva a niektorý uteká, akoby bol spáchal zlý čin,” povedal. “Ty utekáš z Téba a ja ta idem.”

“Do Téba! A či nevieš, že sa na skale pred Tébamí usadila Sfinga?”

“Prichádzam z Delf,” povedal Oidipus, “a cestou som sa s nikým nerozprával.”

“Nuž počúvaj,” šepkal bojzhlivo pocestný, “Sfinga je stvorenie s dievčenskou hlavou a levím telom. Na chrbte má krídla. Každý deň musí prísť jeden Téban a Sfinga mu dá hádanku. Keď ju neuhádne, zhodí ho do priepasti. Hádku nemôže nikto uhádnuť, je asi zarieknutá. Ešte šťastie, že nie som Téban. Keď som prišiel do mesta a počul o tom trápení, hneď som vzal nohy na plecia a celou cestou utekám. Ani ty nie si Téban, poď so mnou, pobežíme spolu.”

“Bež,” povedal Oidipus, “život má pre teba asi veľkú cenu, keď ho tak opatrne chrániš pred miestami, kde mu hrozí nebezpečenstvo. Ak však prídem o život ja, vyhnem sa iba splneniu zlej veštby.”

Oidipus vstal a pomaly zamyslený vykročil k Tébam. Pocestný nad ním krútil hlavou:

“Nie je Téban, a pletie sa do tébskych vecí. Nech sú mu bohovia milostiví.”

A rozbehol sa, aby mal nešťastné mesto čo najskôr ďaleko za chrbtom.

Oidipus išiel v Tébach rovno do kráľovského paláca. Našiel tam kráľovnú Iokastu a jej brata Kreonta. Kráľ Laios odišiel do Delf spýtať sa veštiarne na radu, ako zbaviť mesto Sfingy, a nevrátil sa. Cestou ho vraj prepadli lupiči a zabili. Namiesto mŕtveho kráľa vládol zatiaľ Kreon.

Oidipus predstúpil pred vladára.

“Viem o súžení, ktoré postihlo mesto,” povedal, “pôjdem pred Sfingu a pokúsím sa uhádnuť jej hádanku.”

Kreon i Iokasta sa začudovali Oidipovej smelosti. Kreon smutne povedal:

“Odvážnym bohovia žičia. Sfinga zničila aj môjho syna a zničí nás všetkých, ak niekto neuhádne hádanku. A ja rád odovzdám vládu tomu, komu sa podarí nad Sfingou zvíťaziť.”

Iokasta s obdivom hľadela na Oidipovu odhodlanú tvár a nevedela, že sa díva do tváre synovi.

Tébski obyvatelia odprevadili Oidipa k jednej zo siedmich tébskych brán. Ďalej sa neodvážili. Oidipus vystúpil strmým chodníkom ku skale, kde sedela Sfinga. Už čakala na svoju obeť. Prižmúrila oči a odmerala si Oidipa potmehúdske pohľadom:

“Počúvaj dobre,” ozval sa jej z ľudského hrdla neľudský tvrdý hlas:

*“Má to jednu hlavu,
štyri nohy ráno,
v poludnie len dve
a tri nohy večer.
Čím viac to má nôh,
tým menej to má síl.”*

Oidipus sa usmial. Bol bystrý a hádanka sa mu videla ľahká.

“To je človek,” povedal, “keď prežíva ráno života, lezie po rukách i po nohách, akoby bol štvornohý, v poludnie života kráča vzpriamený iba na dvoch nohách, a keď prichádza večer života, berie nohám na pomoc palicu. To je tretia noha.”

“Uhádol si,” zaskočila Sfinga a vrhla sa zo skaly do priepasti.

Keď Tébania uzreli z hradieb mesta, že sa Oidipus vracia živý a zdravý, začali jasať. Oslavovali ho ako svojho osloboditeľa a Kreón mu odovzdal trón. Tak sa stal Oidipus vládcom v Tébach a kráľovnú Iokastu dostal za ženu.

Dlho panoval Oidipus vo svojej ríši spravodlivo a šťastne. Kráľovnej sa narodili dvaja synovia, Eteokles a Polyneikes, a dve dcéry, Antigona a Ismena. Nik netušil, že Oidipove deti sú zároveň jeho bratmi a sestrami.

Prešli roky a z Oidipových chlapcov vyrastali muži a z dievčat ženy. Napokon nadišiel nešťastný rok, keď do tébskeho kráľovstva vstúpil mor. Morová smrť vystrájala v tébskych príbytkoch, vymierali celé rodiny a nesmierna úzkosť zachvátila tých, čo ešte mohli dúfať, že ostanú žiť. Morová rana preriedila aj čriedy na lúkách. Zomreli pastieri a stáda uhynuli. Stráne, z ktorých sa prv ozývalo bučanie, boli teraz nemé a mŕtve.

Prestrašení občania zašli za Oidipom a prosili ho, aby odvrátil skazu od ich prahu a od ich stád. Boli presvedčení, že víťaz nad Sfingou je pod ochranou nesmrteľných bohov. Oidipus ich utešoval:

“Vráťte sa pokojne do svojich domovov. Ešte dnes príde z Delf brat mojej ženy Kreon a prinesie veštbu. Poslúchneme príkaz bohov a vyženieme mor z našej krajiny.”

Kým sa skončil deň, zastal pred palácom voz ťahaný spenenými koňmi. Zoskočil z neho Kreon a ponáhlal sa s veštbou k Oidipovi.

“Veštba nám nesľubuje rýchlu a ľahkú pomoc,” oznamoval kráľovi, “vrah kráľa Laia vraj žije ešte v našom meste. Mor ustúpi vtedy, až bude vinník potrestaný.”

Oidipus dal ihneď po celej ríši rozhlásiť, aby ten, kto o vražde kráľa Laia niečo vie, neodkladne prišiel do kráľovského paláca vydať svedectvo. Dal zavolať aj slepého Teiresia, ktorého bohovia obdarili prorockým duchom.

Po Teiresia museli poslať niekoľkokrát. Veštec odmietal prísť. Napokon, ho chlapec doviedol k palácu, ale Teiresias kráčať iba zdráhavo a pred palácom zastal. Oidipus mu vybehol v ústrety.

“Poď do paláca,” naliehal, “čakáme na tvoju múdru radu.”

“Prepusť ma, kráľ,” prosil Teiresias, “bude lepšie pre teba i pre mňa, ak neprezradím vinníka. Niekedy je lepšie nevedieť ako vedieť.”

“Len prehovor,” povzbudil ho Oidipus, “každý z nás si želá zachrániť Téby pred skazou. Nesmieš byť výnimkou. Pozri, všetok ľud si želá, aby si prehovoril.”

“Nenúť ma, kráľ, dovoľ, aby som radšej mlčal,” povedal Teiresias, “zlá pohroma zniesla sa na našu vlasť, ale horšia by sa zniesla na tvoju hlavu, keby som prehovoril.”

“Dobre,” vybuchol Oidipus, “už mi je jasné, prečo nechceš hovoriť. Asi budeš spojencom lúpežníkov, čo zavraždili kráľa, si zradcom vlasti, a keby si nebol slepý, povedal by som, že ty si vrahom!”

Po takej pohane sa Teiresias už nezdržal a prezradil Oidipovi to, čo dávno vedel:

“Chceš vedieť pravdu, poviem ti ju. Nehľadaj vraha, keď si sám vrahom. Ty si zavraždil kráľa Laia a vlastnú matku si si vzal za ženu!”

Oidipus sa zľakol, spomenul si na starú veštbu. Ale hnev mu zaplašil znepokojujúcu myšlienku.

“Kto si to vymyslel,” vykrikol, “ty, alebo Kreon? Chcete ľstou a podvodom dostať môj trón? Alebo si šialený?”

“Tebe sa vidím šialený,” odpovedal Teiresias, “tvoji rodičia ma považovali za múdreho. Čas ukáže, kto mal pravdu a kto ju nechcel pochopiť.”

Po tých slovách odišiel slepý starec z paláca.

Kráľovná Iokasta utešovala rozhnevaného Oidipa:

“Záleží azda na tom, čo hovorí Teiresias? Nerob si z toho starosti. Ukážem ti na príklade, ako sa môže veštba myliť. Aj môj prvý muž Laios sa kedysi spýtal veštiarne a dostal odpoveď, že umrie rukou svojho syna. A náš jediný syn potom umrel v horskej pustatine a Laia zavraždili lupiči neďaleko rázcestia na ceste do Delf.”

“Neďaleko rázcestia?” vzrušil sa Oidipus. “Povedz mi rýchlo, ako Laios vyzeral?”

“Bol veľkej postavy,” odpovedala Iokasta, “na sluchách mu už beleli vlasy od staroby a takmer sa ti podobal.”

“Teiresias mal pravdu!” vykrikoval zdesený Oidipus a začal sa vypytovať, a čím viac sa dozvedal, tým väčšie nešťastie sa naňho valilo a dusilo ho. Zvesť o tom, že Laia zabili lupiči, rozplývala sa ako para a ostávala strašná domnienka, že tým lupičom bol sám Oidipus.

V tie dni dorazil z Korintu do Téb posol so správou, že korintský kráľ umrel. Oidipus mal nastúpiť na korintský trón. Iokasta sa vypytovala posla, akou smrťou umrel korintský kráľ. Dozvedela sa, že prirodzenou smrťou na lôžku. Bol už veľmi starý. Len čo to počula, bežala za Oidipom a s úsmevom mu oznamovala, čo sa dozvedela.

“Vidíš,” povedala, “ty sa trápiš, a zatiaľ tvoj otec umrel v Korinte pokojnou smrťou.”

Oidipa správa neuspokojila. Musel myslieť na toho opitého táraja.

“Ale aj tak sa do Korintu nevrátim,” oznámil poslovi na jeho správu “žije tam ešte moja matka.”

“Ak sa bojíš toho, pane, že tam žije tvoja matka,” povedal posol, “potom ťa môžem upokojiť. Ani korintský kráľ, ani kráľovná neboli tvojimi rodičmi. Ja sám som ťa kedysi pred rokmi doniesol ako malé dieťa do Korintu.”

“A odkiaľ si ma doniesol?” čudoval sa Oidipus.

“Dal mi ťa vo vrchoch starý pastier, ktorý pásol stáda tébskeho kráľa.”

So šialeným výkrikom vyrútil sa Oidipus z paláca. Už nebolo pochyb, veštba sa hrozným spôsobom splnila. Behal po meste a prosil občanov, aby ho usmrtili a zbavili tak mesto nešťastia. Ale Tébania ľutovali svojho kráľa, necítili k nemu nenávisť. Oidipus sa rozbehol späť do paláca, rozhodol sa potrestať vlastnou rukou. V paláci stretol plačúce slúžky. Vydesené dievčatá ukazovali Oidipovi na kráľovninu komnatu. Iokasta sa obesila. Oidipus sa vrhol k mŕtvej, vytrhol jej z rúcha zlatú ihlicu a vypichol si oči. Oslepený volal na Kreonta:

“Vezmi si trón a potrestaj ma vyhnanstvom!”

Kreon zdŕžoval nešťastného Oidipa v Tébach. Mor sa už pomínul a do mesta sa vracal pokoj a blahobyť. Oidipus sa nedal prehovoriť. S pútnickou palicou vyšiel z Téb. Spreádzala ho iba staršia dcéra Antigona. Ona jediná nechcela otca v nešťastí opustiť.

Čoskoro poznalo celé Grécko dvojicu podivných pútnikov. Slepého starca Oidipa, ktorého vodila mladá, krásna Antigona. Vyprosovala pre otca chlieb a starala sa o neho. Putovali spolu a hľadali háj bohýň pomsty Erinyí. V háji Erinyí mal Oidipus podľa veštby nájsť pokoj.

Oidipovi synovia Eteokles a Polyneikes medzitým dospeli a obaja sa uchádzali o tébsky trón. Ich súperenie nebolo na prospech vlasti. Kreon s obavami sledoval spor v kráľovskej rodine a poradil obidvom mladíkom, aby sa vo vláde striedali. Bratia súhlasili. Rok mal vládnuť Polyneikes a ďalší rok zasa Eteokles. Eteoklovi sa však podarilo za panovania upevniť si moc natoľko, že brat Polyneikes musel pred ním ujsť. Eteokles sa stal v Tébach kráľom a Polyneikes začal v cudzine zbierať veľké vojsko, aby si dobyl trón mocou.

Obaja bratia boli po otcovi Oidipovi prchkí a neústupní. Chýlilo sa medzi nimi k vojne. Obaja by boli mali radi na svojej strane Oidipa. Veštba predpovedala, že vojnu vyhrá ten, s kým pôjde Oidipus. Začali pátrať po otcovi a po prvý raz po dlhom čase sa starali o to, kade putuje.

Oidipus bol v tom čase neďaleko Atén. Cítil, že sa blíži chvíľa, keď nájde pokoj. Sadol si s Antigonou na kraj hája a odpočíval. Vtom sa ozval na ceste dupot konských kopýt a objavila sa skupina lovcov s aténskym kráľom Teseom na čele. Vracali sa do mesta z lovu. Teseus ihneď poznal Oidipa, zoskočil z koňa a pozdravil ho.

“Nešťastný Oidipus,” povedal, “poznám tvoj osud a rád by som ti pomohol. Poď s nami, vezmem ťa do Atén a môžeš tam v pokoji prežiť starobu. O chvíľu sa znesie chladná noc a nemôžeš nocovať tu, pod šírým nebom, v háji zasvätenom Erinyám.”

Keď Oidipus počul, že odpočíva v háji Erinyí, zaradoval sa. Bol pri celi cesty. Odvetil preto pokojne a ticho:

“Ďakujem ti, kráľ, ale som pri celi. Čoskoro odídem do ríše tieňov. Ak mi chceš preukázať poslednú službu, prikáž služobníkovi, nech mi prinesie nový odev, aby som nevítal slávnostnú chvíľu v zaprášených starých šatách.”

Teseus poslal do Atén po nové rúcho a sadol si k Oidipovi. Len čo sa služobník stratil medzi stromami, ozval sa na ceste znovu dupot koni a pred Oidipa zoskočil jeho syn Polyneikes. Konečne našiel otca. Padol pred ním na kolená, žaloval na svojho brata Eteokla, ktorý ho pozbavil trónu, a prosil Oidipa, aby s ním tiahol proti Tébam.

“Roky si si na mňa nespomenul,” odpovedal Oidipus na synove náreky, “ale keď chceš uchvátiť moc, mám ti pomáhať v bratovražednom boji. Počúvni otca, ktorý stojí pred bránou podsvetia. Ak potiahneš s vojskom proti Tébam, postihne ťa to, čo želaš svojmu bratovi. Choď preč odtiaľto, aj slepými očami vidím krv brata na tvojom meči.”

Polyneikes zlostne vysadol so sprievodom na kone a bez pozdravu odcváľal k svojmu vojsku. Eteokles vyslal k otcovi Kreonta, aby ho prehovoril vrátiť sa do Téb. Kreon sa dostal k Aténam práve vo chvíli, keď Polyneikes s rozhnevanou tvárou v plnom cvale odchádzal od otca. Polyneikes prešiel okolo Kreonta a nepoznal ho. Pohľad na Polyneika dodal Kreontovi nádeje, že získa Oidipa pre Eteokla. Vyrázil k háju Erinyí a predniesol Oidipovi Eteoklovu prosbu.

Oidipus iba odvrátil tvár. V posledných chvíľach života tušil hrozný výsledok tébskej vojny a nechcel zasahovať do svetských záležitostí. Kreon odišiel naprázdno.

Služobník sa vrátil z Atén a Oidipus si obliekol slávnostné rúcho. Rozlúčil sa so všetkými a požiadal Tesea, aby umožnil Antigone návrat do rodných Téb. Potom akoby odrazu slepými očami prezrel, vzpriamený a pevným krokom vstúpil bez sprievodcu do hája bohýň pomsty. Hlboko v húštinách sa pred ním otvoril vchod do podsvetia. Oidipus v ňom zmizol a zem sa za ním opäť ticho zatvorila. Nikto nikdy nenašiel jeho telo.

Antigona sa vrátila do Téb. Už sa k nim blížilo Polyneikovo vojsko. Šesť udatných vojvodcov obľahlo šesť tébskych brán a siedmu obľahol so svojím oddielom Polyneikes.

Eteokles sa obával dlhého obliehania, preto vystúpil na hradby a zvolal:

“Polyneikes, načo majú na obidvoch stranách umierať bojovníci pre spor, ktorý si môžeme vybaviť medzi sebou? Zmeraj si so mnou sily! Ak padneš v boji ty, nech odtiahne aj tvoje vojsko, ak padnem ja, staneš sa bez vojny tébskym kráľom a Tébania ti otvoria brány.”

Polyneikes prijal bratov návrh. Obidve vojská uzavreli prímerie a zhromaždili sa pred hradbami. Bojovníci sa vzrušene dohadovali, kto bude víťazom. Eteokles a Polyneikes vyšli proti sebe so zbraňou v ruke a na priestransve sa začal pred zrakmi vojsk bratovražedný boj.

Zasvišťali oštepý a odrazili sa od nastavených štítov. Bratia rozhorčene narážali na seba, podnecovaní svojimi bojovníkmi, ale štíty zachycovali všetky údery. Prvý sa zabudol Eteokles a ukázal pod štítom nohu. Polyneikes ho ihneď zasiahol do holene dobre cieleným oštepom. Polyneikovo vojsko zajasalo. Zranený Eteokles premohol bolesť a chopil sa meča. Aj Polyneikes uchopil meč a boj pokračoval. Eteoklovi sa podarilo nečakane sa priblížiť k bratovi z nechránenej strany. Mávol mečom a zasadil mu smrteľný úder. Polyneikes sa zrútil bratovi k nohám.

Eteokles sa sklonil nad umierajúcim Polyneikom. Polyneikes otvoril ostatný raz oči, pozbieral zvyšok síl, zdvihol meč a prebodol brata. Spoločne vydýchli dušu.

Bratia boli mŕtvi, ale medzi vojskami prepukol prudký spor. Tébske vojsko bolo presvedčené, že vyhral Eteokles, Polyneikovi bojovníci, že zvíťazil Polyneikes. Tébania si prezieravo zobrali na zápasište zbrane. Polyneikovo vojsko bezstarostne prišlo bez zbraní. Keď hádka prepukla, boli Tébania vo výhode. Obrátili oštepý a meče proti nepriateľovi a Polyneikovo vojsko sa dalo na zmätený ústup, ktorý sa premenil na útek. Víťazní tébski bojovníci sa vrátili do oslobodeného mesta s bohatou korisťou. Vlády sa opäť ujal Kreon. Eteokles padol za vlasť, preto ho dal pochovať s kráľovskými poctami. Polyneika rozkázal nechať nepochovaného pred hradbami, lebo vytiahol s ozbrojenou silou proti Tébam. Nech sa oňho rozdelí dravé vtáctvo a túlaví psi. Keby sa však predsa len niekto našiel a pochoval by Polyneika, mal byť potrestaný smrťou. Kreon vyslal k mŕtvoľe strážu, aby nik neporušil jeho rozkaz. Antigona ťažko niesla neľudské Kreontovo rozhodnutie. Ako môže Polyneikova duša nájsť pokoj, keď telo nie je pochované?

“Sestra,” povedala Antigona Ismene, “naš mŕtvy brat leží pred hradbami. Poď so mnou, pochováme ho, kým sa nestane korisťou dravcov.”

“Nevieš, že za pochovanie Polyneika je smrť?” Ťakala sa Ismena.

“Smrť za čin, ktorý je milý bohovi i ľuďom, je krásna smrť,” odpovedala Antigona.

“Nemôžeme vždy robiť iba to, čo považujeme za dobré,” bránila sa bojazlivo Ismena. “Kreon je mocný a neunikneš mu.”

“Už som mu unikla,” povedala Antigona, “môže ma zabiť, že som poslúchla ľudskosť a sesterskú lásku. Ale ľudskosť a lásku zabiť nemôže. Keď nechceš ísť so mnou, pôjdem sama.”

Antigona už sestru nepresviedčala. Za bezhviezdnej noci vykradla sa z paláca a opustila mesto. Pod hradbami ležal mŕtvy Polyneikes a neďaleko driemali strážu. Ticho odviekla brata k rieke, omyla ho a navíšila na mŕtveho zem. Pred svitaním sa vrátila do Téb.

Ranný chlad prebudil strážcov z driemot. Miesto, kde predtým mŕtvy ležal, bolo teraz prázdne. Strážu už videli, ako na ne padá Kreontov hnev. Preto usilovne prehliadali okolie, až našli stopu, kadiaľ Antigona vliekla brata. Po stope došli strážcovia k rieke a zazreli nehotový čerstvý rov. Horlivo pozhŕňali z mŕtveho zem a ukryli sa za neďaleké návršie. Očakávali, že páchatel príde dokončiť robotu.

Čakali celý deň a za súmraku spozorovali temnú postavu. Neohrozená Antigona sa vracala k bratovmu hrobu. Nad odkrytým mŕtvym sa zarazila, ale neotáľala. Nabrala do hrstí zeme a začala ňou brata znova

prikrývať. Sotva sa po druhý raz zohla, vyskočili strážne z úkrytu a odvieďli Antigonu ku Kreontovi. Nebránila sa, ani nezapierala svoj čin.

“Ako si sa mohla opovážiť prestúpiť môj zákaz?” zvolal rozčúlený Kreon, keď sa priznala.

“Zákaz nevydal Zeus, ale kráľ,” odpovedala neohrozene Antigona, “nemôže preto mať väčšiu platnosť než láska a ľudskosť. Sú zákony, ktoré nepochádzajú od kráľov, a sú dôležitejšie a trvalejšie.”

“To si myslíš iba ty!” rozkričal sa Kreon.

“Nie,” povedala Antigona, “to si myslí aj tébsky ľud, ale pred tebou mlčí.”

“A nehanbíš sa odlišovať od ostatných?”

“Nehanbím sa za to, že som vzdala bratovi úctu. Smrť dáva rovnaké práva víťazom i porazeným. A viac než život mi nemôžeš vziať.”

“Rozprávaš smelo. Len aby ťa neopúšťala odvaha cestou do podsvetia. Strážne, sem!”

Pribehlí ozbrojenci a Kreon im vydal rozkaz, aby dievča odvieďli do ľudoprázdnej končiny a aby ju tam za živa zamurovali do skalnej dutiny. Ozbrojenci s Antigonom boli už na ceste, keď sa o tom dozvedel Kreontov syn Haimon. Antigona bola jeho nevestou, ale neľútostný Kreon na to nedbal. Haimon vyrazil z paláca a na mieste chcel zabrániť otcovmu rozsudku.

Vtom prišiel do paláca slepý veštec Teiresias a varoval kráľa pred jeho krutým rozhodnutím. Zlé znamenia starcov ukázali, že sa nad kráľovskou rodinou vznáša nešťastie.

Teiresias odišiel a Kreon sa zamyslel. Padla na neho náhla úzkosť pred trestom nesmrteľných bohov. Rozkázal rýchle zapriať, sám vyskočil na voz a cvalom sa pustil k jaskyni. Už cestou sa dozvedel hroznú správu. Antigona sa v jaskyni obesila na závoji a jeho syn Haimon sa pred mŕtvou nevestou prebodol mečom. Keď sa o nešťastí do počula Kreontova manželka, zvolila si dobrovoľnú smrť.

Ako rád by bol Kreon všetko napravil, len keby mŕtvi opäť žili. Ale taký je už osud tyranských kráľov. Jediným rozhodnutím môžu odrazu zničiť šťastie a životy poddaných, ale nijakým rozhodnutím nemôžu šťastie poddaných odrazu obnoviť a nikdy nedokážu mŕtvym vrátiť život. Smutne žil Kreon, kým aj jeho neodvieďla Smrť do podsvetia.

Filemon a Baukis

Za starých čias brával na seba Zeus podobu pozemšťana, zostupoval z Olympu a skúmal, či sú ľudia dobrí, alebo zlí. Na cestách ho sprevádzal Hermes, posol bohov.

Raz sa božská dvojica zastavila vo sviežom údolí. Zo strání svietili biele gazdovské dvory a bohaté hospodárstva a z pasienkov sa ozývalo bučanie a bečanie tučných čried. Slnko sa už spúšťalo po svahu oblohy, a tak Hermes povedal:

“V takomto utešenom údolí by sme azda mohli prenocovať. Zájdem do niektorého hospodárstva a požiadam o nocľah.”

Zeus prikývol a Hermes sa pobral k najväčšiemu dvoru. O chvíľu bol späť.

“Vyhнали ma,” žaloval Diovi, “pre kadejakých tulákov vraj nemajú nocľah.”

“Len choď inde,” povedal mierne Zeus, “bohatých gazdovstiev je tu dosť. Možno, že sa inde zmilujú nad unavenými pútnikmi.”

Hermes išiel teda inam a povodilo sa mu tak isto. Sotva povedal, čo chce, už ho hnali zo dvora a huckali psom. Niekde ani dvere neotvorili. V celej dedine nenašiel Hermes jediný dom, kde by ich boli chceli prijať pod strechu.

Vrátil sa k Diovi a rozprával mu, ako sa mu povodilo.

“Vládca bohov, tu žijú iba zlí ľudia. Nemajú zľutovanie s pocestnými a nepoznajú pohostinstvo. Všade ma vyhánali a zamykali predo mnou dvere.”

“A bol si vskutku všade?” usmieval sa Zeus. :

“Všade,” povedal Hermes, “okrem biednej chalúčky tam na kraji lesa. Je prikrytá iba slamou a šašinou. Bývajú tam zaiste najchudobnejší ľudia z celej dediny. K tým predsa nepôjdem, bolo by to aj tak márne.”

“Len choď,” povedal Zeus, “choď a skús požiadať o nocľah.”

V chalúpke býval starček Filemon a starénka Baukis. Žili tam už od mladosti a v svornosti a láske tam aj zostarli.

Hermes zbadal starčeka Filemona na dvorci. Lámal do otiepok suché raždzie. Keď sa dozvedel, že cudzí pocestní hľadajú nocľah, povedal:

“Čo máme, radi dáme aj vám. Ale veľa toho nemáme, sme chudobní. Nevie, neviem, či sa vám bude naše pohostinstvo vidieť.”

Hermes poďakoval starčekovi a priviedol Dia. Sklonili v nízkych dverách hlavy a vstúpili do chatrče.

Filemon ich úprimne privítal a hneď im chystal stolce. Starénka Baukis prestrela na stolce čisté plátno a pobehla k ohnisku, rozdúchala slabým dychom tlejúci oheň a postavila nad plameň kotlík s vodou. Zatiaľ Filemon odrezal v záhradke hlávku kapusty a priniesol ju starénke. Dvojzubou vidlicou sňal z čiernej hrady kus údeniny a Baukis pripravila jedlo.

Stôl bol vetchý a nakláňal sa na stranu. Jednu nohu mal kratšiu. Filemon podložil kratšiu nohu čriepkom a prisunul k stolu obyčajné ležadlo. Prikryl ho sviatočnou prikrývkou a pozval hostí k stolu. Baukis otrela voňavou mäťou stôl a pred hostí vystúpila para z pokrmov v hlinených miskách. Zavoňalo údené mäso a kapusta, začerveneli sa reďkovky a žlté zasvietil syr. Starostlivá Baukis doniesla aj vajíčka varené v popole a čakankový šalát. Filemon zabával pocestných pri jedle rozhovorom a rozmýšľal, čo by im ešte predložil. Vytratil sa na chvíľu z izbičky a objavil sa s jablkami, orechmi i so strapcami hrozna, ktoré dozrelo pri chalúpke, a s košíčkom fig. Naprostred stola položil sladký plást medu.

Zeus a Hermes s chuťou jedli a usmievali sa na dobrosrdečného starčeka a starénku. Filemon miešal v čistom hlinenom miesidle víno s vodou a nalieval do drevených bukových čiaš.

“Nie je také, na aké sú zvyknutí na hospodárstvách a v mestách.”

“Neospravedlňuj sa, Filemon,” povedal Zeus, “víno je sladké, ak je hostiteľ milý.”

Filemon nalieval do bukových čiaš po druhý a tretí raz, odlieval víno zo džbána do miesidla a čudoval sa.

Vína v džbáne neubúdalo. Privolať k tomuto čudu starénku Baukis.

“Bohovia navštívili našu chalúčku,” s bážňou vzdychla Baukis.

A Filemon a Baukis sa poklonili vzácnym hosťom a prosili ich o milosť.

“Bohovia, prepáňte skromné pohostenie,” šeptali chvejúcimi sa perami.

Vybehli na dvorček, kde sa prechádzala ich jediná hus. Chceli ju chytiť a upiecť bohom. Ale hus tušila, čo ju čaká, a utekala pred nimi z kúta do kúta, až zadychčaným starčekom vbehla cez otvorené dvere do chatrče, rovno k bohom, akoby u nich hľadala spásu.

Zeus pokynom ruky zastavil Filemona a zadržal ho, aby hus nerezal.

“Sme bohovia,” povedal, “zostúpili sme na zem a nik nás neprijal pod strechu. Ty, starček Filemon, a ty, starénka Baukis, ste nás privítali a pohostili. Teraz nechajte všetko tak a vystúpte s nami na úbočie vrchu.”

Filemon a Baukis počúvli bohov a o paliciach sa vliekli za nimi na stráň nad údolím. Vystúpili hodný kus cesty po kamenitom chodníku a rozhládli sa.

Trávnaté stráne, domce a gazdovstva zmizli pod vodou a vietor hnal vlnobitie k brehom nového jazera. Z bahna na plytčinách rýchle vyrazila šachorina a ovenčila nepokojnú hladinu mladou zeleňou. Jazero ničím nepripomínalo ľudské príbytky, ktoré pohltilo.

Starčekovi i starenke sa oči naplnili slzami. Spomenuli si na známých. Všetkých zaliali vlny. Iba chalúpka Filemona a Baukis stála na brehu jazera ako rybárska chatrč. Starí ľudia hľadeli s dojatím na slamenú strechu a známe múry. Odrazu sa strecha roztvorila ako kalich kvetu a začali z nej vyrastať štíhle mramorové s tipy a rástli do výšky. Drevo sa premenilo na hladký kameň a slamené snôpky sa zaleskli zlatom. Namiesto chudobných drevených vrátok zažiarili v súmraku tepané a zdobené dvere a pred dvermi vyskočili zo zeme biele stupne, akoby z trávy vystreklo spenené žriedlo a skamenelo. Pri jazere sa už nekrčila biedna chatrč, týčil sa tam nádherný chrám.

“Spravodlivý Filemon a spravodlivá Baukis,” oslovil Zeus starých manželov, “rád vám za vašu dobrotu a pohostinnosť splním želanie.”

“Bohovia,” povedal Filemon, “dovoľte, aby sme sa stali strážcami a sluhami tohto krásneho chrámu, a keď sa naplní náš čas, aby sme umreli v tú istú chvíľu. Celý život sme spolu žili v svornosti a verne sme stáli pri sebe. Nech nikdy neuvidím hrob svojej ženy a nech ma ona nemusí pochovávať.”

Bohovia splnili starčekovi a starenke ich želanie. Filemon a Baukis sa stali strážcami chrámu a opatrovali ho, kým nenastal deň, keď sa mali rozlúčiť so životom. Vyhrievali sa spolu pred chrámom na výslni a spomínali na to, čo prežili. Vtom Filemon vidí, ako Baukis obrastá listím, a Baukis pozoruje, že Filemon sa stráca v hmle zelených lístkov. Vystrie za ním ruku a ruka sa premení na rameno stromu, na vetvu plnú zelených snietok. Filemon roztvorí ruky v náruč a telo sa mu mení na kmeň stromu a roztvorená náruč sa plní haluzami.

“Zbohom,” zavolá Filemon.

“Zbohom,” povie Baukis a ústa im súčasne zarastú ratoliestkami.

Tak sa premenil Filemon na dub a Baukis na lipu. Aj po smrti sú si nablízku, a keď zovanie vietor, nežne sa dotýkajú jeden druhého konármi.

Erós a Psycha

Pred mnohými a mnohými rokmi žil kráľ a kráľovná a mali tri dcéry. Najstaršia z nich bola krásna, mladšia bola krajšia, ale najkrajšia, nad všetko pomyslenie krásna bola najmladšia dcéra. Volala sa Psyche. Ľudia putovali z ďalekých krajov, plavili sa po moriach a prechádzali cez zasnežené pohoria, len aby uzreli jej krásu. Hľadeli na ňu v údive, keď vyšla pred palác, klaňali sa jej a šeptali. „Sama bohyňa krásy a lásky Afrodita odišla z Olympu a prišla nás navštíviť. Dcéra ľudských rodičov nemôže byť taká krásna.“

„Ach nie, to nie je bohyňa Afrodita,“ vraveli iní, „narodila sa nová bohyňa, krajšia a mocnejšia než Afrodita.“

A klaňali sa jej a modlili sa k nej a prinášali jej obety. Psyche vyšla do ulíc, a ulice ožili ako za slávnosti, ľudia sa zbíjali a sypali jej na cestu kvety.

V opustených chrámoch bohyne Afrodity pavúky tkali siete, popol na obetiskách dávno vychladol a nik neprinášal nové obety. Chrátové stupne zarastali trávou a burinou. Všetci uctievali kráľovskú dcéru Psyche a zabúdali na bohyňu Afroditu.

Rozhorčená Afrodita videla, ako jej sláva upadá a ako sa ľudia chystajú zasvätiť ľudskému dievčaťu nové chrámy. Nezniesla také poníženie a zavolała syna Erosa, aby jej pomohol smelú princeznú potrestať. Okridlený syn bohyne rozťahal zlaté krídla a ihneď sa zniesol k matke. V ruke držal luk a tulec mal plný šípy. Šipy boli ľudskému oku neviditeľné, ale koho z ľudí zasiahli, toho poranili láskou. A láska niekomu prinášala radosť, inému starosť a žiaľ.

„Dolu na zemi žije kráľovská dcéra Psyche,“ povedala Afrodita Erosovi, „je taká smelá, že sa dáva uctievať ako bohyňa. Pomôžeš mi ju potrestať. Napneš luk a zasiahneš jej srdce šípom. Ale tvoj šíp jej nesmie priniesť radosť, iba strasti. Nech si vezme za muža najhoršieho človeka, akého zem nosí. Utrápenú a poníženú nebude nikto uctievať a na mojich oltároch znovu zaplenie oheň a k nebu bude stúpať vôňa obiet.“

Eros poslušne prikývol a rozletel sa vykonať, čo mu matka prikázala. Ukryl sa v korune stromu pred kráľovským palácom a vyňal z tulca šíp. Okolo paláca postávali všade hlúčky pútnikov. Čakali, až krásna Psyche vyjde z domu.

Netrvalo dlho a jej krásu sa rozsvietila uprostred nich ako slnečný lúč. Erosovi klesla ruka s lukom a ohromený hľadel na Psyche. Šíp zasunul späť do tulca a odletel. Po prvý raz nepočúvol svoju matku Afroditu.

I keď všetci Psyche uctievali a obdivovali, nebola šťastná. Jej menej pekné sestry sa povydávali a odsťahovali sa k manželom, o Psyche sa nik neuchádzal, všetci sa k nej iba modlili. Kráľ tušil, že sa na jeho dcéru bohovia asi hnevajú, preto sa spýtal veštiarne, ako by sa mal zachovať. Veštba vravela:

„Obleč Psyche do pohrebného rúcha, to bude jej svadobný šat. Odveď ju na vrchol skaly za palácom. Tam si po ňu príde ženich. Nie je z ľudského rodu a vie robiť strašné veci.“

Kráľ počul veštbu a rozplakal sa. Jeho najmilšia a najkrajšia dcéra sa nenarodila pre ľudskú lásku, ale nejaký netvor šíju má odniesť z pustej skaly. No aj tak sa neodvážil vzoprieť pokynu bohov. Dal pripraviť smútočnú hostinu, zvolal hudobníkov a prikázal im hrať najsmutnejšie piesne. Dcéru obliekol, akoby ju strojil do hrobu. Keď zhasli svetlá pochodní a zmĺkli spevy, vyšla Psyche ostatný raz z paláca. Kráľ s kráľovnou a všetok ľud ju s plačom a nárekom odprevádzali ku skale za palácom. Na vrchol skaly vystúpila sama. Sadla si, slzy úzkosti jej stekali po lícach. a okolo nej plávali truchlivé sivé mračná. Ľahký vietor Zefyr odrazu rozhrnul mračná, uchopil Psyche do mäkkého náručia a zniesol ju z vysokej skaly do údolia plného vonných kvetov a hebkej trávy. Osušil jej slzy a Psyche sa rozhládla. Pred ňou ticho šumel háj a v tieni stromov sa trblietal krištáľový prameň. Neďaleko prameňa stál nádherný zámok, steny z tepaného striebra, strecha zo zlata a zo slonovej kosti. Psyche sa placho priblížila k zámku. Dvere boli otvorené a vychádzala z nich farebná žiara. Dlážka v zámku bola vykladaná drahokamami a hrala všetkými farbami. „Kto asi býva v takomto nádhernom zámku?“ pomyslela si Psyche. Vtkročila na prvý, na druhý a na tretí stupeň schodišťa, vybehla po schodoch a nazrela do siene, nazrela a vkročila dnu. Prešla prázdnyimi komnatami a nenašla nikoho. Zatiaľ čo si prezerala drahocenné vázy a mramorové sochy, ozval sa hlas neviditeľnej bytosti:

„Vítam ťa, Psyche, vo svojom zámku. Všetko, čo okolo seba vidíš, patrí aj tebe. Ak máš nejaké želanie, len ho vyslov. Moji služobníci ti ho splnia.“

Psyche si želala vykúpať sa. Len čo vyslovila želanie, už jej neviditeľné ruky pripravili kúpeľ. Po kúpeli našla prestretý stôl s najvzácnejšími pokrmami a nápojmi. Keď sa najedla, prekvapil ju neviditeľný pevec piesňou a neviditeľní hudobníci hudbou. Počúvala ľubeznú hudbu a spev, kým ju nepremohla únava. V susednej izbe našla už ustlané lôžko.

Ľahla si unavená, ale nemohla zaspať. Rozmýšľala o zázračnom zámku a o manželovi, ktorého jej veštba prisúdila. Potom zase spomínala na rodičov, ako ich asi trápi jej odchod.

Stmievalo sa a šero hustlo na tmú. V tme začula Psyche šum. Ktosi, koho nemohla v temnote vidieť, blížil sa k jej lôžku, a keď bol celkom blízko nej, oslovil ju.

“Som tvoj manžel, Psychu,” povedal, “neboj sa ma. Nič ti nebude chýbať. O to sa postarajú moji neviditeľní služobníci. Ale tvár mi nesmieš nikdy uzrieť. Preto prídem k teba iba v noci a len potme sa môžeš so mnou rozprávať.”

Podivný manžel mal milý a jasný hlas a Psychu sa prestala báť. Sľúbila, že sa nikdy nepokúsi uzrieť neznámemu tvár a že zostane uňho.

Po celé dni žila Psychu v nádhernom zámku bez ľudskej bytosti a iba tým sa utešovala, že sa večer stretne s manželom.

Kráľ i kráľovná by boli radi vedeli, čo sa stalo s ich dcérou. Uvažovali o veštbe a nazdávali sa, že Psychu roztrhal nejaký zlý drak. Aj sestry sa dopočuli o osude najmladšej princeznej, navštívili preto kráľovský palác, aby potešili smutných rodičov.

V tú noc povedal neznámy manžel Psyche:

“Milá Psychu, hrozí ti nebezpečenstvo. Zajtra vystúpia tvoje sestry na vysokú skalú a budú ňu volať, nariekať a plakať. Možno, že začuješ ich nárek, ale nesmieš im odpovedať.”

Psychu sa pred očami vynoril obraz vzdialeného domova, začala plakať, prosila a zaprisahala manžela, aby jej dovolil pozvať sestry. Povie im, že sa jej dobre vedie, a starý otec a matka sa nebudú sužovať pre stratenú dcéru. Prosila a prosila, kým manžela neprehovorila. Dovolil jej pozvať i obdarovať sestry, ale zakázal jej povedať pravdu o manželovi. Psychu mu ďakovala a sľubovala. Tešila sa, že po dlhom čase opäť uvidí sestry.

Na druhý deň sa sestry vypýtali na skalú a vystúpili až na jej vrcholec. Tam nariekali a volali Psychu po mene. Psychu ich počula a rozkázala ľahkému vetru Zefyrovi, aby jej priniesol sestry pred zámok. Zefyr rozprestrel priehľadné perute a zniesol obidve sestry zo skaly. Psychu sa s nimi objala, vypytovala sa, rozprávala im a šťastne sa smiala. Aj sestry sa smiali, ale pred skvelým zámkom sa už iba usmievali. Keď ich Psychu povodila po komnatách a sestry chodili po zlate a po drahokamoch, prestali sa aj usmievať. Psychu prikázala neviditeľným rukám, aby pripravili kúpeľ a prestreli stôl.

Sestry sa vykúpali, zajedli si pokrmov, aké nikdy neochutnali, a napili sa nápojov, aké nikdy nepili. Bledé od závidosti sa vypytovali:

“A kedy nám ukážeš manžela?”

Psychu mala na pamäti manželovu radu a neodpovedala. Sestry dorážali, posmievali sa a znova a znova sa vypytovali. Psychu sa chcela zbaviť nepríjemných otázok, preto im odpovedala, čo jej práve prišlo na um:

“Manžel je ešte mladý, celé dni je na poľovačke, preto ho nevidíte.”

Chvatne obdarovala sestry zlatom a drahými kameňmi, zavolala Zefyru a Zefyr ich odniesol na zem. Sestry si niesli od Psyche dary, ale nemali z nich radosť. Závideli jej najtrpkjšou závidťou. Najstaršia z nich sa ozvala:

“Azda si Psychu zaslúži bývať v takom prepychu a mať neviditeľných služobníkov ako bohyňa? Čo mám ja? Lakomého muža. Každý groš desaťkrát v ruke obráti, kým ho vydá, a hrady nad hlavou by nechal od lakomstva najradšej zhnúť.”

“A čo môj muž?” povedala druhá sestra. “Je starý a chorý. Nikdy si nevyjde na poľovačku. V celom dome nám voňajú lieky a odvary z bylín. A u Psyche voňajú iba drahé oleje a voňavky. Nie sme azda staršie od Psyche? Prečo má mať všetko, a my nič? Radšej nepoviem rodičom, čo sme videli. Prečo by sme rozhlasovali, akého šťastia sa Psychu dožila?”

Sestry vošli do kráľovského paláca s nárekom a predstierali, že nešťastnú Psychu nemohli nájsť. Tajne mysleli iba na to, ako by najmladšej sestre uškodili.

Psychu bola rada, že sa jej podarilo neprezradiť tajomstvo. Večer, keď sa všetko rozplynulo v tme, počula opäť hlas svojho muža. Chválil ju, že sa obrátila pred otázkami sestier, ale smutne dodal: “Len či ma neprezradíš po druhý raz, Psychu? Sestry ti závidia a celkom iste sa vrátia. Nerozprávaj sa s nimi o manželovi a neskúmaj, kto som. Ak mi čo i len raz zazrieš tvár, navždy ma stratíš a nikdy sa už nevidíme.”

Psychu sľubovala, že bude poslušná a nič neprezradí. Sestry nedali na seba dlho čakať. O niekoľko dní prišli znova. Ani nečakali, kým Psychu po ne pošle Zefyr. Skočili nedočkavo zo skaly. Zefyr ich v páde zachytil a zniesol na trávnik pred zámok.

Psychu ich privítala, pohostila a obdarovala. Sestry najprv rozprávali, čo sa deje na zemi.

“Mala si vidieť otca a matku,” ľuhali, “akú mali radosť z tvojho šťastia. ‘A kto je jej manžel?’ spýtali sa nás. ‘Nevideli sme ho,’ odpovedali sme. ‘Psychu nám ho ukáže až nabudúce.’”

Psychu zabudla, čo si pri poslednej návšteve vymyslela, a povedala:

“Manžel nie je doma. Je už starý a vybral sa kamsi za obchodom.”

Ihneď zavolala Zefyru a dala sestry odniesť na skalú.

Sestry sa vracali domov a najstaršia spustila:

“To je čudné, minule vravela, že má mladého manžela, a teraz zase hovorí, že má starého kupca.”

“Buď manžela ešte nevidela,” povedala druhá sestra, “alebo si vymýšľa lži. Treba nám k nej zájsť ešte raz a dozvedieť sa pravdu.”

Sestry prenocovali v kráľovskom paláci u rodičov a nemohli sa dočkať rána. Včasráno bežali na skalú, dali sa zniesť Zefýrom a ponáhľali sa k najmladšej sestre.

“Ach, sestrička, nešťastná Psychu,” volali a nútili sa plakať, “ty nevieš, čo ťa čaká. Vieš, kto je tvoj manžel? Veštbá hovorila pravdu, nie je to človek ako my, ale hrozný drak.”

Psychu prezradila naľakanou tvárou, že si manžela nikdy nevidela. Sestry zbadali, že sa zľakla, a až teraz si začali vymýšľať lži.

“Pastieri ho videli krúžiť okolo skaly,” tvrdila jedna.

“Je strašný, aj pohľad naňho spôsobí chorobu,” tvrdila druhá.

“Až si ťa vykrmí, iste ťa zhltnú,” vraveli obidve.

“Čo mám robiť?” obrátila sa Psychu v úzkostiach na sestry.

“Neboj sa, poraďme ti,” falošne ju utešovali staršie sestry. “Priprav si pod lôžko rozsvietenú olejovú lampku. Prikrý plameň nádobkou, aby drak nespozoroval svetlo. V lôžku si ukry oštrý nôž. Keď netvor zaspí, potichu si naňho zasvieť a na jeden raz mu odrež nožom hlavu. Tak sa oslobodíš z jeho zajatia a my sa už o teba postaráme. Veď sme tvoje sestry.”

Psychu sa sestrám poďakovala a Zefýr ich odniesol späť na skalú. Rozrušená ich správami pripravila si nôž a čakala na večer.

Konečne skončilo slnko v mori svoju púť a zámok sa zahalil do tmy. S nadchádzajúcou nocou prišiel manžel. V ten deň bol mimoriadne unavený a skoro zaspal. Len čo Psychu počula, že pravidelne oddychuje, odkryla svetlo a vzala do ruky nôž. Ale keď si posvietila na manželovo lôžko, zdesene cúvla. Pred ňou ležal sám syn bohyně Afrodity a zlaté krídla sa trblietali v svetle olejovej lampy. Bol taký pekný, že Psychu vzdychla. Ruka so svetlom sa jej zachvela a kropaj horúceho oleja kvapla z lampôčky mladému bohovi na plece. Eros sa od bolesti ihneď prebudil. Zbadal Psychu, sklánajúcu sa nad ním. Bez slova sa zdvihol z lôžka a odletel do tmy.

Márne za ním nešťastná Psychu volala a márne prosila. Noc okolo nej mlčala, nik neodpovedal. Zúfalá Psychu vybehla do tmy, potkýnala sa o korene a kamene, rozdierala si nohy a ruky o trnité kroviská a hľadala, volala manžela a opäť načúvala, či nepočuje šum jeho krídel. Noc bola nemá.

Medzitým Eros doletel k Afrodite a priznal sa, čo sa mu prihodilo.

“Dobre sa ti stalo,” hnevala sa bohýňa, “keby si ma bol poslušol, nebola by ťa Psychu popálila. Nevedel si ju potrestať ty, potrescem ju ja.”

Eros si u matky ľahol a dostal od spánieniny ťažkú horúčku. Psychu blúdila po svete, hľadala manžela a trápili ju výčitky svedomia i túžba za ním. Vypytovala sa ľudí v mestách, pastierov na pastvinách i rybárov na morskom pobreží, či nevideli Erosa, jej manžela. Niektorí nad ňou sústrastne kývali hlavami, iní sa jej vysmiali, a všetci si mysleli, že sa Psychu zošalela. Ani jeden človek nikdy Erosa nevidel, hoci každého zasiahol jeho šíp radosti alebo žiaľu.

Po dlhom blúdení a hľadaní prišla Psychu k najstaršej sestre a porozprávala jej o svojom smutnom osude. Sestra ju naoko poľutovala. Len čo Psychu odišla, rozbehla sa k vysokej skale, vystúpila na ňu a zvolala:

“Zefýr, znes ma k svojmu pánovi. Chcem mu byť lepšou manželkou než Psychu.” S týmito slovami zoskočila do priepasti. Ale Zefýr nedbal na jej rozkaz a nežičlivá sestra sa pádom zo skaly zabila. Aj k druhej sestre prišla Psychu a žalovala sa na svoje nešťastie. Sestra sa tvárila ľútostivo a utešovala ju. Pritom myslela iba na to, ako by sama nahradila Erosovi manželku. Sotva Psychu odišla, bežala aj druhá sestra ku skale, vystúpila na ňu a zvolala:

“Eros, prijmi svoju pravú manželku a ty, Zefýr, ma znes dolu!” a skočila do priepasti.

Ani druhú sestru Zefýr neposlúchol. Skokom zo skaly sa zabila.

Psychu so srdcom stiesneným od bolesti, starostí a túžby sa napokon stretla s Afroditinými služobnicami. Hľadali ju.

“Tu si!” vykriekli. “Máme ťa odviesť k našej veliteľke, bohyni Afrodite.” Psychu sa nebránila. Dúfala, že sa u Afrodity zide so svojím mužom.

Vyšla so služobnicami do vrchov, kde bohýňa mala v nadoblačnej výške palác. Afrodita si Psychu premerala zlostným pohľadom a povedala: “Psychu, už ťa neoslavujú ako bohýňu? Kde sú ľudia, čo ti nosili dary a obety? Môj syn Eros je u mňa, dobre som ho zamkla, neteš sa, že ho uvidíš. Tvoja opovážlivá neposlušnosť ho uvrhla do horúčky.”

A bohýňa rozkázala slúžkam, aby zmiešali pšenicu, jačmeň, proso, mak, hrach, šošovicu a bôb. Postavila Psychu pred veľkú kopu zmiešaných semien a vyzvala ju:

“Tu skroť svoju pýchu! Preber do večera kopu a roztrieď pekne každý druh zvlášť. Kým sa stretne deň s nocou, prídem sa pozrieť. Ak nebudeš s prácou hotová, postihne ťa krutý trest!”

Bohýňa odišla a Psychu si sadla k hromade. Ani sa nepokúšala zrnká triediť. Kto na svete by vedel vykonať takúto prácu? Trúchlivo pozorovala predlžujúce sa tiene a bezmocne sa prizerala, ako jej každá chvíľka približuje Afroditin trest.

Bežal tadiaľ malý pracovitý mravec a prišlo mu krásnej Psychy ľúto. Odbehol po svojich kamarátov a rozdelil im prácu. Jedny mravce nosili iba zrnká pšenice, iné jačmeň a iné proso. Prišlo ich toľko, že hromada pod nimi zmizla. Nosili semienko k semienku na sedem kôpok. Do večera všetko prebrali.

Večer prišla Afrodita z olympskej hostiny ovenčená ružami a s hnevom sa rozkričala na Psychu:

“Nemysli si, že si vyhrala! Sama si to určite neurobila. Nieкто sa nad tebou zľutoval a pomohol ti. Ale tým horšie pre teba.”

Hodila princeznej kus čierneho chleba a na noc ju tuho zamkla.

Ráno prišla Afrodita znova, ani sa na Psychu nepozrela a rozkazovala:

“Vidíš ten háj pri rieke? V háji sa pasú ovce a vlna im svieti ako zlato. Bež do hája a prines mi chumáč tej vlny.”

Psycha sa ochotne rozbehla k háju. Táto úloha sa jej videla oveľa ľahšia. Keď bežala okolo rieky, zmlievala sa nad ňou šachorina a pošeptala:

“Neponáhľaj sa, Psycha. Zrána sú ovce v háji divé a doklali by ťa na smrť. Počkaj radšej, až poludňajšie slnko začne slabnúť. Ovce budú podriemkavať a ľahko nazbieraš chumáče vlny, ktoré sa zachytili na húštinách.”

Psycha poslúchla hlas dobrej šašiny a ukryla sa za strom. Popoludní ovce zaspali. Psycha zozbierala zlatú vlnu a ponáhľala sa k Afrodite.

Bohyni zablykli oči:

“Nemysli si, že si vyhrala. Iste sa ktosi nad tebou zľutoval a pomohol ti. Uvidíme, či splníš tretiu úlohu. Tu máš krištáľovú misu. Bež mi nabrať vody z čierneho prameňa. Strieka zo zeme pod vrcholcom tamtoho vrchu.”

Psycha sa ponáhľala splniť želanie bohyne. Šplhala sa po ostrých klzkých kameňoch na vrcholec hory, pod ktorým vyvieraľ čierny prameň. Túžba po manželovi ju prenášala cez nebezpečné miesta. Nad strmými zrázmi ju posilňovala nádej, že aspoň raz uvidí Erosa, keď splní rozkaz bohyne.

Dostala sa k prameňu tak blízko, že počula hukot vody rútiacej sa do priepasti, a zmeravela od úzkosti. Nemohla sa prinútiť, aby zdvihla nohu. Z dier okolo prameňa vysunuli obludné draky zubaté papule a obracali sa Psychou potmehúdske oči. Aj hučiace vody odrazu nadobudli hlas a volali:

“Choď preč odtiaľ! Daj si pozor! Zahynieš! Utekaj!”

Psyche vystrekli z očí slzy. Bola pri celi a neopovažovala sa naplniť misu vodou. Jej zármutok a utrpenie vzbudili súcit v hrdom orlovi. Zniesol sa z oblakov a prehovoril k nej:

“Ako si si mohla myslieť, Psycha, že splníš takúto ťažkú úlohu? Vody čierneho prameňa padajú rovno do podsvetia, do ríše mŕtvych, a nijaký smrteľník nemôže nabrať ani kvapku z ich vín. Podaj mi však nádobku, pomôžem ti.”

Psycha podala orlovi misu, ten ju chytil do zobáka, odvážne zavesloval krídlami pomedzi hrozné draky, nabral vody a vrátil sa.

Psycha mu radostne poďakovala a bežala s vodou k Afrodite. Cestou dávala pozor, aby ani trochu nevyliala.

Afrodita sa na Psychu zlostne usmiala:

“Vskutku sa zdá, že si mocná čarodejnica. Mám však pre teba ešte jednu úlohu. Vezmi si túto škatuľku a choď rovno do podsvetia, do ríše tieňov. Škatuľku odovzdaj Persefone a popros ju, aby ti dala trochu hojivej masti pre môjho syna. Spálila si ho, snaž sa mu aspoň pomôcť. Bez masti sa mi nevracaj.”

S ťažkým srdcom odišla Psycha z paláca bohyne Afrodity. “Len mŕtvy môže navštíviť mŕtvych,” vravela si. “Kto raz zostúpi do ich ríše, nevracia sa medzi živých.” A predsa by rada priniesla z podsvetia masť Erosovi na ranu.

„Možno, že ho rana páli a bolí, možno, že narieka“, desila sa Psycha. Rýchle, rýchle — hučala jej krv v sluchách. Zmätené hľadala najkratšiu cestu do podsvetia. Rozochvená dobehla k vysokej veži.

„Zoskočím z veže a Smrť ma ihneď zavedie do ríše mŕtvych,“ pomyslela si.

Odhodlane sa pustila k schodom, ktoré viedli hore.

Vtom prebudil súcit aj chladnú kamennú vežu a prehovorila ľudským hlasom:

“Zastaň, nešťastná Psycha. Prečo sa chceš zahubiť? Keby si umrela a keby tvoj tieň vošiel do podsvetia, nikdy by si sa už nemohla vrátiť na zem. Choď stále na západ, až prídeš k jaskyni ukrytej v čiernych skalách. Vstúp do nej a pusť sa tmavou chodbou. Tá vedie do podsvetia. Nesmieš sa pustiť na cestu s prázdnyimi rukami. Vezmi si dva medové koláče a do úst si daj dva peniažteky. Cestou sa s nikým nerozprávaj. Trojhlavému psovi Cerberovi, strážcovi podsvetia, hoď jeden koláč a on ťa pustí ďalej. Keď prídeš k rieke mŕtvych, nech ti prievozník Cháron vezme sám z úst jeden peniaz. Po rieke popláva mŕtvy stariec a bude vystierať k tebe spráchnivené ruky a prosiť ťa, aby si ho vtiahla do loďky. Nevšímaj si ho. Cestou podsvetím nikomu nepomáhaj, mohla by si stratiť koláč a bez neho by si už neuzrela svetlo pozemského dňa. Keď ti Persefona naplní škatuľku masťou, neotváraj ju. Zatvorenú ju dones Afrodite. Na spiatočnej ceste podaj prievozníkovi Cháronovi na jazyku druhý peniaz a trojhlavému psovi hoď druhý koláč. Ak ma počúvneš, všetko sa ti podarí.”

Psycha sa poďakovala a šla stále na západ. Cestou si vypýtala od dobrých ľudí dva medové koláče a dva peniažteky. Tak sa dostala až k čiernym skalám a vstúpila do jaskyne, z ktorej viedla cesta do podsvetia. Všetko šťastne vykonala a s radosťou opäť vyšla z temnôt a večného mlčania na denné svetlo, kde ju privítal spev vtákov. Cesta sa jej veselo míňala. Ale jej nedala myslieť na nič iné ako na divotvornú masť v škatuľke.

“Keby som sa na masť len trochu pozrela a rýchle prichlopila viečko, iste by sa nič nestalo,” uvažovala. Ihneď to aj skúsila. Lenže v škatuľke nebola hojivá masť, ale podsvetný spánok smrti. Sotva Psycha sňala viečko, vylial sa spánok smrti a Psycha klesla na zem ako mŕtva.

Medzitým sa Erosovi rana zahojila a začal túžiť po manželke. Rozhliadol sa, či ju niekde na zemi neuvidí. Uzrel ju, ležala na zemi ako mŕtva. Boh rozopál zlaté krídla a zlietol k nej. Starostlivo z nej zotrel spánok smrti a uložil ho do škatuľky. Psychu prebudil jemným bodnutím šípu a rozletel sa späť k Afrodite. Chcel byť v paláci skôr ako Psycha. Tá sa tiež ponáhľala so škatuľkou k Afrodite.

Eros prosil matku, aby Psyche odpustila, ale Afrodita bola neoblomná. Až keď sa za Psychu prihovril aj vládca bohov Zeus, prijala ju Afrodita na milosť. Zeus poslal po Psychu boha Hermesa, aby ju odviedol na Olymp. Sám jej podal času božského nápoja nektáru a urobil ju nesmrteľnou. Potom sa na Olympe slávila slávna svadba. Zišli sa na nej všetci bohovia. Jedli božský pokrm ambróziu, pili nektár a Múzy im na hostine ľúbezne spievali.

Gyges a prsteň

Žil kedysi v Lýdii pastier Gyges. Od rána do večera pásol stáda kráľa Kandaula a večer sa ohrieval pri ohni ako iní pastieri. Nikdy mu ani na um nezišlo, že by sa mu mohlo prihodiť niečo neslýchané, čo by mu zmenilo život. Slnko vychádzalo vždy na tom istom mieste za chrbtami hôr a tak isto zapadalo za hlbokými lesmi. Jedného dusného dňa zatiahla sa obloha ťažkými mrakmi a strhla sa nebezpečná búrka. Zeus metal blesky k zemi jeden za druhým a hromy duneli po kraji bez prestania, akoby sa vrchy valili do údolia. Vydesený Gyges ušiel do lesa ukryť sa. V prudkom lejaku nebolo vidieť ani na krok a divé potoky rútili sa po lúkách a trhali brehy ako vlk ovcu. Pomaly sa búrka prehnila a obloha pozrela na zem belasým okom. Gyges si oddýchol, padol na zem a ďakoval nesmrteľným bohom, že mu zachovali život. Potom vstal, rozhlíadal sa a videl, že v búrke zabľúdil. Dlho sa predieral lesnými húštinami, kým neprišiel na priestranstvo, kde vietor vyvrátil veľa stromov. Spadnuté kmene smutne dvíhali k nebu namiesto korún spletené korene. Gyges preskakoval jamy plné vody, zeme a piesku a odrazu zastal. Tam, kde víchrica vyvalila obrovský dub, zbadal v jame, plnej pretrhaných koreňov, podivný čierny otvor. Gyges sa spustil do jamy a zvedavo nazrel do otvoru. V tej chvíli vyplávalo na oblohu slnko z mrakov a niekoľko lúčov sa spustilo aj do temného otvoru. Užasnutý pastier videl, že stojí pred vchodom do jaskyne. V šere rozoznal sochu bronzového koňa s dvierkami v boku. Dvierka boli otvorené a Gyges, ktorému slnečné svetlo dodalo odvalu, vkročil do jaskyne a siahol do otvoru v boku veľkého koňa. Nahmatal prsteň na chladnej ruke nejakého mŕtveho človeka. Zľakol sa, uskočil. Ale potom si povedal:

“Načo je mŕtvemu prsteň? Iste bol za živa bohatý a užil si prsteňa dosť. Ja som dosiaľ nepoznal nič lepšie než čierne pagáče a ovčí syr. Prečo by aj chudobný človek nemohol mať raz prsteň?”

Za týchto úvah stiahol mŕtvemu zlatý krúžok z prsta a vyliezol z jamy.

Prsteň bol vskutku zvláštny. V zlate sa černel kameň s vyrytým ľudským okom. Gyges si nastokol prsteň a rozpačito si prezeral ozdobený prst.

Bľačanie medzi stromami ohlásalo, že stádo je nablízku. Gyges zohnal ovce do čriedy a vracal sa s nimi k ohrade. Chýlilo sa k večeru a ostatní pastieri stáli už pred ohradou a čakali na Gygesa. Gyges ich počul, ako sa čudujú a ukazujú na jeho čriedu:

“Pozrite, aké má Gyges vycvičené ovce. Idú samy domov a on si niekde vyspáva.”

“Keby sme všetci mali takéto ovce,” smial sa iný pastier, “mohli by sme ich tu pokojne nechať a ísť do mesta robiť kráľovi pisárov. Ovce by sa samy ustriedli a možno by si aj vlnu samy strihali.”

Všetci sa začali smiať. Gyges stál tesne pri nich, otvoril ústa a chcel zavolať:

“Azda ste slepí, že ma nevidíte?” V poslednej chvíli si to rozmyslel. Spomenul si na prsteň. V prsteni budú asi nejaké čary. Preto je na ňom vyryté ľudské oko. Opatrne začal točiť prsteňom a vtom ho pastieri uvideli.

“Kde si sa tu vzal? Azda si priletel na krídlach?” Potriasali hlavami.

Gyges mlčal a o prsteni nič nepovedal. Nechal si tajomstvo pre seba.

Od toho dňa si už nekrátil čas písaním na pastiersku píšťalu. Vždy keď otočil prsteň kameňom do dlane, stal sa neviditeľným. Nevidený mohol si ísť vypočuť, čo si rozprávajú pastieri na stráni. Večer im pri ohni so smiechom vyrozprával, o čom hovorili. Pastieri otvárali oči i ústa a mysleli si, že Gyges je vševedúci.

“Zdá sa,” povedal starý pastier, “že vskutku poznáš nejaké mocné čary. No keď tak všetko vieš, povedz, kto mi kradne z čriedy ovce. Každú noc ju strážia obaja najmladší pastieri, a ovce sa predsa strácajú.”

“To sa ľahko dozviem,” povedal Gyges, “zajtra ti poviem, kto je zlodej.”

V noci Gyges otočil prsteň a neviditeľný odišiel do ohrady. V ohrade sedeli obaja mladí pastieri, strážiaci čriedu. Šeptali si:

“Veríš, že Gyges pozná zlodeja?”

“Vôbec neverím. Gyges je starý chvastúň.”

“Poženieme teda ovce?”

“Poženieme.”

Mladí pastieri sa zdvihli, vybrali z čriedy najtučnejšie kusy a odohnali ich do blízkej rokliny. V rokline čakal na nich priekupník, ktorý od nich ovce každú noc odvádzal.

Gyges sa rozhneval na nestatočných pastierov. Vyťahal ich za vlasy a začal do nich búšiť aj päťami. A keď už rozdával bucháty, pustil sa aj do priekupníka.

“Pomoc!” kričali vystrašení zlodeji oviec. Cítili údery, a nevideli, kto ich rozdáva. Nazdávali sa, že padli do moci zlého ducha. Nechali ovce ovcami a rozbehli sa na všetky strany. Gyges zahnal ovce do ohrady, ale obidvaja mladí pastieri sa vrátili bledí a nevyspatí až na svitaní.

Starý pastier si porátal ovce v čriede a prvý raz po dlhom čase nechýbala ani jedna. Zaradoval sa a hneď to šiel povedať Gygesovi.

“Akože by neboli všetky,” povedal Gyges, “dnes v noci som zahnal od ohrady vlka toľkého ako kôň.”

Obaja mladí pastieri sa báli, že ich Gyges prezradí. Triasli sa od strachu a horlivo prikyvovali na všetko, čo Gyges vrazil.

Ovce sa prestali strácať a Gygesova sláva rástla.

“Všetko vie,” rozprávali si pastieri.

“Je mocný ako býk,” chválili Gygesa, “zahnal obrovského vlka.”

Chýr o podivuhodných skutkoch pastiera Gygesa doniesol sa až ku kráľovi Kandaulovi. Zavolať ho do hlavného mesta, aby sa presvedčil o jeho umení.

Gyges si ulomil palicu, vzal si na cestu trochu syra a šiel. Navečer uzrel v diaľke veže a hradby kráľovského mesta. “Dnes už ta nedôjdem,” pomyslel si a obzeral sa, kde by prenocoval. Nanosil si do hustej húštiny lístia a trávy, postlal si a zaspal.

V noci ho prebudili hlasy. Otvorí oči a vidí medzi vetvičkami a lístím svetlo. Niekoľko mužov si urobilo neďaleko húštiny oheň a o niečom sa dohadovalo. Gyges otočil prsteň, vystúpil z húštiny a sadol si k mužom. Nevideli ho, ale on ich videl a počul.

“Najradšej by som to urobil už dnes,” povedal jeden.

“Dnes je na kráľovskom hrade hostina, všade je plno ľudí. Zajtra v noci budú všetci unavení a budú tvrdo spať. Nemôžeme si želať nič lepšie.”

“Len či je kráľova pokladnica taká plná, ako sa hovorí,” pochyboval iný.

Gyges pozorne načúval a dozvedel sa, s ktorou strážou sú zbojníci dohovorení, kadiaľ a kedy vniknú do paláca. Hádali sa, kto aký diel z lúpeže dostane. Až pred svitaním si ľahli spať. Gyges sa vrátil do húštiny a vyspal sa. Ráno sa prebudil a lúpežníci už boli preč. Iba tlejúca pahreba dokazovala Gygesovi, že nočná príhoda nebola snom. Otočil prsteň, stal sa viditeľným a pobral sa do mesta ku kráľovi.

“Predstavoval som si ťa väčšieho,” povedal kráľ, keď uvidel Gygesa, “a mocnejšieho.”

“Kráľ, čo by ti bolo platné, keby som bol veľký a mocný, a nevedel pritom, čo sa má dnes v noci stať,” odpovedal Gyges.

“Hráš sa na vševedúceho?” posmieval sa kráľ Kandaules.

“Dnes v noci sa chystajú lupiči vykradnúť ti pokladnicu,” povedal Gyges.

Kráľ si ho nedôverčivo premeral. Príliš sa však bál o svoje poklady. Poslúchol preto jeho radu. O polnoci prišli do paláca lupiči s vrecami a kráľovi strážcovia ich pochytili. Teraz sa už kráľ neposmieval. Vymenoval Gygesa za prvého šľachtica v krajine a za kráľovského radcu a už ho z paláca nepustil.

Gyges prinášal kráľovi správy o najtajnejších rozhovoroch, trestal podvody a vyvracal lži. Stačilo, aby otočil prsteň, a nevidený mohol vniknúť, kam sa mu zachcelo. Vedel temer o všetkom, čo sa v paláci a v meste dialo, a pomáhal kráľovi naprávať krivdy. Statoční ľudia si Gygesa vážili a nestatoční sa voľky-nevoľky dávali na cestu cnosti zo strachu, že by Gyges mohol objaviť ich nepravosti. Falošní proroci a ľudomilní pokrytci opustili kráľovstvo. Poddaní ešte nikdy nezažili takú spravodlivú vládu, ako keď Gyges radil kráľovi.

Jednu noc mal Gyges živý sen. Snívalo sa mu, že mu k lôžku pristúpila postava v bielom rubáši, duch mŕtveho, ktorému patrila čarovný prsteň. Duch povedal Gygesovi:

“Som rád, Gyges, že sa prsteň dostal do dobrých rúk. Sledoval som tvoje počínanie a nikdy si moc prsteňa nezneužil. Prichádzam ťa preto varovať. Urob sa neviditeľným a choď do kráľovej komnaty.”

Po týchto slovách duch zmizol a Gyges sa prebudil. Poslúchol mŕtveho, otočil prsteň a ponáhlal sa ku kráľovi. Dvere kráľovskej komnaty boli otvorené dokorán a nad mŕtvym kráľom sa skláňal náčelník telesnej stráže s krvavým mečom. Okolo náčelníka stálo niekoľko jeho priateľov. Oni všetci kráľa nenávideli a ešte väčšmi nenávideli Gygesa.

“Dnes sme sa zbavili kráľa,” povedal náčelník, “a zajtra sa zbavíme Gygesa. Nahovoríme kráľovnej, že kráľa zavraždil Gyges.”

Náčelníkovi priatelia súhlasili. Závideli Gygesovi jeho postavenie a dúfali, že zaberú jeho miesto, keď ho dá kráľovná uvrhnúť do väzenia.

Náčelník si očistil meč a chcel ho zasunúť do pošvy. Pritom spozoroval, že sa mu odlomil hrot a kúsok železa ostal v rane. Iba nad tým mávol rukou. Gyges sa mlčky a nikým nevidený vrátil na lôžko.

Ráno sa rozľahol po celom paláci zdesený krik a od úst k ústam letela správa: dnes v noci Gyges zavraždil kráľa. Chce sa zmocniť trónu.

Kráľovná si dala zavolať Gygesa.

“Si obvinený zo zločinu,” povedala, “ak môžeš, obrán svoju nevinu.”

“Kráľovná,” odpovedal Gyges pokojne, “kráľa zabili mečom, nech teda meč prezradí vraha. Všetci muži v paláci zložia pred tebou meče a ja sa spýtam chladného železa, čo vie o kráľovej smrti. Uvidíš, že aspoň jeden meč prehovorí.”

Všetci krútili hlavami nad Gygesovou rečou. Gyges sa pomiatol, mysleli si. Kto kedy počul, žeby meče rozprávali? Ale kráľovná poslúchla Gygesa. Gyges pozorne prezrel každý meč. Šľachtici sa usmievali, nazdávali sa, že načúva, kedy začnú meče hovoriť. Gyges poznal medzi mečmi náčelníkov meč s ulomeným hrotom. Ukázal ho kráľovnej a kráľovná dala prezrieť ranu. Lekár našiel v rane kúsok železa, ktorý sa presne hodil k meču náčelníka telesnej stráže.

Vraha sa hneď chopili ozbrojenci a odviekli ho do žalára. Gygesova sláva ešte vzrástla. Po čase si zobral kráľovnú za ženu a stal sa kráľom. Panoval múdro a spravodlivo. Prsteň mu pomáhal. Keď umrel, pochovali ho aj s prsteňom. Škoda, že nevieme, kde je pochovaný.

Trójska vojna

Malej Ázii, v krajine neďaleko Helespontu, stálo v dávnych časoch mesto Trója. Za mohutnými mestskými hradbami vládol svojmu národu kráľ Priamos s kráľovnou Hekabe. Raz v noci mala kráľovná čudný sen. Snívalo sa jej, že sa jej narodilo dieťaťko. Keď ho chcela vziať do náručia, premenilo sa na horiacu pochodň. Plamene pochodne preskočili na kráľovský hrad, z hradu na okolné domy a o chvíľu horelo jasným plameňom celé mesto.

Kráľovná sa prebudila zdesená a vyrozprávala kráľovi svoj sen. Kráľ zavolať ešte za ranného šera veštcov, aby mu vyložili, čo znamená kráľovnin sen. Veštcovia neradi povedali kráľovi zlú novinu, ktorá sa skrývala v neblahom sne. Kráľovnej sa vraj narodí syn a prinesie skazu celému mestu. Ak chce kráľ zachovať život svoj a svojej manželky, detí a občanov, ak chce zachovať mesto Tróju, nech dá novorodeniatko odniesť do hôr. Bude lepšie, keď dieťa umrie, než by malo toľko nevinných statočných ľudí stratiť život. Onedlho sa kráľovnej narodil syn. S plačom sa s ním kráľovná rozlúčila a zarmútený kráľ Priamos odovzdal dieťa sluhom, aby ho odniesli do pustých vrchov. Sluhom bolo pekného dieťaťa ľúto, báli sa však neposlúchnuť kráľov rozkaz, lebo poznali veštbu. Zniesli dieťa do hôr a rýchle sa rozbehli k mestu. Nechceli počuť detský plač a krik.

Opustené dieťa dlho neplakalo. Našla ho medvedica, oňuchala ho, olízala, vzala jemne do zubov prikrývku, do ktorej bolo dieťa zabalené, a odniesla ho do jaskyne k svojim medvediatám. Tam vyrastal chlapec medzi medveďmi, medvedica ho živila a medveďatá sa s ním hrali. Chlapec silnel, naučil sa behať, liezť po stromoch, iba ľudskú reč sa nemohol od medveďov naučiť.

Jedného dňa hľadal v tej končine pastier zatúlanú ovcu a zbadal na čistinke opusteného chlapca, ako sa hrá. Vzal ho k sebe do chatrče a od toho času žil chlapec s pastiermi. Pomáhal im strážiť stáda a konečne sa naučil u nich aj hovoriť. Rástol a stal sa z neho mocný urastený mladík. Nazývali ho Paris. Paris sa ničoho nebál. Chránil stáda pred šelmami i pred lúpežníkmi a všetci pastieri ho mali radi. Paris sedával uprostred stáda, hrával na píšťalu a dával pozor, aby sa mu ovce nezatúlali do lesa. Raz práve zdvíhal píšťalu k ústam, keď sa pred ním odrazu zjavili tri krásne bohyne. Héra, manželka vládcu bohov Dia, Aténa, bohyňa múdrosti a ochrankyňa smelých a bystrých mužov, a Afrodita, bohyňa krásy a lásky. Paris pri pohľade na bohyne od úžasu onemel. Bohyňa Héra mu podala zlaté jablko a povedala: „Rozhodni v našom spore, Paris. Prieme sa o zlaté jablko. Má ho dostať najkrajšia z nás. Dobré sa na nás pozri a povedz, ktorej z nás jablko patrí. Ak dáš jablko mne, staneš sa vládcom nad celou Áziou, najmocnejším panovníkom na celom svete.”

Aténa sa usmiala a povedala:

“Ak dostanem jablko ja, budeš najslávnejším vojvodcom všetkých čias. Vyhráš každú vojnu a nepriateľské mestá ti budú samy otvárať brány, len čo sa s vojskom priblížiš.”

Afrodita povedala sladkým hlasom:

“Ak dáš jablko mne, sľubujem ti ženu takú krásnu, že krajšiu nevidel svet.”

Paris chvíľu váhal a potom podal zlaté jablko bohyni Afrodite. Tým si rozhneval bohyňu Hériu a Aténu a rozhodol o svojom osude i o osude mesta Troje.

Zatiaľ sa v meste chystala slávnosť a veľké preteky. Pastieri poslali Parida do mesta, viedol na slávnosť býka. Paris videl po prvý raz v živote také mohutné mesto. Ako omámený prechádzal ulicami a prezeral si vysoké kamenné chrámy a domy. Najväčšmi sa mu páčilo na závodisku. A pretože bol mladý, mocný a odvážny, prihlásil sa aj on na preteky. Počínal si tak dobre, že porazil v zápase aj svojich bratov, ba aj Hektora, najsmelšieho z nich.

Kráľ Priamos si dal zavolať víťaza a vypytoval sa ho, odkiaľ prichádza. Paris ochotne vyrozprával kráľovi svoje osudy a kráľ videl, že cudzí mládenec je jeho syn. Dojatý Priamos objal Parida a nestarajúc sa o veštcov, prijal syna na hrad. Znovunájdenny syn sa stretol s matkou a so súrodencami. Bohyňa Afrodita na Parida nezabudla. Čoskoro sa mu zjavila a povedala:

“Prichádzam splniť sľub, Paris. Vyvolil si si za odmenu najkrajšiu ženu a ja ti k nej dopomôžem. Najkrajšia zo všetkých je Helena, žena spartského kráľa Menelaosa. Jej otec Zeus jej vdýchol nadpozemskú krásu. Nemeškaj a začni stavať loď. Neopustím ňu.”

Paris, povzbudený bohyňou, začal stavať pevnú loď. Chystal sa na cestu do Menelaosovho kráľovstva. Otec Priamos zarmútený pozoroval Paridove prípravy na ďalekú plavbu. Veštcovia sa desili Paridovej cesty a videli v nej začiatok skazy, ktorá postihne všetkých. Márne sa snažili kráľ i kráľovná, súrodenci i veštcovia odvrátiť Parida od jeho úmyslu. Neprestal stavať loď a sama bohyňa Afrodita mu pri tom pomáhala. Napokon sa kíl lode dotkol vín a červená prova sa vrezala do hladiny. Paris odišiel s plavcami navzdor všetkým výstrahám, prosbám a veštbum. Afrodita sa postarala o priaznivý vietor a loď s napätou plachtou letela po vlnách ako okrídlená.

Spartský kráľ Menelaos prívetivo prijal hosťa zo vzdialenej Troje a pohostil ho. Netušil, že Paris prišiel zasiať do jeho paláca zlo, ktorého úrodu bude na ďalekom bojisku kosiť Smrť. Afrodita priviedla Paridovi do cesty Menelaovu ženu Helenu a prebudila v jej srdci lásku. Paris sa jej zapáčil a ona sa zapáčila Paridovi. Paris odvrhol zákony pohostinstva, milé aj bohom, a uniesol v noci Helenu na svoju loď. Plavcom sa rozbúchalo srdce, keď ju uvideli. Bolo im, akoby strieborný mesiac zostúpil z oblohy na loď

a plavil sa s nimi k raňajšiemu brehu noci. Tak žiarila jej biela krása. Loď brázdila nočnú tmú a bohyňa Afrodita ju viedla k trójskym brehom.

Len čo kráľ Menelaos spozoroval Paridov zločin, vyrazil do Mykén. V Mykénach vládol Menelaov brat, kráľ Agamemnón. Menelaos radil sa s Agamemnónom, ako potrestať nešťachetného hosta. Ešte v ten istý deň sa poslovia rozišli na všetky strany a vyzývali gréckych hrdinov na vojnovú výpravu proti Tróji. Po celej krajine sa ozývalo rinčanie zbraní, skúšalo sa ostrie mečov, napínali sa tetivy lukov, chystali sa prilbice, v prístavoch sa zahrýzali sekery do voňavého dreva, stavali sa nové lode, pritesávali vesla, chystali plachty. Gréci opúšťali domovy, ženy a deti, matky a otcov a odchádzali do Aulidy, kde sa zhromažďovalo vojsko i loďstvo.

Iba itacký kráľ Odyseus sa nechcel rozlúčiť s manželkou Penelopou a synčekom Telemachom. Nebol mocným kráľom, ale všetci si ho vážili pre jeho statočnosť, múdrosť a ľstivosť. Preto nechceli poslovia odísť bez neho. Hľadali ho v paláci a v záhrade, a nenašli ho. Zastihli ho na poli, kde predstieral šialenstvo. Zapriahol do pluhu voľa s koňom, oral na nich a namiesto zrna sial soľ. Poslovia stáli bezbranní nad preffikaným kráľom, on sa na nich usmieval stále rovnakým úsmevom a zmätene odpovedal na ich otázky. Už by temer boli odišli naprázdno, keby jeden z nich nebol použil ľsti. Položil pred záprah Odyseovho synčeka Telemacha. Odyseus zastavil pluh a zodvihol synčeka zo zeme. Tak prezradil, že nestratil rozum, a musel s ostatnými tiahnuť do boja.

Do vojny sa vybral aj Achilles, najsmelší hrdina celej výpravy. Hovorilo sa o ňom, že je nezraniteľný. Keď sa narodil, spýtala sa jeho matka, morská víla Thetis, aký bude mať jej syn osud. Sudičky jej povedali, že jej syn Achilles bude slávnym hrdinom, ale v mladom veku padne vo vojne. Aby ho ochránila pred nepriateľskými šípmi a mečmi, ponárala ho do čarodejnej vody podzemnej rieky Styx. Držala ho pri tom za päť. Divotvorná voda urobila Achilla nezraniteľným na celom tele okrem päty, ktorej sa voda nedotkla. Aj Achilla, ako mnohých iných gréckych hrdinov, vyučoval a cvičil múdry a mocný kentaurus. V nádhernej zbroji, podobný mladému bohu, vybral sa chrabrý Achilles do vojny. Sprevádzal ho jeho najmilší priateľ Patrokles.

V Aulide sa zišlo do tisíc dvesto gréckych lodí. Hlavným veliteľom loďstva sa stal kráľ Agamemnón. Pred vyplávaním sa hrdinovia zhromaždili a obetovali nesmrteľným bohom pod veľkým platanom. Vtom im Zeus zoslal znamenie. K stromu sa priplazil had, ovinul sa okolo kmeňa a zadusil v hniezde na konári osem vtáčích mláďat aj s matkou a po číne skamenel. Veštcí vyložili príhodu tak, že vojna potrvá deväť rokov a na desiaty rok Trója padne.

Loďstvo je pripravené a Gréci čakajú iba na priaznivý vietor. Plachty visia voľne, ani list sa nepohne na stromoch. Bohyňa lovu Artemis sa rozhnevala na kráľa Agamemnóna, že jej zabil obľúbenú laň, a zdržovala vojsko v prístave. Keď bezvetrie nemalo konca, radili veštcí Agamemnónovi, aby udobril hnev bohyne obetou. "Obetuj dcéru Ifigéniu," prikazovala Agamemnónovi veštba.

Agamemnón zaváhal nad krutou veštbou, ale pre úspech výpravy sa predsa len odhodlal na ťažkú obeť. Poslal domov list a pozval v ňom Ifigéniu k sebe do tábora. Len čo list odoslal, zhrozil sa svojho činu a napísal hneď iný, aby Ifigénia nechodila do tábora. Kráľ Menelaos videl, ako z Agamemnónovho stanu vybieha nový posol, a domyslel sa, že veliteľ zmenil rozhodnutie. V strachu, že sa výprava neuskutoční, poponáhlal sa za poslom a novú správu mu vzal. Takto dostala Ifigénia prvý list a poslušne sa vybrala na cestu k otcovi. Zúfalý Agamemnón ju privítal v tábore a kňazi chystali obeť. Už po ňu prišli, viedli ju k oltáru a otec si zastrel tvár. Odrazu sa zniesla hmla a vietor odniesol Ifigéniu ďaleko odtiaľ, do Tauridy. V Tauride sa stala kňazkou bohyne Artemis. Zmierená bohyňa položila na oltár namiesto dievčaťa laň. Priaznivý vietor rozčeril more a oprel sa o plachty. Gréci vyplávali z prístavu.

Priblížil sa deň, keď trójske hliadky uzreli z mestských hradieb sťažne a plachty nepriateľského vojska. Trójski bojovníci sa vyhrnuli z mesta so zbraňou v ruke. Viedol ich Hektor, najstarší syn kráľa Priama. Chceli ubrániť breh.

Gréci vedeli, že prvý, kto z nich vystúpi na trójsku pôdu, umrie. Tak vravela veštba. Len čo prvá loď prirazí k brehu, vyskočí jeden z gréckych hrdinov na pevnú zem a dobrovoľne si zvolí smrť. Ostatné vojsko sa za ním valí a Hektor s Trójanmi ustupuje. Achilles vyskočil z lode tak prudko, že mu pod pätami vystrekol zo zeme prameň. Nezraniteľný hrdina sa pustil do boja s takou silou, že Trójanania, zdesení jeho údermi i žiariacou zbrojou, ušli za hradby mesta.

Gréci vytiahli vojnové lode na breh, postavili tábor a obohnali ho násypom. Achilles si dal okolo stanu postaviť hradbu z mohutných kolov, zatĺčených do zeme. Brána v hradbe sa zatvárala, obrovskou závorou, s ktorou traja silní muži sotva pohli. Iba Achilles ju vedel zdvihnúť sám a otvoriť si. Každý deň sa vyberali Gréci na vojnové výpravy do okolia Troje a vracali sa do tábora s bohatou korisťou. Ale mesto Trója odolávalo všetkým gréckym útokom.

Za deväť rokov vojny kolísalo víťazstvo medzi Trójanmi a Grékmi, za deväť rokov plakali v Tróji vdovy za padlými a ázijská pôda smädné pila grécku krv.

Na desiaty rok vypukol medzi Achillom a Agamemnónom prudký spor o vojnovú korisť. Agamemnón bol hlavným veliteľom a využil svoje postavenie, aby spor vyhral. Prinútil Achilla vzdať sa časti koristi. Roztrpčený hrdina odmietol ďalej bojovať. Odišiel na morský breh a žaloval sa matke, morskej víle, aká

krivda sa mu stala. Matka už vedela o príkorí, vyšla z hučiacich vín a utešovala syna. Achilles prosil matku, aby sa prihovorila u vládcu bohov Dia za porážku Agamemnónových vojsk. Milujúca matka nevedela synovi nič odprieť. Prihovorila sa u Dia a Gréci začali prehrávať. Achilles sedel nečinne v stane, jeho meč i oštep odpočívali. Trójanania sa stávali čoraz smelšími. Jedného dňa vtrhli aj do gréckeho tábora a začali zapáľovať lode. Ani zápach horiaceho dreva nevylákal Achilla zo stanu.

V najvyššom nebezpečenstve vbehol do Achillovho stanu jeho priateľ Patrokles. Zapisahal ho a prosil, aby mu aspoň požičal svoju zbroj, keď už sám nechce bojovať. Trójanania si budú myslieť, že ide udatný Achilles, a zaiste sa rozbehnú k mestu. Achilles privolil a požičal priateľovi nádhernú zbroj. Poradil mu: „Priateľ, nedaj sa strhnúť v zápale boja a neprenasleduj trójskych bojovníkov. Iba sa im ukáž, to postačí. Len čo Trójanania ustúpia z tábora, hneď sa zase vráť. Boj pred Trójou nechaj na iných. Zbroj ti požičiavam iba preto, aby nám oheň nezničil lode.“

Patrokles si rýchle pripäl Achillov iskriaci pancier, na hlavu nasadil prilbicu s chocholom z konského chvosta a vybral si dva oštep. Achillov oštep nechal na mieste. Ten vedel zodvihnúť iba Achilles. Napokon uchopil štít a vyrazil na čele Achillových bojovníkov proti Trójanom. Trójanania sa pri pohľade na Patrokla zachveli ako tráva, po ktorej prebehne vietor. Uvideli Achillovu zbroj a nazdávali sa, že sa Achilles zmieril s Agamemnónom a sám teraz ide do bitky. Trójske rady preredli, bojovníci sa obracali na útek a strhli na ústup celé vojsko. Gréci, vedení Patroklom, postupovali za nimi, štít pri štíte, prilba pri prilbici, hnali pred sebou nepriateľa ako múr, ktorý sa dal do pohybu. Patrokles, zvedený úspechom, si chrabro razil mečom cestu dopredu za trójskym vojvodom Rektorom. Zabudol na Achillovu radu a odvážil sa do húfu nepriateľov na šíre pole pred Trójou. Vtom ho zranil nepriateľský oštep. Hektor si všimol, že je Patrokles ranený, prebojoval sa k nemu a smrteľne ho ranil. O Patrokovu mŕtvolu sa rozpútal boj. Gréci mŕtvolu vybojovali a odniesli do tábora. Achillovu zbroj ukoristil Hektor.

Achilles sa dozvedel o smrti verného priateľa vo svojom stane a padol naňho veľký žiaľ. Na hlavu si nasypal prach a jeho nárek sa niesol široko-daleko po morskom brehu. Achillovo bedákanie začula jeho matka. Opustila svoj príbytok v morských vlnách a navštívila nešťastného syna. Našla Achilla horiaceho túžbou pomstiť priateľovu smrť. Smutne sa naňho pozrela a povedala:

„Ak zabiješ Rektora, čoskoro stihne smrť aj teba.“

„Radšej umriem,“ zvolal Achilles, „než aby som nechal žiť vraha svojho priateľa!“

Achillova matka priniesie synovi od Hefaista namiesto stratenej zbroje novú a ešte krajšiu.

Achilles sa zmieri s Agamemnónom a v novej zbroji sa vrhne ako lev do trójskych radov. Drví a ničí okolo seba nepriateľov a hľadá medzi nepriateľskými bojovníkmi Rektora.

Zbadal ho, ako mával mečom, a vrhol sa k nemu. Aj udatný Rektor, keď uvidel Achilla v nebeskej zbroji, pocítil strach. Obrátil sa a dal sa na útek. Tušil, že sa za ním ženie smrť. Tri razy obehol Achilles za Rektorom mestské hradby a napokon ho prebodol oštepom. Plný hnevu priviazal Hektorovu mŕtvolu k svojmu vozu a vláčil ho na pohanu okolo mesta pred zrakmi Trójanov, stojacich na hradbách. V noci sa vybral k Achillovi do gréckeho tábora staručký kráľ Priamos a prosil ho, aby mu vydal mŕtveho Rektora. Achilla dojali prosby otca-starca, spomenul si na domov a vydal Rektora Priamo vi, aby ho s poctami pochoval.

Čoskoro po Hektorovej smrti padol aj Achilles. Paris ho zasiahol šípom na jedinom zraniteľnom mieste, na päte. Veľký smútok zaľahol na grécky tábor a od žiaľu hučali aj hlbiny mora. Morské Nymfy vystúpili z mora a oplakávali slávneho hrdinu. Múzy mu spievali pohrebné piesne. Sedemnášť dní trval nárek a plač. Na osemnásty deň zapálili bojovníci Achillovu hranicu a plamene, živé drahými masťami a obetnými zvieratami, šľahali k nebu celý týždeň.

O Achillovu zbroj sa uchádzali dvaja hrdinovia. Odyseus a Aias. Zbroj mal podľa práva dostať Aias. Agamemnón a Menelaos ju prideliť Odyseovi. Aias ťažko niesol nespravodlivé rozhodnutie, zmocnil sa ho hnev a pobádal ho, aby pobil gréckych vodcov aj s Odyseom. Vyšiel v noci zo stanu s mečom a hľadal svojich nepriateľov. Bohyňa Aténa ochránila gréckych vodcov. Zoslala na hrdinu šialenstvo. Aias, zaslepený šialeným hnevom, považoval za nepriateľov čriedu oviec a bojoval s nimi ako s vojskom. Niektoré aj zajímal a sputnával. V rannom úsvite sa ukázalo jeho dielo a Aias vytriezvel. Hanbu z takéhoto činu neprežil a sám si vzal život. Gréci v ňom stratili ďalšieho veľkého hrdinu.

Odyseovi sa podarilo zajať trójskeho veštca. Vynútil od neho veštbu, ako by mohli Gréci dobyť Tróju. Dozvedel sa, že pred Tróju treba priviesť ešte dvoch ďalších gréckych hrdinov — Achillovho syna Neoptolema a slávneho Filokteta, ktorému Herakles poručil luk a smrtiace šípy.

Odyseus dal spustiť na more loď a priviezol obidvoch hrdinov. Filoktetes zabil Parida, ale Trója odolávala.

Keď nepomáhala sila a zbrane hrdinov, prišla Odyseovi na um lešť. Preobliekol sa za žobráka, vlúdil sa do mesta a celé ho presledil. Stretol sa aj s Menelaovou manželkou Helenou, ktorá túžila dostať sa späť do vlasti. Po návrate do tábora prikázal postaviť ohromného dreveného koňa. V dutom koňovi sa Odyseus ukryl s najväčšími gréckymi hrdinami. Ostatní bojovníci spálili tábor, vstúpili do lodí a odplávali, akoby sa boli obliehania vzdali. Neodplávali však ďaleko. Ukryli sa za neďalekým ostrovom. Trójanania s radosťou pozorovali odchod gréckeho vojska. Ústa podávali ústam radostný chýr o konci dlhej

vojny. Brány Troje sa otvorili a obyvatelia vyšli na pobrežie. Obchádzali obrovského koňa a čudovali sa nad ním. V pobrežných skalách objavili aj jedného Gréka, ktorého tam Odyseus ľstivo ne-chal. Grék padol na kolená a volal:

“Nezabíjajte ma, dobrí ľudia! Len-len že som unikol Grékom. Chceli ma obetovať ako Ifigéniu, aby mali šťastnú plavbu do vlasti. Toho dreveného koňa vám postavili na rozkaz bohov ako dar mestu Tróji.” Trójanovia uverili Grékovi. Iba trójsky kňaz Laokoon cítil, že kôň prinesie mestu skazu, a varoval pred ním. “Neverte Grékom, neverte Danaom! Zhod'te danajský dar do morských vln, postavte hranicu, spáľte ho! Neberte koňa za hradby mesta!”

Na jeho krik sa vyvalili z morských hlbín dva obludné hady a priplazili sa k nemu. Ovinuli slizkými telami kňaza i jeho synov a zadusili ich. Osud určil mestu skazu.

Trójanovia videli v Laokoonovej smrti boží súd a bez váhania vtiahli dreveného koňa do Troje. Hostinami a slávnosťami skončil sa deň a mesto si ľahlo pokojne spať. V nočnom tichu vyšla Helena na hradby a horiacou fakľou dala Grékom na mori dohovorené znamenie na návrat. Z útrob dreveného koňa vystúpili hrdinovia a otvorili mestské brány vojsku, ktoré opäť zakotvilo pri trójskych brehoch.

Rinčanie zbraní, krik a plamene zobudili trójskych spáčov. S očami ešte zastretými snom chápali sa zbraní. Boj vnikol do mesta a navštívil každý dom. Mesto horelo zo všetkých strán a v svetle oslňujúcich požiarov zvädzali Trójanovia márnym boj. Padol aj starý kráľ Priamos a temer všetci z kráľovskej rodiny. Helenu si Menelaos odviezol na loď. Mesto ľahlo popolom a popol sa zmiešal s krvou Trójanov a Grékov. Trójska vojna sa skončila a nikomu nepriniesla dobro. Trójanovia ležali mŕtvi v troskách domov a ich ženy a deti odviekol víťaz do otroctva. Gréci predčasne jasali nad pádom Troje. Iba málokto z tých, čo ušli smrti, uzreli ďaleký rodný kraj. Vojnovú korisť, zlato a striebro, pohlcovali búrlivé vlny aj s loďami a plavcami. Kto doplával po bludnej púti domov, nachodil namiesto svojich milých často iba hrob. Hrdinovia sa vracali do vlasti ako cudzinci, synovia nepoznávali tváre vracajúcich sa otcov a ženy márne hľadali v tvárach starcov drahé črty svojich mužov. Vojna sa skončila a zlo, ktoré zrodila, kráčalo ďalej.

Orestes

Smutne trčali k nebu očmudené rozvaliny dobytého mesta Tróje a medzi hromadami sutiny ozýval sa iba krik dravých vtákov, hľadajúcich koristi. Ale na pobreží bolo živo. Gréci nakladali na lode truhly plné vzácnych strieborných a zlatých predmetov a drahocenných rúch a tkanín. Na palubách sa tiesnili húfy otrokyň. Loď za loďou rozrážala provou spenené vlny a opúšťala cudzí breh.

Aj vojvodca Agamemnón, kráľ z Tantalovho rodu, vyplával s loďami k domovu. Desať rokov obliehal s gréckymi bojovníkmi Tróju a za celý ten dlhý čas nevidel svoju vlasť a kráľovský palác v Mykénach. Blížil sa ku Grécku a netušil, že sa blíži k miestu, kde naňho striehne záhuba.

Agamemnónov príbuzný Aigistos už dávno túžil po mykénskom tróne a hľadal príležitosť, ako sa ho zmocniť. Neodišiel do trójskej vojny a ostal v Mykénach. Kráľova neprítomnosť mu mala otvoriť cestu k moci. Radami a lichôtkami sa votrel do priazne kráľovnej Klytimestry, až napokon Klytimestra povolila a sľúbila mu pomoc. Nemohla svojmu manželovi Agamemnónovi zabudnúť, že obetoval dcéru Ifigéniu.

Estivý Aigistos rozostavil na pobreží strážu a povedal im: “Strážte starostlivo morský obzor. Keď uvidíte v diaľke sťažne a plachty Agamemnónovho loďstva, zapáľte ohne. Dym bude pre mňa v Mykénach znamením, že sa kráľ vracia.”

Čoskoro sa rozhořeli ohne strážcov a vyslali k oblohe dym. Aigistos v Mykénach pochopil, že prichádza rozhodná chvíľa. Klytimestra, včas varovaná, rýchle vyzdobila palác na slávnostné uvítanie a prikázala slúžkam prikrýť cestu k palácu červenými pokrovcami. Po nich mal víťazný Agamemnón vstúpiť do domu. Zvesť o kráľovom návrate sa rozletela po meste. Ľudia sa zbíjali pred palác, aby uvideli slávneho vojvodu.

Agamemnón vystúpil z lode a pobožkal pôdu rodnej zeme. Pri prístavisku už naňho čakal voz. Pozdravovaný zástupmi občanov prišiel kráľ pred mykénsky palác. Kráľovná Klytimestra mu vyšla s úsmevom v ústrety, vítala ho a predstierala radosť. Ponúkla ho, aby po pokrovcoch slávnostne vstúpil pod strechu svojho paláca. Agamemnón, príjemne prekvapený poctami, ktorých sa mu dostalo, vošiel do domu.

“Iste si unavený po namáhavej ceste,” oslovila ho Klytimestra, “pripravila som ti preto kúpeľ.”

Agamemnóna potešila manželkina starostlivosť” poslúchol ju a vstúpil do kúpeľa. Len čo sa zobliekol a s odevom odložil aj zbroj, Aigistos s Klytimestrou sa naňho vrhli a zabili ho.

Kráľov smrteľný výkrik sa rozľahol pred palácom. Medzi zhromaždeným ľudom vypukol zmätok. Rozvážnejší radili zvolať celé mesto na pomoc, vznetliví chytali meče a chceli hneď vtrhnúť do domu. “Zavraždili kráľa!” volali jeden cez druhého.

“Aigistos sa chce zmocniť vlády!” prekríkali sa a zaútočili so zbraňou v ruke na vchod do paláca. Lenže Aigistos očakával vzburu a bol na ňu dobre pripravený. Jeho ozbrojenci ľahko vytlačili zle ozbrojený dav z nádvorja a zabezpečili svojmu pánovi vládu. Aigistos sa násilím zmocnil trónu a násilím si udržal moc. Sadol na miesto mŕtveho Agamemnóna a Klytimestru si vzal za ženu.

Agamemnón zanechal synčeka a dve dcéry. Staršia dcéra Elektra sa obávala o život svojho malého brata Oresta, preto ho tajne poslala k príbuznému kráľovi na výchovu. Mladšia sestra bola miernejšej povahy než Elektra a počúvala matku bez odvrávania. Elektre však každý kút v paláci pripomínal zločin spáchaný na otcovi a s hrôzou videla, ako si Aigistos oblieka otcove rúcha. Ustavične vyčítala matke jej zlý čin. A matka s ňou zaobchodila ako s otrokyňou. Nik by nebol povedal, že vychudnuté dievča v biednych šatách je dcéra kráľa Agamemnóna. Slúžila v paláci ako slúžka.

Sedem rokov vládol Aigistos s Klytimestrou. Sedem rokov sa Elektra trápila. Iba myšlienka na brata ju posilňovala v utrpení a žiali. Verila, že Orestes raz pomstí otcovu smrť. A tak sa míňali dni a mesiace a roky a Elektra pomaly strácala nádej.

Ale práve v čase, keď o bratovom návrate najväčšmi pochybovala, prešiel mykénskou bránou starec, ktorého v meste ešte nikdy nik nevidel. S ním prišli do mesta dvaja neznámi mladíci. I keď im prach ďalekej cesty pokrýval obuv, nehľadali si nikde odpočinok, a pobrali sa rovno ku kráľovskému palácu. Starec sa pred palácom obrátil na jedného z mladíkov a povedal:

“Počúvaj dobre, Orestes, čo ti poviem ja, tvoj pestún. Nepoznávaš rodné mesto a občania nepoznávajú teba. A predsa stojíš pred domom svojho slávneho otca, kráľa Agamemnóna. Teraz sa v ňom usadil spupný Aigistos, zbabelec s rukami poškrvnenými zločinom. Blíži sa chvíľa pomsty. Choď sa s Pyladom pokloniť pamiatke svojho otca a ja pôjdem do paláca. Pripravím vám cestu ku kráľovnej, ako sme sa dohodovorili.”

Orestes a Pylades, jeho verný druh z detstva, počúvli pestúna a pobrali sa najprv k Agamemnónovmu náhrobkovi.

Starý pestún zastihol Klytimestru v paláci. Hrešila Elektu, a keď sa ukázal cudzinec, zmĺkla.

“Hľadáš vládara,” povedal pestún, “nesiem mu dobrú zvesť.”

“Kráľ Aigistos nie je v paláci,” odpovedala Klytimestra, “ale ak mu nesieš dobrú zvesť, bude dobrá aj pre mňa. Som jeho žena.”

“Nepoznám príjemnejšiu zvesť pre vás,” usmial sa pestún, “Orestes je mŕtvy.”

Keď to Elektra počula, zúfale vykričala a začala plakať. Toľké roky sa tešila na brata, a teraz počuje, že umrel. Kto pomstí otcovu smrť?

Klytaimestra len-len že stlmila úľavný výdych. Sedem rokov nosila v sebe strach, že Orestes pomstí čin spáchaný na otcovi. V noci mala nedobry sen o treste za nešťachetný skutok. Od úzkosti sa prebudila, čelo vlhké od potu. Zbytočne sa bála. Orestes je mŕtvy.

“Rozprávaj, rozprávaj,” naliehala dychtivo, “ako umrel nešťastný Orestes, jediný syn nášho rodu?”

“Často veru býval víťazom v pretekoch a slávnostných hrách. Posledné preteky mu však priniesli záhubu. Spočiatku sme si mysleli, že aj tentoraz zvíťazí. Nebol azda Orestes majstrom vjazde na dvojkoľesových vozoch? Vozy rachotili po pretekárskej dráhe, kolesá zdvíhali prach a fúkajúce kone mali pysky plné peny. Aj Orestes, tak ako ostatní pretekári, obišiel cieľový stĺp a cvalom sa vracal späť. Vtom sa jednému z pretekárov splašili kone a zrazili sa so záprahom, ktorý šiel za nimi. Zadní pretekári nemohli už zadržať vozy, leteli jeden na druhého a čoskoro sa na celom závodisku kopili iba trosky vozov, jazdci a zvieratá v hroznom zmätku a spleti. Iba Orestes sa vyhol skaze, rýchle pohnal kone, že ostatný raz obíde cieľový stĺp. Kone vyrazili ako šíp, ale voz sa otreľ o stĺp, os praskla a Orestes vypadol z voza. Pri páde sa zaplietol do remeňov a uhaňajúci záprah ho vláčil po prachu, kým ho pohoniči nevyslobodili z remeňov. Tak zahynul Orestes, krvavený a uvláčený vlastnými koňmi.”

Po týchto slovách Elektra vybehla, aby sa mohla v samote vyplakať.

Klytaimestra žiarila od radosti. Pozvala posla k stolu a prikázala, aby mu doniesli jesť a piť. Pestún prijal pozvanie:

“Rád dočkám na kráľa a zopakujem mu tú zvesť. Dvaja mladí ľudia sem onedlho prinesú urnu s Orestovým popolom.”

Kráľovná sama ponúkala hosťa, aby si bral z plných mís, a znovu a znovu sa vypytovala. S každým cudzincovým slovom vzrastal v nej pocit bezpečia a pokoja.

Medzitým Elektra uvažovala v opustenom kúte paláca, či aj ona nemá umrieť, keď zomrel brat. Azda by sa aj sama vedela pomstiť, len keby vedela slabou rukou zodvihnúť meč. V smutných úvahách ju prekvapila mladšia sestra. Vpadla k nej so smiechom ako šťastný slnečný lúč.

“Elektra,” volala na sestru, “bola som pri otcovom náhrobku a vieš, že ho ktosi ovenčil? A na náhrobku ležala odstrihnutá kučera. Mala farbu ako tvoje vlasy. Zaisť ju ta nepoložil nik iný než Orestes. Mám takú radosť, sestrička. Dnes sa iste stretne s bratom a ty sa prestaneš trápiť.”

Elektra zmätená počúvala, čo sestra vraví. Má veriť jej, alebo cudzincovi? A či kučera by sa mohla objaviť na otcovom hrobe? Nová nádej jej dodala sily. Ak je Orestes v meste, blíží sa chvíľa odplaty. Preto Elektra nedesila mladšiu sestru zvesťou cudzieho posla. Rozochvená vyšla pred palác, či neuvidí Oresta. Orestes práve prichádzal s Pyladom. Elektra uvidela dvojicu mladých ľudí, ale brata po takom dlhom odlúčení nepoznala. Ani Orestes nepoznal sestru v chatrných šatách a oslovil ju ako služobnú:

“Pod’ a doved’ nás k svojej kráľovnej. Oznam jej, že prinášame urnu s Orestovým popolom.”

Až teraz si Elektra všimla nádobu, ktorú Orestes držal v rukách, a oči jej pretiekli slzami. Objala nežne popolnicu, akoby objímala živého brata, a zanariekala.

“Je to teda pravda. Brat sa mi vracia, ale je nemý, premenil sa na popol. Prečo som namiesto neho nezomrela radšej ja? Mocný Orestes je mŕtvy a žije slabá Elektra. Aká radosť bude v paláci! Vrahovia môžu pokojne spať a ja sa zadusím od žiaľu.”

Orestes poznal sestru a nemohol sa už ďalej pretvarovať pred jej bolesťou. Premožený súcitom pošepkal Elektre:

“Neobjímaj tú popolnicu, nie je v nej Orestov popol.”

“Nie je?” Elektra prekvapene pozrela na Oresta. “A kde je teda pochovaný?”

“Nikde, pretože nie je zvykom pochovávať živých.”

“Orestes žije?” Elektra si nedôverčivo prezerala cudzinca.

A Orestes jej ukázal ruku s prsteňom, ktorý od nej dostal, keď ho tajne posielala z domova. Elektra sa pozorne zahľadela Orestovi do tváre a pochopila, že pred ňou stojí brat. Zmocnila sa jej divá radosť a rozkričala sa:

“Orestes žije, žije!” Elektra si nedôverčivo prezerala cudzinca.

Opatrný pestún počul v paláci krik a vybehol von. Elektrine výkriky urýchlili vykonanie plánu.

“Poponáhľaj sa, Orestes, teraz nadišla tvoja chvíľa,” zvolal na Oresta. Orestes vytasil meč a vrhol sa do paláca. V pätách mu bežala Elektra.

Klytaimestra stála v sieni ako vytesaná z mramoru. Počula krik, a keď sa ukázal Orestes s mečom a za ním Elektra, pochopila, že do paláca vstúpil jej syn ako pomstiteľ otcovej smrti.

Pred matkou sa Orestes zarazil. Ale pestún a Elektra v ňom znovu roznieťli krutú nenávisť a túžbu pomstiť otca. Orestes zdvihol meč a zabil Klytaimestru.

Orestes ešte stál s mečom v ruke, omámený hrozným činom, keď do siene vbehol Aigistos. Vonku počul od služobníkov radostnú zvesť, že Orestes je mŕtvy, a ponáhľal sa dozvedieť o jeho záhube z úst posla. Namiesto mŕtveho Oresta uvidel mŕtvu Klytaimestru a vzápätí padol na zem vedľa nej, prebodnutý Orestovým mečom.

Sotva sa mykénsky ľud dozvedel, že sa Orestes vrátil a pomstil Agamemnónovu smrť, prúdili pred palác zástupy. Túžili pozdraviť syna hrdinského kráľa.

V bráne paláca sa tackal akýsi muž. Nevšímal si zástupy na nádvorí, mával rukami a bránil sa pred neviditeľnými príznakmi. Tackajúci sa muž bol Orestes. Len čo završil dielo pomsty, zlietli sa k nemu bohyne Erinye, prenasledujúce páchatelov krvavých činov. Okrídlené Erinye s vejúcim čiernym rúchom a so zmihami vo vlasoch mu krúžili okolo hlavy, spievali strašnú pieseň o vražde matky a z očí im kvapkala krv.

Ľud pri pohľade na nešťastného Oresta od hrôzy onemel. Erinye ho vyštvali z paláca a prenasledovali z miesta na miesto. Odišiel z Mykén a blúdil po krajine, odišiel z krajiny a blúdil po svete. Všade ho sprevádzala strašná pieseň Erinyí a napínala ho zúfalstvom.

Verný priateľ Pylades mu bol druhom na ťažkej púti. Spolu došli až do Delf. V chýrnej veštiarni sa spýtali na radu, ako zmierniť Orestovu trýzeň, ako zahnať ukrutné Erinye. ;

Veštbá povedala:

“Choď to Tauridy a prines Artemidinu sochu, ktorá ta padla z neba.”

Orestes poslúchol veštbu a vydal sa s Pyladom do tej ďalekej krajiny. V Tauride vládol zlý kráľ. Cudzincov chytených na svojom území dával obetovať bohyni Artemide. Orestes i Pylades vedeli, aký osud ich čaká, ak budú zajatí, preto sa cez deň skrývali a putovali po cudzom kráľovstve iba v noci.

Krytí nočnou tmou chystali sa odniesť sochu. Šťastne sa priplazili k chrámu, ale neopatrným hrmotom prebudili neďalekú stráž. Strážcovia ich zajali a uväznili a ráno ich predviedli kráľovi. Kráľ prikázal obetovať votrelcov Artemide.

Sputnaných mužov ihneď odvieďli k obetnému oltáru. Donútili ich kľaknúť si s obnaženou šíjou a kňažka bohyne Artemidy sa k nim priblížila s ostrým mečom. V tej chvíli si Orestes spomenul na sestru Ifigéniu, ktorú kedysi tiež obetovali bohyni Artemide. Lúčil sa so životom s jej menom na perách. Kňažka začula meno a meč jej klesol. Obrátila sa na kráľa:

“Zlé znamenia mi prikazujú, kráľ, aby som odložila obeť. Nech zatiaľ stráže odvedú cudzincov do väzenia. Artemis zajtra zaiste prijme tvoju obeť.”

Kráľ nerád súhlasil, nechcel však odporovať bohyni, ktorá sa s ním rozprávala ústami kňažky. Orestes s Pyladom vstali od oltára. Artemidina kňažka k nim pristúpila a ticho sa spýtala Oresta: “Odkiaľ poznáš to meno?”

“Ifigénia bola moja sestra,” povedal Orestes, “a umrela tak, ako zajtra umrieme my.”

Kňažka premohla túžbu objať Oresta a vzrušene zašepkala:

“Som tvoja sestra Ifigénia. Bohyňa ma vtedy od oltára zanesla v mračne sem a dlhé roky jej tu slúžim ako kňažka. Neboj sa, brat môj, zachránim vás.” V tú noc svietili hviezdy na cestu trom utečencom. Orestes, Pylades a Ifigénia utekali z Tauridy a odnášali so sebou sochu bohyne Artemidy, aby Orestova duša našla pokoj.

Ale trúchlivá pieseň Erinyí ešte dlho znela Orestovi nad hlavou, dlho mu smutne spievali o jeho čine. Až Palas Aténa sa zmlovala nad Orestom a rozhodla o skončení trestu. Erinye odleteli a Orestes nastúpil na trón. Pieseň Erinyí už neznela, môže však na ňu celkom zabudnúť, kto ju raz počul?

Odyseove cesty

Keď Tróju spálili plamene a ležala v rozvalinách, aj itacký kráľ Odyseus vyplával od trójskych brehov na dvanástich lodiach. Túžil uvidieť čo najskôr dym rodnej Itaky, ale osud mu pripravil najnezvyčajnejšiu plavbu, akú kedy nejaký plavec zažil. Darmo mali veslári mocné ruky. Vietor bol mocnejší a zahnal lode k cudziemu brehu, k mestu Kikonov Ismaru. Gréci vystúpili na breh a v boji sa zmocnili mesta. Korisť bola bohatá. Márne Odyseus radil, aby sa ihneď vydali na ďalšiu cestu. Jeho druhovia ho nechceli počúvať. Načali mechy s vínom, zapálili vatry a opekali mäso. Medzitým si Kikoni privalali na pomoc susedov z vnútra krajiny. Prišlo ich toľko, koľko je zjari na vetvách mladého listia, a za ranného šera prepadli Grékov zmožených jedlom a pitím. V krutom boji padlo šesť Grékov z každej lode a ostatní sa zachránili iba útekem. Chvatne nasadli do lodí a čo najrýchlejšie vyrazili na more.

Neplávali dlho a obloha i more potemneli a zlá búrka sa s hukotom prihnala po vlnách. Divá víchrica roztrhala plachty. Gréci sa opreli do vesiel a iba s veľkou námahou dorazili k pevnine a zakotvili. Dva dni a dve noci sa zdržali na pobreží. Odpočinuli si, dali do poriadku plachty a vztýčili stožiare. Vyplávali znova v nádeji, že sa priblížia k domovu, ale divý vietor ich opäť zaniesol k neznámemu brehu. Vystúpili na súš, nabrali čerstvej pitnej vody a Odyseus vyslal troch plavcov na výzvedy, akí ľudia tam žijú. Plavci sa dlho nevracali, preto sa sám pobral za nimi. Obával sa, že sa jeho druhom prihodilo dačo zlé. Čoskoro však pochopil, prečo sa nevracajú.

Pevnina, pri ktorej grécke lode zakotvili, bola zemou Lotofagov. Lotofagovia každého cudzinca milo prijali a ponúkli mu pokrm, sladký plod lotosu. Kto toto skvelé jedlo ochutnal, nechcel sa vrátiť a chcelo sa mu do smrti žiť v krajine Lotofagov. Nešťastní plavci, vyslaní Odyseom, ochutnali plod loto-su a nechceli sa vrátiť. Bolo ich treba násilím odviešť a sputnaných uložiť na dno lode. Putá im sňali až vtedy, keď už krajinu Lotofagov nebolo vidieť.

Po niekoľkých dňoch pokojnej plavby priplávali Odyseove lode k malému ostrovu. Na trávnatých stranách sa prehánali čriedy divých kôz a priam vyzývali gréckych plavcov na lov. O chvíľu zostupovali Gréci zo strán s bohatými úlovkami. Na pobreží sa rozohoreli vatry a vzduchom sa niesla príjemná vôňa pečeného mäsa. Večer zapíjali starým vínom, ktoré ukoristili Kikonom.

Odyseus zvedavo pozoroval neďaleký pruh neznámej pevniny, ležiaci naproti ostrovu, na ktorom sa vylodili. Nevedel, že je to krajina Kyklopov, obrov, ktorí neorú a nesejú, a predsa majú všetkého hojnosť. Ráno, len čo noc ustúpila pred ružovými prstami Zorničky, pustil sa Odyseus s jednou loďou k náprotivnému brehu. Ostatné lode nechal ukryté v dobrom prístave. Čím väčší sa Odyseova loď blížila k neznámej krajine, tým väčší sa čudoval. I keď zem nebola obrábaná, na rovinách zrela nádherná úroda obilia a na svahoch sa po kroviskách divo ovíjal vinič a medzi listami sa belaseli šťavnaté strapce hrozna. Odyseus prikázal plavcom, aby zakotvili v bezpečnom zálive, a sám sa s dvanástimi najsmelšími hrdinami vybral na breh. Razili si cestu bujným rastlinstvom, pomedzi stromy, ktorých konáre pod ťarchou ovocia viseli až k zemi, a hľadali stopy živých bytostí. Napokon zastali na úpätí skalnatého vrchu, pred čiernym otvorom jaskyne napoly zarostenej vavrínom. Okolo skalnej pukliny bola navŕšená hradba z hrubých, nepritesaných balvanov a z nej trčali kmene jedlí a dubov, zarazené medzi kamene a do zeme silou obra. Za hradbou bečala a mečala črieda jahniat a kozliatok.

Gréci prešli cez hradbu a vstúpili do skalnej pukliny. Na policiach veľkých ani kompy ležali hrudy syra a na zemi stáli nádoby s mliekom i prázdne hrotky, pripravené na dojenie. Aj syry, aj nádoby boli také obrovské, že Gréci začali Odysea prehovárať a chceli sa vrátiť na loď. Odyseus im radil, aby dočkali aspoň na príchod obra. Rád by bol vedel, akým pohostinným sa ukáže. Zdržal svojich druhov v jaskyni až do večera.

Na súmraku sa ozvali vonku ťažké, dunivé kroky, až sa z povaly jaskyne sypal piesok. Do jaskyne vstúpil obor Polyfemos s ohromným nákladom suchého dreva na chrbte. Pred sebou hnal z paše ovce a kozy. Drevo zhodil na zem, ku vchodu do skalnej pukliny prisunul obrovský balvan a zapálil vatru. Z veľkej hromady dreva vysoko vyšľahli plamene a ožiarili obrovi tvár. Gréci si všimli, že má iba jedno oko uprostred čela. Obrovo jediné oko uprene hľadalo na Grékov.

“Kto ste vy, cudzinci?” spýtal sa Polyfemos. “Čo tu robíte?”

“Sme Gréci,” smelo vystúpil z hlúčika Odyseus, “plavíme sa domov od mesta Troje, ktorú sme dobyli, a prosíme ťa o pohostinstvo. Vieš tak isto dobre ako my, že bohovia prikazujú správať sa k hosťom úctivo.”

Polyfemos sa rozosmial, až ozvena zaburácala vo všetkých kútoch jaskyne:

“Bohovia! Prikazujú! Čo ma do tvojich bohov! My Kyklopovia sme mocnejší ako bohovia a ja som z Kyklopov najmocnejší. Robíme iba to, čo chceme, rozumieš? A kde ste pristáli s loďou, hovor!” Eštevý Odyseus videl, že bude lepšie, ak sa spupný Polyfemos nedozvie, kde loď zakotvili. Preto povedal:

“Sme bez lode. Poseidon, vládca mora, hodil našu loď o skalisko. Zachránil som sa iba ja a dvanásť mužov. Ostatní našli smrť vo vlnách.”

Obor na to neodpovedal, iba vystrel ruku do húfa Grékov a vytiahol z neho dvoch mužov. Pripravil si z nich večeru, zapil ju kozím mliekom a ľahol si spať medzi ovce.

Gréci strípali od hrôzy. Strašná hostina im nedala zaspáť. Vzájali vrúcne vládcu bohov Dia a prosili ho o pomoc. Odyseus uvažoval, či nemá spiaceho obra prebodnúť mečom. Keby však ľudojeda prebodol, boli by odsúdení na smrť. Aj keby sa všetci opreli o balvan, ktorým Polyfemos zatarasil vchod do skalnej pukliny, neboli by ho odvalili.

Ráno Kyklop zapálil oheň a podojil kozy a ovce. Potom znova chytil dvoch Grékov a pripravil si z nich raňajky. Najedol sa, odsunul balvan ľahko ani kamenček, vypustil z jaskyne ovce a kozy a skalnú puklinu za sebou starostlivo balvanom zatvoril, aby mu nik z Grékov neušiel.

Smutne sedeli Gréci v temnej skalnej pukline, ožiarenej iba dohasínajúcou vatrou. S úzkosťou čakali na chvíľu, keď sa obor vráti. Bystrý Odyseus neprestal ani na chvíľu uvažovať, ako by sa s priateľmi dostal na slobodu. Myšlienka za myšlienkou mu chodili po hlave, ale všetky zavrhoval, ani jedna sa mu nevidela dosť bezpečná. Ako prezerá jaskyňu, či by nemohli ujsť iným smerom, našiel pri skalnej stene obrov kyjak. Ponášal sa na stožiar z dvadsaťveslovej nákladnej lode. Pri pohľade na kyjak skrsla v Odyseovi myšlienka na lest: odťal z kyja poriadne brvno, zavola priateľov, aby mu pomohli brvno chladiť a zahrotiť, a hrot opálili v žeravom uhlí. Potom vysvetlil priateľom svoj zámer. Gréci losovali a lósom vybrali štyroch mužov, ktorí budú Odyseovi v jeho snahe pomáhať. Brvno pred obrom dobre schovali. Večer sa Kyklop Polyfemos vrátil s čriedou do jaskyne a znovu zavalil otvor balvanom. Sadol si, podojil kozy a ovce, vybral zo zriedeného húfa dve nové obete. Najedol sa a chystal sa spať. Vtedy k nemu pristúpil Odyseus so džbánom plným silného kionského vína z mecha, ktorý si Gréci priniesli so sebou. "Napi sa, Kyklop," povedal Odyseus, "pi, azda ti pohár dobrého vína obmäkčí ukrutné srdce."

Polyfemos vyprázdnil pohár na jeden raz a víno mu zachutilo.

"Ešte mi nalej," vyzval Odysea.

Odyseus mu nalial a obor si voľkal:

"Také víno som ešte nepil. Bohovia nemôžu piť lepšie. Nie som nevďačník, povedz mi, ako sa voláš, i ja ti chcem urobiť radosť a obdarovať ňu."

Odyseus nalial obrovi po tretí raz, ľstivo však povedal:

"Prezradím ti, ako sa volám, ale nezabudni na dar, ktorý si mi sľuboval. Volám sa Nikto. Nikto ma nazývajú ľudia, rodina aj priatelia."

Obor odpovedal sťažka, víno mu premohlo jazyk:

"Dobre počúvaj, páčiš sa mi. Teba, Nikto, zjem až naostatok, za všetkými ostatnými. Takto ňu obdarím."

Dopovedal a zvalil sa na zem zmožený pitím. Vtedy Odyseus podľa dohovoru chytil s druhmi zaostrené drevo a ponoril ho do žeravého popola. Tlejúce brvno vrazili Gréci všetkou silou obrovi do jediného oka. Oko zasychalo, obor sa prebudil a zreval, až sa jaskyňa i celý vrch zachvel. Gréci od neho s desom odskočili. Polyfemos si prudko vytrhol brvno z oka ako triesku a zúrivo šmátral okolo seba rukami. Bol slepý, preto sa Gréci mohli ukryť za výstupky skál. Obor drvil v prstoch iba kamene a zem.

Polyfemov krik a nariekanie začuli ostatní Kyklopovia. Vybehli zo skalných puklín v okolných vrškoch, pribiehali k jeho jaskyni a pýtali sa, čo sa mu stalo a prečo ich v noci budí. Azda ho niekto vraždí? Polyfemos, celý bez seba od bolesti, stále opakoval: "Kto ma vraždí? Ach, Nikto, priatelia, Nikto!"

Kyklopovia potriasali hlavami a volali: "Nikto? Prečo teda nariekaš? Azda na teba zoslal Zeus chorobu? Pomodli sa k Poseidonovi, svojmu otcovi, nech ti v chorobe pomôže."

A Kyklopovia sa rozišli do svojich domovov. Ráno pootvoril stonajúci obor jaskyňu, aby ovce a kozy mohli ísť na pašu. Sadol si ku vchodu a každému zvieraťu starostlivo ohmatal chrbát, či na ňom nesedí niektorý z Grékov. Ale ľstivý Odyseus zviazal k sebe prútmi vždy troch baranov a pod stredného barana z trojice priviazal jedného za druhým svojich druhov, ktorí ešte ostali žiť. Sám sa zachytil vlny na bruchu najväčšieho barana a dal sa mu vyniesť zo skalnej pukliny. Obor ohmatával iba chrčty zvierat, a tak mu Gréci šťastne unikli.

Vonku sa pustili zvierať a čo najrýchlejšie bežali k lodi kotviacej v zálive. S radosťou privítala posádka lode Odysea a jeho druhov. Radosť zmenšoval iba zármutok nad priateľmi, ktorí sa už nevrátili z obrovej jaskyne. Polyfemos zničil šiestich hrdinov. Ale nebolo kedy truchliť. Odyseus rozkázal nahnať na loď oviec, koľko sa ich vojde, a rýchle odplávať od brehu.

Na šírom mori sa Odyseus obrátil čelom k pobrežiu obrov a zvolal: "Polyfemos, počuješ ma? Stihla ňu spravodlivá odplata za bezbožné skutky. Neváhal si vzťahnúť zločinnú ruku na hostí. Preto ňu Zeus a všetci bohovia potrestali!"

Obor počul Odyseovo volanie a zúrivo sa vyrútil z jaskyne. Odtrhol vrch veľkej hory a hodil ho tým smerom, odkiaľ prichádzal hlas. Skala dopadla tesne pred Odyseovu loď. Nechýbalo veľa a bola by ju rozdrvila. More sa rozvírilo, zdvihla sa mocná vlna a hnala loď ku kyklopskému pobrežiu. Iba s námahou odvrátili veslári loď od brehu.

Keď sa vzdialili od pevniny dvakrát tak ďaleko ako prv, Odyseus znova vykrikol:

"Keď sa ňu niekto spýta, Kyklop, kto ňu oslepil, povedz mu, že ňu o zrak pripravil Odyseus z ostrova Itaky."

"Beda mi," zanarietal obor, "splna sa stará veštbá. Kedysi mi prorokovali, že ma oslepí Odyseus. Myslel som si, že to bude chlap veľký a mocný ako ja a že bude so mnou zápasiť. A teraz prišiel akýsi človečik a

Išťou ma pripravil o zrak. Ale počkaj, Odyseus, vyprosím si u svojho otca Poseidona, aby si sa vrátil domov biedny, bez priateľov a na cudzej lodi!”

Po týchto slovách hodil za loďou novú, ešte väčšiu skalú, a len-len že neodrazil kormidlo. Gréci sa opreli do vesiel a premohli mohutnú vlnu. Unikli obrovi aj po druhý raz a čoskoro sa stretli s priateľmi na lodiach, ktoré kotvili pri ostrove divých kôz. Rozdelili korisť a Odyseus obetoval Diovi barana, pod ktorého bruchom vyliezol z Kyklopovej skalnej pukliny. Ale Zeus obeť neprijal. Poseidon vyslyšal prosby svojho syna Polyfema a prihovoril sa u Dia. Zeus pripravoval Odyseovi a jeho plavcom nové trápenia. Na druhý deň za svtania sadli Gréci k veslám a pustili sa ta, kde v diaľke ležala rodná Itaka. Niekoľko dní sa plavili nesmiernym morom a nijaká búrka ich nehnala späť. Takto priplávali k ostrovu, ktorý bol obohnaný kovovou hradbou. Väčšie šťastie nemohlo Odysea stretnúť. Na ostrove žil kráľ Aiolos, vládca vetrov. Dobrý kráľ vľúdne prijal v nádhernom paláci Odysea a jeho Grékov, vypytoval sa na trójsku vojnu a na Odyseovu cestu do vlasti. Celý mesiac všetkých bohato hostil.

Po mesiaci požiadal Odyseus Aiola, aby ho prepustil. Aiolos sám dozrel na prípravy na odchod a prichystal Odyseovi neobyčajný dar. Do veľkého mecha z volskej kože zatvoril všetky nepriaznivé a divé vetry a mech pevne zaviazal striebornou šnúrkou. Mech dal Odyseovi so sebou a prikázal ľahkému priaznivému vetru, aby sa oprel do plachát a hnal grécke lode k brehom Itaky.

Deväť dní a deväť nocí napínal usilovný vietor plachty Odyseových lodí a na desiaty deň tejto nádhornej plavby uzreli Gréci Itaku. Pobrežie ostrova bolo tak blízko, že mohli rozoznať pastierov pri vatrách. Vtedy sa už Odyseus neubránil spánku. Celou cestou viedol loď, nezažmúril oko, ale pred cieľom cesty zaspal. “Pozrite sa,” vraveli plavci, “Odyseus zaspal. Konečne sa presvedčíme, aké dary si vezie v mechu od kráľa Aiola. Ani sa nám nepochválil, asi sa nechce s nami rozdeliť o zlato a striebro.”

Plavci schytili mech a rozviazali striebornú šnúru. S kvílením a fičaním vyrazili divé víchry z mecha a vliekli Odyseove lode cez búrku a vlnobitie na ďaleké more, preč od brehov domova. Odyseus sa prebudil a videl, čo sa stalo. Od zúfalstva sa div nevrhol do rozbúrených vln. Víchry a búrky prihnali loď opäť k Aioloému ostrovu.

Odyseus sa ihneď pobral do paláca, kde kráľ vetrov hodoval s manželkou a deťmi. Aiolos sa veru poriadne začudoval Odyseovmu návratu, a keď sa dozvedel, prečo sa vrátil, s hnevom vstal od stola a zvolal:

“Odíď z paláca a odplávaj od ostrova! Zaiste si upadol do nemilosti bohov. Takého človeka nemôžem prijať pod ochranu.”

Smutne sa vrátil Odyseus na pobrežie k priateľom. Už sa nemohli spoliehať na priaznivý vietor. Provy lodí si ťažko razili cestu vlnami a veslárom sa leskli čelá od potu.

Od Aioloého ostrova dorazili unavení plavci ku skalnatej neznámej pevnine. Našli pre lode dobrý prístav, iba Odyseus si priviazal loď ku skalisku pred prístavom a vyškriabal sa po balvanoch na výšinu, aby sa rozhliadol. Ležala pred ním pláň bez ľudí a bez zvierat. V diaľke stúpala k oblohe dym, azda sa za obzorom rozkladalo nejaké mesto. Odyseus zišiel k prístavu a vyslal troch Grékov do vnútrozemia na výzvedy. Gréci prešli planinou, presekali si cestu hlbokým lesom a zastali pred mestom s vysokými domami. Prvý človek, s ktorým sa stretli, bolo dievča, čo si bralo pri studni vodu. Neponášalo sa na ľudské dievčatá, bolo obrovské ako veža, ale ochotne a prívetivo vysvetľilo Grékom všetko, čo chceli vedieť. Dozvedeli sa, že zakotvili pri krajine Laistrygonov a mesto že sa volá Telepylos. Otec dievčaťa je tam vraj kráľom. Dievča ich odvieďdo do kráľovského paláca a Gréci užasli. Stáli pred kráľovnou veľkou ako vrch. Len čo ich zbadala, začala volať na svojho muža. Hlas jej hrmel, ako keď sa odtrhne na horskom úbočí skala a valí sa do údolia a cestou strháva balvany, kry a stromy. Obludne veľký kráľ Laistrygonov pribehol, chytil jedného Gréka a dal si ho pripraviť ako jedlo. Druhí dvaja plavci ušli a šťastne sa dostali s neblahou správou k svojim druhom.

Obrovský kráľ dal vyhlásiť poplach. Obrovití Laistrygoni sa vyrojili na planinu a zbehli na morský breh. Odľamovali zo skál kamene, hádzali ich na lode a rozbíjali ich. Stožiare pukali, cez prelomené dosky sa drala do lodí voda a plavidlá klesali ku dnu aj s Grékmi. Ani jedna z lodí kotviacich v prístave neunikla. Iba Odyseus s hŕstkou plavcov sa zachránili. V poslednej chvíli preťal lano, ktorým bola jeho loď pripútaná ku skalisku, a chvatne opustil nepriateľskú pevninu.

S jedinou loďou, so zvyškom priateľov brázdil Odyseus more a spomínal na mŕtvych druhov, ktorých už nikdy neuvidí. Na smrť unavení usilovným veslovaním a vyčerpaní prežitými hrôzami, vystúpili Gréci na breh akéhosi ostrova, padli na zem a ležali tak dva dni a dve noci. Na tretie ráno, sotva Zor-nička začala rozčesávať zlaté vlasy nového dňa, zobral Odyseus meč a oštep a pustil sa do vnútra ostrova. Objavil cestu a zazrel aj stužku dymu nad korunami stromov. Na spiatocnej ceste vbehol Odyseovi do cesty statný jeleň. Odyseus ho zabil oštepom a vrátil sa s úlovkom k hladným plavcom. Najedli sa pečeného mäsa a odpočinok i pokrm im vrátili silu. Po jedení rozdelil Odyseus Grékov na dva rovnaké oddiely. Prvý viedol Odyseus, druhý kormidelník Eurylochos. Potom ťahali lós, ktorý oddiel sa má vypraviť do vnútrozemia. Lós padol na Eurylocha a jeho skupinu. Eurylochos smutne vykročil s oddielom do lesa. Gréci mali na mysli všetko, čo zažili u Laistrygonov i Kyklopov, a postupovali iba pomaly a opatrne.

V lesnej kotlinke našli krásny úhľadný dom. Okolo domu obchádzali horskí vlci a levy, ale nevrhali sa na prichádzajúcich. Túlili sa k plavcom, ako sa túlia psy k vracajúcemu sa pánovi. Z domu zaznieval sladký spev. Lúbezný spievajúci hlas patrila čarodejnici Kirke, ktorá v dome bývala. Sama otvorila Grékom bránu na dome a pozývala ich s úsmevom dnu. Gréci neodolali a vošli. Iba kormidelník Eurylochos nedôveroval neznámej žene a radšej ostal pred domom.

Kirka zaviedla lodníkov do skvelej sály, usadila ich do pohodlných kresiel a pripravila im lahodné jedlo z medu, syra, múky a tuhého vína. Do pokrmu priliala čarodejnú šťavu. Gréci si s chuťou zajedli a odrazu začali meniť podobu. Koža im zarástla štetinami, hlava sa pretiahla do svinského rypáka a s chrochtaním sa spúšťali na všetky štyri. Čarodejnica ich vyhnala prádom zo sály do svinských chlievikov a dala im žrať žalude a bukvice.

Eurylochos sa nedočkal svojich druhov, preto sa pobral späť k lodi a podal Odyseovi správu o tom, čo zažil a videl.

“Odplávajme, dokiaľ ešte môžeme,” radil Eurylochos Odyseovi, “bohovia vedia, aké nebezpečenstvo tu na nás číha.”

“Nemôžeme odplávať a opustiť priateľov,” povedal Odyseus. Dal si opísať cestu, ozbrojil sa a vybral sa hľadať stratených plavcov.

Cestou stretol urasteného mladíka a poznal v ňom boha Hermesa. Hermes stisol Odyseovi pravicu a oslovil ho:

“Kam bežíš? Nazdávaš sa, že bez pomoci bohov pomôžeš svojim druhom, ktorých Kirka začarovala do podoby bravov? Chcem ti pomôcť.” Hermes sa zohol a vyhrabal zo zeme bylinu s bielym kvetom a čiernym koreňom. “Táto bylina,” povedal, “sa volá Moly a s ňou odoláš všetkým čarom. Vezmi si ju. Až sa ňou Kirka dotkne čarovným prútom, vytrhni meč a vrhni sa na ňu, akoby si ju chcel zabiť. Ľahko od nej vymôžeš prisahu, že ti neublíži. Nič zlé ti už nebude hroziť a znovu sa stretnieš so svojimi druhmi.” Hermes dohovoriť a zmizol. Odyseus kráčať zamyslene a vážne k domu čarodejnice.

Kirka ho uvítala v bráne, vlúdne ho pozvala ďalej a s úsmevom mu podala čarodejný nápoj. Ani sa nemohla dočkať, kým vyprázdni zlatú času. Len čo Odyseus dopil, šľahla ho prútom a zvolala: “Bež si do svinského chlievika k svojim priateľom!”

Ale Odysea sa čary nedotkli. Chránila ho bylina Moly. Vytasil meč a hnal sa na čarodejnicu, akoby ju chcel prebodnúť. Užasnutá a zdesená Kirka padla na zem a objala Odyseovi kolená.

“Beda,” kričala, “nie si ty Odyseus, ktorého mi predpovedala veštba? Ak si Odyseus, schovaj meč a buďme priateľmi.”

“Prisahaj,” povedal Odyseus, “prisahaj, že mi nebudeš škodiť.”

Kirka mu prisahala. Až potom schoval meč a prijal jej pohostinstvo.

Služobné Nymfy začali pripravovať hostinu. Jedna prestierala a prehadzovala purpurové prikrývky cez kreslá, druhá miesila v striebornom miesidle medovo sladké víno s vodou, iná chystala Odyseovi kúpeľ. Keď sa Odyseus vykúpil a obliekol si nové rúcho, ktoré mu Kirka darovala, sadol si s ňou za stôl pokrytý pokrmami. Nejedol však a smutne hľadel pred seba.

“Prečo odmietaš jedlo?” spýtala sa ho Kirka. “Azda si si zvykol na lepšie lahôdky, než aké ti predkladám?”

“Ako môžem jesť a radowať sa, keď moji druhovia trpia,” odpovedal Odyseus. “Zbav ich čarov a zbavíš aj mňa smútku.”

Kirka neodmietla Odyseovu prosbu. Vyšla na dvor, otvorila chlieviky a vyhnala z nich bravov. Každého potrela čarodejnou šťavou, a hneď z nich padali šetiny, telá sa im vzpriamovali a namiesto bravov stáli okolo statní Gréci. Pribehli k Odyseovi a dojatí mu ďakovali za záchranu. Kirka vyzvala Odysea, aby priviedol aj ostatných lodníkov.

Plavci vyvliekli koráb na súš a všetci sa zišli u Kirky. Čarodejnica a Nymfy sa starali o ich pohodlie a misky a miesidlá sa plnili cez celý rok. Pri hostinách a zábavách sa čas rýchle mienal. Po roku požiadala Odyseus Kirku, aby prepustila jeho aj gréckych hrdinov.

“Nechcem ňu držať pri sebe proti tvojej vôli,” povedala čarodejnica. “No keď sa chceš vyhnúť dlhému blúdeniu na ceste domov, musíš zostúpiť do podsvetia. Tam sa spýtaj tieňa slepého veštca Teiresia na veštbu.”

Odyseus sa zarmútil nad novou nebezpečnou cestou. Kirka to spozorovala a utešovala ho:

“Nerob si starosti, Odyseus, len postav stožiar a napni plachty. Vietor sa už postará, aby si ta doplával. Keď preplávaš oceán, uzrieš nízke pobrežie s hájom vrb a štíhlych čiernych topoľov. To je háj bohyne Persefony a vchod do podsvetia. Odíď sám bez sprievodu na osamelé miesto, vyhrab jamku a obetuj mŕtvym čierneho barana a čiernu ovcu. Vôňa obetnej krvi priláka tieň zomrelých a budú sa chcieť napiť. Zábran im v tom mečom a nedovoľ, aby sa priblížili, kým sa nespýtaš Teiresia na veštbu. Veštec ti poradí, ako sa vrátiť domov.”

Kirka vybrala z čriedy čiernu ovcu a čierneho barana, darovala ich Odyseovi a rozlúčila sa s ním aj s plavcami.

Vial priaznivý vietor a loď letela po vlnách ako vták. Netrvalo dlho a ukázal sa nízky breh oceánu s

čiernymi topoľmi a vrbami. Odyseus poslúchol radu čarodejnice Kirky, sám sa vybral na neveselý breh a vyhrabal tam jamku.

Len čo sa pomodlil a krv obetovaných zvierat stiekla do jamky, vynorili sa z podsvetia duše zosnulých. Mladíci i starci, ženy i deti, muži zabíjajú vo vojne, všetci stenajúc vystupovali z ríše tieňov a tísli a tiesnili sa okolo obetí. Odyseus vytrhol meč a nedovoľoval obletujúcim tieňom, aby sa napili krvi zabitých zvierat. Medzi dušami zomrelých zbadal aj tieň svojej matky, ktorá ešte žila, keď Odyseus odchádzal do vojny. Pri pohľade na ňu zaplakal od ľútosti, ale ani jej nedovolil zmočiť si pery. Konečne sa priblížil tieň vešťa Teiresia a vyzval Odysea, aby schoval meč.

Veštec sa napil a prehovoril:

“Odyseus, veľmi si rozhneval boha Poseidona, že si mu oslepil syna Polyfema. Bude ti robiť prekážky pri návrate domov. Ale aj tak sa môžete vrátiť, ak budete dbať na moju radu. Onedlho pristanete pri ostrove Trinakrii. Na sviežich lúkach ostrova sa pasú tučné stáda oviec a kráv. Tie stáda patria bohu slnka Heliovi. Nedotýkajte sa jeho zvierat. Keby ste niektoré z nich zabili, prorokujem tvojej lodi a tvojim ľuďom skazu. Sám a na cudzej lodi by si došiel do vlasti. Ani tam ťa nebude čakať nič dobré. Nájdeš vo svojom paláci plno spupných nápadníkov, uchádzajúcich sa o ruku tvojej ženy Penelopy. Ak sa vrátiš, potrestáš ich. Potom obetuj bohu Poseidonovi a môžeš sa dožiť pokojnej staroby.”

Odyseus poďakoval za veštbu a spýtal sa Teiresia:

“Tamhľa vidím tieň zosnulej matky, mlčí a nehľadá na mňa. Čo mám urobiť, aby som sa s ňou mohol porozprávať?”

Teiresias radil:

“Komu dovoľíš priblížiť sa sem k tejto krvi, bude sa s tebou rozprávať a povie ti pravdu.”

Potom sa obrátil a pomaly kráčal späť do ríše tieňov.

Odyseus dovoľil matke, aby sa napila, matka poznala syna a ozvala sa: “Ako si sa sem dostal, dieťa moje? Ešte blúdiš po svete od pádu Troje? Ešte si sa nevrátil na Itaku k manželke a synovi?” Odyseus porozprával matke o svojom smutnom osude a spýtal sa jej, čo sa robí doma. Matka povedala: “Tvoja verná manželka Penelopa ťa stále očakáva a plače za tebou. Syn Telemachos pokojne užíva otcovské majetky. Tvoj starý otec túži ťa uzrieť ešte živého. Odišiel na vidiek a nechce chodiť do mesta. Žije tam s čeladou a pracuje ako roľník. A mne skrátila život túžba za tebou a zármutok, že sa nevraciaš.” Dohovorila a Odyseus sa zachvel clivotou. Roztvoril náruč, ale matkin tieň sa pred ním rozplynul ako hmla v závanе vetra.

K obetnej krvi pristúpil tieň kráľa Agamemnóna, napil sa a poznal Odysea. S plačom vyrozprával Odyseovi o tom, ako ho vlastná ženy Klytimestra usmrtila, keď sa vrátil domov z trójskej vojny. Varoval Odysea, aby si dal pri návrate na Itaku pozor a tajne vystúpil na pobrežie. Možno, že aj na Odyseov život niekto vo vlasti strieha.

Pred Odyseom sa zjavili tiene mŕtvych bojovníkov od Troje. Achilles poznal v Odyseovi svojho statočného druhu z vojny a Odyseus ho chválil a lichotil mu, že aj v podsvetí sa z Achilla stal veľký vladár mŕtvych. Achilles iba trúchľivo odvetil:

“Radšej by som bol na zemi oráčom a slúžil v cudzine u chudobných ľudí, než aby som bol v podsvetí vladárom mŕtvych.” Vypytoval sa Odysea na svojho syna, ako sa drží pri Tróji, a s radosťou počul, že sa jeho syn správal ako hrdina.

Mlčky prešiel okolo Odysea Aias. Aj ako mŕtvy sa ešte hneval na Odysea pre spor o Achillovu výzbroj. V dlhom rade prichádzali k Odyseovým obetám tiene zosnulých. Mnohých poznal a mnohí poznali jeho. Ale zo zástupov kviliacich duší pojala Odysea taká hrôza, že sa od nich odvrátil a rozbehol sa k lodi. Veslári sa opreli do vesiel a loď vyrazila z nehostinných končín smrti na ďaleké rozvlnené more. Odyseus vedel, že teraz musí prekonať dve nebezpečia, pred ktorými ho už Kirka varovala. Najprv musí uniknúť nástrahám, ktoré kladú nešťastným plavcom rozkošné morské víly Sirény. Lákajú neskúsených lodníkov sladkým spevom k svojmu ostrovu, a ak sa koráb pustí za ich hlasom, stroskotáva na ostrých útesoch, ukrytých pod hladinou. Len čo sa zradný ostrov dostal na dohľad, zalepil Odyseus plavcom uši voskom, aby nepočuli sladký spev. Sám sa dal pevne pripútať k stožiaru. Tak počul spev Sirén, ale povrazy mu zabránili vrhnúť sa do mora a plávať k ostrovu.

Unikli Sirénam a po krátkej plavbe počuli hrozný rachot a štekot. Blížili sa k druhému nebezpečenstvu. Takto revala v jaskyni pod obrovským úskalím obluda Skylla. Jej šesť psích hláv, kývajúcich sa nad hladinou, ustavične štekalo. Naproti morskej jaskyni s hrozným netvorom trčala z mora nižšia skala. Poseidonova dcéra Charybdis trikrát denne pod ňou pohlcovala a chrlila vodu.

Voda okolo skaliska vrela, skala zlovestne hučala a vlny boli tmavé od hlíny a piesku a biele od rozbúrenej peny. Loď, ktorej sa podarilo ujsť oblude Skylle, obyčajne klesla do náprotivného hrozného víru Charybdisa a nevyhla sa skaze. Odyseovým plavcom klesli od zdesenia ruky z vesiel. Odyseus ich povzbudzoval a radil im, aby prešli popri väčšej skale. Tak mu poradila čarodejnica Kirka. Usilovne veslovali, predsa však neušli Skylle. Z víru sa vynorilo jej šesť hláv, schytila šiestich Odyseových druhov, stiahla ich k sebe do morskej jaskyne a tam ich pohltila. Ale ostatní plavci unikli Charybde, ktorá by bola rozdrúzgala celú loď.

Utrmácaní namáhavou plavbou zbadali trávnaté brehy ostrova Trinakrie. Na lúkach plných vonných bylín pásli sa čriedy boha Hélia. Odyseus nechcel pri ostrove zakotviť. Obával sa, že niektorý z plavcov ublíži Héliovým stádam a že sa splní Teiresiova veštbá.

“Dovoľ, aby sme si po ťažkej plavbe odpočinuli,” žiadal Odysea kormidelník Eurylochos, “len čo si odpočinieme, poplávame ďalej. Stáda si ani nevšimneme.”

Odyseus sa zdráhal, ale keď mu všetci plavci prisahali, že sa posvätných stád nedotknú a že sa uspokojia so zásobami jedla, ktoré si vezú so sebou, súhlasil. Zakotvili a Gréci si s rozkošou políhali do hebkej trávy. Ale Zeus zoslal v noci búrku a od tej noci neprestávali víchry bičovať more a vzduté vlny nedovoľovali plavcom opustiť ostrov. Gréci dopravili loď do bezpečia a ostali na pevnine. Pokiaľ mali zásoby, netrpeli nedostatkom. Deň stíhal noc a noc stíhala deň a búrka neprestávala. Už celý mesiac vážnilo búrlivé more Grékov na ostrove. Zásoby sa minuli a plavcov navštevila hlad. A vyplávať na more ešte stále nemohli. Za tohto nešťastného času vybral sa Odyseus pozdĺž pobrežia na obhliadku. Za jeho neprítomnosti Eurylochos prehovoril k plavcom:

“Chcete umrieť od hladu, zatiaľ čo sa okolo nás pasie najtučnejší dobytok, aký som kedy videl? Poďte, zabijeme niekoľko kráv a najlepšie kusy mäsa obetujeme bohom, aby nám odpustili. Zvyšok si rozdelíme.”

Hladní plavci radostne súhlasili s Eurylochom a sľubovali, že postavia Heliovi na Itake nádherný chrám, ak vyviazu živí. Potom prihnali niekoľko kusov statku, zabili ich a najlepšiu časť mäsa obetovali bohom. Zvyšky si opekali. Odyseus sa vrátil príliš neskoro, aby im bol mohol v ich počínaní zabrániť. S hlasitým nárekom vyčítal druhom, že nedodrжали prísahu.

Hnev bohov sa čoskoro prejavil. Stiahnuté kože statku samy liezli po tráve a surové mäso bučalo na ražnoch. Helios videl zo slnečného voza čin Odyseových plavcov a sťažoval sa Diovu a ostatným nebesťanom. Žiadal náležitý trest pre Odyseových druhov a hrozil, že zostúpi do ríše tieňov a bude tam svietiť mŕtvym, ak plavci nebudú potrestaní. Šesť dní sa plavci živili mäsom z posvätného stáda. Na siedmy deň ráno sa more utíšilo a mohli vyplávať. Trinakria sa im stratila na obzore za chrbtami a na všetky strany sa rozprestierala pustá vodná hladina. Zeus už neodkladal trest. Poslal na modrú oblohu čierny mrak, rozpútal búrku a hodil do lode blesk. Koráb sa v búrlivých vlnách naklonil a plavcov zmietlo do mora. Nažive ostal iba Odyseus, ktorý nevzal do úst mäso z Héliových zvierat.

Desiatu noc od stroskotania priplával na troskách lode k ostrovu Ogygii. Na ostrove bývala uprostred kvitnúcich hájov v tienistej jaskyni Nymfa Kalypso. Nymfa prijala Odysea vo svojom klenutom príbytku, obrastenom révou, hostila ho a usilovala sa, aby zabudol na okolný svet. Sedem rokov zdržovala Kalypso Odysea na ostrove a nedovoľovala mu odplávať.

Napokon sa nad nešťastným zajatcom zľutovala bohyňa Aténa a prihovorila sa za neho u vládcu bohov Dia. Zeus vyslal k Nymfe posla bohov Hermesa s príkazom, aby Odysea prepustila.

Odyseus sedel ako obyčajne na brehu mora, hľadel do diaľky na nepokojné more a plakal túžbou po domove. Vtom počul za sebou hlas.

“Nerada sa s tebou lúčim, Odyseus,” prehovorila Kalypso, “bol by si žil v mojom zajatí naveky, mohol si byť večne mladý a nesmrteľný, ale Diovmu rozkazu sa nemôžem protivíť. Postav si plť a daj sa na cestu do vlasti.”

Odyseus nemohol uveriť, že ho Nymfa prepúšťa. Keď sa spamätal z údivu, radostne chytil sekeru a začal stínať stromy. Čoskoro si postavil plť. Nymfa obstarala hrdinovi jedlo a pitie.

Odyseus znova vyplával na zvlhnuté more. Vial priaznivý vietor a cesta sa veselo mýňala. Po niekoľkých dňoch plavby uzrel pevninu. Proti jasnému nebu sa črtali temné obrysy horstva krajiny Faiakov. Odyseovi však nebolo súdené dosiahnuť pobrežie bez pohromy. Boh Poseidon si všimol Odyseovu plť a zlostne rozbúrila trojzubcom more. Zahalil do mračien nebo i zem, i vody a poštvá na Odysea najhoršie víchry a búrky. Nariekajúceho Odysea spláchl vlna do mora a dva dni a dve noci sa zmietal vo vlnách medzi životom a smrťou, pridržujúc sa iba brvna z rozbitej plte.

Tretieho dňa nad ránom uvidel lesnatý breh a veľká vlna ho sama vyniesla na pevninu, iná ho však opäť spláchl do mora. S poslednými silami dosiahol breh práve tam, kde do mora ústila riečka. Na súši klesol k zemi a zamdlel. Prebudil ho až nočný chlad, lebo v búrke prišiel aj o odev. Zašiel teda do olivovej húštiny, nazhŕňal si pod vetvy opadaného listia, ustlal si tam a dobre sa listím prikryl. Len čo si ľahol, zaspal. Nevedel, že spí v krajine Faiakov.

Medzitým čo spal, bohyňa Aténa sa starala o jeho návrat do vlasti. Ponáhľala sa do paláca kráľa Faiakov Alkina a zašla za jeho dcérou. Krásna Nausikaa spala na lôžku, aj v spánku sa ponášala na bohyňu. Aténa sa sklonila nad ňu a vdýchla jej sen. V sne ju vyzývala, aby hneď ráno zašla s vozíkom a so slúžkami k rieke a vyprala si nádherné rúcha.

Raňajšie lúče zahnali sen, Nausikaa vstala a šla za otcom, aby jej dal zapriať do vozíka. Naložila doň so slúžkami šaty a pobrala sa s nimi k rieke, ako jej prikazoval nočný sen. Sama viedla vozík a slúžky bežali za ním. Vyprali v rieke rúcha, a zatiaľ čo sa šaty sušili, vykúpali sa a zajedli si. Potom začala Nausikaa s dievčatami tancovať a hrať sa s loptou. Nausikaa hodila loptu dievčaťu, ktoré stálo blízko

rieky, a Aténa viedla loptu tak, že padla doprostred prúdu. Všetky dievčatá vykriekli a na krik sa Odyseus zobudil zo spánku.

Najprv sa poľakal, že sa opäť dostal do krajiny zbojníckych obrov, ale čoskoro rozoznal dievčenské hlasy. Odlomil si listnatú vetvu, aby si zakryl nahotu, a vystúpil z krovia. Sotva ho dievčatá zbadali, rozkričali sa ešte väčšmi a rozbehli sa po celom brehu Nečudo. Odyseus bol zamazaný blatom a morským mŕľom, a ako držal pred sebou listnatú vetvu, ponášal sa skôr na prízrak než na človeka z mäsa a kostí. Iba Nausikaa ostala a neušla. Aténa jej vliala do srdca odvalu. Odyseus zastal a zobďaleč, aby Nausikau nezaplašil, začal ju prosiť.

“Nech si bohyňa alebo človek, neutekaj, prosím ťa, a pomôž mi. Búrka ma zahнала k tejto pevnine ako stroškotanca, nikoho tu nepoznám a neviem ani, kde som. Zmiluj sa nado mnou a podaruj mi nejaký odev a ukáž mi cestu k ľudským príbytkom. Bohovia ti odplatia a dajú ti, čo si želaš!” Nausikaa smelo odpovedala:

“Nezdá sa, cudzinec, že si zlý človek. Chcem ti pomôcť. Som dcéra faiackého kráľa Alkinoos a ukážem ti cestu do mesta. Obrátil si sa na mňa s prosbou a neodmietnem ťa.”

A kráľovská dcéra zavolala bojazlivé slúžky a prikázala im, aby priniesli Odyseovi šaty. Odyseus sa vykúpil v rieke a obliekol sa. Jeho ochrankyňa, bohyňa Aténa, mu dala krásny výzor, takže sa podobal nebešťanom. S úžasom pozorovala Nausikaa a dievčatá zmenu, ktorá sa stala s Odyseom. Dali sa mu najesť a napiť a Odyseus si s chuťou utíšil hlad a uhasil smäd.

Slúžky naložili suchú bielizeň a šaty do vozíka a Nausikaa doň vstúpila. Odyseus išiel za vozom pešky so slúžkami. Pred mestom povedala Nausikaa Odyseovi:

“Nehnevaj sa, cudzinec, ale do mesta s nami nechod. Počkaj tu v osikovom háji a vyber sa do mesta, až sa ti stratíme z očí. Keby niekto z Faiakov videl, že prichádzam do mesta s cudzincom, vraveli by, že si vediem cudzieho nápadníka. Kráľovský palác nájdeš ľahko aj sám. Zájdi v ňom za mojou matkou a popros ju o pomoc. Ak ti ona bude chcieť dobre, iste sa vrátiš do svojej vlasti.”

Sprievod kráľovskej dcéry zmizol za mestskými hradbami. Odyseus vystúpil z osikového hája a pobral sa aj on k mestu. Bohyňa Aténa ho obklopila hmlou, aby ho Faiakovia nespozorovali a nezastavovali. Premenila sa na mladé dievča a doviedla ho do paláca kráľa Alkinoos.

S údivom si Odyseus prezeral žiariaci kráľovský palác. Steny paláca pokrýval bronz a dovnútra sa vchádzalo dverami obitými zlatom. Zlatí a strieborní psi stáli z oboch strán vchodu. Okolo paláca sa prestierala nádherná záhrada, plná šťavnatých hrušiek, fig, jabĺk a hrozna. Ovocie týchto stromov sa nikdy nekazilo a vetvy rodili po celý rok.

Vznešení Faiakovia a ich kráľ boli práve zhromaždení v sále kráľovského paláca na slávnostnej hostine. Odyseus došiel nevidený až ku kráľovskej dvojici. Tam sňala Aténa z neho rúško hmly a Odyseus padol kráľovnej k nohám.

“Kráľovná,” zvolal, “utiekam sa o pomoc k tebe a k tvojmu manželovi. Už dlhé roky blúdim po svete, túžim po vlasti a nemôžem sa ta vrátiť. Pomôžte mi vrátiť sa domov. Nech vám bohovia nadelia šťastie!” Dohovoril a sadol si pred kozub do prachu k ohňu. Všetci zmĺkli a nastalo úplné ticho. Napokon sa ozval starý faiacký hrdina:

“Nesvedčí sa, kráľ Alkinoos, aby hosť sedel na zemi pri kozube v prachu. Nech si sadne s nami do kresla. Daj zmiešať v miesidle víno a kľučiarke rozkáž, aby priniesla hostovi jedlo.”

Kráľovi sa tie slová zapáčili. Vzal Odysea za ruku, posadil ho na skvelé kreslo a pohostil ho. Sľúbil, že sa postará, aby sa hosť vrátil do svojej vlasti.

Keď sa hostina skončila a Odyseus osamel s kráľovskými manželmi, kráľovná sa nezdržala a spýtala sa, odkiaľ má ich hosť také krásne šaty. Poznala svoju prácu, lebo ich sama za pomoci slúžok utkala. Odyseus verne porozprával kráľovi a kráľovnej o svojom poslednom dobrodružstve s Nymfou Kalypso, povedal im o stroškotaní a nezamlčal ani to, ako stretol ich dcéru na morskom brehu. Iba svoje meno zamlčal. Kráľ napäto počúval. Takéhoto hrdinu by želať svojej dcére za ženícha. Ale aj tak opakoval cudzincovi sľub, že mu pomôže vrátiť sa do vlasti. Potom sa s itackým hrdinom rozlúčili a odišli spať. Aj Odyseus si ľahol na mäkké lôžko a spánok mu čoskoro odviaľ všetky starosti.

Ráno kráľ Alkinoos prikázal, aby päťdesiatdva vybraných plavcov stiahlo na more nový čierny koráb a pripravilo ho na plavbu. Až bude pripravený, majú odísť do paláca. V kráľovskom paláci bolo rušno. Na slávnostnú hostinu na počesť cudzinca pozval kráľ množstvo vznešených Faiakov a tí zaplnili všetky sály. Prišiel aj božský pevec Demodokos; bol síce slepý, ale vedel spievať o hrdinských činoch a bitkách tak živo, akoby ich videl pred sebou.

Po hostine vyzval kráľ pevca, aby zaspieval. Slepý Demodokos siahol do strún lutny a preniesol poslucháčov pred Tróju. Pieseň rozprávala o spore dvoch slávnych hrdinov, Achilla a Odysea. Demodokov spev dojal Odysea. Slzy mu vbehli do očí, keď pevec vypustil z úst meno Odyseus. Kráľ si všimol hostovo dojatie a prerušil pieseň. Chcel zaplašiť cudzincov smútkom, preto vyzval faiackých mladíkov na slávnostné hry, preteky a zápasy.

Závodisko sa zaplnilo Faiakmi, ktorí ukazovali Odyseovi, čo vedia. Pretekali sa v behu, skoku a v hode diskom. Odyseus sa iba prizeral. Faiakovia by boli radi videli aj Odyseovu silu a vrtkosť. Ale ten už bol v

myšlienkach na mori a netrpezlivo očakával chvíľu, keď dá kráľ znamenie vyplávať. Preteky sledoval zamyslene a rozrútený.

“Azda je náš hosť kupiec, ktorý sa potlíka po moriach,” šeptali si Faiakovia, “kupci nemajú radi bojové hry a myslia iba na zisk.” Šeptali si a posmievali sa. Alkinoos syn, povzbudený rečami priateľov, vyzval Odysea, aby aj on ukázal, čo vie. Odyseus sa zdráhal, ale tým iba povzbudil faiackých posmeškárov. Nato sa Odyseus rozhneval a vybral si najväčší disk, aký bol na závodisku. Kameň zasvišťal vzduchom, až sa Faiakovia prikrčili k zemi. Preletel nad hlavami zástupu a dopadol ďaleko, ta, kam dovtedy ani jeden z faiackých mladíkov nedohodil. Faiakovia stíchli a žasli. Nik sa už neopovážal posmievajúc Odyseovi. Po pretekoch, hrách a tancoch vrátili sa Faiakovia s Odyseom do paláca a pokračovali v prerušenej hostine. Tentoraz Odyseus sám vyzval pevcu Demodoka, aby zaspieval. Demodokos začal pieseň o dobytí Troje. Keď Odyseus počul spievať o svojich osudoch a o drevenom koňovi, od dojatia mu znovu vystrekli slzy. Iba Alkinoos si všimol Odyseovo dojatie, prikázal ukončiť spev a obrátil sa na Faiakov. “Ako vidím, nie všetci sa radujú z Demodokovho spevu. Demodokos spieva, a na nášho hosťa padol smútok. Každému z nás musí byť hosť taký blízky a drahý ako vlastný brat. A tak nám konečne povedz, cudzinec, ako sa voláš, kto sú tvoji rodičia a z ktorej krajiny si plával. Aj tak nám to musíš povedať, aby sme ťa mohli zavieť.”

Odyseus, trochu v rozpakoch, ako začať rozprávanie, povedal svoje meno i meno svojej vlasti. Zhromaždenými Faiakmi prebehlo radostné vzrušenie a údiv. So zatajeným dychom počúvali Odyseovo rozprávanie.

Skončil a v sále sa dlho nič nepohlo, ani čaša necengla. Prvý sa zdvihol kráľ Alkinoos. Z úprimného srdca želal ušľachtilému hrdinovi rýchlu a bezpečnú plavbu do vlasti, okolo ktorej tak nešťastne chodil. Na druhý deň Faiakovia odniesli na loď dary, ktoré Odyseus dostal od kráľa a od faiackých šľachticov. Truhlice s drahocennými rúchami a vzácnymi nádobami i nádherné zbrane. Alkinoos dal zabíť kravu a najlepšie mäso obetoval bohom. Po slávnostných hodoch na rozlúčku prikázal kráľ rozprestrieť na korme lode jemné plátno a pokrovec, aby Odyseus mohol cestou nerušene spať.

Na prahu paláca sa Odyseus rozlúčil s dobrým kráľom Faiakov. Teraz už nič nebránilo itackému hrdinovi v ceste domov. Vstúpil na loď a veslári zabrali veslami. V diaľke sa stratil na obzore pohostinný faiacký breh a kdesi pred nimi ležala Itaka.

Vo chvíli, keď hviezdy začínajú blednúť a noc ustupuje bielemu dňu, dorazili Faiakovia k Odyseovej vlasti. Hrdina spal tvrdým spánkom. Plavcom teda neostávalo nič iné než vysadiť spiaceho Odysea na breh aj s darmi. Potom obrátili loď k domovu.

Ledva sa boh Poseidon dozvedel, že Faiakovia pomohli Odyseovi, ukrutne sa na nich rozhneval. Vyžiadal si od vládcu bohov Dia dovoľenie, aby ich mohol potrestať. Faiacká loď sa už blížila do prístavu a ľudia zhromaždení na brehu ju mohli zreteľne vidieť. Odrazu sa z morských vln vynoril Poseidon a udel dľaňou do lode. V tej chvíli sa celá loď so všetkým, čo na nej bolo, premenila na skalú a skala narástla až ku dnu a pevne v ňom zakotvila.

Na brehu stál aj kráľ Alkinoos a nahlas zabadákal. Poznal starú neblahú veštbu. Raz vraj Poseidon premení vracajúcu sa faiackú loď na skalú a zovrie mesto veľkým skalnatým pohorím. Ihneď zvolal Faiakov konať veľké obety, aby sa Poseidon nad nimi zľutoval a neuzavíeral mesto pohorím. Faiakovia sa naľakali a začali pripravovať obety.

Medzitým sa Odyseus prebudil na pobreží ostrova Itaky, vstal a smutne sa rozhliadal. Po toľkých rokoch nepoznal rodnú zem. Tam, kde bývala holá stráž, vyrástli za taký dlhý čas košaté stromy a tam, kde sa zelenali husté húštiny, belelo sa v raňajšom slnku skálie. Odyseus začal v zúfalstve volať a nariekať. Myslel si, že je znovu v nejakej cudzej krajine a že ho Faiakovia oklamali. Ale z faiackých darov nechýbalo nič. Trojnožky, kotlíky, šperky a nádherné rúcha v truhliciach, všetko ležalo neporušené na brehu. Dolu svahom zostupoval k hrdinovi mladý pastier. Bohyňa Palas Aténa sa premenila na pastiera a prišla utešiť nešťastného hrdinu.

Odyseus sa potešil, keď uvidel na pustom pobreží človeka. Mladý pastier bol oblečený ako panský syn, na nohách mal ozdobené sandále a v rukách oštep. Nevyzeral ako nepriateľ a Odyseus mu vyšiel v ústrety a pypytoval sa ho.

“Iste prichádzaš zďaleka,” povedala preoblečená bohyňa, “že nevieš, ako sa táto krajina volá. Breh, na ktorom stojíme, je breh ostrova Itaky.”

Odyseus potlačil radosť zo stretnutia s rodnou zemou a z opatrnosti si zatajil meno. Rozprával pastierovi vymyslený príbeh, ako sa dostal aj so svojím majetkom na itacký breh.

Bohyňa sa usmievala. Z mladého pastiera sa premenila na krásnu ne-bešťanku a povedala: “Aký by to musel byť človek, čo by nad tebou zvíťazil ľstou! Aj boha by si oklamal. Vo vlastnej krajine sa neprestávaš pretvarať. Ale ja som ti prišla pomôcť, Odyseus. Som Palas Aténa.”

Bohyňa pomohla hrdinovi ukryť vzácne dary v blízkej skalnej pukline a potom si s ním sadla pod olivový strom, posmeľovala Odysea a radila mu:

“Nemusiš sa obávať, neopustím ťa. Najprv sa postarám, aby ťa nik na Itake nepoznal prv, kým nebude potrebné. Zmrštím ti hladkú kožu, urobím, že sa ti stratia vlasy, a oblečiem ťa do biednych handier.

Zahasím ti lesk v očiach a urobím ich starecký mdlými, aby si sa videl škaredým nielen nápadníkom, ktorí sa uchádzajú o tvoju manželku Penelopu, ale aj vlastnej manželke a synovi. Ako biedny stariec vyhladáš pastiera sviň Eumaia. Je statočný a ostal ti verný. Od neho sa dozvieš, čo sa robí v paláci. Medzitým zavolám tvojho syna Telemacha, ktorý odplával do Sparty. Vyzvedá sa u kráľa Menelaia na tvoj osud.”

“Aj môj syn má blúdiť po moriach?” naľakal sa Odyseus.

Bohyňa ho upokojila.

“Nemusíš mať starosti o svojho syna. Netrpí nedostatkom. Sama som ho odprevádzala a privediem ho späť do vlasti.”

A bohyňa sa dotkla Odysea čarovným prútikom. Hrdinovi sa zmrštila koža, tvár mu pokryli vrásky a oblek sa na stareckých údoch rozpadol na handry. Do ruky mu vtisla palicu, cez plece prehodila škaredú odranú kapsu a zmizla.

Takto premenený pobral sa Odyseus za pastierom Eumaikom, ako mu bohyňa ukázala cestu. Starý pastier sedel v ohrade, ktorú sám pre svine postavil, a vyrábal si z kože nové sandále. Ostatní mladší pastieri boli kdesi so stádami sviň na paši. Len čo psi ucítili, že sa k ohrade blíži cudzinec, vyrazili von zo zúrivým brechotom. Boli by Odysea nebezpečne potrhali, keby ich Eumaios nebol zahnal kameňmi a krikom. Milo prijal cudzieho starca, nastlal mu v kolibe chvoje a cez chvoju prehodil mäkkú kožušinu, aby sa cudzincovi dobre sedelo. Na počesť hosta zarezal dve prasiatka, rozkrájal ich a začal opekať na ražni. Pritom rozprával cudzincovi.

“Môžem ti ponúknuť iba svinku. Krmne bravy musím odvádzat do paláca, kde nápadníci hodujú celé dni a noci. Hodujú a stáda rednú, pivnice a sýpky sa vyprázdňujú. Keby tu bol môj nešťastný pán, iste by urobil poriadok. Ale bohovia vedia, kde je pochovaný. Pred dávnymi rokmi sa vybral do trójskej vojny. Keby žil, bol by sa už vrátil. Trója predsa dávno padla.”

Pastier predložil Odyseovi pečené mäso a namiešal mu v drevenej nádobe vína. Keď sa Odyseus posilnil, povedal pastierovi:

“Putoval som dlhý čas po mori a po súši. Povedz mi, ako sa volá tvoj pán. Možno som sa s ním stretol a budem ti môcť o ňom rozprávať.”

“Môj nešťastný pán,” odpovedal pastier, “sa volal Odyseus. Bol dobrý a spravodlivý. Takého panovníka už nebudem mať, kým budem žiť.”

“Keď je tvojím pánom Odyseus,” povedal preoblečený hrdina, “potom ti môžem odprisahať, že sa tvoj pán ešte tohto roku vráti. Odmenu za správu si vyberiem u teba osobne, len čo sa Odyseus objaví v kráľovskom paláci.”

“Nepotrebujem ja tvoju prísahu,” mávol neveriaci pastier rukou, “odmenu aj tak nedostaneš, lebo Odyseus sa do svojho paláca nevráti. A teraz sa bojím aj o jeho syna Telemacha. Vybral sa ku kráľovi Menelaovi a počuť, že vraj nápadníci za ním poslali loď a chcú ho na spiatočnej ceste zaskočiť a zabiť. A teraz mi, milý host, povedz, čo si zažil a odkiaľ si k nám priplával.”

Odyseus porozprával pastierovi vymyslený príbeh. Pochádza z ostrova Kréty a zažil veľa dobrodružstiev. Bol v trójskej vojne a zoznámil sa tam s Odyseom. Nedávno sa s ním vraj znovu stretol. Odyseus bol vtedy na ceste do vlasti.

Pastier pozorne načúval, všetko uveril, len to nie, že by sa Odyseus mal vrátiť. Nazdával sa, že si ho chce cudzinec dobrou správou získať.

Zmrákalo sa a do koliby sa vracali ostatní pastieri. Stáda zatvorili do chlievov a sadli si večerať. Vonku mračná zakryli mesiac a v tme sa rozšumel dážď. Vlhký chladný vietor vial cez štrbiny v stenách a Odyseovi bolo zima. Rozmýšľal, ako by sa zohrial, a rozhodol sa, že pastierov vyskúša.

“Počujte,” povedal, “porozprávam vám príhodu, ktorá sa mi stala pri obliehaní Troje. Ležal som raz s kráľom Menelaom, Odyseom a s inými bojovníkmi v kroviskách pod trójskymi hradbami. Chystali sme nepriateľovi úklady a museli sme vonku prečkať noc. V noci sa prihnal severák s fujavicou. Mrazivý vietor nám vrhal do tváre sneh a čoskoro som bol celý skrehnutý. Ostatní bojovníci mali teplé plášte a vôbec im neprekážalo, že sa im na štítoch usadzoval ľad. Ale ja som si nechal plášť v tábore. Myslel som, že mi nebude zima. Nad ráno som už nemohol od zimy vydržať a vravím Odyseovi: ‘Priateľ, ešte chvíľka, a vydýchnem dušu. Nemám plášť a umieram od zimy.’

‘Mlč,’ odpovedal mi Odyseus, ‘nech ťa nikto nepočuje.’

Vztýčil sa nad driemajúcimi bojovníkmi a oslovil ich: ‘Práve na mňa zoslal boh sen. Veľmi sme sa vzdialili od lodí a potrebujeme posilu. Nieкто by sa mal vrátiť s odkazom k vojvodcovi Agamemnónovi.’ Jeden z bojovníkov ihneď vstal, odložil plášť a rozbehol sa naspäť k lodiam. Ja som sa však zahalil do jeho plášťa a spal som do svitania. Ech, keby som bol teraz taký mladý a silný ako vtedy, iste by mi nieкто požičal plášť, aby ma ochránil pred nočným chladom.”

“Skvelý príbeh,” smial sa Eumaios, “aj my ti, starce, požičiame plášť. Až sa vráti Odyseov syn Telemachos, daruje ti plášť a pošle ťa, kam budeš chcieť.” A pastier mu rozprestrel mäkké lôžko z ovčích a kozích koží. Keď si Odyseus ľahol, prikryl ho vlastným chlpatým plášťom. Sám si neľahol. Vzal meč a

kopiju a vyšiel von strážiť stáda. Odyseus ešte nespál, a keď videl, kam Eumaios ide, mal radosť, že sa pastier tak pozorne stará o zvereny statok.

V tú noc sa Telemachos prevaľoval na lôžku v Sparte v paláci kráľa Menelaa. Každú chvíľu sa budil, starosti o otca mu nedávali spať. Odrazu sa nočná tma rozstúpila a pred Telemachom sa zjavila bohyňa Aténa.

“Ihneď sa vráť domov, “prikazovala mladíkovi, “ale cestou buď opatrný. Nápadníci ti chystajú nástrahy, čakajú na teba v úžine s loďou, že ťa zajmú. Preto sa vyhni morskej úžine a plávaj s loďou len v noci. Až doplávaš na Itaku, pošli do mesta iba svojich druhov a sám sa pober k vernému pastierovi Eumaiovi.”

Palas Aténa sa vzniesla na Olymp a Telemachos poslúchol jej radu. Opustil s mnohými darmi kráľa Menelaa a jeho manželku Helenu a vyrazil na more. Vyhol sa morskej úžine, kde striehla loď s nápadníkmi, a za priaznivého vetra šťastne doplával k brehom Itaky.

Vystúpil z lode skôr než jeho druhovia a šiel k pastierovi Eumaiovi.

Odyseus sedel s pastierom v kolibe, keď sa vonku rozľahol radostný psí štekot. Pastier vstal, že sa pozrie, kto prichádza, a uvidel Odyseovho syna. Nádobka s vínom mu vypadla od prekvapenia z prstov, trasúcimi sa rukami objal Telemacha a v slzách ho bozkával. Odyseus si dojato a s pýchou prezeral Telemacha. Kedysi dávno ho opustil ako malého chlapca, a teraz sa s ním stretával ako s mladým a urasteným človekom. Nedal však na seba znať dojatie a ponúkal synovi svoje miesto na kožušine.

“Len sed, cudzinec,” zadržal ho Telemachos, “sadnem si inde, miesta je tu dosť.”

Sadol si k pastierovi a k Odyseovi a pastier, žiariaci od radosti, mu predložil pečené mäso a víno. Telemachos jedol a spýtal sa, odkiaľ je cudzí hosť. Eumaios rozpovedal vymyslený príbeh, ktorý mu Odyseus o sebe rozprával.

“Prišiel ku mne,” končil pastier rozprávanie, “a žiadal ma o prístrešie. Teraz, keď si sa vrátil, môžem ho odovzdať zase tebe. Prichádza k nám ako prosebník.”

“Host nech radšej ostane u teba,” uvažoval Telemachos, “pošlem mu dobrý odev, meč i jedlo, ale do paláca ho so sebou nemôžem vziať. Nápadníci mojej matky, ktorí tam hodujú, sú spupní a svojvoľní, mohli by sa mu posmievať alebo mu ublížiť. Je ich priveľa, aby som mohol hosta pred nimi obrániť.”

Odyseus sa začudoval, že Telemachos strpí takéto hýrenie v dome svojho otca, a Telemachos mu opísal, ako sa z okolitých ostrovov aj z Itaky zišli šľachtici, keď sa Odyseus dlho nevracal. Uchádzajú sa o ruku kráľovnej Penelopy a Penelopa si netrúfa vzoprieť sa im. Hosti ich a oddaľuje chvíľu, keď sa bude musieť pre niektorého z nich rozhodnúť. Zatiaľ nápadníci hýria a Odyseov majetok sa zmenšuje, stád ubúda a sýpky sa vyprázdňujú. Telemachos je sám a veľmi mladý. Nemôže sa postaviť proti takejto presile. Potom sa Odyseov syn obrátil na pastiera a poslal ho do mesta ku kráľovnej so správou, že sa syn vrátil zo Sparty živý a zdravý. Eumaios vzal palicu a pobral sa do paláca. Odyseus s Telemachom ostali sami. Vtedy sa zjavila Odyseovi bohyňa Aténa a kývla naňho. Odyseus vyšiel na jej pokyn z chatrče a Aténa mu povedala:

“Odyseus, už sa nemusíš ukrývať pred svojím synom. Povedz mu, kto si, a vyberte sa spolu do mesta potrestať spupných nápadníkov. Pomôžem vám pri tom.” Dohovorila a čarovným prúťkom sa dotkla hrdinu. Stal sa zázrak, Odyseus omladol, handry sa premenili na krásne šaty, biela brada očernela a starecký krok sa stal pevným a istým.

Premený zнову vošiel do chatrče a Telemachos sa zľakol. Nazdal sa, že má pred sebou nejakého boha.

“Nie som boh,” povedal Odyseus, “som tvoj otec, ktorého si už oplakával.”

Zovrel syna Telemacha do náručia, ale syn mu neveril. Môže azda smrteľník tak ľahko meniť podobu? Pred chvíľou bol ešte starcom.

“Palas Aténa stojí pri nás, syn môj,” zveril sa mu Odyseus, “a bohovia môžu meniť podobu smrteľníkov. Teraz sa ostatný raz preoblečiem za žobráka a zajtra pôjdem do kráľovského paláca. Nikomu zatiaľ nevrav o našom stretnutí, ani Eumaiovi, ani matke. Sám chcem zistiť, kto mi v paláci ostal verný a kto žičí nápadníkom.”

Medzitým Telemachova loď došla do prístavu a onedlo po nej aj loď nápadníkov, ktorá číhala na Odyseovho syna v morskej úžine a nedočkala sa ho. Nápadníci sa vyhrnuli z paláca k prístavu. Nik si nevedel vysvetliť, ako sa stalo, že im Telemachova loď unikla.

“Na mori nám unikol, to je pravda,” povedal Antinoos, najhorší zo všetkých nápadníkov, “ale na pevnine nám neunikne. Zahubíme ho v meste.”

Sluha verný kráľovnej počul Antinoove slová a povedal o tom svojej veliteľke. Penelopa, pobúrená Antinoovým zločinným zámerom, išla hneď do sály, kde sa nápadníci radili, a vyčítala im, že chcú usmrtiť jej syna. Nápadníci sa zľakli a naoko vyhlasovali, že sa jej synovi neskriví ani vlas, kým budú žiť. Pri tej lži sa usmievali, aby kráľovnú upokojili. Tajne však mysleli na Telemachovu smrť. Večer sa vrátil Eumaios do koliby a priniesol správy o obidvoch lodiach a o udalostiach v paláci. Telemachos sa správal k otcovi ako k cudzincovi a povedal Eumaiovi:

“Ráno pôjdem do paláca a navštívim matku. Ty príď s cudzincom za mnou, nech si v meste vypýta nejakú almužnu.”

Na druhý deň Penelopa privítala Telemacha s otvorenou náručou. Musel jej rozprávať, čo sa na cestách

dozvedel o svojom otcovi. A Telemachos rozprával o víle Kalypso, ktorá zdržuje Odysea na svojom ostrove, a neprezradil, že sa otec vrátil.

Keď po mrazivej noci slnko ohrialo vzduch, pobral sa k mestu aj Eumaios s preoblečeným Odyseom. Odyseus si pridržoval pod pazuchu odratú kapsu a namáhavo sa opieral o žobrácku palicu. V meste zašli do kráľovského paláca. Hluk hostiny, vôňa pokrmov a pevcova lutna prezradili Odyseovi, že v paláci hoduje veľké množstvo ľudí. Eumaios radil, aby Odyseus počkal na dvore. Najprv sa poberie do paláca on sám.

Keď sa rozprávali, zdvihol hlavu starý chorý pes, ležiaci na smetisku. Odyseus ho kedysi vychoval, prv než odplával do trójskej vojny. Pes teraz zvetril svojho pána, zakrútil chvostom, ale zoslabnutý nemohol už zdvihnúť telo a pribehnúť. Odyseus zbadal psa a tajne si zotrel slzu z oka.

“To je čudné, že takýto pes leží na hnoji,” povedal Eumaiovi, “ešte teraz vidieť, že bol z dobrého chovu.” “Pravdaže,” povedal Eumaios, “veď to bol najmilší pes môjho pána. Odyseus si ho vždy brával na lov. Nepoznal som rýchlejšie a smelšie zviera. Nedbanlivé slúžky sa teraz oň už nestarajú, keď na ne pán nedozerá.”

Eumaios vkročil do paláca a Odyseus sa dlho díval na svojho milého psa. Pes akoby dvadsať rokov čakal na túto chvíľu, sklonil hlavu a ostatný raz vydýchol.

V paláci sedel Telemachos s nápadníkmi pri stole. Všimol si Eumaia a pozval ho k sebe. Pastier si prisadol k svojmu pánovi a ten ho pohostil jedlom z bohato prestretého stola. Po Eumaiovi vošiel do hodovnej siene neistým stareckým krokom aj Odyseus a sadol si vo dverách na prah. Len čo ho Telemachos uvidel, siahol do košíka po chlieb, nabral do rúk mäsa a podal jedlo Eumaiovi, aby ho zanesol Odyseovi. Keď sa cudzinec naje, môže vraj žobrať. Odyseus sa najedol a pobral sa medzi nápadníkov žobrať, akoby celý život nerobil nič iné, iba prosil o almužnu.

Všetci Odysea obdarúvali a vypytovali sa ho, odkiaľ prichádza. Odyseus im rozpovedal vymyslený príbeh. Iba Antinoos mu nechcel nič dať, hoci ani jeden nápadník nedával zo svojho. Obdarúvali žobráka jedlom zo stola.

“Keby každý dal tomu špinavému žobrákovi to, čo ja, iste by sa tu už nikdy neukázal,” zvolal Antinoos a zdvihol zo zeme podnožku, o ktorú si opieral pri hostine nohy, rozohnal sa ňou a hodil ju za Odyseom. Zasiahol Odysea do chrbta, ale ten sa ani nepohol, stál ako skala.

Kráľovná Penelopa začula vo svojej komnate krik. Bolelo ju, že pyšný Antinoos zranil v jej dome biedneho cudzinca. Dala si zavolať Eumaia a vyzvedala, kto je ten cudzí žobrák. Pastier jej ochotne povedal, čo vedel. Keď sa kráľovná dozvedela, že cudzinec pozná Odysea a že sa s ním nedávno rozprával, zatúžila počuť najnovšie správy o svojom manželovi. Poslala Eumaia po žobráka. Ale Odyseus sa vyhovoril. Až večer vraj príde k Penelope, teraz nechce nápadníkov dráždiť.

Pastier sa po jedle zdvihol a odišiel k svojim stádam. Sľúbil, že sa ráno znovu vráti s najlepšimi bravmi. Nápadníci sa zabávali tancom a spevom a deň sa pomaly chýlil k večeru.

Vtom sa objavil vo dverách hodovnej siene nový žobrák. Nazýval sa Iros a bol známy po celom meste. Nebol síce veľmi mocný, ale bol náramne vysoký. Sotva zbadal na prahu Odysea, začal ho vyháňať a vyhrážal sa mu. Odyseus mu mierne odvetil:

“Na prahu je dosť miesta pre obidvoch. Obaja sme žobráci a neviem, prečo by sme sa mali prieť.” Iros spustil na Odysea príval urážok a ustavične sa mu vyhrážal. Nápadníci so smiechom načúvali hádku oboch žobrákov a Antinoos povedal:

“Priatelia, to bude pekné divadlo, až sa tí dvaja pustia do seba. Navrhujem, aby sme víťazovi dali ako výhru najväčšiu krvavničku. A môžeme ho odmeniť ešte aj tým, že bude s nami vždy hodovať a iného žobráka do domu nevpuštíme.”

Nápadníci veselo prijali Antinoov návrh. Všetkým sa videl. Odyseus sa robil, že váha. Chcel vynútiť od nápadníkov sľub, že sa nebudú do jeho zápasu s Írov miešať a nebudú Írovi pomáhať. Nápadníci prisvedčili, aj Telemachos, ako hosťiteľ, mu to prisľúbil.

Odyseus si vykasal handry, ktoré mu zahaľovali nohy, a ukázal svalnaté lýtka a mocné stehná. Obnažil si aj širokú hrud'. Prekvapení nápadníci oceňovali Odyseove svaly a ticho prorokovali Írovi porážku. Iros sa naľakal zápasu s cudzincom, ale cúvnuť už nemohol. Od strachu sa mu triasli kolená. Odyseus chvíľu uvažoval, či má žobráka udrieť silne, alebo slabo, a potom sa rozhodol, že ho iba slabo udrie. Zdvihli päste a Iros udrel Odysea prvý. Odyseus mu úder vrátil, ani sa veľmi nerozohnal, a Iros už ležal na zemi, kričal a z úst mu tiekla krv. Odyseus chytil porazeného chlapa a vyvliekol ho na dvor k vrátam.

“Tu sed' a odháňaj papekom svine a psov,” povedal Írovi, “a nechci byť pánom nad cudzincami a nad žobrákmi.”

Nápadníci hlučne privítali vracajúceho sa Odysea a Antinoos mu podal najhrubšiu jaternicu. Nápadníci sa zabávali dlho do noci, a keď sa každý do chuti najedol a napil, rozišli sa k svojim bydliskám spať.

V prázdnej hodovnej sieni ostal iba Telemachos a Odyseus. Odyseus myslel na odplatu. Preto povedal: “Telemachos, musíme odstrániť zbrane z hodovnej siene.”

Opatrný Telemachos zavolať svoju starú pestútku Eurykleiu a nahovoril jej, že zbraniam v hodovnej sieni škodí dym, a preto ich treba uložiť do zbrojnice. Eurykleia nech zatiaľ zadrží zvedavé slúžky, bude lepšie, ak sa o tom nedozvedia.

“Kto vám však, pane, posvieti na cestu,” starala sa Eurykleia, “keď slúžky nesmú vyjsť von?”

“Host' mi posvieti,” odmietol Telemachos cudzie služby, “je môj chlieb, môže mi pomôcť.” ;

Otec so synom poodnášali zo siene všetky prilby, štíty a kopije. Bohyňa Palas Aténa im pri práci svietila na cestu zlatou fakľou.

Keď odpratali zbrane do bezpečia, poslal Odysseus Telemacha na lôžko a sám vyčkal na príchod Penelopy. Nečakal dlho. Penelopa vyšla zo svojej komnaty, dychtiac po správach o manželovi, a sadla si do kresla, ozdobeného striebrom a slonovou kosťou. V žiare ohňa, pri ktorom kreslo stálo, uvidel Odysseus po dvadsiatich rokoch tvár milovanej ženy. Ani zármutok, ani žiaľ nenarušili jej krásu. Penelopa nepoznala preoblečeného Odyssea. Túžila iba počuť, čo jej povie. Inak si cudzinca nevšímala.

Odysseus rozprával aj svojej žene vymyslené životné osudy. Dokončil a vymyslený, príbeh sa tak podobal pravde, že sa Penelopa rozplakala. Dlho sa nemohla utíšiť. Napokon si osušila slzy a povedala: “Ešte ťa, milý cudzinec, vyskúšam, či hovoríš pravdu. Povedz mi, aký mal Odysseus odev, keď si sa s ním stretol, ako vyzeral a povedz mi o jeho druhoch.”

“Ťažko si po takom dlhom čase spomínam,” odpovedal Odysseus, “od prvého stretnutia prešlo už temer dvadsať rokov. Ale pokiaľ sa pamätám, Odysseus mal na sebe purpurový vlnený plášť a na plášti zlatú ihlicu. Ihlica bola majstrovská práca, bolo na nej zobrazené srna, ako sa zmieta v labách poľovníckeho psa. Odyssea sprevádzal nejaký hrbatý druh.”

Znova sa Penelopa rozplakala, lebo všetko súhlasilo. Odysseus ju utešoval a tvrdil, že jej manžel už čoskoro príde. Penelopu nepresvedčil. Neverila, že sa niekedy s manželom zvíta. S očami ešte vlhkými od plaču zavolať starú pestútku Eurykleiu, aby hostovi umyla nohy.

Eurykleia pripravila Odysseovi kúpeľ. Postavila pred neho misku s vodou, pozrela mu pozorne do tváre a potriasla udivene hlavou:

“Už k nám prišlo mnoho cudzincov,” povedala, “ale ešte ani jeden sa neponášal na Odyssea tak ako ty. Odysseus rýchle odpovedal:

“To vraceli všetci, čo nás videli s Odysseom spolu.” Pri tých slovách si sadol bokom od ohniska a obrátil sa do prítmnia. Spomenul si, že má na nohe jazvu. Kedysi ho tam diviak poranil kľom. Starena umývala a v šere poznala jazvu hmatom. Od radosti a vzrušenia pustila Odysseovi nohu do misy, až voda vyšplechla. “Ty si Odysseus,” povedala, “ako by som nepoznala jazvu svojho pána!?”

Odysseus jej chytro prikryl ústa a zašepkal: “Chceš ma zničiť? Som Odysseus, ale nik sa to ešte nesmie dozvedieť.” “Budem mlčať,” prikývla rozžiarená Eurykleia, “veď vieš, že som pevná a tvrdá ako kameň, ako železo.”

Doumývala Odysseovi nohy a natrela mu ich olejom. Odysseus si opäť pritiahol stoličku bližšie k ohňu, aby sa ohrial. Jazvu na nohe si starostlivo zahalil handrami.

Zamyslená Penelopa oslovila Odyssea, akoby sa ho pýtala na radu: “Milý host', priblížil sa deň, keď sa rozhodne o mojom osude. Zajtra vyzvem nápadníkov na preteky. Kto preteky vyhrá, toho chcem nasledovať. Dám postaviť v sieni dvanásť sekier do radu za sebou, ako ich staval môj manžel Odysseus. Potom z diaľky prestrelil šípmi otvory všetkých dvanástich sekier. Nech sa pokúsia nápadníci napnúť Odysseov luk a prestreliť otvor sekier, nech sa medzi sebou pretekajú.”

Odysseus Penelopu povzbudzoval, aby preteky neodkladala.

“Skôr sa vráti Odysseus,” povedal, “ako sa niektorému z nápadníkov podarí napnúť Odysseov luk a prestreliť šípmi dvanástimi sekerami.”

S nepokojnou myšliou odišla Penelopa do spálne. Odysseus si ľahol spať v predsieni paláca. Na druhý deň zrána sa nápadníci opäť zhromaždili v hodovnej sieni. Odložili plášte na kreslá a šli rezať tučné ovce, vykŕmené bravy a teľatá. Upiekli mäso, miešali víno, jedli a pili, hodovali. Aj pastier sviň Eumaios už bol v paláci a pomáhal pri hostine. Telemachos prikázal postaviť Odysseovi pri samom prahu stolík a starú stoličku. Tam mu dal predložiť jedlo a pitie a povedal mu:

“Tu pokojne sed' a nikomu neradím, aby ťa potupoval. Dnes ťa budem chrániť hoci aj proti všetkým nápadníkom.”

Nápadníci užasli, ako smelo Telemachos prehovoril, a mlčali so zaťatými zubami. Ale jeden z nich sa posmievačne obrátil a zvolal:

“Pán host', mal si rovnaký diel zo všetkých jedál, ako sa svedčí a patrí. I ja som ti pripravil dar.” Pri týchto slovách uchopil hovädziu kosť a hodil ju do Odyssea. Odysseus sa uhol a kosť narazila do steny. “Máš šťastie, že si hosťa nezasiahol,” zvolal Telemachos, “bol by som ťa za to preklal oštepom. Radšej by som sám umrel, než by som sa díval, ako mojich hostí týrajú.”

“Telemachos má pravdu,” povedal iný nápadník, “ale keď chce pokoj sám i jeho hostia, nech prehovorí matku. Nech si Penelopa vyberie spomedzi nás nápadníka, ktorý sa jej bude páčiť, a nech s ním odíde.”

“Nesmriteľní bohovia vedia,” odpovedal Telemachos, “že už dávno prehováram matku, aby sa rozhodla, nemôžem ju však násilím vyhnáť z paláca.”

Zatiaľ čo nápadníci hodovali a dohadovali sa, chystala Penelopa preteky. Vyniesla so slúžkami zo zbrojnice Odyseov luk a tulec so šípami i dvanásť Odyseových sekier. S dojatím brala do rúk tieto známe predmety. Aténa jej však vdýchla odvalu a Penelopa vstúpila do hodovnej siene. Nápadníci pri pohľade na ňu stíchli a Penelopa ich oslovila:

“Rozhodla som sa odísť z tohto domu. Ale odídem iba s tým z vás, kto napne Odyseov luk a prestreli šípom otvory dvanástich sekier, tak ako to kedysi robieval môj manžel.”

Nato prikázala pastierovi sviň Eumaiovi, aby predložil nápadníkom Odyseov luk a šípy. Telemachos vyhlbil v dlážke ryhu a postavil sekery do radu, jednu za druhou. Všetci obdivovali jeho presnosť. Aj luk sa pokúsil napnúť a bolo by sa mu to azda aj podarilo, ale otec mu kývol a Telemachos prestal. Oprel luk o dvere a vrátil sa na svoje miesto. Vtedy sa zdvihol Antinoos a zvolal:

“Hor sa, priatelia, skúsime zaradom šťastie. Začneme trebárs od miesta, odkiaľ sa vždy začína nalievať víno.”

Nápadníci súhlasili a prvý z nich chytil luk. Celou silou sa snažil napnúť tetivu, ale márne.

“Prineste loj,” rozkázal Antinoos.

Služky priniesli veľký kotúč loja. Nápadníci zahrievali luk nad ohňom a natierali ho lojom, aby sa stal pružnejším a nekládol toľký odpor. Potom znovu skúšali šťastie, no darmo. Jeden po druhom merali sily a vzdávali sa. Odyseus nechal nápadníkov, nech sa pretekajú, vyšiel na dvor za pastierom Eumaikom a jeho priateľom a spýtal sa ich:

“Keby teraz nejaký boh priviedol Odysea domov, bránili by ste nápadníkov, alebo Odysea?”

“Keby sa Odyseus vrátil,” povedali pastieri svorne, “až potom by nápadníci videli, čo vieme. Len keby sa nám vrátil!”

Takto prejavili verné zmýšľanie a Odyseus sa im dal poznať a ukázal im jazvu na nohe. Pastieri ho objali a od radosti nemohli ani prehovoriť. Aj Odyseus ich pobožkal, dojatý.

“Keď sa vrátíme do hodovnej siene,” prikázal Eumaiovi, “podáš luk aj mne. A vy,” povedal pastierom, “oznámete slúžkam, aby zatvorili dvere na ženskej komnate a nevy chodili z nej, aj keby počuli z hodovnej siene hluč alebo stonanie. Bránu na dvore zatvorte pevne na závoru a zabezpečte ju povrazom.”

Do siene sa vrátili vo chvíli, keď bol na rade Antinoos, posledný nápadník. Antinoos sa nechcel priznať k porážke ako jeho predchodcovia, preto sa radšej pretekom vyhol. Zišlo mu na um, že v ten deň oslavuje ľud posvätnú slávnosť a že pri takej príležitosti nie je namieste napínať luk. Zajtra bude dosť času znova sa pokúsiť. Prv než sa pustia zajtra do pretekov, prinesú bohom obety a preteky sa iste dobre skončia.

“Správne ste sa rozhodli, keď odkladáte preteky,” obrátil sa na nápadníkov Odyseus, “ale dovoľte, aby som i ja skúsil svoju silu.”

Odyseovo želanie rozhnevalo Antinooa a nepekne sa naňho oboril. Penelopa upokojovala zlostného nápadníka:

“Azda si myslíš, Antinoos, že sa cudziemu žobrákovi podarí napnúť luk a že si ma odvedie ako manželku?”

“O to sa nebojíme,” bránili sa nápadníci, “ale bojíme sa ohováračiek, keby sa to žobrákovi podarilo. Ľudia by sa z nás smiali.”

“O tom, kto smie vziať luk do ruky, rozhodujem iba ja,” zamiešal sa do sporu Telemachos. “Zbrane patria mužom. Choď, matka, do svojej komnaty a nevychádzaj z nej.”

Penelopa pozrela začudovane na syna, počúvala ho však a odišla z hodovnej siene. Eumaios vzal luk a šípy a niesol ich Odyseovi. Nápadníci začali kričať a chceli ho zadržať.

“Len choď, Eumaios, prikazujem ti,” povzbudil ho Telemachos, “keby som len mohol rozkazovať nápadníkom, ako môžem rozkazať tebe.”

Nápadníci sa rozosmiali a Eumaios podal luk Odyseovi. Odyseus si dôkladne prezrel luk a ľahučko ho napäl. Skúsil tetivu a tetiva zaspievala ako lastovička. Z nebies sa ozvalo mocné zahrmenie. Sám Zeus dal Odyseovi znamenie. Hrdina vzal šíp, napäl luk a prestrelil všetkých dvanásť sekier. Ohromení nápadníci zbledli a obišli ich zlá predtucha.

Telemachos sa opásal mečom, chopil sa kopijí a postavil sa k otcovi. Odyseus zhodil zo seba žobrácke handry, vysypal pred seba šípy a hrozným hlasom zvolal:

“Prvé preteky sa skončili a teraz si nájdem cieľ, ktorý ešte nik nezasiahol.”

Pri týchto slovách napäl znovu tetivu a vystrelil šíp. Antinoos chcel práve zdvihnúť k ústam zlatú dvojchúť času, plnú vína, ale klesol, zasiahnutý šípom. Šíp mu preťal hrdlo. Nápadníci v zmätku hľadali zbrane, ale nemohli ich nájsť. Odyseus ich s Telemachom večer pred zápasom včas odniesol.

“Pred vami stojí Odyseus,” zvolal hrdina na pobežujúcich nápadníkov, “prišiel potrestať vaše zlé činy. Nebáli ste sa bohov ani ľudí a teraz nadišla chvíľa odplaty!”

Napínal luk, vystreľoval šíp za šípom a každá strela našla cieľ. Nápadník za nápadníkom padal mŕtvy k zemi. Telemachos odbehol do zbrojnice a doniesol zbraň a zbroj aj pre dvoch verných pastierov. Lenže v rozrušení zabudol zatvoriť na zbrojnici dvere. Jeden zo zradných služobníkov sa ta vlúčil a bočnými dvierkami doniesol do hodovej siene zbrane. No druhý raz sa už so zbraňami do siene nevrátil. Pastieri ho v zbrojnici chytili a spúťali.

Odyseus klesal na mysl, keď videl, koľko zbraní je medzi nápadníkmi a s akou presilou naňho dorážajú. V najväčšej biede pomohla Palas Aténa a spôsobila, že oštepý nápadníkov netriaľali cieľ. Jeden oštep zasiahol dvere, iný udel do steny, iba Odysea a jeho druhov nezasiahol ani jeden. Hluk boja a stony umierajúcich naplnili dom. Na Telemachov príhovor ušetril Odyseus iba pevcu a jedného služobníka. Pomaly utíchlo rinčanie zbraní a posledný nápadník padol mŕtvy k zemi. Odyseus sa rozhladol po sieni, či sa ešte niekde neukrýva nejaký nepriateľ. Aníjeden z nápadníkov neostal pri živote, všetci tu ležali ako ryby vysypané z rybárovej siete. Hrdina dal zavolať starú pestúнку Eurykleiu. Prišla a uvidela Odysea, ako stojí medzi padlými mužmi a podobá sa levovi, ktorý zvíťazil. Chcela nahlas zajasať. Odyseus jej v tom zabránil.

“Nepatrí sa,” povedal, “aby živí jasali nad padlými. Skry preto radosť a pošli sem nehodné slúžky, ktoré ma nemali v úcte a hýrili s nápadníkmi.”

Nehodné služobnice museli odstrániť zo siene mŕtvych nápadníkov a vyčistiť sálu. Nakoniec zahynuli všetky potupnou smrťou.

Odyseus vykúril sírou hodovnú sieň i celý palác. Keď bolo všade opäť čisto a všetko v poriadku, poslal pestúнку Eurykleiu po manželku Penelopu. Eurykleia už netrpezlivo čakala na ten príkaz a teraz sa rozbehla, ako jej staré nohy stačili, aby oznámila panej radostnú novinu.

Penelopa spala tak tvrdo, že nepočula ani krik, ani hluk zápasu. Pestúнка ju prebudila a porozprávala jej, čo sa stalo. Ako sa vrátil Odyseus, ako ho poznala už pri umývaní nôh, ale zakázal jej hovoriť. A porozprávala o slávnom Odyseovom víťazstve nad spupnými nápadníkmi.

Penelopa jej neverila a šla za ňou do hodovnej siene nedôverčivo a s malou nádejou, že muž, ktorý ju tam očakáva, je Odyseus, jej manžel. Spolu prekročili prah a Penelopa si mlčky sadla naproti Odyseovi. Chvilami sa jej videlo, že je to jej manžel, poznávala mu tvár, a chvilami sa jej videl cudzí, znovu ho nepoznávala. Bála sa, aby ten cudzí muž nebol nejaký podvodník. Želala si počuť od Odysea niečo, o čom vedela iba ona a on, aby mala dôkaz, že je to vskutku jej manžel. Odyseus jej pripomenul, ako staval v paláci spáľňu. Postavil izbu okolo olivového stromu, sám ho pritesal a peň stromu použil ako s tip. Opísal Penelope aj zlaté a strieborné ozdoby a rezby, ktorými lôžko sám ozdobil.

Penelopa videla, že tento muž je vskutku Odyseus, jej oplákaný manžel. Objala ho a so slzami šťastia ho privítala pod strechou domova. Vypytyvanie a rozprávanie nemalo konca.

Aby náhle ticho v paláci nebudilo v okoloidúcich podozrenie, vymyslel si Odyseus lešť. Prikázal pevcovi hrať na lutne veselé piesne a služobníctvu vystrojil slávnosť. Kto išiel teraz okolo paláca, nazdával sa, že hýrenie nápadníkov pokračuje. Odyseus takto oddialil chvíľu, keď sa rozletí po meste správa o pobití nápadníkov.

Včasráno sa Odyseus rozlúčil s Penelopou a poradil jej, aby nevychádzala z komnaty. Pobral sa so synom Telemachom na vidiek k starému otcovi Laertovi. Spreádzali ho obaja verní pastieri. Cez mesto prešli za svítania, kým boli ulice ľudoprázdne.

Na Laertovom vidieckom hospodárstve nezastihli nikoho doma. Všetci pracovali na poliach. Odyseus nechal Telemacha a pastierov na hospodárstve a sám vyšiel hľadať otca. Našiel ho v sade. Laertes mal na sebe zaplátanú sukňu a okopával ker. Otec mal starú tvár rozbrázdenu vráskami a usužovanú žiaľom za strateným synom. Odyseovi sa od bolesti a ľútosti rozbúchalo srdce. Nedal sa otcovi poznať a predstieral, že hľadá Laertovho syna Odysea. Pred piatimi rokmi sa vraj zoznámili. Keď starec počul Odyseovo meno, oči sa mu naplnili slzami a hlas sa mu zachvel. Odyseus už nemohol ďalej nič predstierať. Priznal sa, že on sám je Odyseus. Ukázal otcovi jazvu na nohe a vyznačil stromy, ktoré kedysi dostal od otca do daru. Len čo otec pochopil, že sa mu vracia jeho dlho nezvestný syn, od radosti zamdlel. Ale radosť, ktorá mu v prvej chvíli temer vzala dych, vzápätí ho znovu prebudila k životu. Akoby bol omladol, ponáhlal sa s Odyseom do domu. Tam sa Laertes umyl, dal sa natrieť olejom a obliekol si krásny vlnený plášť. Sadol si zmenený a svieži s hosťami a čeľaďou k stolu, rozprával, žartoval a usmieval sa.

Zatiaľ čo na hospodárstve obedovali a tešili sa zo stretnutia, rozniesol sa po meste chýr o skaze nápadníkov. Rozrušený ľud, podnecovaný príbuznými nápadníkov, zhromaždil sa na snemovisku. Neboli však jednotní. Niektorí videli v smrti nápadníkov trest, ktorí zoslali bohovia, iní volali po odplate a vyhrážali sa Odyseovi. Zástup pomstychtivých viedol Antinoov otec. Ozbrojili sa oštepami, lukmi a šípmi a bojovne sa pustili k Laertovmu hospodárstvu, kde sa Odyseus zdržoval. Odyseus počul šum davu a hrnot zbraní a vyšiel ozbrojený s hŕstkou verných naproti zástupu bojovníkov. Laertes prvý hodil oštep a zasiahol Antinoovho otca. Zasiahnutý padol mŕtvy do prachu cesty. Začala sa bitka a strašné krviprelievania. Odyseus a jeho priatelia by azda boli pobili celý zástup bojovníkov, keby nebol zahrnel hlas bohyne Atény:

“Itačania, zastavte boj, neprelievajte darmo krv.”

Bojujúcim vypadli od zdesenia zbrane z rúk a tí, čo prišli z mesta, dali sa na útek k mestským hradbám. Na Itake zavládol mier.

Dlho a verne čakala Penelopa na manžela a dočkala sa ho. Dlho a vytrvalo hľadal Odyseus domov a našiel ho. Čas sa míňal a v slnku pokojnej staroby im zbeleli vlasy.

Posledný príbeh, ktorý nie je ani bájou, ani povest'ou

Nebo nad hornatou gréckou krajinou je oslnivo modré a podobá sa širšej hladine blízkeho mora. I vtedy, pred dvadsiatimi piatimi storočiami, mala obloha nad touto krajinou rovnakú farbu ako dnes, ale pod ňou žili iní ľudia s inými starosťami a radosťami. Tu boli v staroveku miesta, kde ožívali postavy hrdinov a bohov: grécke divadlá.

Navštívme spolu na chvíľu staroveké grécke divadlo.

Píše sa piate storočie pred naším letopočtom. Je slnečný deň, ako stvorený na návštevu divadla. Poponáhľajme sa však, lebo už od rána sa valia cestou k divadlu zástupy divákov. Do hľadiska sa ich vojde sedemnásttisíc. Vezmime si so sebou peniaze. Vstupné stojí dva oboly, dva staré grécke peniaze. Keby sme boli chudobní a nemali na vstupné, mohli by sme ísť na predstavenie zadarmo. Vstupné by za nás zaplatila štátna pokladnica.

Zamiešame sa do ponáhľajúceho sa davu a prejdeme kamennou bránou do divadla. To skutočne nevyzerá ako dnešné divadelné budovy. Pripomína skôr otvorený štadión. Hľadisko je umiestnené vo svahu návršia. Bránou sme vošli do kruhovitého priestoru. Starí Gréci ho nazývali orchestra. V orchestre sa pri predstavení zhromažďuje divadelný súbor. Naokolo sa zdvíhajú v polkruhu kamenné lavice ako stupne obrovského schodiska. Lavice sú široké a nemajú operadlá. Iba prvý rad má kamenné operadlá. To sú sedadlá vyhradené kňazom, vyšším úradníkom a vzácnym hosťom. Prvý rad ešte nie je obsadený. Miesta pre ženy a mládež sú však už zaplnené do posledného sedadla. Slnko vrhá ostré, čierne tieň. Mnohí diváci majú na hlave klobúky, utierajú si pot a hovor v hľadisku šumí a hučí ako morský príboj. Kde si sadneme? Že by do šiesteho radu vedľa toho fúzatého Gréka? Muž s fúzami má oblečený dlhý slávnostný plátenný chitón s rukávami. Jeho odev pripomína dlhú, voľnú a bohato nariasenú košeľu, splývajúcu až po členky. Muž hľadá mlčky dole do prvého radu. Spýtame sa ho, čo dnes hrajú. Veľmi sa čuduje, že to nevieme. Dnes predsa hrajú „Kráľa Oidipa“. Hru napísal Sofokles. On ju vraj už videl a teší sa, že ju uvidí znovu.

Už prichádzajú hostia aj na dolné sedadlá. Divadlo je plné až po najvzdialenejšie miesta, obsadené otrokmi. Zdá sa, že predstavenie sa čoskoro začne.

Javisko, ktoré sa dvíha dolu za kruhovitou orchestrou oproti hľadisku, málo pripomína javisko dnešného divadla. Je to stavba z kameňa, dlhá, no voči dnešným javiskám úzka, poschodová, s krátkymi bočnými krídlami a s pozadím. Z javiskovej budovy vedie do priestoru, kde sa hrá, troje dvier. Pozadie zakrýva plátenná dekorácia predstavujúca palác, ako si to vyžaduje dnešné predstavenie. Z prostredných dverí vyjde o chvíľu hlavný herec. Druhý a tretí herec vyjdú z bočných dverí. Javisko na bokoch uzatvárajú vysoké otáčavé trojhranné kulisy. Všetko je dobre vidieť, lebo javisko nemá oponu.

Spomínali sme si troje dvier a troch hercov. Že by ich nehralo viac? Hrajú naozaj iba traja. Traja herci sa striedajú na javisku a hrajú všetky mužské aj ženské úlohy. Keď majú zasiahnuť do hry v inej úlohe, musia sa za scénou rýchlo preoblecť. Na javisku sa však ukazujú aj ďalšie postavy, ale tie nehovoria. Preoblečenie nie je také zložité ako v dnešnom divadle. Herci sa nemusia pudrovať a maľovať. Starogrécki herci hrajú s maskami na tvári. Stačí, keď si vymenia masku a prehodia iný odev. Masky, ktorými si zakrývajú tvár, sú presne určené: iné sa používajú v hre s hrdinským námetom či v tragédii a iné vo veselej hre, v komédii.

V tejto chvíli stoja herci pripravení každý pri svojom vchode. A pri vchode do orchestra, skrytý pred zrakmi divákov, je nastúpený divadelný zbor. Zbor nám vo svojich spevoch prezradí, čo nemôže povedať ani jeden z troch hercov.

Sofokles, autor tragédie o Oidipovi, napísal celý rad slávnych tragédií. So svojím predchodcom **Aischylom** a nástupcom **Euripidom** patrí do známej trojice starovekých gréckych dramatikov. V ich hrách nájdeme väčšinu postáv, o ktorých ste sa dočítali v tejto knihe.

Oveľa skôr, ako povesti a báje ožili na javisku, rozprávali si ich ľudia pri ohniskách a na pastvinách. Slepí pevcovia ich spievali pri slávnostných hostinách dávno predtým, ako boli zapísané. Časť sa ich zachovala v diele najväčšieho gréckeho básnika Homéra. **Homér** zložil dlhú báseň o Odyseovom putovaní —

Odyseu — a báseň o trójskej vojne — **Iliadu**.

Kým sme sa takto rozprávali, začalo sa predstavenie. Na javisko vyšiel kráľ Oidipus so svojím sprievodcom a Diov kňaz. Keďže staroveké javisko nemá takú hĺbku, akú majú javiská dnešných divadiel, herci nestoja v skupinách, ale v rade. Obraz scény s hercami sa podobá výjavom na starovekých vázach.

Oidipus na javisku očakáva so svojím sprievodom Kreonta, ktorého poslal do delfskej veštiarne. Osud, o ktorom starí Gréci verili, že je dielom bohov, sa začína naplňať. Hľadisko stíchlo. Dnes nebudú kopáť pätami do lavíc a dupať, syčať a mliaskať ako pri hrách, ktoré sa im nepáčia. Hra je vážna, tragická, odhaľuje temné a tajomné sily, čo vládnu nad ľudským životom. A tajomných síl, ako sa vtedajším ľuďom zdalo, bolo veľa.

V tých dávnych časoch si ľudia nevedeli veľa vecí vysvetliť a to, čomu nerozumeli, pokladali za dielo nejakej tajomnej bytosti. Všade, kde človek narazil na niečo nevysvetliteľné, vymýšľal si tajomné sily, záhadné bytosti, obludy, víly alebo bohov. Tie obludy sa však podobali zvieratám, ktoré človek dobre

poznal. A víly, nymfy i bohovia mali zasa celkom ľudské vlastnosti. Aj bohovia sa hnevali i smiali, radi dobre jedli a pili, mali deti a zápasili medzi sebou.

Každý boh niečomu vládol. Gréci teda vždy obetovali určitému bohu, podľa toho, akú pomoc si chceli vyprosiť. Keď túžili nazrieť do budúcnosti, obetovali **Apolónovi**, bohovi veštby. O bohatú úrodu prosili bohyňu roľníctva **Déméter**.

Podľa starej báje bohovia sídlili na vrchole Olympu a bolo ich veľa. Povedzme si niečo aspoň o tých najdôležitejších. Starí Rimania mali podobných bohov a ich mená vám možno budú aj známejšie ako mená gréckych bohov; preto ich tiež spomenieme. S niektorými z nich ste sa už stretli, s inými sa ešte len stretnete.

Zeus bol najmocnejším bohom, ako sme už videli. Bol pánom nebies i zeme, ovládal búrky, hromy a blesky. Od Dia pochádzalo šťastie aj nešťastie, sláva aj bohatstvo. Aj Rimania mali najvyššieho boha a vraveli mu **Jupiter**.

Héra bola Diovou manželkou. Bola to najmocnejšia bohyňa, kráľovná v sídle bohov na Olympe. Aj rímsky Jupiter mal manželku. Rimania ju nazývali Juno.

Pallas Aténa bola Diovou dcérou. Bola to bohyňa múdrosti a ochrankyňa bystrých a statočných mužov. Gréci jej zasvätili sovu. Rimania mali podobnú bohyňu a vraveli jej **Minerva**.

Hefaistos bol Diovým synom, bohom ohňa a kováčskej práce. Vraj mal svoje vyhne pod dymiacimi sopkami. Bol to škaredý chromý boh, ale veľký umelec. Rimania ho nazývali **Vulkanus** (odtiaľ názov vulkán pre sopku).

Apolón bol bohom svetla, veštby a básnického umenia. Preto bol vodcom deviatich múz, bohýň, ktoré ochraňovali jednotlivé umenia. Rimania ho nazývali **Apollo**.

Artemis, bohyňa lovu, bola jeho sestra. Rimania ju volali **Diana**.

Ares bol krvavý boh vojny. U Rimanov to bol **Mars**.

Afroditá, u Rimanov **Venus** (slovensky **Venuša**) bola tiež Diovou dcérou. Táto krásna bohyňa bola bohyňou krásy a lásky a jej syn sa volal **Eros** (u Rimanov **Amor**).

Hermes (u Rimanov **Merkúr**) bol poslom bohov. Vedel rýchlo plniť Diove rozkazy, pretože mal okrídlené topánky, ktoré ho doniesli, kam chcel. Ochraňoval obchodníkov a pútnikov.

Dionýzos alebo **Bakchos** (u Rimanov **Bakchus**) bol boh vína.

Hestia bola bohyňa domáceho krbu a ohňa. Rimania ju volali **Vesta**.

Déméter (u Rimanov **Ceres**) bola bohyňa roľníctva a darkyňa poľnohospodárskych plodín.

Poseidon vládol nad morskými vodami, svojím trojzubcom ich vedel rozbúriť aj upokojiť. Bol Diovým bratom. Rimania ho volali **Neptunus** (Neptún).

Hádes (u Rimanov **Pluto**) panoval v ríši mŕtvych v podsvetí. Aj on bol Diovým bratom. Jeho manželka sa volala **Persefona** (u Rimanov **Proserpina**).

Vymenovali sme iba hlavných bohov. Okrem nich starí Gréci verili v mnohých iných, nižších bohov. Patrili k nim **Aiolos**, vládca a strážca vetrov, **Eós** (u Rimanov **Aurora**), bohyňa svtania (**Zornička**). Bohyne pomsty **Erínye** (u Rimanov **Furiae**, po slovensky **Fúrie**) boli obrazom zlého svedomia a nymfy, obývajúce lesy a vody, sa podobali našim starým slovanským rusalkám a divožienkam. To, ako si Gréci predstavovali svojich bohov a hrdinov, vám ukazujú sochy a najmä obrazy na starovekých vázach. Na obrazoch však nenájdeme iba bohov a hrdinov, ale aj bájne zvieratá. Také zvieratá pravdaže nikdy nežili. Všetelijaké draky a obludy, o ktorých sa kedysi rozprávalo a spievalo na hostinách aj na javisku, sú vlastne najrozličnejšie pohromy, aké postihovali vtedajších ľudí. Obluda chrliaca oheň bola možno krutá sopka, netvor usmrcujúci ľudí bol možno mor, strašný vodný had mohla byť povodeň. To, čo bolo nevysvetliteľné, pokladal staroveký človek za dielo tajomnej bytosti.

Niektoré báje vyjadrovali dávne ľudské sny a túžby. Človek oddávna túžil vzniesť sa do vzduchu, podobáť sa vtákom. V báji sa mu to podarilo. Osedlal okrídleného koňa Pegasa a vzniesol sa. Alebo si s Ikarom pripál krídla. Dnes hovoríme o človeku, ktorý má bujnú fantáziu, že lieta na Pegasovi. **Pegas** (grécky **Pegasos**) sa stal obrazom pre básnický rozlet.

Veľa úsloví z gréckeho bájoslovia používame v reči podnes. Teraz už iste lepšie porozumiete výrazom ako **Achillova päta**, **Ariadnina niť**, **silný ako Herkules** (grécky **Hérakles**) a ďalším podobným. Grécke báje a starovekí grécki hrdinovia sprevádzali nielen moju mladosť, ale aj mladosť našich otcov, dedov a pradedov. Ich sláva siaha ďaleko do ľudských dejín. Grécki hrdinovia zažili neuveriteľné dobrodružstvá, ale neboli slávni preto, že chceli byť slávni. Preslávili sa, lebo ich činy pomáhali ostatným ľuďom. Za dávnych čias bolo hrdinstvom zabiť dravú šelmu, a nemusel to byť ani drak. Ľudia si o hrdinoch rozprávali a k pravde pridávali vymyslené. Vo svojich rozprávaniach posielali hrdinov aj proti tajomným silám, ktorým nerozumeli, ktorých sa báli a ktoré si predstavovali ako ukrutné bytosti.

Spomínate si, že Prométheus či Hérakles bojovali aj s bohmi? Prométheus ľstou a Hérakles silou. Hrdinovia starého Grécka dodávali ľuďom odvahu i nádej. Staré povesti im vraveli: Buďte zvedaví a učte sa, ako sa učil váš obľúbený hrdina, cvičte sa ako on, buďte statoční, spravodliví — a zvíťazíte aj v najťažších skúškach. Staroveké grécke báje a povesti ukazovali a dodnes ukazujú, ako sa dostať na cestu hrdinov. Je to cieľ hoden ľudského života.